

Волинська обласна рада
Вищий комунальний педагогічний навчальний заклад
«Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського»

**РОЗВИТОК ШКОЛИ І ОСВІТИ НА ВОЛИНІ
до 100-річчя Володимир-Волинської
української школи ім. Т.Г. Шевченка**

Матеріали науково-практичної конференції

24 березня 2016 року
м. Володимир-Волинський

УДК 137.0
ББК 74.03 (4 УКР)
Р 64

Розвиток школи і освіти на Волині: Матеріали науково-практичної конференції (24 березня 2016 року) / Упорядники: О.О. Юринець, Б.С. Шахраюк. – Володимир-Волинський: ВВПК, 2016. – 272 с.

До збірника увійшли доповіді учасників науково-практичної конференції «Розвиток школи і освіти на Волині» (24 березня 2016 року).

Основні положення збірника можуть бути використані у науково-дослідницькій роботі, викладанні відповідних курсів у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах.

Надруковано згідно з оригіналами поданих статей.
Відповідальність за зміст доповідей несуть автори.

Рекомендовано до друку методичною радою ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського» (протокол № 4 від 05 січня 2016 року)

© Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського», 2016

ЗМІСТ

<i>Савельєв Микола Григорович, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, директор.</i>	
Історія першого педагогічного закладу Волині.....	12
<i>Томашевська Ірина Петрівна, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, професор кафедри педагогіки, кандидат педагогічних наук.</i>	
Особливості копінг-поведінки майбутніх учителів початкових класів в умовах переддипломної педагогічної практики.....	15
<i>Бойчук Петро Микитович, Луцький педагогічний коледж, директор, кандидат педагогічних наук.</i>	
Педагогічний гумор як сучасна технологія релаксації та зміцнення здоров'я дітей та молоді....	21
<i>Борбич Наталія Віталіївна, Луцький педагогічний коледж, завідувач кафедри психолого-педагогічних наук, кандидат педагогічних наук.</i>	
Формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів через організацію навчального процесу.....	25
<i>Омельчук Володимир Васильович, Дубенський коледж Рівненського державного гуманітарного університету, голова комісії викладачів загальної педагогіки і психології, кандидат педагогічних наук, доцент.</i>	
Із досвіду діяльності Володимир-Волинських педагогічних жіночих курсів (29 червня-31 липня 1909 року).....	28

<i>Потапюк Лілія Миколаївна, Луцький національний технічний університет, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства.</i>	
Агатангел Кримський у боротьбі за українську національну ідею.....	35
<i>Самойленко Оксана Анатоліївна, Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка, викладач, кандидат педагогічних наук.</i>	
Іван Якович Посяда як вчений-педагог.....	39
<i>Юринець Олександр Олексійович, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, заступник директора з навчальної роботи, кандидат педагогічних наук.</i>	
Інформаційно-комунікаційна та математична складові у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи.....	42
<i>Вознюк Оріся Анатоліївна, Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир», науковий співробітник сектору обліку паспортизації та наукових досліджень.</i>	
Роль Українських Січових Стрільців у розвитку освіти на Волині. Володимир-Волинська приватна школа ім. Т.Г. Шевченка.....	48
<i>Вознюк Оріся Анатоліївна, Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир», науковий співробітник сектору обліку паспортизації та наукових досліджень.</i>	
Голендри та шкільна освіта волинських німців.....	55
<i>Петрунін Олексій Юрійович, Володимир-Волинський історичний музей ім. О. Дверницького, науковий співробітник.</i>	
Володимир-Волинський у I Світову війну (1915-1918) у фотоматеріалах та документах заслуженої вчительки УРСР Теодори Ліщинської.....	59

<i>Федосєєва Світлана Анатоліївна, завідувача сектором обліку паспортизації та наукових досліджень, Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир».</i>	
Школи Володимира за часів середньовіччя.....	67
<i>Бігун Олександр Миколайович, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, завідувач відділення.</i>	
Метод проектів як джерело інноваційної діяльності викладача.....	75
<i>Бубін Алла Олександрівна, Луцький педагогічний коледж, викладач.</i>	
Діяльність волинської «Просвіти» щодо популяризації ідеї суспільного дошкільного виховання на Волині.....	79
<i>Василенко Тетяна Миколаївна, загальноосвітня школа I-III ступеня м. Устилуг, учитель початкових класів, керівник шкільного музею.</i>	
Історія шкільництва в Устилузі.....	82
<i>Гавда Надія Миколаївна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, методист.</i>	
Учитель вчителів – Губар Іван Гаврилович	87
<i>Дика Катерина Богданівна, Загальноосвітня школа I-II ступенів с. Розжалів Радехівського району Львівської області, вчитель.</i>	
Стан початкової освіти на Волині в 1920-1939 роках.....	90
<i>Книш Мар'яна Олександрівна, Володимир-Волинський НВК «ЗОШ I-III ступенів №3-ліцей», вчитель.</i>	
Історія і освітні традиції НВК «ЗОШ I-III ступенів №3-ліцей» м. Володимира-Волинського.....	94

<i>Листопад Тетяна Миколаївна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач.</i>	
<i>Романова Наталія, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, студент.</i>	
<i>Єврейські початкові школи на Волині.....</i>	98
<i>Марчук Сергій Степанович, Луцький педагогічний коледж, викладач.</i>	
<i>Волинські шкільні традиції у творчості Лесі Українки.....</i>	102
<i>Писарська Галина Владиславівна, Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка, викладач соціально-економічних дисциплін.</i>	
<i>Євген Шабліовський – шевченкознавець.....</i>	105
<i>Сотрута Анастасія Петрівна, ЗОШ I-II ступенів с. Зоря, Володимир-Волинського району, вчитель.</i>	
<i>Володимирський колегіум: історія становлення і розвитку.....</i>	109
<i>Столярчук Людмила Анатоліївна, НВК «ЗОШ I-II ступенів-дитячий садок с. Броди» Ратнівського району, вчитель.</i>	
<i>Зміст навчання в церковно-парафіяльних школах Волині (кінець XIX-початок XX ст.).....</i>	113
<i>Стрільчук Андрій Сергійович, Володимир-Волинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1, вчитель.</i>	
<i>Історія і освітні традиції Володимир-Волинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1.....</i>	117
<i>Сулімова Лілія Олександрівна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач.</i>	
<i>Юринець Оріся, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
<i>Сторінки історії та освітні традиції загальноосвітньої школи I-II ступенів с. Верба.....</i>	122

<i>Тихоліз Віра Олексіївна, Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка», викладач.</i>	
Світочі освіти та науки в історії Коростишівського педагогічного коледжу.....	124
<i>Токарчук Світлана. Олегівна, ЗОШ I-II ступенів с. Пулемець, вчитель.</i>	
Школа ім. Т.Шевченка у Володимирі-Волинському: становлення та розвиток.....	128
<i>Шахраюк Богдан Степанович, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач.</i>	
Підготовка педагогічних кадрів для системи церковно-приходських шкіл на Волині.....	131
<i>Шахраюк Леся Володимирівна, Володимир-Волинський НВК «ЗОШ I-III ступенів № 3-лицей», заступник директора з науково-методичної роботи.</i>	
Людина. Вчитель. Новатор.....	135
<i>Базиленко Таїсія, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Освітні традиції Володимирщини.....	138
<i>Бондарчук Марина, Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка, студент.</i>	
Учений-метеоролог зі світовим ім'ям.....	143
<i>Буковська Мар'яна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Волинська сенаторка Олена Левчанівська.....	147
<i>Вахула Людмила, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
«Рідне слово» К.Д. Ушинського – важливий засіб навчання волинських школярів.....	151

<i>Веремчук Марія, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Професійна освіта на Волині в період 1921-1939 років.....	154
<i>Вікторовська Ірина, Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка, студент.</i>	
Історична постать Степана Васильовича Васильченка.....	158
<i>Гаган Ольга, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Микола Букатевич – волинський художник та педагог.....	161
<i>Грицанчук Неля, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Роль Володимир-Волинської школи-гімназії імені О. Цинкаловського у формуванні творчої особистості.....	164
<i>Грицюк Ольга, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, студент.</i>	
Діяльність Української Окружної Шкільної Ради у м. Володимирі-Волинському (1914-18 рр.).....	168
<i>Гузь Світлана, Володимир-Волинський педагогічний ім. А.Ю. Кримського, студент.</i>	
Сучасні технології навчання Волинського краю: система розвивального навчання.....	172
<i>Гурин Оксана, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Освітні традиції у давньоруську добу.....	176
<i>Дубенюк Орест, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Гімназійна освіта на Волині (кінець ХІХ-початок ХХ ст.).....	179

<i>Каблучко Ірина, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Історія розвитку ділового етикету.....	183
<i>Калінчик Тетяна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Творчість та педагогічна діяльність Мирослава Зубінського.....	187
<i>Касімова Вероніка, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Відмінності між британським та американським варіантами англійської мови.....	189
<i>Клочак Ірина, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Хрестовоздвиженська церква – духовна скарбниця волинської освіти.....	193
<i>Козлюк Анна, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Луцька педагогічна школа – один з перших вищих навчальних закладів Волинського краю.....	196
<i>Колеснікова Богдана, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Становлення української школи у Володимирі-Волинському.....	200
<i>Комарець Лілія, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Перекладацька діяльність Лесі Українки.....	203
<i>Неділько Ольга, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Духовно-освітні скарби волинянки Галшки Гулевичівни.....	207

<i>Ничипорук Ольга, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Сучасні технології навчання Волинського краю.....	210
<i>Новохацька Людмила, Луцький національний технічний університет, студент.</i>	
Школа і освіта на Волині в 1921-1939 роках.....	214
<i>Омельчук Яна, Луцький національний технічний університет, студент.</i>	
Освіта на Волині в 1939-1941 роках.....	217
<i>Попик Анна, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Впровадження сучасних технологій навчання у Зимненській школі-ліцеї.....	220
<i>Притула Іванна, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Особистісно орієнтоване навчання в початковій школі.....	224
<i>Ростопчина Ірина, Люблін, Вища школа економіки та інновацій, студент.</i>	
Становлення і розвиток педагогічної освіти на Волині у 1920-1939 роках.....	228
<i>Сабатович Валентин, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Микола Саєвич – організатор українських стрілецьких шкіл на Волині.....	233
<i>Свіржевська Світлана, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, студент.</i>	
Часопис «Діло» про українські школи Волині (1917-1918 рр.).....	236
<i>Серова Катерина, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, студент.</i>	
Світ архітектури та дитячої особистості: концептуальний підхід.....	240

<i>Скопюк Інна, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Витоки педагогічної освіти на Волині (1921-1939 рр.).....	247
<i>Сосницька Тетяна, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, студент.</i>	
Школа і освіта на Волині в період німецької окупації.....	250
<i>Ткачук Олександр, Луцький педагогічний коледж, студент.</i>	
Освітньо-виховні традиції Луцької братської школи.	255
<i>Топольська Світлана, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, студент.</i>	
Становлення технологічної освіти на Волині.....	258
<i>Франчук Анна, Луцький національний технічний університет, студент.</i>	
Розвиток освіти на Волині у XVI-XIX ст.....	261
<i>Шлапа Ольга, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського, студент.</i>	
Діяльність Луцької братської школи (XVII ст.).....	265

Савельєв Микола Григорович
Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського,
директор

ІСТОРІЯ ПЕРШОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВОЛИНИ

Володимир-Волинська земля належить до тих особливих регіонів, які позначені потужними духовними джерелами і щасливо поєднують насичену подіями історію й активне продовження кращих культурно-освітніх традицій у новітній період.

Зараз важко уявити, але до 17 вересня 1939 року на все колишнє Волинське воєводство не було жодного державного навчального закладу, який би готував педагогічні кадри. Після встановлення Радянської влади мережа шкіл значно розширилась і постала гостра потреба в учителях. Щоб задовольнити її, на Волині були відкриті педагогічні школи у місті Луцьку, Володимирі-Волинському та Любешові. Володимир-Волинська педагогічна школа розпочала роботу у жовтні 1939 року, за студентські лави сіли 150 слухачів. За постановою Волинського обласного виконавчого комітету № 948 від 30 жовтня 1940 року з 1 листопада у педагогічній школі був організований заочний відділ з планом набору на 1940/1941 навчальний рік 300 осіб.

Коли розпочалася II світова війна, педагогічна школа була закрита, а 5 вересня 1944 року діяльність школи було відновлено. 156 студентів почали освоювати професію учителя. Навчання розпочалося за програмами, розробленими Міністерством освіти УРСР, без підручників і канцелярського приладдя. Через деякий час педагогічна школа отримала навчальну літературу з районів, які не були окуповані. З окремих предметів було по 1-2 підручники на групу. Усе ж труднощі, пов'язані з післявоєнною розрухою, не змогли вбити бажання молоді оволодівати знаннями та ентузіазму педагогів. Уже в 1945 році в школи району було направлено більше 20 випускників.

Постановою Волинського облвиконкому № 357 від 15 грудня 1944 року педагогічна школа у Володимирі-Волинському

була реорганізована у педагогічне училище. У червні 1945 року педучилище було переміщене з будинку по вулиці Прикордонній, 37а, який не відповідав ні вимогам, ні потребам, в будинок по тодішній вулиці Сталіна, 48, (Устилузька, 44), де розміщується до сьогодні.

План прийому абітурієнтів на 1945/1946 навчальний рік був збільшений, тому представники навчального закладу виїжджали в інші області України з метою залучення випускників шкіл на навчання.

Навчально-виховний процес в училищі у 1948/1949 навчальному році забезпечувало більше 20 викладачів, об'єднаних в постійно діючі предметно-методичні комісії: мови і літератури, фізико-математичну, хіміко-природничу, історико-географічну, педагогічну, фізкультури і співів. Учні мали змогу працювати у гуртках: філологічному, історичному, фізкультурному, шахово-шашковому, хоровому, музичному, драматичному, красзнавчому та інших. Заклад розвивався, утверджував традиції. Однак життя вносило свої корективи. У 1951/1952 навчальному році відбувся останній випуск учителів початкових класів. До 1953 року в училищі на стаціонарному і заочному відділеннях було підготовлено до 2 тисяч учителів 1-4 класів, що дозволило ліквідувати нестачу педагогічних кадрів у регіоні. За успіхи в розбудові навчального закладу та за кращу підготовку до 1951/1952 навчального року Міністерство освіти УРСР нагородило педагогічне училище Почесною грамотою.

Після II світової війни у школах регіону відчувалася гостра потреба у вчителях фізичної культури. А тому відповідно до постанови Волинського облвиконкому № 724 від 5 серпня 1949 року Володимир-Волинське педагогічне училище було реорганізоване у педагогічне училище фізичної культури.

Перший набір учнів для підготовки вчителів фізичного виховання у семирічних школах пройшов організовано. На двох відділеннях – стаціонарному і заочному – навчалася молодь з Волинської, Рівненської, Львівської областей. У 1956 році до Володимир-Волинського педагогічного училища фізичної культури було переведено весь студентський склад Вінницького і Бориславського педагогічних училищ у зв'язку з їх закриттям.

Навчально-виховний процес забезпечували кваліфіковані викладачі. У 1955 році їх працювало 36, з них – 24 викладачі спортивних дисциплін. Активно працювали такі методичні

об'єднання викладачів: педагогіки і теорії фізичного виховання, мови та літератури, історії, анатомії і фізіології, гімнастики, легкої атлетики, спортивних ігор. Учні мали змогу вдосконалювати фізичну підготовку, розвивати творчі здібності, відвідуючи гуртки і секції: танцювальний, драматичний, стрільби, гімнастики, легкої атлетики, акробатики, волейболу, баскетболу.

Останній випуск учителів фізичної культури відбувся у 1961 році. Він був найчисельнішим: на державних екзаменах працювало чотири екзаменаційні комісії.

У 1960 році в училищі почали підготовку вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів.

За короткий період колектив училища пройшов складний шлях становлення, який став доброю школою подальшого розвитку системи підготовки кваліфікованих педагогічних працівників. З року в рік зростав склад педагогічної ради (у 1964 році – 43 викладачі, у 1973 році – 65, у 1986 році – 91), збільшувалась кількість предметних комісій і студентських груп.

Кожен, хто пройшов через систему навчання і праці у Володимир-Волинському педагогічному училищі, відчув, що головною метою діяльності закладу була і залишається якісна підготовка педагогічних кадрів для системи освіти та підвищення фахового рівня викладацького колективу.

Значною подією для закладу стало присвоєння йому імені видатного земляка академіка А.Ю. Кримського. З нагоди 100-літнього ювілею ученого (постанова № 203 Ради Міністрів УРСР від 07.05.1971 року) на фасаді головного корпусу навчального закладу була встановлена пам'ятна дошка.

Із року в рік збільшувалася кількість студентів. У 80-их роках ХХ століття для їх проживання уже замало було двох невеликих приміщень. Тому розпочалось будівництво нового гуртожитку, який був введений в експлуатацію у 1989 році. У цьому гарному дев'ятиповерховому будинку віднайшли свій новий дім 566 студентів.

У 1993 році в училищі було відкрито нову спеціальність «Образотворче мистецтво», 2001 – «Трудове навчання» (нині – «Технологічна освіта»), а 2007 – «Діловодство». 18 жовтня 2005 року рішенням Волинської обласної ради педагогічне училище реорганізовано у педагогічний коледж.

Вищий комунальний навчальний заклад «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського» пройшов шлях довжиною 76 років. Він виріс з невеличкої педагогічної школи в сучасний вищий навчальний заклад Волинської області з висококваліфікованим педагогічним колективом і розвинутою навчальною базою. За роки діяльності зі стін коледжу вийшло близько 15 тисяч спеціалістів, котрі працюють не тільки в галузі освіти і науки, але й стали професіоналами в усіх сферах життя України.

Колектив коледжу і надалі творчо працює над удосконаленням усіх ланок діяльності освітянського закладу. Впроваджуючи інноваційні технології навчання, забезпечує високу якість підготовки фахівців, що відповідають запитам світового ринку праці.

Список використаних джерел

1. Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського. 75 років. Історія, сьогодення, перспективи: Ювілейне видання / Наук. ред. М.Г. Савельєв; Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського. – Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. – 120 с.

Томашевська Ірина Петрівна,
*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
професор кафедри педагогіки, кандидат
педагогічних наук*

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Професійна педагогічна діяльність має низку специфічних особливостей і її успішність визначається не стільки власне професійними знаннями і навичками, скільки вміннями педагога реалізувати їх у практичній діяльності (І. Бех, В. Бондар,

С. Гончаренко, І. Зазюн, В. Кремень, З. Курлянд, О. Семенов та ін.).

Професійне становлення майбутнього педагога – складний, багатофакторний процес, який передбачає, з одного боку, формування і розвиток професійно значущих та суб'єктних якостей, а з іншого – появу й закріплення різних стратегій поведінки, котрі дозволяють не лише вирішувати проблемні ситуації, але й максимально ефективно здійснювати навчально-практичну діяльність.

Оскільки процес навчання у педагогічному ВНЗ супроводжується переживанням різноманітних стресових ситуацій, пов'язаних як з навчальним процесом, так і з особистісними взаємостосунками, вважаємо за доцільне дослідити вплив копінг-стратегій майбутніх учителів початкових класів на їх практичну діяльність в умовах початкової школи. Адже саме під час практики відбувається процес «входження» майбутнього вчителя у педагогічну професію, ознайомлення з особливостями майбутньої професійної діяльності, переосмислення одержаних теоретичних знань у руслі їх практичного застосування.

Основною метою навчальної практики є набуття студентом практичних навичок щодо педагогічної діяльності у вибраній предметній галузі. Навчальна практика, як правило, спрямована на формування цілісного сприйняття раніше вивченого матеріалу та має інтегративний характер. Метою педагогічної практики є підготовка майбутнього фахівця до самостійного виконання повного спектру професійно-педагогічних функцій в умовах реального педагогічного процесу, а також до реалізації системи навчально-виховної роботи зі школярами. На наш погляд, ефективність реалізації зазначених завдань значною мірою залежить від особливостей вибору студентами стратегій поведінки у стресових ситуаціях під час проходження переддипломної практики (підготовка та проведення відкритих уроків, виховних заходів, організація взаємодії з батьками учнів, спілкування з педагогічним колективом та адміністрацією школи тощо).

Логіка дослідження вимагала насамперед уточнення сутнісного змісту дефініції «копінг» (анг. coping – подолання). Наукове визначення поведінки подолання охоплює низку проблем, у розв'язанні яких виявляються різні концептуальні

підходи та інтерпретація досліджуваного феномена. У зв'язку з цим зауважуємо значні розбіжності у визначенні функціонального призначення та розуміння копінг-поведінки, а також багатьох механізмів подолання.

За результатами узагальнення концептуальних підходів до проблеми подолання констатовано три основні їх напрямки. Перший підхід розкриває подолання з точки зору динаміки «Его» як одного із способів психологічного захисту, що послаблює психічну напругу. Другий розглядає подолання як відносно постійну схильність особистості реагувати на стресові події певним чином. Прихильники третього (найпоширенішого) підходу розуміють подолання (копінг-поведінку) як динамічний процес, специфіка якого залежить не лише від ситуації, але й від міри (ступеня) активності особистості, спрямованої на вирішення проблем, що виникають при зіткненні суб'єкта зі стресовою подією [7].

У сучасних психологічних дослідженнях [3-8] поняття копінг (coping behavior) охоплює широкий спектр активності суб'єкта, починаючи від неусвідомлених психологічних захистів і завершуючи цілеспрямованими способами подолання проблемних ситуацій. Ця категорія використовується для опису характерних способів поведінки суб'єкта не лише в екстремальних ситуаціях, але й у буденній діяльності. Психологічне призначення копінг-поведінки полягає в якомога кращій адаптації суб'єкта до вимог ситуації шляхом оволодіння або послаблення цих дезидератів, тобто у полегшенні стресового впливу ситуації. Проблема адаптації активізує можливості, вкрай необхідні для подолання вимог назрілого. Назріле стає організаційним принципом, відповідно до якого різні можливості суб'єкта актуалізуються саме в тій послідовності, яка є єдиною, можливою та необхідною для вирішення цього зовнішнього завдання.

Необхідно також зазначити, що для характеристики процесу оволодіння ситуацією дослідники звертаються до поняття «стратегія», розрізняючи її дихотомічні диспозиції: «активна – пасивна». Уточнюючи сутнісний зміст цієї категорії в контексті копінг-поведінки, можна визначити стратегію як складне утворення, в якому інтегрується досвід психічної діяльності суб'єкта, що синтезує дії, які, з одного боку,

визначаються сутнісними (суб'єктивними) характеристиками особистості, а з іншого – об'єктивними чинниками.

Аналіз засвідчив, що й дотепер не існує єдиної класифікації стратегій подолання, хоча створено їх чимало і кожна досить оригінальна [4]. Так, К. Коплик виокремлює пряме подолання та психологічне придушення; А. Біллінгс і Р. Моос розрізняють активні когнітивні стратегії подолання, активні перетворюючі стратегії подолання та уникнення; П. Віталіано виокремлює проблемно-орієнтовані та емоційно-орієнтовані стратегії подолання; І. Сизова і С. Філіппченкова – конструктивні перетворюючі стратегії, конструктивні пристосувальні стратегії та неконструктивні стратегії подолання [7]. Утім, більшість класифікацій створюється навколо двох стратегій, запропонованих Р. Лазарусом та С. Фолкманом: 1) проблемно-сфокусованого копіngu (зусилля спрямовуються на вирішення існуючої проблеми): а) планомірне вирішення проблеми; б) шлях конфронтації; в) пошук соціальної підтримки; та 2) емоційно-сфокусованого копіngu (зміна власних установок стосовно ситуації): а) дистанціювання масштабу проблемної ситуації; б) прийняття відповідальності на себе; в) самоконтроль; г) позитивна переоцінка [1].

С. Хобфолл [9] запропонував дещо інший підхід до опису моделі «поведінки подолання». Стратегічний напрямок копінг поведінки у змістовому плані, на думку дослідника, повинен описуватися за допомогою як мінімум трьох координат: двох основних – вісь просоціальної – асоціальної стратегій, вісь активності – пасивності, а також однієї додаткової: вісь прямої – непрямої (маніпулятивної) поведінки. Ці осі репрезентують вимірювання загальних стратегій подолання. Залежно від ступеня конструктивності, стратегії й моделі поведінки можуть сприяти або заважати успішності подолання кризових явищ, професійних стресів, а також впливати на збереження здоров'я суб'єкта діяльності.

Таким чином, на основі узагальнення теоретичних положень з проблеми дослідження сутність поняття «coping» трактуємо як здатність людини до ефективної адаптації до вимог з боку середовища. Отже, копінг-поведінка виступає стабілізуючим фактором, який допомагає особистості підтримувати психосоціальну адаптацію під час дії стресу [3].

З метою вивчення типів копінг-поведінки студентів педагогічного інституту СНУ імені Лесі Українки використовувався опитувальник «Копінг-стратегії» Р. Лазаруса [4]. Дослідження проводилось серед студентів 4-х курсів (75 осіб) напряму підготовки «Початкова освіта» під час переддипломної педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах м. Луцька.

Аналіз відповідей студентів засвідчив переважання продуктивних копінг-стратегій (когнітивної, емоційної, поведінкової сфери). Тобто більшість досліджуваних, а саме 43 (57,33 %), при зіткненні з проблемною ситуацією шукають шляхи розв'язання на основі проблемного аналізу та підвищення власного самоконтролю, звертаються за порадою до найближчого соціального середовища.

19 (25,33 %) респондентів обирають відносно продуктивні копінг-стратегії поведінки, які допомагають в деяких ситуаціях, наприклад, не дуже значущих або при невеликому стресі.

Вибір майбутніми вчителями таких копінг-стратегій характеризується поведінкою, яка відображається в оцінюванні труднощів у порівнянні з іншими, наданні особливого значення подоланню проблеми, зорієнтованості на зняття емоційного напруження, пов'язаного з неприємностями, на емоційне відреагування, схильності перекладати відповідальність відносно вирішення проблеми на інших, уникненні подолання труднощів завдяки зануренню в улюблену справу, працю тощо.

13 (17,33 %) студентів обирають непродуктивні копінг-стратегії, які не усувають стресовий стан, а навпаки, сприяють його посиленню. Респонденти з такими стратегіями копіngu схильні до пасивної форми поведінки з відмовою від подолання труднощів та навмисно ігнорують неприємності, намагаються не думати про них. Відмова від вирішення проблеми зумовлюється станом безнадійності, супроводжується пасивністю, усамітненням та ізоляцією.

У ході дослідження було встановлено, що для подолання напруження під час проходження педагогічної практики майбутні педагоги використовують низку позитивних копінг-стратегій (рис. 1). Так, у студентів виявлено високий рівень розвитку таких стратегій: «планування розв'язання проблеми» (62,5 %); «самоконтроль» (84 %); прийняття відповідальності (85 %).

Слід зазначити, що разом із позитивними копінг-стратегіями, досить значна кількість опитаних студентів використовує негативні копінг-стратегії. Так, високий рівень розвитку було виявлено щодо таких стратегій: «уникнення» (15 %); «дистанціювання» (15 %); «конфронтативний копінг» (13 %).

Поняття копінг-поведінки охоплює широкий спектр активності суб'єкта, починаючи від неусвідомлених психологічних захистів і завершуючи цілеспрямованими способами подолання проблемних ситуацій. Психологічне значення копіngu полягає в ефективній адаптації суб'єкта до складних ситуацій. Таким чином, правомірно стверджувати, що уміння студентів ефективного використання продуктивних стратегій копінг-поведінки має важливе значення у процесі формування їх професійної компетентності, в умовах переддипломної педагогічної практики зокрема.

Список використаних джерел

1. Абрахам Г. Маслоу. Мотивация и личность. Перевод. с англ. Татлыбаевой А. М. Вступительная статья Акулиной Н.Н. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
2. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття // Освіта України. – 2002. – 28 грудня.
3. Дунаевская Э.Б., Котова С.А., Об особенностях защитной реакции педагогов начальной школы. Психология психических состояний: теория и практика. // Материалы Первой Всероссийской научно-практической конференции. КГУ, 13-15 ноября, 2008. Часть 1. – Казань, 2008. – С.488-489.
4. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс. – Л., 1970. – С.127-208.
5. Нартова-Бочавер С. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности // Психологический журнал. – 1997. – Т. 18. – № 5. – С.20-30.
6. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности: учебное пособие / Под ред. Г.С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. – СПб.: Речь, 2003. – С.311-321.
7. Сизова И. Г., Филиппченкова С. И. Методика диагностики когнитивно-поведенческих стратегий преодоления

// Современная психология: Состояние и перспективы исследований. Часть 5. Программы и методики психологического исследования личности и группы: Материалы юбилейной научной конференции ИП РАН. Отв. ред. А.Л. Журавлев. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2002. – С.180 – 199.

8. Hobfoll S. Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress //American Psychologist, 1988. Vol. 44. – P. 513-524.

Бойчук Петро Микитович

Луцький педагогічний коледж

директор, кандидат педагогічних наук

ПЕДАГОГІЧНИЙ ГУМОР ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ РЕЛАКСАЦІЇ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Із давніх-давен славиться український народ своїм дотепним, колоритним гумором. «Елемент гумористично-сатиричний, – як писав І. Франко, – дуже багатий у нашого народу, його гострий дотеп, його сльозами проблискуючий сміх послужив за основу безсмертним творам М. Гоголя, складав знамениті Квітчині повісті» [3, с. 20]. Філософи, психологи, педагоги всього світу з найдавніших часів і до нинішніх відзначають велике значення гумору у зміцненні соціально-психологічного здоров'я людей (Аристотель, Сократ, Авіцена Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, Д. Карнегі, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Н. Старовойтенко, Д. Федеренко та інші). Вони переконані, що саме гумор допомагає людям вижити в повсякденному, сповненому тривоги і негараздів, житті.

С. Бартошко справедливо стверджує, що сьогодні практично не існує праць, присвячених комплексному дослідженню питомої риси української національної вдачі – почуття гумору й дотепності. Відома істина: зло – руйнування цінностей, добро – їх творення. Тому, сміючись зі власного нещастя, глузуючи над невдахами, моральними вадами, наші

предки намагались мудро долати всі перешкоди [1, с. 15].

Висвітлюючи проблему гумору у духовному житті колективу, В. Сухомлинський резюмує: «ця сторона виховання ще дуже мало досліджена» [5, с. 577].

Н. Коцур відмічає, що діти сьогодні ослаблені й хворобливі через погане й нераціональне харчування, забруднене навколишнє середовище, нервові перевантаження. Найбільшою шкодою, яку може заподіяти учневі школа, є постійні стреси, нервові перенапруження, що призводять до виникнення найрізноманітніших нервово-психічних захворювань. Трапляється, що дитина тривалий час скаржитися на головний біль, біль у серці чи шлунку. А це не що інше, як вияв неврозу, що розвинувся внаслідок постійних негативних емоцій. У таких випадках дуже багато залежить саме від учителя. Тому одним із найважливіших завдань є збереження та зміцнення психічного здоров'я учнів [4, с. 60]. В американських школах на особливому контролі психічне виховання. Майже в усіх школах США працюють вчителі з почуттям гумору. За висновками психологів людина без гумору «важка» в спілкуванні і створює конфлікти, гумор – це ознака морального здоров'я та хорошого настрою. У японських школах, наприклад, щотижневе навантаження, яке передбачене законом, не перевищує 32 години. А в сучасних школах України тижнева кількість тижневих годин сягає 40. Діти дуже перевантажені, і це негативно відбивається на їх здоров'ї. Статистичні дані засвідчують різке погіршення здоров'я маленьких громадян України в останні роки. Крім об'єктивних причин цього явища існують і суб'єктивні – неувага до власного здоров'я, несформованість здорового способу життя. Тому гостро постала проблема: «Як навчити школярів з дитинства цінувати своє здоров'я, докласти зусилля, щоб зберегти та зміцнювати його?»

Сучасні концепції здоров'я (І. Бабин, Г. Давидюк, З. Демченко, В. Мовчанюк, В. Сагайдак, С. Свириденко, В. Черняк, А. Царенко) базуються на принципі, що здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя. Психічне здоров'я визначається як відсутність виражених психічних розладів, певний резерв сил людини, завдяки яким вона може подолати раптові стреси або труднощі, що виникають у надзвичайних випадках; стан рівноваги між людиною і навколишнім середовищем, гармонії між нею і суспільством [2,

с. 3].

У гуманній школі, яка є другою домівкою для дитини, має панувати бадьорий настрій, привітність, гумор. Настав час до арсеналу педагогічних залучити здоровий гумор і сміх як природні першооснови створення кращих стосунків між людьми.

Почуття гумору – це набір певних специфічних навичок, якими можна і необхідно володіти. Як і в певній іншій науці, для того, щоб отримати користь від будь-якого вміння, його спочатку необхідно виховати в собі. Виховання почуття гумору у дітей передбачає розвинути у них здатність не боятися бути смішним, посміятися над собою, підходити до труднощів з посмішкою, бачачи абсурдність своєї ситуації, що лякає, і зберігати контроль над нею. Дитина з розвиненим почуттям гумору відрізняється від інших умінням жартувати, розігрувати комедію, здатністю вберегти себе від нудьги. Дотепні, життєрадісні, веселі діти вражають нестандартністю, гнучкістю мислення, розумінням серйозної та жартівливої розмови.

Учитель повинен вміти завжди, навіть у найнапруженішій ситуації, бачити комічне, знаходити суперечності в поведінці, репліці, поставленому учнем запитанні – адже це один з показників зрілості педагога. Але мета жарту не просто викликати сміх у класі. Гумор – це спосіб впливу на будь-яку аудиторію. За допомогою гумору можна керувати груповими настроями, створювати умови для колективних дій, а також формувати колектив учнів. В. Сухомлинський зазначав, що гумор – показник морального здоров'я колективу і особистості. А тому треба навчити дітей ним користуватися, а це – одна з найтонших і найскладніших речей у формуванні моральних поглядів, переконань, смаків.

У народі кажуть, що сміх діє навіть на того, на кого вже взагалі нічого не впливає. Здавалося б, що використання гумору в педагогічному процесі має постійно позитивний вплив. Але це не завжди так. Використовувати в навчально-виховних закладах гумор треба обережно. Адже жарт, що мав позитивний вплив на одну групу дітей по відношенню до іншої (чи в іншій ситуації), може не дати очікуваного результату в іншій. Отож, необхідно передусім урахувати особливості групи дітей, стосунки з ними, навколишню атмосферу.

Діти – природжені гумористи. Вони високо цінують тих

педагогів, які вміють посміхатися на уроках, здатні оцінити їхні жарти, сміючись, підправити, підтримати, заохотити до творчих пошуків. «Завдання педагога, – писав В. Сухомлинський, – виховувати почуття благородного гумору: здатність поєднувати радісний порив із співчуттями, співпереживаннями, жалістю. Маленька людина, яка, усміхаючись, співчуває і жаліє, ніколи не буде насміхатись над людиною, висміювати її тоді, коли треба допомогти» [5, с. 579].

Отже, в наш час одним із засобів заохочення дітей до навчання, позбавлення їх стану три воги, невпевненості у завтрашньому дні є доброзичливий і тактовний гумор педагогів. Доречний жарт, доступний приклад, посмішка і підбадьорювання – все це сприяє душевному комфорту вихованців, підвищує авторитет самого вчителя, знімає нервозність і непорозуміння.

Список використаних джерел

1. Бартошко С. Сміючись із нещастя, мудро долаймо його. Михайло Драгоманов про турецькі анекдоти в українській словесності / С. Бартошко // Рідна школа. – 1997. – № 9. – С.15-18.
2. Горащак В. П. Валеологія : підручник для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл / В. П. Горащак. – К.: Генеза, 1998. – 144 с.
3. Дей О. Народні анекдоти / О. Дей // Народні усмішки. – К.: Дніпро, 1986. – С. 5 – 21.
4. Коцур Н. Роль школи в охороні психічного здоров'я учнів / Н. Коцур // Початкова школа. – 1997. – №3. – С.60-63.
5. Сухомлинський В. О. Гумор у духовному житті колективу / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т.1. – К.: Рад. школа, 1976. – С.577-588.

Борбич Наталія Віталіївна

*Луцький педагогічний коледж, завідувач
кафедри психолого-педагогічних
дисциплін, кандидат педагогічних наук*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Формування соціальної компетентності студентства є важливою психолого-педагогічною й соціальною проблемою, вирішення якої торкається основних питань суспільства й освіти, оскільки в умовах соціально-економічних змін перед освітою стоїть завдання не просто дати майбутнім фахівцям певний рівень знань, умінь і навичок з основ педагогічної діяльності, але й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному суспільстві, досягати соціально значимих цілей, ефективно взаємодіяти й вирішувати життєві проблеми.

Проаналізувавши плани навчального процесу педагогічних коледжів Волині ми побачили, що вивчення студентами навчальних предметів циклу загальноосвітньої підготовки, гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки, навчальні дисципліни вільного вибору навчального закладу та студентом особисто тією чи іншою мірою сприяє формуванню їхньої соціальної компетентності. Так, наприклад, усвідомлене засвоєння студентами знань з філософії, української мови, культурології, етики та естетики, соціології, іноземної мови, валеології, психології, педагогіки, основ педагогічної майстерності, основ культури і техніки мовлення, «Людина і світ» з методикою навчання, основ сценічного та екранного мистецтва, країнознавства, педагогічних основ роботи з дитячо-юнацьким самодіяльним колективом, методики організації гурткової та клубної роботи, краєзнавчої та клубної роботи, жестового мовлення, методики розвитку слухового сприймання сприяє формуванню у студентів педагогічних коледжів насамперед когнітивного компоненту соціальної компетентності.

У процесі дослідження нами відзначено, що кожен навчальний предмет несе певне світоглядне навантаження.

Більшою мірою ця функція делегується дисциплінами соціально-економічного та гуманітарного профілю. Філософія, політологія, соціологія та економічна теорія виконують цю функцію, мабуть, найбільш ефективно. Проте на думку студентів, до дисциплін, які сприяють формуванню соціальної компетентності належать: психологія, вступ до спеціальності, педагогіка, основи педагогічної майстерності, основи сценічного та екранного мистецтва з методикою навчання, тобто ті, які входять до циклу професійно-практичної підготовки.

У ході дослідження нами встановлено, що важливу роль у формуванні соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів відіграють практики: навчальна, зокрема показові уроки і заняття, практика з основ природознавства і краєзнавства, підготовка до роботи в літній період та педагогічна: позанавчальна виховна робота, літня педагогічна практика, пробні уроки і заняття в школі, практика «Перші дні дитини в школі» та переддипломна практика.

Сприяють формуванню соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів також організовані в навчальному закладі творчі об'єднання, факультативні заняття та спецкурси. Йдеться, насамперед, про діяльність Школи журналістів, Студії літературної творчості «Неповторність», творчої Студії «Імпульс», суспільно-політичного клубу «Всесвіт», Студії драматичного мистецтва, а також вивчення спецкурсів «Інтерактивні технології в навчально-виховному процесі», «Теорія та практика самоменеджменту».

Аналіз планів виховної роботи коледжу, студентських груп, бесіди зі студентами, викладачами, кураторами груп свідчать про те, що важливе місце в системі виховної роботи належить формуванню соціальної компетентності студентів, зокрема формуванню в них умінь і навичок міжособистісної взаємодії, конструктивного вирішення конфліктів, активності, толерантності, комунікативності. Велику увагу в педагогічному коледжі приділено формуванню в студентів відповідальності за доручену справу, гуманних якостей через волонтерську діяльність, розвитку ініціативи та організаторських здібностей шляхом залучення їх до студентського самоврядування, виконання різних громадських доручень тощо.

Навчально-виховний процес у навчальному закладі такого типу є важливим чинником формування соціальної

компетентності особистості студента. Причому, нами встановлено, що професійна підготовка майбутніх учителів зорієнтована переважно на здобуття студентами знань і вмінь, тобто на формування когнітивного компоненту соціальної компетентності. Водночас ця підготовка не дає можливості розвивати повною мірою інші складові соціальної компетентності, не задовольняє потреб студентів в оволодінні ними різними стилями й способами конструктивної міжособистісної взаємодії, розвитку їх досвіду адекватної поведінки в складних ситуаціях, формування в них чіткої соціальної позиції та соціальної зрілості.

Результати й висновки, сформульовані нами, дають можливість не тільки аналізувати реальний стан поставленої проблеми, але й визначити складові структури процесу формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів, виділити недоліки навчально-виховної роботи педагогічних коледжів по формуванню соціальної компетентності студентів, а це визначає необхідність розробки та апробації авторської навчальної програми «Формування соціальної компетентності майбутнього вчителя».

Задля ефективної реалізації педагогічних умов формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів було підбрано зміст та визначено форми і методи формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів. Цілеспрямованість і комплексність у впровадженні педагогічних умов забезпечила розроблена і апробована нами навчальна дисципліна «Формування соціальної компетентності майбутнього вчителя», яка належить до циклу дисциплін самостійного вибору навчального закладу освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст». Вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню потреб студентів в оволодінні різними стилями й способами конструктивної міжособистісної взаємодії, розвитку їх досвіду адекватної поведінки в складних ситуаціях, формуванню чіткої соціальної позиції та соціальної зрілості.

Головна мета вивчення студентами педагогічного коледжу навчальної дисципліни «Формування соціальної компетентності майбутнього вчителя» полягає в активізації формування соціальної компетентності студентів шляхом трансформації світоглядних знань у переконання та в практичну діяльність.

Таким чином, організація пізнавальної, пошукової, науково-дослідницької та самостійної роботи сприяє трансформації набутих знань у переконання студентів та в їх практичну діяльність, а отже й сприяє формуванню мотиваційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів соціальної компетентності.

Список використаних джерел

1. Борбич Н.В. Соціальна компетентність як складова професійної готовності майбутнього вчителя: навч.-метод. посібник / Наталія Віталіївна Борбич; за ред. проф. П. М. Гусака. – Луцьк: Луцький педагогічний коледж, 2013. – 136 с.

2. Формування соціально компетентності студентів педагогічних коледжів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Н.В. Борбич ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 23 с.

Омельчук Володимир Васильович

*Дубенський коледж РДГУ, голова
циклової комісії викладачів загальної
педагогіки і психології, доцент,
кандидат педагогічних наук*

ІЗ ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЖІНОЧИХ КУРСІВ (29 ЧЕРВНЯ-31 ЛИПНЯ 1909 РОКУ)

Жіноча освіта в Україні і, зокрема, на Волині — одна із найменш досліджених проблем в історико-педагогічній науці.

Деякі історики, які займались проблемами дослідження жіночої освіти, схильні вважати початком її становлення період прийняття Руссю християнства. У XIX столітті О.Лихачова писала: "Навчання жінок існувало на Русі із самого початку нашої історії освіти, тобто прийняття Руссю християнства, бо незважаючи на відсутність шкіл для жінок, у нас завжди були освічені жінки, які навчали й інших" [2;261].

Жіноча освіта виникла як самостійна галузь освіти у зв'язку з нерівноправним соціальним становищем жінок.

Якщо історія чоловічих середніх шкіл в Україні починається ще з кінця XVI століття, часу заснування Острозької академії, то до усвідомлення необхідності освіти для жінок суспільство прийшло лише наприкінці XVIII- початку XIX століття [4;63].

На початку XIX століття в Україні виникли перші інститути шляхетних дівчат — Харківський (1812), Полтавський (1818), Одеський (1829), Київський (1833), Керченський (1836).

Відповідно до "Положення про жіночі гімназії і прогімназії" 1870 року в царській Росії почала поступово створюватися система жіночої середньої освіти. Всі жіночі гімназії ділились на міністерські, що підпорядковувались міністерству народної освіти, і маріїнські гімназії, які знаходились у Відомстві закладів імператриці Марії, їх навчальні плани і програми мало чим відрізнялись один від одного.

"Положення" визначало правила управління жіночими гімназіями і прогімназіями, їх особовий склад, права і обов'язки керівників і вчителів, педагогічних рад, загальний характер навчально-виховної діяльності.

Жіночі гімназії - середні загальноосвітні навчальні заклади. За обсягом знань, які давались учням, жіночі гімназії стояли нижче чоловічих. Між дівочими гімназіями і вищою школою не існувало наступності. Після закінчення семи класів дівчата одержували атестат на звання учительки початкової школи, а після закінчення восьми - звання домашньої учительки.

Незважаючи на ряд обмежень, "Положення" засвідчило крок вперед у розвитку жіночої середньої освіти, оскільки до 60-х років, крім дворянських інститутів "благородних девиц" у найбільших містах Російської імперії, середніх жіночих навчальних закладів не було [3;149].

Цілий ряд жіночих закладів на території

Російської імперії діяв за окремими статутами та положеннями. Середні жіночі заклади на Правобережній Україні керувалися положенням від 26 травня 1869 року для губерній Київської, Волинської, Подільської.

Уряд надавав справі виховання жіноцтва в Західному краї особливого політичного значення і прагнув сприяти її розвитку

двома способами: 1) організувати державні училища; 2) надавати грошову допомогу особам російського походження, які утримували приватні пансіони. "Гроші, що використовуються на цю справу, не пропадуть марно", — говорив граф Д.А.Толстой [4;67]. Це було зроблено з тією метою, щоб не залучати кошти громадськості, яка, в свою чергу, вимагала своєї участі в управлінні закладами.

Рішення про заснування нових жіночих гімназій у межах цього регіону приймалося безпосередньо імператором. Взагалі мережа середніх жіночих навчальних закладів створювалася на Правобережжі дуже повільно порівняно з іншими регіонами України, адже уряд штучно стримував їх зростання. Так, у 1897 році у Подільській губернії було лише 9 гімназій Міністерства народної освіти, у Волинській — 11, тоді як у Полтавській і Чернігівській губерніях з меншим населенням відповідно — 14 і 20.

Іншою причиною малочисельності жіночих закладів на Правобережжі була заборона діяльності земств, які в решті губерній сприяли розвитку жіночої освіти.

Заснування жіночих навчальних закладів у другій половині XIX і початку XX століття є одним із позитивних моментів у розвитку освіти на Волині.

У цей період на терені Волині виникає цілий ряд жіночих навчальних закладів. Зокрема, у столиці Волинської губернії Житомирі діяло шість учбових закладів, які давали дівчатам можливість здобувати середню освіту. Найстарший з них — 1864 року заснування — учбовий заклад для дочок осіб духовного звання: шестикласне єпархіальне жіноче училище, підпорядковане Найсвятішому Синоду. З 1866 року в Житомирі почала діяти Марійська жіноча гімназія, яка перебувала у віданні Головного відомства установ імператриці Марії. У 1901 році було відкрито приватну гімназію Н.В.Овсянникової, а в 1906 — приватну гімназію М.М.Тимашевої, у 1911 — гімназію святої Анастасії. Всі вони належали до Міністерства народної освіти. Крім того, у 30-х роках XIX століття на правах гімназії функціонував ще й сразковий пансіон Любові Соколової.

Поширенню жіночої освіти на Волині сприяли також учительські семінарії педагогічні навчальні заклади для підготовки вчителів початкових шкіл. Перші навчальні заклади такого типу в Україні виникли у 60-х роках в Коростишеві та

Острозі Волинської губернії. В основу діяльності семінарії покладено "Проект учительської семінарії", створений К.Д.Ушинським. До учительської семінарії приймали осіб, які закінчили двокласні початкові училища. Навчання у семінарії тривало 3-4 роки.

Крім згаданих вище навчальних закладів, на Волині діяли: Острозьке жіноче графа Д.М.Блудова училище (1865), Рівненська жіноча гімназія (1900), Луцька приватна А.М.Коленко жіноча гімназія (1903), Ковельська приватна А.К.Пирогової жіноча чотирикласна прогімназія (1905). Зокрема, за період навчання в училищі графа Д.М.Блудова, його вихованці вивчали наступні навчальні предмети: Закон Божий, російську мову, словесність, літературу, слов'янську, українську, польську, французьку мови, зарубіжну літературу, історію російської держави, географію, арифметику, алгебру, геометрію, тригонометрію, фізику, космографію, суспільствознавство, гігієну, педагогіку, в'язання, співи, чистописання, малювання і креслення, музику. Перелік навчальних предметів свідчить про те, що в училищі навчались представниці всіх етнічних груп, які проживали на території Волині. Крім обов'язкових навчальних предметів в училищі особлива увага зверталась на поведінку і зовнішній вигляд вихованців. У цей же період на Волині діяли два жіночі духовні училища, одна суботня жіноча школа і жіночі педагогічні курси.

Становленню і розвитку жіночої освіти на Волині особливо сприяли педагогічні курси.

Про те, як відбувалося підвищення педагогічної і методичної кваліфікації учителів-жінок Волині, ми можемо судити, виходячи з аналізу діяльності Володимир-Волинських педагогічних жіночих курсів [1;775-781].

На Володимир-Волинські курси були запрошені учителі із Володимир-Волинського, Дубенського, Заславського, Ковельського, Кременецького, Луцького, Овруцького і Рівненського повітів.

Загальне керівництво курсами здійснював його Преосвященство Преосвященний Фадей, єпископ Володимир-Волинський.

Лекторами на курсах були: Преосвященний єпископ Фадей, який читав лекції із загальної дидактики, церковного статуту і слов'янської мови; священник Федір Казанський,

викладач релігійної педагогіки; Леоновим Лариса Павлівна читала лекції з методики російської мови; уроки з методики математики проводив учитель Білзорецької двокласної школи Олександр Дмитрович Понікаров; музикою і співами займалася Олександра Петрівна Щеглова, учителька Зимненської двокласної школи; заняття із Закону Божого проводив священник Зимненського монастиря о.Йосип Войцехівський; обов'язки наглядача виконувала Ольга Олександрівна Казанська.

На курси було запрошено 50 слухачок. За своїм освітнім рівнем вони розподілялися таким чином:

Зимненську двокласну школу закінчили 21 слухачка; двокласне міське училище — 20; Корецьку двокласну церковно-приходську школу — 2; о двокласне міське училище — 1; три класи прогімназії — 1; Житомирське жіноче духовне училище — 1; три класи Житомирського духовного училища — 1.

Курси розпочали свою роботу 29 червня. В цей день перед початком занять відбувся великий молебін. Помолившись перед іконою Почаївської Божої Матері, керівники, лектори і курсистки відправились у приміщення двокласної Свято-Володимирської школи, де і було оголошено про відкриття курсів.

30 червня інспектором була проведена для слухачів бесіда про значення курсів, їх порядок і характер навчальних занять.

Заняття на педагогічних курсах проводились за задалегідь складеним розкладом. Навчальний день розпочинався загальною молитвою для всіх курсисток. Ранкові молитви з читанням денного Євангелія по черзі читали слухачки в передньому кутку класної кімнати. Уроки розпочинались о 9 годині ранку і тривали до 14.30, вечірні заняття тривали з 6 години до 9-ї. О 9-й годині вечеряли, після чого всі курсистки відправлялись на вечірню молитву. Після молитви вони, як правило, приступали до виконання завдань (співали, читали газети, книги, писали твори, а деякі грали на музичних інструментах). Крім ранкових і вечірніх молитов, кожний урок і взагалі кожне окреме заняття на курсах розпочиналось і закінчувалось молитвою.

У недільні і святкові дні вчителі разом із своїми учнями готувались до богослужіння в соборі. Кожного недільного вечора всі курсистки і керівники були присутніми на акафисті Почаївської Божої Матері, який святково відправляв

Преосвященний Фадей у супроводі хору слухачів педагогічних курсів.

Із скромного і тихого життя курсисток особливо виділявся день 12 липня. В цей день після літургії вони із своїми керівниками брали участь у святковому поході до Зимненського монастиря. "Долго, долго не изгладится из моей памяти, - пише одна курсистка у своєму щоденнику, — это чудное торжество, принесшее моей душе так много нового й отрадного!" [1;780]. В той же день після обіду курсистки здійснили екскурсію до Риловицької школи, яка славилася своїми чудовими садами, теплищами і квітами.

Всі заняття на курсах поділялись на практичні і теоретичні. Кількість практичних уроків виглядала таким чином: 1) із Закону Божого типових — 4, пробних – 5; 2) із російської мови типових — 16, пробних — 10; 3) із слов'янської мови типових — 3, пробних — 11; 4) із лічби типових — 11, пробних - 19; 5) із співів типових - 2, практичних - 9; 6) із хорового співу - 66.

Важливим засобом розширення і поглиблення методичних і дидактичних знань учителів і слухачок були письмові твори.

Серед творів, написаних курсистками, було багато тем педагогічного характеру, яким на курсах приділялась особлива увага.

Теоретичні заняття, як правило, склалися із аналізу і обговорення практичних пробних уроків, із лекцій із загальної дидактики, з методики Закону

Божого, методики слов'янської мови, методики навчання грамоти, письмового викладу думок, методики математики, письма, співів. Усі теоретичні заняття на курсах спрямовувались на те, щоб збагатити вчителів тими знаннями, які висвітлювали б їх навчально-виховну діяльність у школі. Кількість занять з кожного предмета розподілялась так: з релігійної педагогіки — 4; з методики Закону Божого — 2; із загальної дидактики — 10; з методики слов'янської мови — 3; з церковного статуту — 3; з методики російської мови — 8; з методики лічби — 3; з теорії співів — 28; з методики співів — 4. Особлива увага курсисток зверталась на свідоме і виразне читання. Зокрема, викладачем російської мови Л.ПЛеонович була прочитана спеціальна лекція, в процесі якої вона познайомила вчителів з методикою читання байок, віршів і статей. Крім названих предметів, на курсах

викладались ще рукоділля: вихованців вчили шити одяг, грати на скрипці.

Для закріплення у пам'яті всього того, що бачили і чули на курсах їх учасники, ними практикувалося ведення щоденників. Щоденники час від часу переглядались єпархіальним наглядачем і часто ставали причиною спеціальних розмов того чи іншого характеру. Фрагменти із кращих щоденників друкувались у „Жизни Вольши”. Для читання курсисткам пропонували такі журнали і газети: "Русский Паломник", "Воскресніе чтения", "Миссионерское обозрение", "Церковніе ведомости", "Воскресньш благовесть", "Отдых христианина", "Душеполезное чтение", "Голос русского", "Колокол", "Сельский хазяин" [1;780].

Зразкова школа із 50 вчителів була зібрана 30 червня і складалась із трьох груп. У ній проводились зразкові уроки керівниками, а „пробні і повторні – курсистками. Пробні уроки проводились відповідно до складеного графіка. Матеріал для кожного пробного уроку навчав керівник. Отримавши матеріал від уроку, курсистка складала детальну програму його проведення. При складанні програма вчителі користувався порадами і вказівками керівника того чи іншого предмета. Вчителям вказували не тільки на джерела які можна використати при складанні – програм, а й повідомляли прийоми для опрацювання на уроці конкретного матеріалу. Склавши програму або конспект пробного уроку, курсистка показувала його для виправлення помилок керівнику. Останній, прочитавши його в присутності курсистки, пропонував поради і настанови.

Всіх учителів-початківців на курсах знайомили з новими підручниками і методичними посібниками, ознайомлення з якими сприяло підвищенню їхньої професійної кваліфікації.

Отже, підсумовуючи фрагментарний аналіз діяльності жіночих педагогічних курсів, ми ще раз переконаємось у їхній високій організації і доцільності на той час. Учасниці курсів мали можливість не тільки удосконалювати свій педагогічний і методичний потенціал, а й збагатити себе духовно. Адже вся діяльність педагогічних курсів передусім була насичена глибоким духовним змістом, який був забезпечений завдяки позитивному ставленню духовенства до проблем освіти і учительства.

Список використаних джерел

1. Вламирволынские педагогические женские курсы, бывшие с 29 июля по 31 июля 1909 года // ВЕВ. – 1909. – №37.- С.775-781.
2. Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России (1086-1796)./ Е.Лихачева – 1890.–СПб.- С.6, 261-263.
3. Педагогический словарь: в 2 т.–М., 1960.– Т.2. – С.149.
4. Сухенко Т.В. Жіноча середня освіта в Україні: ХІХ – поч. ХХ ст. // Український історичний журнал. – 1998. – №5. – С.63-75.

Потапюк Лілія Миколаївна

Луцький національний технічний університет, доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства, кандидат педагогічних наук

А. КРИМСЬКИЙ У БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ

15 січня виповнилося 145 років з дня народження відомого вченого, етнографа, історика, педагога, лінгвіста, визначного знавця санскриту, перекладача, активного громадського діяча і патріота Агатангела Юхимовича Кримського. Народився А. Кримський на Волині, у м. Володимирі-Волинському в родині, яка по батьковій лінії мала татарсько-білоруське коріння, а по материній – польсько-литовське.

На сучасному етапі гордістю міста Володимира-Волинського є педагогічний коледж, названий іменем відомого сходознавця. Заклад, який у 2016 році відсвяткував 76-літній ювілей, відомий не лише на теренах Княжого града, а й далеко за його межами, вважається одним із найкращих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації в Україні. Педагогічний та студентський колективи коледжу вирішили замість святкування ювілею закладу зібрати кошти для придбання автомобіля швидкої допомоги для бійців АТО.

На жаль, з ідеологічних причин на теренах України це ім'я тривалий час замовчувалося. Дружною з А. Кримським пишались І. Франко, Леся Українка, О. Кобилянська, а Л. Толстой завдяки його книгам відкрив для себе філософію Сходу й ознайомився з основами Корану. Учений не лише присвятив все своє свідоме життя налагодженню взаєморозуміння між двома світовими культурами – Заходу і Сходу, а й назавжди полюбив землю, на якій народився.

Ім'я українського академіка А. Кримського у 1970 р. було внесено у затвердженій XVI сесією Генеральної Асамблеї Юнеско перелік видатних діячів світу.

На формування особистості А. Кримського мали значний вплив його етнічне походження, родинне виховання, здобута освіта, історична епоха, коло спілкування тощо. Говорячи про наукову й педагогічну діяльність вченого, не можна не відзначити його турботу, увагу й піклування про молодих дослідників, які робили свої перші кроки в науці. Зокрема, тему першої своєї наукової праці майбутній сходознавець і академік В. Гордлевський обрав саме за порадою А. Кримського.

А. Кримський брав активну участь в українському національному житті кінця XIX ст., вів постійну переписку з відомими діячами української культури О. Огоновським, Б. Грінченком, І. Франком, Лесею Українкою, М. Павликом та ін. Завдяки І. Франкові вчений вперше переклав зі східних мов на українську видатних арабських письменників, чим збагатив українську перекладну літературу.

Для українців видатний орієнталіст є одним із фундаторів національної Академії наук і творців сучасного українського правопису. Погляди А. Кримського на походження української мови, на український правопис суперечили ідеології тоталітарної держави, яка тільки декларувала підтримку національних культур. Будучи спочатку редактором по укладенню першого тому (1924–1929) «Російсько-українського словника», відстоюючи самобутність української мови, академік не побоявся піддати критиці академічне видання словника 1941 р., де систематично калічили українську мову, спотворювали й перекичували її структуру. Учений відмовився від роботи над ним, мотивуючи тим, що не хоче ризикувати своїм чесним ім'ям перед галичанами, які твердо вірили в його непідкупну чесність.

Ще в юному віці його полонив образ України, до глибини серця вразила страждена доля її народу. Дослідник категорично не приймав поверхове українофільство і виявився більшим українцем, ніж «закононароджені», а в політичних поглядах – більшим радикалом, ніж М. Драгоманов. Його наукова зацікавленість Україною була пов'язана з потребою у самореалізації, що лежала в основі національного самоусвідомлення. Концепт української мови формував політичний світогляд ученого, еволюція ідеї України в ідею нації зумовлювалася не політичними переконаннями, а його науковими позиціями. До свого політичного самоусвідомлення діяч прийшов шляхом власного історичного пізнання, наукових пошуків. Його ідейні переконання базувалися на етнографічних, мовних відмінностях українського народу і не мали ґрунту в тогочасних політичних концепціях, ідеологіях європейського чи російського гатунку. А. Кримський бажав боротися за Україну по-своєму. Цим шляхом мало стати тотальне усвідомлення українським суспільством своєї приналежності до самостійної нації. Ідея України у нього трансформувалася в ідею нації й націоналізму. Розуміючи відсутність в українського народу раціональної установки на побудову державності, академік стверджував, що традиції історичного минулого не можуть слугувати єдиною підставою для творення модерної нації. Остання повинна усвідомлювати значення свого історичного досвіду, поважати події, традиції минулого, однак творити себе має на нових, сучасних засадах.

На сесії Академії наук у Львові А. Кримський брав активну участь в організації українських наукових установ, виступав з науковими доповідями, спогадами, вселяв надію на розвиток української науки. Львів був для нього своєрідною Меккою, де вчений до 1905 р. друкував свої українські літературні твори і львівський побут мав значний вплив на формування світогляду академіка.

А. Кримський протягом життя ніжно, таємно й безнадійно кохав Лесю Українку, з якою познайомився повертаючись з Лівії і Сирії. Пізніше зізнавався, що «закохався я в українську дівчину, багато обдаровану, високоталановиту письменницю, але ж любов мою зневажено нею було» [1]. Смерть М. Драгоманова послужила імпульсом для ближчого знайомства між ними. Поетесу до глибини душі зворушив його лист-

співчуття, в якому відчула рідкісну щирість людини, що пережила смерть як власну втрату. Леся відзначила здатність А. Кримського гостро переживати чужий біль, що властиво далеко не всім людям. Дівчина називала його «побратимом», що свідчило про усвідомлене відчуття духовної близькості між цими двома непересічними особистостями. В українських традиціях побратимство було знаком високої довіри, душевної спорідненості й обіцянкою вірності. Однак не лише в їхніх біографіях є місця, епізоди та факти, які римується між собою. Чимало схожого можна знайти в історії родів Лесі Українки та А. Кримського. Їхні предки поселились на Україні одночасно, наприкінці XVII ст. Коріння родів обох письменників інонаціональні. Для наступних поколінь Кримських, Косачів, Драгоманових українська земля стала батьківщиною. Батьки Українки належали до родин, які свого часу отримали дворянський титул, хоча ніколи цим особливо не пишались. Батько зі студентських років проявив себе українофілом, незважаючи на те, що в побуті українською мовою практично не користувався. Мати вважала святим обов'язком виховувати шестеро своїх дітей так, щоб «українська мова була для них найближчою», хоча з дитинства в домашніх умовах вони вивчали декілька європейських мов, у тому числі і грецьку [3, с. 85]. Саме вона порадила Лесі підписувати свої твори літературним геонімом «Українка».

Хоча А. Кримський та Леся Українка зустрічались рідко, їхня дружба підтримувалась і наснажувалась листами, які вони писали одне одному здебільшого «з чужини на чужину» (Леся виїжджала за межі України на лікування, Кримський викладав у Москві, роками жив на Сході). Багатоликість світу була близька і зрозуміла обом, але абсолютною цінністю для кожного з них залишалось загострене відчуття Батьківщини. А. Кримський, ставши жертвою божевілля влади, попросився з життям, як і Леся, далеко від Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Кримський А. Твори в п'яти томах : Т. 5 / [упоряд. і прим. М.П. Візира] / А. Кримський. – К.: Наукова думка, 1973. – 331 с.

2. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: складний світ Агатангела Кримського / С. Павличко. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 328 с.

3. Українка Леся. Документи і матеріали / Л. Українка. – К., 1971. – С. 85.

Самойленко Оксана Анатоліївна

*Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка, викладач*

ІВАН ЯКОВИЧ ПОСЯДА ЯК ВЧЕНИЙ-ПЕДАГОГ

Тема конференції «Історичні постаті в історії рідного краю» надихнула поділитися власним досвідом розбудови освітянської справи. Тим паче, що для цього є ще один привід – 145-річчя з історії становлення нашого навчального закладу. З нагоди цієї дати зусиллями педагогічного колективу було видано книгу, присвячену історії та сьогоденню Коростишівського педагогічного коледжу імені І.Я. Франка – одному з найдавніших педагогічних закладів Правобережної України. Заснована в далекому 1869 році в Києві, Вчительська семінарія з 1873 року оселилася у мальовничому місті над Тетеревом – Коростишеві. І від того часу є славною кузнею педагогічних кадрів на Житомирщині.

З історією навчального закладу пов'язані імена видатних українських педагогів, вчених і громадських діячів Івана Посяди, Михайла Кудрицького, а також відомих випускників – письменника Степана Васильченко, кінорежисера Тимофія Левчука, вченого-філолога Євгена Шабліовського. Власне, перелік славетних українців, чії долі пов'язані з Коростишівською семінарією – вищими педагогічними курсами – технікумом – училищем – коледжем, безсумнівно, є набагато більшим. Тому стаття присвячена розгляду лише окремим особистостям, проте досить помітним у історії педагогічної думки України.

Вільна енциклопедія "Вікіпедія" означає Івана Яковича Посяду як "українського громадського діяча, педагога, члена Кирило-Мефодіївського Братства (з 1846 р.)" [3]. Проте, до цього варто ще додати – кандидат педагогічних наук

університету Св. Володимира, перший директор Коростишівської учительської семінарії.

Ще за студентського життя І.Я. Посяда відразу поринув в атмосферу демократично настроєної київської молоді і з передовою частиною її увійшов у засноване на початку 1846 р. Кирило-Мефодіївське товариство. Педагог проявляв глибокий інтерес до української творчості, звичаїв народу, його минулого. «Маючи начорно близько 200 малоросійських пісень, збирав і виявляв більше бажання облагородити життя простого люду, ніж відновити Малоросію, хоч це було його духовною думкою і молитвою. Обурювався на духівництво, грубе і неуцьке, але дорожив усім православним, як святинєю, заповітом» [цит. за: 3, с. 36].

Про це свідчить і кандидатська дисертація молодого вченого на тему: «Значення перших творів Гоголя в російській літературі та їх заслуга для народності», за яку І. Я. Посяда удостоївся звання кандидата філософських наук, визнання і високої оцінки прогресивної частини професорського наукового кола, а також довів вірність своїм попереднім політичним і естетичним переконанням.

Незважаючи на всілякі утиски царських властей, діяльність І. Посяди на терені народної освіти мала неабиякий розмах. 1869 року його призначають директором учительської семінарії в Києві, а з переведенням її в 1873 році до Коростишева, Посяда стає першим директором цього навчального закладу, де вчилися діти бідних селян. Призначення його на цю посаду не було випадковим. Саме він, з його ґрунтовною вищою освітою, багаторічними педагогічними спостереженнями за кордоном і в Росії, був, мабуть, найбільш підготовленим до роботи в закладі такого типу.

Багато обтяжливих обов'язків добровільно поклав на себе перший директор учительської семінарії. Передусім треба було подбати про відповідний контингент учнів, орієнтуючись на село, розподілити надто мізерні стипендії, аби хоч трохи підтримати матеріальне становище дітей бідняків. Із цією ж метою він організовує при семінарії учнівську артіль, яку в одному з річних звітів назвав братством. Таким чином, вихованці самі забезпечували себе й одягом, і харчуванням, а отже могли більш-менш спокійно вчитись. Із тих же звітів видно, що Посяда добре розумів виховне значення артільного

життя, яке проходило в душі колективізму і взаємодопомоги [2, с. 215].

Багато енергії повинен був проявити Посяда і при доборі викладацьких кадрів. Тодішні випускники університету були мало підготовленими до викладання в педагогічному закладі такого типу, як учительська семінарія. І. Я. Посяда взяв на свої плечі не тільки організацію навчально-виховного процесу, а й багато працював як викладач і методист. У перші роки створення семінарії він викладав педагогіку та історію, методику мови й арифметику. Ці ж предмети викладав і в так званій елементарній школі, створеній при семінарії з його ініціативи для педагогічно-виховної практики семінаристів. Пізніше, працюючи директором народних училищ Воронезької губернії, Посяда написав два методичні посібники з мови й арифметики для вчителів народних шкіл.

З перших днів існування семінарії І. Я. Посяда віддає свої сили, здібності і талант на створення всіх необхідних умов для навчання та виховання учнів. Своє завдання Іван Якович вбачив не тільки в тому, щоб учні отримали міцні знання, а й щоб «облагородити їх душі». Тому, невід'ємним елементом виховання була праця в полі, саду, на пасіці, у майстернях.

Цікаво, що своїх вихованців Посяда не випускав з поля зору і після того, як вони закінчили семінарію. У Житомирському обласному архіві зберігається його лист до куратора учбової округи, у якому він просить дати йому дозвіл на тримісячну подорож для вивчення роботи випускників Коростишівської семінарії.

Викладаючи педогогіку, історію, методику мови і арифметику, Іван Якович уже в жовтні 1873 року відкриває при семінарії початкове однокласне училище, пише методичні посібники для молодих учителів. Переважаючим контингентом у ній стали вихідці з селянства. Семінарія готувала народного вчителя нового типу, методично озброєного майстра початкової школи, громадського і культурного діяча, який ніс у народ іскру освіти та культури, національної свідомості [3, с. 39].

Скориставшись тим, що залишилось 25 років служби Посяди в державних установах, його 7 липня 1879 року звільняють у відставку. Обтяжений великою сім'єю, педагог змушений був виїхати з Коростишева. Працював директором народних шкіл Воронезької (1880-1885 рр.) та Оренбурзької

(1885-1891 рр.) губерній. У 1891 році залишає педагогічну роботу і повертається на Україну. Поселяється в рідному для нього Коростишеві, біля свого дітища – учительської семінарії. Тут він номер 1891 року, тут був і похований.

Таким неординарним, сповненим віри в український народ, у його національну самобутність та самоідентичність предстає перед нами вітчизняний педагог, громадсько-політичний та культурний діяч Іван Якович Посяда. Традиції, започатковані ним, і досі є фундаментальними для педагогічного колективу Коростишівського коледжу – виховання національно свідомих громадян-патріотів, здатних забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Список використаних джерел

1. Державний архів Житомирської області. – Ф. – 75, спр. 9; спр. 685, арк. 2.

2. Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франк; 145 років історії та традицій. – Житомир, 2014. – 380 с.

3. Матеріали Вільної енциклопедії «Вікіпедія»: стаття «Посяда Іван Якович» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Посяда_Іван_Якович

4. Слівінський В.М. Коростишівщина. Історико-краєзнавчий нарис. – Житомир: ПП "Житомироблдрукарня", 2014. – 336 с.

Юринець Олександр Олексійович

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, заступник
директора, кандидат педагогічних наук*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ТА МАТЕМАТИЧНА СКЛАДОВІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В останні роки бачимо суттєве зниження рівня математичної підготовки школярів. На нашу думку корінь цієї проблеми криється ще у початковій школі, а якість підготовки учнів в початкових класах – у якості підготовки вчителя.

Одним із напрямів реформування системи освіти, який реально запроваджений у нашій школі в останні роки, є так звана гуманітаризація освіти. У навчальних планах сучасних шкіл в останні роки з'явилося багато нових гуманітарних дисциплін, а обсяг годин на вивчення математики, фізики і особливо хімії суттєво скоротився. Зрозуміло, що постає питання необхідності у житті людини природничо-математичних знань, що передбачені навчальними програмами. Але в тому і біда, що обсяг годин скорочується, а обсяг навчального матеріалу залишається сталим.

Як результат, які б технології не використовувались, а рівень знань школярів з точних дисциплін знизився у рази, що може підтвердити кожен вчитель природничо-математичних дисциплін. На нашу думку, основні причини цього – інформатизація суспільства та зниження попиту на значну частину математичних знань.

Як відомо, початкова школа – період навчання дитини, на якому формуються математичні компетенції, що мають найбільший попит у повсякденному житті людини. Крім того, вчитель початкових класів формує ту базу знань, з якою працювати вчителю основної школи. І якщо така база відсутня, то вчитель математики, як і фізики чи хімії, завчасно приречений [2].

Разом з тим, розпочнемо із коротких тез, що відображають основні відмінності вимог нового (запроваджується у початковій освіті з 2012 року) та старого (2001 року) стандартів початкової освіти. Одним із завдань освітньої галузі «Математика» новим Державним стандартом початкової загальної освіти є формування інтересу до вивчення математики, творчого підходу та емоційно-ціннісного ставлення до виконання математичних завдань; формування уміння навчатися [5].

Серед державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки випускника початкової школи є формування уявлень про способи подання інформації; знаходження, аналіз, порівняння інформації, поданої в таблицях, схемах, діаграмах; занесення даних до таблиць; вміння під керівництвом учителя знаходити інформацію за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [5].

За великим рахунком, ці тези відображають основну суть відмінностей у вимогах до математичної підготовки молодшого

школяра Державних стандартів 2011 і 2000 років. І хоча серед вимог освітньої галузі «Математика» та серед вимог до рівня підготовки молодшого школяра ці тези прописані останніми – в сьгоднішніх умовах їх вага чи не найбільша. Вже не один рік ми чуємо, що сьогодні не головне знати, а головне вміти швидко знайти і опрацювати інформацію, а сьогодні бачимо вимогу таких вмінь у стандарті освіти для початкової школи.

На нашу думку, виконання цих завдань є неможливим без комп'ютерної техніки, без сучасних мультимедійних пристроїв і без Всесвітньої мережі. Але й маючи ці засоби, досягнути мети може лише вчитель творчий, вчитель, готовий до постійного пошуку і постійної праці [1].

Тому найсерйознішою проблемою реформування освіти, і саме вищої освіти, яку представляємо ми сьогодні, є підготовка вчителя, готового до реалізації таких завдань, фахівця, що не лише наповнить учня знаннями, але й навчить його швидко та оперативно знаходити і опрацьовувати інформацію. А для того і сам учитель повинен вміти це робити. Саме такого вчителя готує Вищий комунальний навчальний заклад «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського».

Усі свої інновації коледж запроваджує на базі 76-річного досвіду підготовки педагогів. Сьогодні у нашому навчальному закладі ми поєднуємо розум і багаторічний досвід педагогів, котрі працюють у коледжі по 2-3 десятки років, із запалом, творчістю та інформаційною компетентністю молодих викладачів, що поповнили колектив нашого закладу. Тому майбутні вчителі початкової школи здобувають комплекс професійних знань і особливо умінь з традиційних методик навчання математики, української, російської та англійської мов, природознавства, трудового навчання, образотворчого мистецтва та музики, використовуючи сучасні засоби навчання, опановують ряд інформаційних дисциплін: новітні інформаційні технології та засоби навчання, практичний курс інформатики, методика навчання інформатики, що введені у навчальні плати відповідно до потреб школи. Крім того з 2011 року також введені нові методики навчання предметів «Основи здоров'я» та «Я у світі». Усі студенти педагогічних спеціальностей до 2014 року безкоштовно проходили курс «Інтел». Із 2015 року для студентів I-го курсу пропонується факультативний курс «Елементарна математика». Головна наша мета – це якісна

підготовка вчителя, готового до виконання посадових обов'язків відповідно до потреб сьогодення. І це, повірте, не голі слова – це правда.

Вчитель сьогодні повинен бути готовим до роботи з дітьми, котрі вже живуть в інформаційному суспільстві, бути готовим допомогти вихованцям у виборі сучасних ефективних технологій пошуку та опрацювання інформації. Логічною є вимога нового Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 №930 щодо володіння всіма педагогами інформаційно-комунікаційними технологіями та вміннями використовувати освітні ресурси у професійній діяльності [3].

Використання можливостей комп'ютерних технологій поставлено на дуже високий рівень у час проходження педагогічної практики студентами коледжу. Проведення уроків із їх використанням є однією з умов успішного проходження практики «Пробні уроки і заняття». Ця вимога та високий рівень комп'ютерної грамотності випускників закладу сприяють активному використанню інформаційних технологій з власної ініціативи на переддипломній педагогічній практиці.

Так як індивідуалізація навчальної діяльності диктує вимогу забезпечення інформаційних потреб студентів, необхідних для вирішення індивідуальних навчальних завдань, тому суттєву роль у підготовці фахівця відіграють інформаційні ресурси, доступні для студента. З цією метою впродовж останніх років викладачі коледжу працювали над створенням електронних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін. Ці матеріали розміщувались у віртуальній бібліотеці <http://vvpk.at.ua/>.

Бібліотека містить повні комплекси навчально-методичного забезпечення з усіх навчальних дисциплін: лекції, інструкції до виконання лабораторних, практичних робіт та семінарських занять, матеріали для організації домашньої самостійної роботи студентів.

Ресурс наповнюється також методичними розробками викладачів, навчальними презентаціями, електронними книгами, посібниками. Усі матеріали для студентів систематизовано за дисциплінами згідно навчальних планів спеціальностей коледжу.

Поряд із матеріалами для студентів, у розділі «Сторінка адміністрації» розміщені План роботи коледжу, розклад занять, інші організаційно-розпорядчі документи.

У віртуальній бібліотеці створено форум для спілкування користувачів бібліотеки, що дозволяє студенту в on-line режимі задати питання викладачу, обговорити проблеми навчального процесу з адміністрацією коледжу.

Сьогодні багато говорять про можливості Всесвітньої мережі. Багато хто вже оцінив їх. У контексті озвучених вимог нового Державного стандарту хочемо проаналізувати те, чим реально може допомогти Інтернет учителю початкових класів. Ці матеріали Всесвітньої мережі за рекомендаціями викладачів методик студенти використовують у час підготовки до практичних занять, проведення пробних уроків та в час самостійної професійної діяльності.

У першу чергу варто згадати про інтернет-ресурс Самоучка (<http://www.samouchka.com/>), що містить задачі та практичні завдання фактично з усіх тем математики початкової школи. Матеріали представлені в оригінальній та доступній для молодшого школяра формі. При умові належного мультимедійного забезпечення вчитель матиме на уроці якісний україномовний ресурс, що суттєво стимулюватиме навчальну діяльність учнів початкових класів.

Варто згадати про величезну кількість навчальних ігор з математики для молодших школярів (<http://uchit.rastu.ru/>, <http://itsmygame.com.ua/>, <http://www.yroku.ru/> та ін.). Матеріали цих інтернет-сайтів можуть бути корисними вчителю для активізації пізнавальної діяльності школярів на окремих етапах уроку.

Мережеві інформаційні ресурси, створені педагогами, і сайти для педагогів в останні роки стали дуже популярними. Стимулом цієї роботи став пілотний проект Міністерства освіти і науки України щодо електронної атестації вчителів, яка триває у кількох областях нашої держави, в тому числі й на Волині. На нашу думку серед сайтів для вчителів заслуговує на увагу ресурс <http://shodennik.ua/>, що використовується педагогами коледжу. Це знахідка для школи тому, що цей інформаційний ресурс може бути і безкоштовним офіційним веб-сайтом навчального закладу, і електронним журналом для обліку успішності, і електронною бібліотекою, і соціальною мережею. Соціальною

мережею не такою як Однокласники чи Вконтакті, де спілкується і пише будь-хто, а соціальною мережею для педагогів та учнів.

Часто буває так, що завдання у підручнику хотілося б мати у збільшеному вигляді на дошці чи на екрані. Всесвітня мережа і тут стане в пригоді. Підручники з математики початкової школи можна знайти тут <http://portfel.at.ua/>, <http://www.slideshare.net/>, <http://school.xvatit.com/>.

Якщо вчитель хоче відновити свої знання з методики навчання предмету, наприклад, математики, то, будь ласка, Вам підручник з методики навчання математики (Автор – М.В.Богданович) <http://www.kspu.kr.ua/>.

Постійно бачимо по телевізору телепередачі «Зірка youtube» та схожі до них. Але youtube містить не лише відео приколи та компромати на політиків. На цьому ресурсі можемо знайти пізнавальні мультфільми, фрагменти уроків і навіть нові освітні технології. Для викладачів методик навчання предметів початкової школи <http://www.youtube.com> буде корисним, в першу чергу, наявністю відео уроків, які можуть переглядати та аналізувати студенти.

Звичайно, для того щоб підготувати і використовувати представлені матеріали, необхідно мати відповідне забезпечення. Це реально велика проблема наших закладів освіти, особливо сільських. Тому на завершення бажаємо вчителям початкової школи, щоб наша держава вийшла із чвар у яких перебуває, згадала про своїх дітей і в найкоротший час у загальноосвітніх навчальних закладах були усі можливості для реалізації вимог стандартів освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Автоматизовані інформаційні системи єдиного інформаційного простору освіти і науки / В. Ю. Биков // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – Ч.2. – С.47–56.

2. Забродська Л.М. Принципи відбору змісту програмних засобів навчального призначення / Л.М. Забродська // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – №7. – С.10-11

3. Калініна Л.М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом / Л.М. Калініна // Монографія – К.: Айлант, 2005. – 275с.

4. Кісіль М.В. Вимоги до якості вищої освіти в інформаційному суспільстві / М.В.Кісіль // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – № 11(24). – С.109 - 112.

5. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти // Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.11 №462. – Верховна рада України. – 20.04.2011. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.

6. Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін // Постанова Кабінету Міністрів України 16.11.2000 №1717. – Верховна рада України. – 16.11.2000. – Режим доступу <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF>.

Вознюк Оріся Анатоліївна

*Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир»
науковий співробітник сектору обліку,
паспортизації та наукових досліджень*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ. ВОЛОДИМИР- ВОЛИНСЬКА ПРИВАТНА ШКОЛА ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Перша світова війна, попри величезну трагедію стала поштовхом до відтворення та піднесення національної свідомості українців. Ті події не обійшли стороною і Волинь. Перебуваючи під впливом Польщі, Росії, Австрії українське населення за всі роки окупацій збідніло і вороже ставилось до будь-чийх намірів знову перерозподілити владу. Нова австрійська влада теж особливо не хотіла займатися проблемами простого люду. Розуміючи всю складність ситуації, військове командування вирішило розмістити на Волині окремі підрозділи Українських Січових Стрільців. Перші Січові Стрільці з'явилися у Любомлі восени 1915 року.

Пізніше було вирішено використати їх для організації комісаріатів по вербуванню новобранців до армії. У грудні групу старшин (16 чоловік) було направлено на Волинь і поділено на три частини. Перша – на чолі з сотником Вітовським заснувала Комісаріат у Ковелі, друга з четарем М. Сасвичем – у Володимирі-Волинському, третя, з четарем М. Гаврилюком – у Луцьку. Головною ідеєю для стрільців було понести у маси національну визвольну ідею.

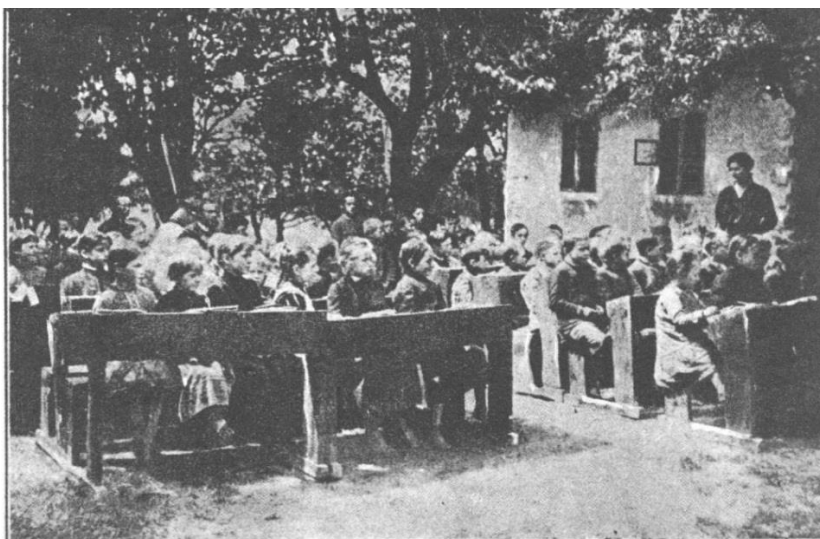
У своїй роботі Стрільці, в першу чергу наткнулися на проблему мови. Вітовський у своєму листі до Н. Гірняка писав: «Щоб тут хтось назвав себе хохлом, як не українцем, то була б новість, якої досі не трапилось... Тут таких як я, що говорять по-українськи, дивляться як на вар'ятів». Справа не в тому, що на Волині жило мало українців, навпаки їх було багато. А справа в тому, що перебуваючи постійно під владою чужих держав дійшло до того, що українці вже просто боялися визнавати свою національність. Особливо селяни не розуміли чому «австріяки» розмовляють їхньою мовою, бо вважали, що їх знову хочуть обдурити і вчинити якусь лиху справу [1].

Здобуваючи прихильність у місцевого населення, побачивши його нужденне існування Стрільці по-трохи почали втілювати свої ідеї в життя. У 1915 року до Володимира прибуває на пост коменданта Гнат Мартинець – вчитель з Рогатина. Досить швидко тут зосередились одні з кращих представників української інтелігенції, які прибували сюди на роботу. Згодом з Коша УСС до Володимира прибули досвідчені городські діячі – доктор Лука Мишуга, доктор Осип Назарук, підхорунжий Микола Угрин. Впровадження культурно-освітніх ідей – це не легка

справа але з великим інтузіазмом зустріли стрільці дозвіл на відкриття на Волині українських шкіл, який був взятий аж у Відні (Австрія). Спочатку це були невеликі однокласні школи, в яких викладали переважно самі стрільці. У Володимирі-Волинському було утворена Українська шкільна рада з 10 осіб, яка розв'язувала широке коло питань: підбір вчителів, збирання та розподіл пожертвувань між школами округу, організувала роботу шкіл. Головою ради був володимир-волинець Євген Чирановський. До роботи залучалися також волинська інтелігенція. У Володимирі-Волинському були організовані підготовчі курси для вчителів. Літнє навчання, до програми якої входили українська мова, історія та географія України тривали з 15 червня до 15 серпня 1916 р. [5].

Серед новозаснованих шкіл найбільш відомою стала приватна школа заснована місцевим Комісаріатом Січових Стрільців на чолі з чотарем Миколою Саєвичем, яку згодом назвали ім'ям Тараса Шевченка. Керівництво цією школою Стрілецька Рада довірила молодій але досвіченій вчительці зі Львова Савині Сидорович. Ось як пізніше згадували стрільці про цю подію: «Зараз ми внесли подання до окружної команди на видачу подорожньої карти для управительки цієї школи Савини Сидорович, котра приїхала до Володимира-Волинського 2 квітня 1916 року. Небавом приїхали ще вчительки Ангеліна Гайдучківна, Ада Бігунівна, Теодора Лещинська і дня 20 травня 1916 року відбулось торжествене отворення школи». Викладали тут, в основному вчителі-галичани, але між ними працювали вже двоє місцевих. Це були Надія Мосюк і Антоніна Савич [1].

Урочисте відкриття школи висвітлювали тогочасні засоби масової інформації. Ось як писав про цю подію «Вісник Союзу визволення України»: «Будинок прикрашено наверх українськими, австрійськими й угорськими стягами. Шкільну залу та гостинну кімнату, яку призначено для запрошених гостей і родичів дітей, прибрано килимами та зеленю. На стінах висіли портрети Тараса Шевченка, Івана Франка, Бориса Грінченка й образи: В'їзд Б. Хмельницького до Києва і Гість з Запорожя. Портрет Шевченка прибрано рушниками, вишивками та білим бозом... Свято викликало в гостей і в самих дітей надзвичайно миле та гарне вражінє та зостане для них одним з найяскравіших днів, які їм довелося пережити за час сеї грізної світової завірюхи» [4].

Вже наприкінці 1916 р. у Володимирі-Волинському з друку вийшов буквар та читанка «Матірнє слово» з матеріалами та ілюстраціями на волинську тематику. Автором Українського букваря (1916, 1917) та читаночка для «Чемна діточок» (1917) був Б.Заклінській. Аналіз цих навчальних посібників свідчить, що їх метою було донести до дітей ідею національної єдності, дати елементарні знання про українську культурну спадщину.

*Рис. 3. Посадник міста Гнат Мартинець
серед дітей та громадськості*

Савина Сидорович у своїх спогадах згадує про школу у Володимирі: «Після відходу російських військ з Волині, коли там штаб усусусів збільшився, досвідчені у громадській роботі люди з Галичини направились будити волинське населення. Слово «Україна» почало набирати нового значення. Місцевий народ потягнувся до освіти. Для мене виникла можливість поїхати туди для творення українських шкіл. Мене направили (координував роботою Іван Крип'якевич) у місто Володимир. Підготовчу роботу провели вже посадник міста Г. Мартинець (учитель гімназії в Рогатині), Є. Чирановський (член міської думи) та М. Саєвич (четар У.С.С.). Володимирська школа містилась на передмісті Рилавиці. 5-кімнатний знищений будинок довелось відновлювати. Після мене зі Львова приїхали І. Гайдучок, Т. Ліщинська та А. Бігун. Навчання почалось 5 квітня 1916 р., ще до офіційного відкриття, що святково відбулось 20 травня. Спочатку було 3 класи (5 відділів) з 300 учнів, а потім вже працювало п'ять класів. Одначе з наближенням наступу російських військ навчання в червні припинилось і відновилося тільки у вересні. Батьки залюбки посилали своїх дітей у школу, допомагаючи у всьому, брали участь у спільних конференціях, у підготовці концертів.

Володимирській школі присвоєно ім'я Т. Шевченка. Згодом на Волині відкрито 50 шкіл, багато місцевих вчителів включилось до праці...»

С. Сидорович пропрацювала у Володимирі до жовтня 1918 року. Тоді вже школу перевели у нове, двоповерхове приміщення на вулиці Устилузькій у центрі Володимира. У своїх спогадах вона докладно розповідає про воєнні події, настрої серед Січових Стрільців та серед різних військових частин, що прибували зі східних областей, про їх ставлення до гетьмана Скоропадського, про знайомство з отаманом Сокирою-Яхонтовим, Перликом, про складні стосунки з австрійськими та польськими представниками влади, про працю галичан з місцевим населенням, про чорні дні переселенців з Полісся, яких забирали зі собою при відступі російські війська, про відхід до Києва і прощальний парад з концертом волинської дивізії «Сірожупанників». З того волинського періоду збереглась пам'ятка — золотий наручний годинник з дарчим написом Савині Сидорович від Січових Стрільців у Володимирі [6].

Важливо також зазначити, що в освітній діяльності УСС керувалися принципом міжетнічної толерантності. Відкриті ними школи відвідували всі бажаючі, незалежно від національності чи віросповідання. Наприклад, у Володимир-Волинській школі імені Тараса Шевченка, відкритій 1 квітня, крім 117 українців, навчалися 91 єврей, 11 чехів, 2 німці — всього 221 учень. Згодом, учнів ставало все більше.

Рис.4. Чотар Микола Саввич веде дівчату у школу

Показовим у даному випадку є лист дівчинки-єврейки з містечка Любомль до Українських Січових Стрільців, в якому вона писала: «У четвер і п'ятницю у нас були свята і я не йшла до школи... Хоч я дуже люблю свята, але ж я так полюбила школу, що була рада, коли вже свята скінчилися і я знов пішла до школи. За руских я не ходила до школи. Нам не вільно було, но як відкрили українську школу, то мене прийняли і є ще шість подруг. У нашім містечку є польська школа, но ми до неї не хочемо ходити» [7].

Діти любили своїх стрілецьких учителів і мабуть не було випадку, щоб якась дитина у шкільному віці не вписалася до школи, хоча тоді не забов'язував ніякий шкільний примус. З дітьми заходили до школи деколи і старші та залюбки прислухались науці. Національна свідомість села зростала на очах. [2]

В ряді шкіл Українські Січові Стрільці організували бібліотеки, курси неписьменних для дорослих, курси німецької мови тощо. Разом із тим, бачачи бідність українців Волині, вони намагалися відкривати при школах дитячі їдальні, а також крамниці, де б селяни могли купити такі тоді дефіцитні товари, як сіль, цукор. Для того ж, щоб уберегти волинян від значних витрат на школи. Вчителі з числа УСС працювали безкоштовно, живучи тільки на невеликі військові виплати.

Аналогічно діяли стрілецькі комісаріати на місцях. До роботи підходили виважено і відповідально. Досить промовистим у цьому плані є і запис у щоденнику сотника Дмитра Вітовського, який відноситься до того часу: «Із сконфіскованих шкір роблю тепер для найбідніших дітей чоботята...»

Отже, можна вважати, що діяльність УСС на Волині не була марною, а залишила глибокий слід в історії. Завдяки відродженому поняттю «Україна», виросло нове покоління свідомих людей, які продовжили боротьбу за незалежність, за мову, за культуру, за рідну землю.

Список використаних джерел

1. Заброварний Б.Й., Бернадський Б.В. Вклад січових стрільців у розвиток національної освіти на Волині/ Збірник

навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. – Луцьк, 1995.

2. Гнатевич Б., Лепкий Л. Українські Січові Стрільці 1914-1920/ Ювілейний альбом з нагоди 20-річчя Легіону УСС. [Третє перевидання]. – Монреаль: Видавництво Ігоря Федіва, 1955.

3. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці / В. Гордієнко. – Львів, 1990.

4. Каліщук О. Савина Сидорович. Спроба портрету першої української вчительки на Волині//Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир-Волинський в Історії України та Волині. Збірник наукових праць. – Луцьк, 2004.

5. <http://ukrbukva.net/page,5,112610-Kul-turnic-ka-ta-osv-tnya-d-yal-n-st-ukra-ns-kih-s-chovih-str-l-c-v-na-teritor-Volin.html>

6. <http://www.plast.org.ua/sto/sydorovych/>

7. <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=63480&pg=56>

Вознюк Оріся Анатоліївна

*Державний історико-культурний
заповідник «Стародавній Володимир»
науковий співробітник сектору обліку,
паспортизації та наукових досліджень*

ГОЛЕНДРИ ТА ШКІЛЬНА ОСВІТА ВОЛИНСЬКИХ НІМЦІВ

Періодом масової німецької колонізації Волині стало ХІХ ст. Запрошені для освоєння малозаселених земель півдня Російської імперії німецькі колоністи часто осідали на Волині – у маєтках місцевих землевласників. Найбільш інтенсивний потік німецьких колоністів на Волинь спостерігався у 1860–1890-х рр., що було спричинено скасуванням кріпосного права в Росії та Січевим повстанням 1863 р. Великі землевласники після аграрної реформи 1861 р. переживали гостру господарську кризу й в умовах різкого зростання потреби в робочій силі були зацікавлені у продажі своєї землі або передачі наділів в оренду. В основному, ці німецькі колоністи сповідували протестанство (лютерани, меноніти), яке зазнавало утисків в тогочасній Німеччині. Групи національних меншин проживали поряд із

українцями – корінними жителями Прибужжя, взаємозбагачуючись культурою, досвідом, знаннями та родинним вихованням.

Колись давно на Прибузьких землях осіли голендри. Таку назву в народі отримали німецькі поселення. Хоча кожна колонія мала свою назву. Слово голендри - трансформоване «голендер, голландець» - присутнє у назві багатьох подібних поселень. Ця назва, ймовірно, свідчить про голландське походження засновників. Під німецьким словом hauland розуміємо - орні землі, отримані в результаті вирубки і корчування лісу, а жителів цих земель відповідно – Haulander. Це вже говорило не про етнічне походження, а про характер поселення [7].

Найдавніша німецька школа на Волині була відкрита ще у 1797 році в колонії Свержевські Голендри Володимир-Волинського повіту, і навчалось в ній 22 учні (14 хлопчиків і 8 дівчат) [1].

У Володимир-Волинському повіті було ще кілька німецьких колоній. До Володимирської парафії євангельсько-лютеранської церкви належали колонії Антонівка, Єлизаветпіль, Сурезівка, Вондоволя, Голендри. Важко зараз сказати де вони колись знаходились, адже, наприклад, Антонівок було шість. О. Цинкаловський описував Голендри і згадував, що вони знаходились над р. Бугом в Гушанській волості за 76 км від Володимира. Єлизаветпіль – був у Вербській волості, за 16 км від Володимира [6].

Загалом за період із 1797 по 1885 рр. при німецьких кірхах і колоніях Волинської губернії було відкрито 305 шкіл із 12 625 учнями, з них у Луцькому повіті – 55 шкіл із 2479 учнями, Володимир-Волинському – 29 шкіл із 1408 учнями, Ковельському – 5 шкіл із 152 учнями [2].

З релігійним життям громади тісно пов'язувалась діяльність конфірмаційних шкіл. У лютеран кожен віруючий повинен був вміти самостійно читати священні книги. Окрім цього, відповідно до лютеранських принципів, підлітки допускалися до обряду конфірмації тільки після успішного складання спеціалізованого екзамену на вміння читати різноманітні релігійні тексти і знати відповідні церковні догмати. Тому переселенці на Волинь поряд з вирішенням економічних, побутових проблем відразу дбали й про відкриття

в колоніях шкіл. Такі навчальні заклади організовувалися за матеріальної підтримки громади і функціонували практично в кожній колонії [4].

Тому не дивно, що навіть у перші важкі роки проживання на Волині кожні кілька сімей колоністів, які поселялись недалеко одна від одної, у складчину будували школу, наймали вчителя і посилали дітей учитися [3].

Будувалися та утримувалися школи на кошти церковних общин, що очолювалися старійшинами. Кошти на утримання надходили від членів церков у вигляді пожертв, заповітів, а також десятин.

У парафіяльній школі німецькі діти вивчали обов'язково Закон Божий, читання, письмо, основи арифметики й церковний спів. Якщо була можливість, то вивчали основи географії, малювання і народознавство. Що стосується читання і письма, то їх вивчення мусило бути як німецькою, так і російською мовами. Але вивчення російської, за винятком окремих випадків, у більшості шкіл ігнорувалося. Під час рідкісних відвідин німецьких конфірмаційних шкіл російськими інспекторами окремі німці-вчителі, усвідомлюючи свою непідготовленість та професійну непридатність до педагогічної роботи і побоюючись чиновників, намагались продемонструвати, що вони навчають дітей і російській мові. Але виглядала це комічно, оскільки вони й самі не володіли нею мали поодинокі екземпляри російськомовних підручників, пояснювали матеріал польською, а з усього класу вміли читати російською всього 2-3 хлопчики, які нічого не розуміли з прочитаного [5].

Утримання школи доручали шульмастеру, тобто директору. Майже завжди ним був місцевий пастор. Учителями в німецьких школах були лише чоловіки. Ситуація з підручниками була важкою, лише окремі учні мали власні.

Наприкінці 1880-х років керівництво Київського навчального округу рішуче виступило за підпорядкування шкіл у німецьких колоніях Міністерству народної освіти з метою «злиття в майбутньому цього іноземного елемента з місцевим населенням». Справді незалежні від урядових структур лютеранські школи суперечили офіційній політиці російщення, оскільки навчальний процес у них здійснювався німецькою мовою. Учні не знали російського імператора, натомість добре

знали імператора та райхсканслера Німеччини. Зрештою, відповідно до указу Сенату від 1887 року, усі «іновірські» школи з усім належним їм майном підпорядковувалися міністерству народної освіти.

У 1890 році викладачі німецьких шкіл були направлені на літні педагогічні курси при народних училищах Володимир-Волинському повіті: Вербському, Локацькому [2].

У 1903 році профільне Міністерство надіслало на навчальні округи перелік заходів щодо поглиблення вивчення російської мови в навчальних закладах німецьких колоній. Йшлося передусім на перетворення їх в одно- та двокласні училища, та відкриття при училищах недільних шкіл, курсів, народних читань і бібліотек для навчання російської мови дорослого населення.

На базі двокласного Володимир-Волинського міського училища діяли тимчасові педагогічні курси. Особливих успіхів слухачі курсу досягли у співах. Вивчили близько 20 пісень (у тому числі «Боже, царя храни», «Слався, слався наш руский царь», «Многая лета», «Пир Петра Великого», «Лен мой лен», «Сватушка»). Більшість слухачів курсів при Володимир-Волинському двокласному училищі не лише співали в хорі, а й грали на скрипці або фісгармоні. Були запроваджені уроки географії [2].

Серед українських губерній, де проживали німці, Волинська займала перше місце за кількістю школярів – німців. За грамотність на 1887 рік німці займали друге (після чехів) місце серед національностей.

У німецьких школах навчалися тільки лютерани. Багато корінного населення не маючи змогу навчати своїх дітей у гімназіях, віддавали їх у протестантські. Для тих хто не був лютеранином навчання було 10 карбованців на місяць [5].

З початком Першої світової війни більшість німців Волині було депортовано. Це призвело до занепаду системи лютеранських шкіл та німецької початкової освіти загалом.

Список використаних джерел

1. Забелин А. Военно-статистическое обозрение Волинской губернии / А. Забелин. – К.: тип. Военного округа, 1887р. т.1

2. Іваненко О.А. Німці в культурно-освітньому просторі Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XX ст.)/ О.А. Іваненко //Український історичний журнал. – 2014. – №4
3. Крамар Ю.В. Західна Волинь 1921-1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя: монографія / Ю.В.Крамар. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015.
4. Надольська В. Забузькі голендри на Волині: походження, господарство, культура/ В. Надольська// Кресзнавство, – 2013. – №1
5. Ніколаюк М.В. Німецька освіта на Волині (др.пол. XIX – пол. XX ст.)//Велика Волинь: історія освіти і культури: монографія / за ред. Проф. Левківського М.В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011.
6. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). Т.1.– Вінніпег: Накладом Товариства «Волинь», 1984.
7. <http://www.volyn.com.ua/?rub=5&article=0&arch=1298>

Петрунін Олексій

Володимир-Волинський історичний музей ім. О. Дверницького, науковий співробітник

Черенюк Олена

Володимир-Волинський історичний музей ім. О. Дверницького, науковий співробітник

**ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ У І СВІТОВУ ВІЙНУ
(1915-1918) У ФОТОМАТЕРІАЛАХ ТА ДОКУМЕНТАХ
ЗАСЛУЖЕНОЇ ВЧИТЕЛЬКИ УРСР
ТЕОДОРИ ЛІЩИНСЬКОЇ**

Перша Світова війна (1914-1918) – драматичний, складний, але водночас малодосліджений період в історії нашого краю. Особливим явищем в контексті військових подій є культурно-громадська діяльність легіону Українських Січових Стрільців на Волині.

Розташований поблизу російсько-австрійського кордону, Володимир-Волинський у перші дні війни став ареною бойових

дій. Вже у серпні 1914 року підрозділи австро-угорської армії атакували місто, але зустріли стійкий опір російських військ. В липні 1915 року австро-угорські війська вступили у Володимир-Волинський. Місто, і навколишні села являли собою в цей час сумне видовище руйнації та запустіння. Російське військово командування перед відступом прийняло рішення про примусову евакуацію цивільного населення. Російські війська силоміць вивезли у віддалені регіони імперії тисячі українських сімей з Волині та Холмщини, а під час відступу спалювали та руйнували міста і села, знищували усе майно. Людей залякували пропагандою про звірства австрійських та німецьких військ. Квітучий край перетворився на пустелю [2, 94].

У Володимирі-Волинському розміщувалися військові підрозділи легіону УСС, що склалися переважно з українців-галичан. Радянська історіографія характеризує цей період як «жорстокий окупаційний режим» [1, 36]. Насправді ж, вражені спустошенням міста та околиць, вояки із співчуттям ставилися до місцевих жителів.

В грудні 1915 року володимирську міську управу (магістрат) очолив військовий посадник – українець Гнат Мартинець. Він докладав великих зусиль щодо відновлення зруйнованої інфраструктури міста, налагодження громадського життя. Оголошення до населення управа видавала українською мовою.

Особливу увагу варто приділити культурно-просвітницькій діяльності легіону УСС як у Володимирі-Волинському, так і в цілому на Волині. Лише протягом 1916 року з ініціативи вояків в краї було відкрито понад 60 українських початкових шкіл, в яких навчалось близько 3500 дітей (а до 1918 року кількість українських шкіл сягнула 400). Серед вчителів було багато військових. Здібним шкільним організатором проявив себе чотар УСС Микола Саєвич. [2, 98]

Українська школа у Володимирі-Волинському, названа іменем Т. Шевченка, відкрилася восени 1916 року. Розміщувалася школа в одноповерховому будинку на околиці міста, поблизу р. Риловиці (будинок не зберігся, нині це територія гімназії №4). Навчалось в ній близько 300 дітей.

У фондах ВВІМ зберігаються матеріали, що яскраво висвітлюють цей непростий період історії міста (1914 – 1918 рр.) Вони надійшли до музею у 1997 р. з м. Львова, від п.

Холковської Л.М. Зокрема, це 2 альбоми з фотографіями – видами Володимира-Волинського часів I Світової війни (Інв.№ Ф-707, КВ-7462; Ф-708, КВ-7463), кількістю 85 фотознімків, а також близько 50 фотографій, які не увійшли до альбомів.

Особливо важливими є матеріали, що стосуються діяльності українських шкільних вчителів, які працювали у Володимирі-Волинському за сприяння УСС. Зокрема, це фотографії, особисті та родинні документи вчительки Теодори Теодорівни Ліщинської (за іншими даними – Лещинської) (1888 - 1978), яка з групою колег перебувала у Володимирі-Волинському протягом 1916 – 1918 рр. Цікавим експонатом є вітальний лист від учнів володимир-волинської початкової школи, адресований Т. Ліщинській (Іл. 47-48; КД-2133, КВ-7516) у березні 1917 року.

Т.Т. Ліщинська народилася в м. Перемишлі 19 грудня 1888 р. (згідно посвідчення особи, Іл. 45-46 (КД-2130; КВ-7513)). Пізніше мешкала у м. Львові, під час I Світової війни працювала вчителькою на Волині (в радянський період Т. Ліщинська приховувала ці штрихи біографії, аби уникнути репресій). У трудовій книжці (КД-2128; КВ-7511), виданій у 1950 р., зазначено, що з січня 1917 по вересень 1939 Т. Ліщинська працювала в приватній 7-річній школі ім. Т. Шевченка у Львові (на основі листа шкільної ради товариства «Рідна школа»). У 1939 – 1941 рр. працювала у львівській ЗОШ №41. В повоєнні роки продовжувала педагогічну роботу у школах Львова. В 1947 році Т. Ліщинській було присвоєно звання заслуженого вчителя УРСР (Іл. 49; КД-2131, КВ-7514).

Збереглися також метричні документи родини Ліщинських, найдавніший з яких датується 1857 роком. Дослідження цих матеріалів ускладнює те, що вони написані латинською мовою (Іл. 37-44; КД-2124, КВ-7487; КД-2125, КВ-7488; КД-2126, КВ-7489; КД-2134, КВ-7518; КД-2135, КВ-7519; КД-2136, КВ-7520; КД-2138, КВ-7522; КД-2137, КВ-7521).

З метою уточнення біографії Т. Ліщинської, автори у 2010р. звернулися до Л.М. Холковської. Вимагав уточнення ряд питань, зокрема дата смерті та місце поховання Т. Ліщинської, обставини віднайдення її особистого архіву. У відповідь п. Холковська люб'язно надіслала лист, зміст якого ми вважаємо за доцільне оприлюднити повністю. За цими рядками – нелегка доля інтелігенції Галичини та Волині у бурхливому ХХ столітті.

«Мені шкода, але не маю багато фактів з біографії п.Дори Ліщинської, які могли б зацікавити музей. Народилася вона в 1888р. у Перемишлі, в сім'ї австрійського урядовця. Батько її – інспектор львівської залізниці. Ця посада, скоріше за все, була значною та високооплачуваною, якщо врахувати, що в 1910-х роках батько п.Дори придбав тоді ще на околиці Львова дві ділянки і побудував дві гарні триповерхові кам'яниці з вигідними і великими помешканнями (нині вул. генерала М.Тарнавського 86, 90).

Згодом ця дільниця Львова перетворилася у фешенебельний район, в радянські часи там мешкали переважно військові, директори заводів, учбових закладів. Зрозуміло, що будинки у п.Ліщинської були націоналізовані. За п.Дорою залишили помешкання в її ж будинку (№86, перший поверх, чотири кімнати), там вона мешкала з старшою сестрою, також вчителькою, Марією. Обидві ніколи не мали власної сім'ї, п.Марію зв'язували стосунки з Дмитром Вітовським, полковником УГА, але він загинув в авіакатастрофі у 1919р.

Через якийсь час в квартиру Ліщинських підселили ще дві сім'ї («уплотнілі»), за власниками залишили одну кімнату, гарну, велику, сонячну, з вікнами в сад. Підселені були досить вороже налаштовані до «буржуїв», це були люди з Росії, малоінтелігентні, примітивні і непривітні. Ліщинським дозволили взяти до себе в кімнату дещо з тих трьох інших, вони забрали лише родинні пам'ятки, фотографії, ще що там необхідно. Зрештою, нема про що говорити, через це пройшла вся львівська інтелігенція.

Обидві вчителювали, п.Дора працювала в ЗОШ №44, вела молодші класи. Це був її улюблений вік, кожна дитина в класі, за її словами, була талановита, геніальна, здібна, вартувала, щоб її вчили і над нею працювали. Працювала так до пенсії, а потім ледве виживала, дещо продала в ті роки з обстановки. Ніколи не нарікала, була великою оптимісткою. Дуже тяжко пережила смерть сестри.

З родини мала тільки племінницю в Польщі, доньку двоюрідної сестри Олені і Євгена Косевича (1876-1914, адвокат, один з засновників австро-української соціал-демократії). Племінниця трохи допомагала п.Дорі, передавала час від часу каву, сигарети, без яких п.Дора з трудом обходилася. Раз-другий і сама побувала в Польщі в гостях у племінниці. Згодом

племінниці вдалося виїхати до Канади, а вже звідти, з Канади, п.Дора одержувала реальну матеріальну допомогу аж до смерті.

Померла вона в 1978р., похоронена в фамільному склепі на Личаківському цвинтарі.

Відносно архіву п.Дори можу повідомити наступне. Ще в часи німецької окупації моя родина винаймала помешкання в будинку Ліщинських (нині вул. генерала М.Тарнавського №90). Сестри Ліщинські і моя родина підтримували сусідські і майже родинні стосунки до останнього дня життя п.Дори. Щотижня ходили одні до одних «на каву», «на бриджа», «на чай», уродини, іменини, релігійні свята.

В передчутті смерті п.Дора склала список речей, в якому стояли імена сусідів, знайомих, кому що належить собі забрати як пам'ять про неї. Вона не мала статків, але вважала за потрібне таким чином розпорядитися, щоб були ці речі комусь як пам'ять, а комусь як винагорода за догляд. Список цей був у мого вуйка. Після похорону вуйко представив цей список присутнім згідно з волею покійної (це не був офіційний заповіт, завірений нотаріусом, це був складений список власноручно п.Дорою). Знайомим довелося речі ці забирати у великому поспіху, бо кімната мала відійти впродовж трьох днів іншим мешканцям.

І коли наступного дня ми прийшли зробити порядок, то речі вже забрали, кімната була порожня, тільки на підлозі було багато газет, паперів. Ми почали це збирати, розглядати, і здивувалися, коли побачили альбоми зі знімками, книжки, за читання і зберігання яких «світив» Сибір.

Про те, щоб передати папери в архів, і мови не могло бути, і так вони роками зберігалися в помешканні мого вуйка, а після його смерті я забрала до себе. Дещо передала в архів, дещо в музей І.Франка, зв'язалася тоді і з вашим музеєм, хоч не була впевнена, чи він ще не приватизований.

Оце й усе. Уже відійшло покоління, яке могло щось розказати, а з п.Дорою не я товаришувала, а моя родина, тому я так глибоко не дуже знаю про неї.

Успіхів Вам в вашій праці! З повагою Холковська Л.М.»

У 2010р. фонди музею поповнилися новими документами з особистого архіву Т.Т. Ліщинської. Зокрема, це наказ шкільного комітету у Володимирі-Волинському від 20 квітня 1916р., про призначення Т. Ліщинської вчителькою 4-класної школи; довідка, видана Т. Ліщинській шкільним інспектором

Володимирського повіту від 1 вересня 1919р.; лист-запрошення від шкільного комітету у Володимирі-Волинському до Т. Ліщинської, підписаний Гнатом Мартинцем. Зазначені документи були придбані музеєм у приватних колекціонерів у м.Львові.

Нижче подаємо перелік наявних фотоматеріалів, та фотокопій документів. В подальшому ВВІМ планує укласти каталог, який може стати основою для окремого видання.

1. Учні української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916). – Інв.№Ф-709; КВ-7464

2. Внизу на фотографії напис: «Вчителька А.Парахоняківна їде на посаду до Устилуга. Вол.Вол. 25.IX.16 М.У.Б.». – Інв. №Ф-711; КВ-7466

3. Внизу на фотографії напис: «Вчителька А.Парахоняківна їде на посаду до Устилуга. Вол.Вол. 25.IX.16 М.У.Б.». – Інв. №Ф-712; КВ-7467

4. Офіцери австро-угорської армії біля залізничного вокзалу у Володимирі-Волинському (1916). – Інв. №Ф-713; КВ-7468

5. Офіцер австро-угорської армії. Внизу на фотографії напис від руки, у три рядки, почерк нерозбірливий. Дата і місце: Володимир-Волинський, 21.06.1917. – Інв.№ Ф-714; КВ-7469

6. Група офіцерів та піхотний підрозділ австро-угорської армії (Володимир-Волинський, 1916). На звороті напис олівцем: «Сіра дивізія. Вол-Вол, 1916»). – Інв.№ Ф-715; КВ-7470

7. Приміщення української початкової народної школи у Володимирі-Волинському (1916). Внизу на фотографії напис у три рядки: «Володимир Вол. – Риловича – Учительки: Надя Масюківна, Т.Ліщинська, А. Гайдучківна, А. Богунівна – 7.X.16 М.У.Б.» - Інв.№Ф-718; КВ-7473

8. Вчителі та українські Січові Стрільці на конференції (Володимир-Волинський, 1916). На звороті фотографії – штамп фотографа: «Photograf Max Masejow. Cholmstr. №17». – Інв.№ Ф-719; КВ-7474

9. Приміщення української початкової народної школи у Володимирі-Волинському (7.10.1916). Внизу на фотографії напис: «Володимир Великий – Риловича 7.X.16 75». Інв.№ Ф-720; КВ-7475

10. Група вчительок української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916). Внизу на фотографії напис: «Українські школи на Волині – Учительки: Я. Гайдучківна, А. Бігунівна, Т.Лещинська, А. Парахоняківна. б» - Інв.№ Ф-722; КВ-7477
11. Група вчительок української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916). На фотографії внизу напис: «Шість учительок Укр. шк. у Волод. В.: Цьойя Волянська, С. Сидорович, Т. Савич, Т. Лещинська, В. Волянська, Н. Масюк». – Інв.№ Ф-723; КВ-7478
12. Група вчительок української початкової школи у Володимирі-Волинському (21.06.1917) На звороті фотографії декілька підписів і дата 21.VI.17 – Інв.№ Ф-724; КВ-7429
13. Група українських Січових Стрільців та вчительки початкової школи (Володимир-Волинський, 6.10.1916). Внизу на фотографії напис в два рядки: «Володимир-Волинськ 6.X.1916 М.У.Б» На звороті підписи хімічним олівцем. - Інв.№ Ф-728; КВ-7483
14. Вчительки української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916-1917рр.) – Інв.№ Ф-729; КВ-7484
15. Учні початкових класів української початкової школи у Володимирі-Волинському (1917) На звороті – кругла печатка Комісаріату УСС у Володимирі-Волинському. – Інв.№ Ф-730; КВ-7485
16. Члени Володимир-Волинського магістрату на чолі з Гнатом Мартинцем (1916). – Інв.№ Ф-731; КВ-7486
17. Українська початкова школа - під час перерви (Володимир-Волинський, 6.11.1916) Внизу фотографії напис у три рядки: «Продишка в українській школі у Володимирі В. 6.XI.16 М.У.Б 126» - Інв.№ Ф-732; КВ-7490
18. Вчительки початкової школи та українські Січові Стрільці. Володимир-Волинський, 1917 (в другому ряді четверта зправа – Т. Ліщинська). – Інв.№ Ф-733; КВ-7491
19. Заняття в початковій школі (Володимир-Волинський, 1917) – Інв.№ Ф-734; КВ-7492
20. Успенська церква Зимненського монастиря (4.10.1916). Внизу на фотографії напис: «Зимно-5 км од Волод. В. Український Святогорський Монастир – Буд. Волод. Вел. в Х ст. 4.X.16 М.У.Б 44» - Інв.№ Ф-735; 7493

21. Приміщення української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916). – Інв.№ Ф-736; КВ-7494
22. Група дітей в народному вбранні (1920-і рр.) – Інв.№ Ф-737; КВ-7495
23. Вояки австро-угорської армії у Володимирі-Волинському (серпень 1918) На звороті напис: «Володимир Вол. серпень 1918» – Інв.№ Ф-738; КВ-7496
24. Теодора Ліщинська - вчителька української початкової школи у Володимирі-Волинському (1916-1917рр.) – Інв.№ Ф-738А; КВ-7497
25. Українські вчительки та Січові Стрільці (Володимир-Волинський, серпень 1918, стоїть крайня зправа Т.Ліщинська) – Інв.№ Ф-740; КВ-7499
26. Вчителі та учні української початкової школи у Володимирі-Волинському (1917) На звороті напис: «Володимир Вол. 10.X.17 На перерві» – Інв.№ Ф-741; КВ-7500
27. Теодора Ліщинська (1920-і рр.) На звороті штамп фотосалону з написом: «Львів, Вінцент, Поля 1» - Інв. № Ф-743; КВ-7502
28. Теодора Ліщинська (1920-і рр.) – Інв.№ Ф-744; КВ-7503
29. Теодора Ліщинська з подругою (1940-і рр.) – Інв. № Ф-745; КВ-7504
30. Володимир-Волинська міська управа (3.08.1916) На звороті напис: «Володимир-Волинський. Городська управа і дума. Світлина 3 серпня 1916» - Інв.№ Ф-746; КВ-7505
31. Теодора Ліщинські. – Інв.№ Ф-747; КВ-7506
32. Церква св. Юрія-Переможця у Володимирі-Волинському (10.10.1917) На звороті напис: «Вол. Волинський 10.X.17. Церква в Ковельських касарнях» - Інв.№ Ф-748; КВ-7507
33. Т.Ліщинська з групою колег (другий ряд, крайня зправа) На звороті напис: «Світлив Іван Фур» – Інв.№ Ф-749; КВ-7508
34. Т.Ліщинська з подругами (Володимир-Волинський, 24.05.1917) Напис на звороті: «Володимир-Волинський, 24.V.17» - Інв.№ Ф-750; КВ-7509

Скорочення

ВВІМ – Володимир-Волинський історичний музей
КВ – книга вступу

КД – книга документів
Ф – фотографії
УСС – Українські Січові Стрільці

Список використаних джерел

1. Ісаєвич Я.Д., Мартинюк А.І. Володимир-Волинський / Я.Д. Ісаєвич, А.І. Мартинюк – Львів, «Каменярь», 1983.
2. Цинкаловський О. Княжий город Володимир / О. Цинкаловський. – Львів, 1935.

Федосєєва Світлана Анатоліївна

*Державний історико-культурний
заповідник «Стародавній
Володимир», завідувача сектором
обліку паспортизації та наукових
досліджень*

ШКОЛИ ВОЛОДИМИРА ЗА ЧАСІВ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Під час розкопок археологи знаходять шиферні прясла, керамічний та металевий посуд, ливарні формочки, плінфу з написами. Найчастіше вони засвідчують власника речі: «княжа», «Спасова», «княжо есть», «Мстиславля корчага», «Давидова чара», «Молодило», «Янъка вдала пряслень Жирць». Іноді написи вказують на вміст посудини — «Ярополче вино», «гороухща»; побажання — «Благодатнеша плона корчага сия»; називають ім'я майстрів — «Максим», «Людота», «Костантин». На причорноморській амфорі-голоснику, видобутому із стін Успенського собору помітні чотири букви, що реконструюються в напис «Мстиславля», імовірно на честь засновника храму князя Мстислава Ізяславовича [1]. В.Б. Антонович та А.В. Прахов під час розкопок «Старої катедри» у 1886 р. зауважували, що на стінках голосників неодноразово зустрічалась видряпана літера «Д». На думку дослідників, ця буква поряд із виявленим тоді графіті воіна в латах та в острогах вказувала на посвяту храму Св. Дмитру. Буквенні позначення були виявлені також на плінфі зі «Старої катедри» [2].

Під час розкопок Новгород та інших міст Північної та Північно-Східної Русі знаходять берестяні грамоти. Це листування жителів міста та його околиць з приводу різних господарських справ: купівлі землі, лихварських угод, боргових зобов'язань, духівниці на випадок смерті, повідомлення про урожай. Берестяні грамоти були поширені на всій території Київської Русі. Про це говорять знахідки кістяних стилів у Києві, виявлення грамот у Звенигороді. У Володимирі-Волинському в розкопці біля Успенського собору було знайдено залізне писало довжиною 11,3 см. Та через погану збереженість органічних решток в культурних шарах давньоруських міст сподіватись на масові знахідки берестяних грамот не доводиться. Своєрідною компенсацією їх відсутності на цих теренах є написи XI — XIII ст., зроблені прихожанами і клирошанами на стінах культових споруд. В ході реставраційних робіт у Софійському соборі у Києві, на стінах розчистили написи (графіти), зроблені у XI ст. Їх вторами були представники усіх соціальних верств населення — ченці, попи, купці, княжі люди, прочани, професійні писці. Деякі з них свідчать про існування при Софійському соборі школи оскільки зроблені учнями: «Пищанъ писалъ в дяки ходилъ ученикомъ».

Разом із берестяними грамотами і написами на ужиткових речах настінні написи засвідчують досить значне поширення грамотності на території Київської Русі. Деякі ослідники висловлюють впевненість, що в середньовіччі тут існувала досить велика кількість шкіл [3].

За князювання Володимира Святославича в Києві була школа, де навчались «постигали учение книжное» діти найближчого оточення князя «нарочитой чади». У Новгороді Ярославом Володимировичем була відкрита школа для підготовки освіченого духовенства. «Повість минулих літ» повідомляє, що Ярослав «прииде к Новугороду, собра от старост и поповых детей 300 учити книгам». Згідно з повідомленням В.М. Татищева, у 1086 р., дочка Всеволода Ярославича Янка заснувала при Андріївському монастирі школу для дівчат. «Собравши же младых девиц неколико, обучала писанню, такаж ремеслам, пению, швению и иньщ полезным знанням».

Головні осередки освіти виникали при церквах та монастирях у великих та середніх містах. Тут культивували знання Святого Письма, творів отців церкви, благоговійне

ставлення до книжок як джерел духовності. Саме в монастирях отримували освіту книжники — переписувачі й редактори книг. Відкривалися школи і при дворах князів та шляхтичів. Імовірно така школа існувала при дворі Володимира Васильковича. Відомо, що княжий тивун Петро в другій половині XIII ст. віддав свого сина Лаврентія "оучити с[в]ятымъ книгамъ". Є всі підстави вважати, що під навчанням "святих книг" слід розуміти не освоєння грамоти, а трохи вищий ступінь освіти, куди могли входити елементи риторики, філософії, юридичних знань, можливо, і основи книгописної майстерності [4].

Зазвичай в школах вивчали читання, письмо прості арифметичні дії, церковний спів. У деяких школах додатково навчали іконопису. Спочатку діти засвоювали основи азбуки, тоді читали Часослов і Псалтир, іноді Апостол та інші книжки. Майбутні переписувачі книжок, вивчали основні способи і види письма, зокрема устав, півустав та в'язь.

Вчилися писати за допомогою дерев'яних дощок — цер, на які накладався тонкий шар воску. По ньому писали за допомогою загострених стрижнів. Найдорожчі з них, т.зв. «писала», або стилуси виготовлялися з металу. Писалами користувалися для писання по березовій корі, яка була дешевим заміном дорожого пергаменту. Видряпувалися буквенні позначення на стінах амфорного посуду, на поверхнях різних побутових предметів та на стінах монументальних цегляних споруд [5].

Значно ґрунтовнішу освіту здобували книжники — тогочасні письменники та упорядники рукописних збірників. Кваліфіковані вчителі надавали індивідуальні уроки слов'янської і грецької книжності. Збереглися відомості про особливо освічених людей. Серед них перемишльський єпископ Мемнон, митрополит Петро Ратенський, князь Володимир Василькович, печатник Кирило, який працював при дворі Данила Галицького, писар Федорець, що виготовляв грамоти для Володимира Васильковича. Поодинокі особи здобували освіту вищого рівня у Візантії, де вивчали богословські науки, філософію та грецьку мову. З XIV ст. вихідці з України виїжджали до західноєвропейських університетів [6].

В 992 році Володимир Святославович засновує у Володимирі єпископську кафедру. Вірогідно в цей же час князь Володимир відкриває при єпископській кафедрі училище.

Свідченням цього може служити як літописне повідомлення про заснування Володимиром кількох училищ так і те, що в 1097 році, за його власним свідченням, преподобний Нестор літописець приїздив до Володимира «смотрения ради училищъ и наставления учителей». [7] Тут вчили не лише грамоти, але й формували рукописну бібліотеку на слов'янській, грецькій та латинській мовах. [8]

Відомо кілька богослужбних книг XII – XIII ст., створених на галицько-волинських землях. Одна з них має приписку, де вказано, що рукопис закінчено 26 серпня 1164 р. дяком (церкви?) Св. Апостолів Костянтином.... Для священника церкви СвюІоанна Предтечі Симеона. У 1573 р. рукопис знаходився в Москві – цим роком датований другий вкладний запис царя Івана Васильвича Грозного. Євангеліє було створене саме у Володимирі, оскільки лише тут існував як храм Св. Предтечі, так і храм Св. Апостолів Петра і Павла в урочищі Апостольщина [9].

У Галицько-Волинському літописі під 1288 р. подано докладну розповідь про діяльність князівського скрипторію. За князювання Володимира Васильковича виготовлення книг досягло особливого розквіту. Володимир Василькович налагодив роботу скрипторію, книги з якого розходилися далеко за межі Волинської землі. Зі скрипторія Володимира Васильковича походить «Волинське євангеліє», яке тепер зберігається у Державній Третьяковській галереї. Невелика за форматом книга написана на пергаменті уставом. Привертають чотири мініатюри з зображенням Євангелістів. Їх вирізняє ретельне виконання ліків. Високий рівень оздоблення книг, вироблений у скрипторії Володимира Васильковича, зберігався до початку XVI ст.

Зимнівський монастирський осередок виробництва книжок залишався основним на Володимирщині і в XVI - XVII ст. Крім книгописної майстерні, тут існувала школа. Ктитори школи, князь Федір Олександрович Чорторійський та його дружина Марія Деспотівна сприяли виготовленню книжок.

Копіювання книжок відбувалося також у школі фондованій Василем Загоровським при іллінській церкві [10]. Василь Загоровський, волинський маршалок і городничий міста Володимира. 1576 року, коли кримський хан Магомет-Гірей вів орду на Волинь зібрав військо, але був розбитий татарами. Разом

із багатьма володимирчанами він опинився татарської неволі. Кримський хан зажадав 500 червінців окупу. Не маючи такої суми Загоровський звернувся листом до князя Андрія Курбського з Ковеля, щоб він заклав за нього гроші. Князь Курбський не зробив нічого, щоб врятувати Загоровського. У неволі, відчуваючи свою швидку смерть Василь Загоровський написав свій знаменитий «Заповіт» і переслав його до Володимира.... «.... В церкві св. Іллі в Володимирі дітей моїх руської (української) науки та Письма Святого щоб учили... а коли вже в науці цій добрі початки мати будуть... дати їх до Вильна до єзуїтів, бо там подають дітям добру науку... так само щоб письма руського не забували, а найбільше віри своєї, до котрої їх бог призвав...»... Помер василь Загоровський у неволі 1580 року [11].

А церква Св. Іллі існувала у Володимирі до 1834 року, коли її було перенесено до села Бужанка на Володимирщині. [12]

Ще одна школа існувала при монастирі Спаса, чи Преображення Господня. Відомостей про школу і сам монастир збереглося дуже мало. Остання згадка про монастир Спаса відома з 1760 року. При цьому згадується, що у монастирі розташовувалася давня Володимирська школа [13.] Монастир був розташований на північно-західній частині дільниці, що примикала до Успенського собору «в 60-70 сажнях от его ограды на холме» [14]. Час заснування монастиря невідомий. Автор шематизму чину св. Василя стверджує, що монастир Спаса був заснований у XIVст. [15] Церква Преображенська, або спаса – згадується в 1568 році, а достояла вона до 1760 року. Церква була на водопійній вулиці, де до половини XIX століття, на її цвинтарі ховали володимирчан...[16]. Згідно документу від 1590 року після встановлення церковної унії Сигизмунд III віддав прибутки з Спаського монастиря на утримання школи та проповідника Володимирського кафедрального собору. [17]

У візантійському описі церков м. Володимира 1695 року замість монастиря згадується лише церква «очень ветхая, деревянная без колокольни» [18].

Після заснування у Західній Україні впродовж другої половини XIV — першої половини XV ст. католицьких єпископських кафедр виникали і перші латиномовні католицькі школи, парафіяльні та кафедральні — при тих храмах, де були

єпископські кафедри. У католицьких школах велику увагу приділяли вивченню латинської граматики (студенти мали вільно розмовляти латиною), риторики, канонічного і цивільного права. Більшість посібників були працями, писаними латинською мовою, середньовічних західноєвропейських і класичних римських авторів. Від початку XV ст. учителі більших католицьких шкіл мусили мати досить високу кваліфікацію — щонайменше звання бакалавра. Учитель без диплома міг розраховувати на працю тільки в невеликій сільській школі [19].

В середині XVI ст. Володимир стає місцем перебування греко-католицьких митрополитів. Тут почав діяти вищий навчальний заклад - колегіум у якому в середині XVIII столітті навчалось більше 400 учнів, а також здобували освіту Феодан Прокопович та Стубелевич [20].

Цинкаловський, у своїй книзі «Княжий город Володимир» зазначає, що школи у Володимирі, існували виключно при церквах. Була, наприклад, школа при соборній церкві Успіння, там учителі були по церковно-словянськи та по-грецьки. Її утримувала сама парохія...[21].

Школа при володимирській кафедрі існувала віддавна. Вона мала за мету підготувати кандидатів на священники передусім на Волинь, а далі і для інших українських земель. Заходами володимирського старости князя Костянтина Острожського школа ця дістала в 1588 році деякі грошові засоби, за які удержувано при ній двох бакалярів (учителів), одного – грецької, другого – церковно-славянської мови... [22].

Школа ця починає розвиватися від часу єпископа Іпатія Потія, який у 1595 р. отримав для неї королівський привілей, за яким на школу призначено доходи з монастиря св. Спаса й його земель.

Володимирська школа, разом із одночасно заснованою Віденською, була першим уніатським навчальним закладом. І.Патій опікувався цією школою і пізніше: 19.04.1609 р. він записав на її потреби 3.5 тис. злотих щорічно, а її вчителів (бакалаврові) 350 злотих «на бакалавра якогось доброго і на опрау школи..... щоб діти мали науку». Цитований документ, внесений до Володимирських гродських книг, підписаний також протопопом Іваном Вербицьким, а також членами Володимирської капітули. Відомо, що навчання у

Володимирській школі вели світські священники. Одним із перших її ректорів був Федір Мелешко, який 1626 року став холмським єпископом. Функціонувала Володимирська школа до кінця XVIII ст. Ще й на початку XIX століття на Волині пам'ятали про Володимирську семінарію (т.з. «духовний інститут»), освіту в якій здобувала більшість волинських поміщиків [23].

Іпатій Потій 19 квітня 1609 року записав суму в 2500 злотих на утримання при соборній церкві латино-уніацької школи та запровадив особливу посаду проповідника при церкві «єпископии влодимерской». Дана сума дісталася Іпатію Потію від опікунів дітей князя Юрія Чарторийського як плату за церковну землю «Іллінщину» у Володимирському уїзді. [24]

Наступник Іпатія Потія – єпископ Мороховський – зреформував школу на зразок єзуїтських колегій. В XVIII ст., коли єзуїтський орден скасовано, школа перейшла під управу василіан. Тоді вона була відома під назвою «колегії». Польський король Август III надав був цьому чинowi привілей викладати всі предмети у школі, а рівночасно заборонив іншим орденам закладати свої школи у Володимирі та його околицях на п'ять миль від міста під карою 1000 злотих. В 1787 році сам король відвідав цю школу, й учні школи склали йому привітання польською, латинською, французькою, німецькою, італійською й англійською мовою. Цинкаловський пише, що молодь цієї школи була, як скрізь бутна. Як видно з люстрацій, вона влаштовувала напади на міщан. Крім цього, вона визначалася нетерпимістю супроти мешканців нелатинської віри. Люстрація 1765 року є запис: «Жиди жалуються, що студенти не дозволяють ховати небіжчиків на окопиську, яке їм привілеєм королів надано...» [25].

Список використаних джерел

1. Терський С. Княже місто Володимир: Монографія. Лівів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. ст. 203.
2. Там же ст.202.
3. Історія Української культури. Київ: Наукова думка, 2003 рік. т.2,ст.242.
4. Там же.ст.242.

5. Терський С. Княже місто Володимир: Монографія. Лівів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010 р. ст.204.
6. Історія Української культури. Київ: Наукова думка, 2003 р. т.2, ст.242.
7. Теодорович Н. И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии. Исторический очерк. – Почаев, 1893. ст.6.
8. Охріменко Г., Скляренко Н. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007 р. ст.168.
9. Терський С. Княже місто Володимир: Монографія. Лівів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010 р. ст.204-205
10. Там же ст. 210.
11. Охріменко Г., Скляренко Н. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007 р. ст.185.
12. Там же. ст.190.
13. Теодорович Н. И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии. Исторический очерк. – Почаев, 1893. ст.161
14. Дверницкий Е.Н. Памятники древнего православья в г. Владимире-Волынском. – К.: Тип. К.Т. Корчак-Новыцького, 1889 р. ст.37.
15. Барер С.Д. Історико-архітектурний заповідник у м. Володимирі Волинському Волинської області. Комплексні наукові пошуки. Історична довідка. – Львів. 1985. – Т.ІІ – Кн..2.Вип.1. ст. 21.
16. Охріменко Г., Скляренко Н. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007р. ст.190.
17. Дверницкий Е.Н. Памятники древнего православья в г. Владимире- Волынском. – К.: Тип. К.Т. Корчак-Новыцького, 1889. ст.39 .
18. Там же ст.23.
19. Історія Української культури. Київ: Наукова думка, 2003рік. т.2, т.243.

20. Охріменко Г., Скляренко Н. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007р. ст.168
21. Там же, ст.182.
22. Дверницький Е.Н. Памятники древнего православья в г. Владимире- Волынском. – К.: Тип. К.Т. Корчак-Новицького, 1889. – С.111.
23. Леонід Тимошенко Унійна діяльність Іпатія Потія на Волині.Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції. Луцьк, 1998 р. ст.122-123 за «Історією України-Руси» М.С.Грушевського. Луцьк, 2009р. ст.40.
24. Дверницький Е.Н. Памятники древнего православья в г. Владимире-Волынском.- К.: Тип. К.Т. Корчак-Новицького, 1889 – С.113.
25. Охріменко Г., Скляренко Н. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007 – Ст.223.

Бігун Олександр Миколайович
*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач*

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Сучасний світ характеризується стрімким соціальним, технологічним і політичним розвитком, який потребує від людини мобільності та відповідальності у прийнятті рішень, вміння ефективно спілкуватися та бути успішним. У ХХІ столітті закономірно постає питання про сучасний навчальний заклад, який створив би умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку студента і плекав людину, здатну будувати демократичну державу. Важливо допомогти студентам відчувати себе впевненими на ринку праці, вміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим видається цілком доцільним і

актуальним широке запровадження у вивчення основних навчальних дисциплін освітньої проектної технології.

Проектна діяльність – одна з найперспективніших складових сучасного освітнього процесу, тому що вона створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації студентів, формує всі необхідні життєві компетенції: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні, – які на Раді Європи були визначені як основні у XXI столітті.

Навчальне проектування не є принципово новою технологією. Метод проектів виник у 20-ті роки минулого століття у США. Спершу його називали «методом проблем» і розвивався він у межах гуманістичного напрямку у філософії та освіти в педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї та Вільяма Кілпатрика.

Слово «проект» походить від латинського слова «projectum», яке утворилося із слів «pro» и «jacere» і означає «закинутий уперед» [3, с. 6]. Таким чином, проект вимагає переосмислення явищ оточуючої дійсності та вказує на шлях для створення чогось якісно нового.

В основу методу проектів покладена прагматична спрямованість на результат, який досягається при вирішенні тієї чи іншої практично або теоретично значимої проблеми [1, с. 3]. Результати виконання проектів повинні бути «відчутні»: якщо це теоретична проблема, має з'явитися конкретне її вирішення, якщо практична – конкретний результат виконання [6].

Під навчальним проектом ми маємо на увазі спеціально організований викладачем і самостійно виконаний студентами комплекс дій, спрямованих на вирішення значимої для студента проблеми, що завершується створенням певного продукту; під методом проектів – технологію організації навчальних ситуацій, у ході виконання яких студент визначає і вирішує навчальну проблему, а також технологію супроводу самостійної діяльності студентів зі сторони викладача [2, с. 38-39].

Проектна технологія – це обґрунтована дидактична система, що гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спрямованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначених кінцевих результатів, побудована на базі методу проектів, який передбачає таку організацію навчання, за умов якої студенти набувають знання

та уміння у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів [5, с. 150].

Мета навчання за проектною технологією – це створення умов для самоосвіти студентів, пробудження їхньої ініціативи, інтересів та прагнень.

Головна ідея методу проектів – перенесення акценту в навчанні з озброєння студентів міцними та глибокими знаннями, тобто навчання заради відтворення, на розвиток гнучкого мислення, креативності, вміння переносити теоретичні знання на практику, мати власне бачення вирішення поставленого завдання, формування характеру.

Вимоги до організації навчального проекту:

- наявність значущої в дослідницькому плані проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку;
- практична, теоретична, пізнавальна цінність передбачуваних результатів;
- самостійна діяльність студентів, що може бути груповою, парною чи індивідуальною;
- визначення кінцевих цілей спільних чи індивідуальних проектів;
- визначення базових знань із різних галузей, необхідних для роботи над проектом;
- структурування змістової частини проекту із зазначенням поетапних результатів;
- надання студентам максимально можливої свободи у питаннях вибору змісту, форм і складності завдань;
- пріоритет дослідницької діяльності, можливості творчого розкриття кожного студента, прояву його різноманітних талантів (акторського, режисерського, мистецького, ораторського, філософського);
- рівні можливості «сильних» і «слабких» студентів (кожен студент самостійно обирає для себе завдання, яке йому під силу, і форму його виконання);
- результати виконаних проектів повинні бути матеріальними, тобто оформленими у визначений спосіб (презентація, буклет, щоденник мандрівника і т.п.) [2, с. 42-43].

Науковці виділяють наступні типи проектів:

1. За методом або видом діяльності, яка домінує у проекті: дослідницько-пошукові, творчі, ігрові, інформаційні, практично зорієнтовані (прикладні).

2. За змістовим аспектом проекту: літературно-творчі, природничо-наукові, екологічні, мовні (лінгвістичні), культурологічні, рольово-ігрові, географічні, історичні тощо.

За кількістю учасників проекти поділяються на особистісні, парні та групові. За тривалістю проведення розрізняють короттривалі (кілька занять з певної дисципліни), середньої тривалості (від тижня до місяця) та довготривалі (кілька місяців) проекти [5].

Послідовність виконання проекту передбачає підготовку до проектування, планування дослідження, аналіз результатів, оформлення звіту, підготовку до презентації, презентацію, оцінку проектної діяльності та її результатів, післяпроектні дії [4].

Для успішної реалізації навчального проекту доцільним є складання його портфоліо. Саме такий напрямок роботи пропонує освітня програма «Інтел – навчання для майбутнього».

Таким чином, перевагою методу проектів ми вважаємо актуалізацію існуючих та набуття студентами нових знань, умінь і навичок та їх творче застосування на практиці.

Список використаних джерел

1. Брыкова О. В. Проектная деятельность в учебном процессе / О. В. Брыкова, Т. В. Громова. – М. : Чистые пруды, 2006. – 32 с.

2. Взаємодія учня і вчителя у площині проектної діяльності : матеріали роботи творчої групи педагогів Волинської області // Проектна діяльність у школі / упорядн. М. Голубенко. – К. : Шкільний світ. – С.38-51.

3. Ноздріна Л. В., Ящук В. І., Полотай О. І. Управління проектами / Л. В. Ноздріна, В. І. Ящук, О. І., Полотай. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 430 с.

4. Сошенко Г., Стребна О. Метод проектів. Сутність, вимоги до використання, етапи роботи / Г. Сошенко, О. Стребна // Початкова освіта. – 2006. – № 40. – С.3-8.

5. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / [Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін.]; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.

6. Самохина А. Обучение через делание / А. Самохина // Учитель. – 2003. – № 4. – С.23-26.

Бубін Алла Олександрівна
Луцький педагогічний коледж,
викладач

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» ЩОДО ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІДЕЇ СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА ВОЛИНІ

Національно-культурне відродження в Україні вимагає глибокого аналізу і творчого осмислення педагогічних надбань минулого та підготовку на цій основі міцного підґрунтя для утворення національної системи виховання дітей, починаючи з дошкільного віку.

З початку ХХ ст. активну культурно-освітню діяльність на Волині розгорнуло товариство “Просвіта”, навколо якого об’єдналися всі національно свідомі сили Волині, які прагнули прислужитися справі пробудження в народі почуття українства. Серед основних напрямів роботи товариства визначалося відкриття дитячих захистів, організація дитячих гуртків, вечорів [6, с.20].

Важливу роль у діяльності кременецької “Просвіти” відіграв Аркадій Животко. 23 червня 1921 р. на запрошення жіночого гуртка кременецької “Просвіти” педагог приїхав до Кременця і з липня до жовтня 1921 р. керував організованим ним дитячим садком [8, арк. 7 зв.]. У закладі проводили заняття з малювання, ліплення, аплікації, співів (пісні здебільшого національного змісту); організовували мандрівки в поле, у ліс, у гори. Серед форм і методів навчально-виховної роботи переважали розповідання казок, читання оповідань, проведення бесід (“Хто ми?”, “Хто мої батьки?”, “Яка наша мова?”, “Прапор”), гімнастичних вправ, традиційних народних дитячих забав (“Подольночка”, “Гуси-лебеді” та ін.) [7, арк. 24].

У 1922 р. А.Животко організував секції дошкільного й позашкільного виховання при місцевій “Просвіті”. Особливу увагу педагог приділяв виданню дитячих збірок (“Весняночка”, “Промінь”, “Будемо бавитися”).

Протягом 1923 р. члени кременецької “Просвіти” організовували дитячі свята, до програми яких входили театральні вистави, декламування, хоровий спів. Секція провела

курс лекцій із проблем дошкільного виховання та вжила заходів щодо популяризації його ідей і відкриття дитячих майданчиків у повіті [1, с. 65].

Просвітницько-педагогічна діяльність А. Животка на волинських теренах сприяла тому, що значна кількість повітових “Просвіт” долучилася до поширення мережі дошкільних інституцій на Волині. Так, зусиллями ковельської повітової “Просвіти” було створено сирітський притулок, де проживало й виховувалося до 40 українських дітей. Заснований у 1920 р., він утримувався на кошти товариства при матеріальній допомозі місцевої влади та громадськості. У 1922 р. на користь зазначеного притулку Американський рятувальний (“допомоговий”) комітет переказав 1 млн. польських марок, а заходами “Просвіти” зібрано ще 2 млн. польських марок. Проте через складне матеріальне становище в 1924 р. нова польська адміністрація Ковеля оголосила, що бере притулок повністю під свою опіку, а потім, без згоди на те “Просвіти”, ліквідувала його, розмістивши дітей у польських притулках.

Рівненська повітова “Просвіта” в літні місяці влаштовувала “Дні дитини”, які передбачали розіграш лотерей, грошові та речові збори за підписними листами, продаж квітів, забави в міському парку [4, с. 82].

Однією з найвідоміших діячок волинських повітових “Просвіт” була перша представниця українського жіноцтва в польському сенаті Олена Левчанівська. У листопаді 1922 р. українці Волині обрали її до сенату Речі Посполитої. Як член комісії закордонних справ сенату, О. Левчанівська активно відстоювала політичні, соціальні та культурно-освітні інтереси української національної меншини, доносила її проблеми й потреби до міжнародної громадськості, тісно співпрацювала з волинським і східногалицьким “Союзами українок” [5, с. 3].

У промові в сенаті 28 липня 1924 р. О. Левчанівська порушила питання про дошкільну освіту українських дітей, зауважуючи, що на Волині є “...20 дитячих притулків та охоронок, в яких знаходяться переважно місцеві українські діти. До останнього часу лише 2 притулки – соймиковий притулок в с. Жидичин коло Луцька і приватний притулок товариства “Просвіта” в Ковелі мали українське керівництво”. “Сьогодні, – наголосила промовець, – ... я одержала відомість, що староство ковельське усунуло з притулку керівничку українку – й

посадило там польку, хоч не можу зрозуміти, як староство може зміняти керівничку приватної інституції”. За її словами, польська влада ставилась завжди дуже неприхильно до тих притулків, які були “...під українським керівництвом, і шукала аби-якого приводу, щоб забрати їх в свої руки”. Громадська діячка також звертала увагу на те, що “...тепер (коли ще не забрано від нас останнього притулку в Жидичині) у нас на Волині, де є більше як 80 % українського населення, лишився тільки один український притулок” [2, с. 99-100].

О. Левчанівська закликала членів польського Сенату вжити заходів для реформування змісту роботи інституцій суспільної опіки (охоронок та притулків для дівчат, притулків для старих, удів і сиріт) на землях, заселених українцями, а також білорусами, так, щоб замість чинних мішаних за національним і релігійним складом інституцій були створені окремі притулки для дітей поляків, українців, білорусів, у процентному відношенні до числа цих національностей. Керівниками в цих інституціях повинні бути особи української або білоруської національностей. На їхнє утримання необхідно виділяти кошти з бюджету.

Однак у 1928 – 1929 рр. польська влада обмежила роботу трьох із найдіяльніших просвітних товариств (Дубно, Ковель, Рівне). Загалом була припинена спроба луцької “Просвіти” охопити впливом усі волинські землі в складі відродженої Речі Посполитої, а в 1934 р. товариство остаточно закрили [3, с. 220].

Таким чином, польська влада припинила діяльність найважливішої української громадської культурно-освітньої організації, у змісті роботи якої помітне місце займали проблеми опіки і виховання маленьких українців.

Отже, помітну роль у популяризації ідей суспільного дошкільного виховання на Волині відіграло товариство “Просвіта”, яке сприяло утвердженню в суспільній свідомості думки про потребу спеціальних інституцій опіки і виховання найменших громадян, на допомогу дітям-сиротам і обездолим, на посильну участь у розширенні мережі дошкільних закладів.

Список використаних джерел

1. Кременець – Волинь // Народна просвіта. Просвітницький місячник товариства “Просвіта” / під ред. О. Терлецького. – Львів, 1923. – Ч. 4, квітень. – С.65.
2. Левчанівська І. Сенаторка (мемуари) / І. Левчанівська. – Львів – Дубно –Луцьк : Джерело – Надстир’я, 2004. – 184 с.
3. Нагачевська З. І. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина ХІХ ст.–1939 р.) : монографія / Зіновія Іванівна Нагачевська. – Івано-Франківськ: Підприємець Третяк І. Я., 2007. – 764 с.
4. Савчук Б. П. Волинська “Просвіта”: монографія / Борис Петрович Савчук. – Рівне : Ліста, 1996. – 278с.
5. Сенаторка Левчанівська й міжнародні зв’язки // Нова Хата. – 1926. – Січень. – С.3.
6. Тимошенко В. І. З історії “Просвіти” на Волині в 1917 – 1922 рр. / В. І. Тимошенко // Українська національна ідея: історія і сучасність: наук. зб.: матер. Всеукр. наук.–красзн. конф. в Житомирі. 25-27 червня 1997 р. – Житомир : Журфонд, 1997. – С.20-21.
7. ЦДАВО, ф.3560 Животко Аркадій Петрович, оп. 1, спр. 46. Вирізки з газет та журналів з рецензіями та творами А.Животка, інші рецензії, 1-50 арк.
8. ЦДАВО, ф.3560 Животко Аркадій Петрович, оп. 1, спр. 57 Життєпис, посвідчення, заяви, фотокартки, 1917-1944 рр., арк. 3, 24.

Василенко Тетяна Миколаївна

*Загальноосвітня школа І-ІІІ ступеня
м. Устилуг, вчитель, керівник шкільного
музею*

ІСТОРІЯ ШКІЛЬНИЦТВА В УСТИЛУЗІ

*Там, де річка Луга упадає в Буг,
є маленьке місто, зветься – Устилуг.*

М.В. Рекунович

Місто із славною історією та знаменитими людьми. Географічне розташування на «шляху Собеського» – на Київ» говорить про його стратегічне значення. Саме біля валів городища

зазнали краху татаро-монгольські війська хана Батия. Залишили свій слід в Устилузі ясновельможна пані Розалія Поцейова, волинський шляхтич Іроним Крупський, князі Степан Збаражський і Олександр Вишневецький, князі Любомирські, поміщики Григорій Белянкін і Гаврило Носенко, композитор Ігор Стравінський, актор Олексій Омельчук, художник Петро Бромірський, педіатр Олена Хохол, Сергій Свищ та Микола Ларін – герої, які загинули в зоні АТО.

Усе, що відбувалося віками на цій землі, – це наша історія, і ми повинні знати її такою, якою вона була. Як корінна устилужанка, завжди цікавилась історією свого роду і народу, захоплювалась діяльністю місцевих краєзнавців: Рекунович М.В., Воробей Г.М., Терещука В.В., які були ініціаторами створення Музею прикордонної слави та музею композитора І.Ф. Стравінського. Тож без вагань, з 2013 року сама стала керівником шкільного музею, який є частинкою мого життя, духовною потребою, адже час неблаганний і хочеться залишити слід на землі.

Архівні матеріали, спогади старожилів, учителів та випускників школи, дали можливість оформити стенди та вітрини про історію шкільництва в Устилузі, яка розпочинається на початку ХІХ століття, коли при костелі капуцинів відкрили міське училище з польською мовою викладання. Проте після придушення польського повстання 1831 року це училище уряд закрити і тривалий час в Устилузі ніяких учбових закладів не було. Тільки в 1875 році в місті почало працювати парафіяльне училище [4, с.615-617], де викладали закон божий, російську мову, арифметику. Станом на 1 квітня 1879 року тут навчалось 33 учні. Три чверті дітей шкільного віку не мали змоги відвідувати школу.

Перед Першою світовою війною маленькі міщани навчалися у церковноприходській школі, якою опікувався «добрий пан» Григорій Белянкін. Він же побудував школу для дітей поденних працівників.

Архівні матеріали свідчать про те, що у 1916-1918 роках в Устилузі була організована Січова школа, яка носила ім'я І. Франка.

«У першій році (1916) існування Комісаріату УСС у Володимирщині зорганізовано 43 українські народні школи, під

17 номером була записана стрілецька школа в Устилузі.» [5. с. 68].

У протоколі засідання Повітової шкільної ради за квітень 1917 року зафіксовано, що член ради Савина Сидорович внесла пропозицію про присвоєння школі в Устилузі імені Івана Франка. Цю пропозицію підтримав і Лука Чишута, галичанин, що був у цей час посадником в Устилузі. При цьому він пропонував провести цей захід святково (3 квітня), а саме виконати національний Гімн, слово до дітвори про І.Я. Франка, декламування творів та пісень. [6. с. 151-152].

В Устилузькій народній школі періоду першої світової війни основними предметами були: історія України, географія України, арифметика і письменство України. На уроках використовували буквар «Матірнє Слово», «Читанку для чемних діточок», «Читанку для волинських дітей» [3. с.53], які упорядкував підхорунжий Богдан Заклинський і які містили матеріали та ілюстрації на волинську тематику і приділяли пильну увагу національному вихованню, були видані у Володимирі-Волинському.

Навчання в школі здійснювали дві вчительки-галичанки: Марія Стециківна і Антоніна Парахоняківна, які навчали 40 дітей. Дорадним є те, що в одному з альбомів світлин подарованих у 1997 році Володимир-Волинському історичному музею жителькою м. Львова Л.М. Холковською, є фото, на якому зафіксовано й учительку Устилузької школи Антоніну Парахоняківну.

«За Польщі» в місті було дві школи: семикласна «повшехна», тобто загальна школа, з польською мовою викладання та приватна єврейська початкова школа. (Додаток 2). Приміщення нової польської школи було побудоване в 1932-33 роках.[10. с. 224, 225, 228.] (Додаток 3) Маємо можливість презентувати свідоцтво Степана Куця про закінчення Устилузької польської школи у 1939 році. (Додаток 4).

З приходом «других советів» в приміщенні польської школи дітей почали навчати рідною мовою. Але мирне життя тривало недовго, 22 червня 1941 року розпочалася війна. У архівних матеріалах Устилузького районного відділу народної освіти читаємо: «До війни в нашому районі працювало 17 шкіл, де навчалася 2669 учнів. У них працювало 74 учителі. Школи були забезпечені повністю книжками та іншим канцелярським

приладдям. Дітям була дана можливість оволодівати основами наук. За роки війни загинуло 16 учителів та завідувач Устилузького РВНО Моїсеєнко. За німецької окупації працювало 4 школи, де навчалося 130 учнів. У приміщенні Устилузької школи фашисти зробили конюшню.» Проте діти навчалися в будинку Стравінських. А 1 вересня 1944 року прозвучав перший дзвінок у школі визволеного міста. Монастирський Олексій Михайлович очолив педагогічний колектив у складі 7 учителів, яких радо зустрічали 204 учні.[9.3. стр.27,36,40].

У «сорокових» школа займала одне приміщення, в якому було 8 кімнат з 230 партами (виготовленими власними силами). Для шкільних потреб використовувалася 1 га землі, була дослідна ділянка розміром 15 соток. В школі було піаніно, функціонувало 4 гуртки, у бібліотеці налічувалось 415 книг, з них 310 для позакласного читання. З 1948 р. відкрили буфет. 9 травня 1949 року було видано розпорядження виконавчого комітету Устилузької Районної Ради депутатів трудящих про відкриття при школі інтернату на 20 чоловік.

У 50-60-х роках працював в Устилузі дитячий будинок, який знаходився у теперішньому приміщенні міської ради. Вихованці дитбудинку були з усієї Волинської області. Діти відвідували Устилузьку середню школу. В дитбудинку працювало 5 вихователів, завуч, 2 інструктори трудового навчання і обслуговуючої праці. Було організовано духовий оркестр, гуртки художньої самодіяльності. Діти набували робітничих професій – столяра і швеї.

У липні 1968 року Президією Верховної ради Устилузькій школі було присвоєно ім'я О.К. Чумовицького – начальника 4-ї прикордонної застави.

У 1962 директором Устилузької середньої школи призначили Кота Богдана Михайловича. Постала нагальна потреба у будівництві нової школи. Саме під керівництвом Кота Б.М. було розпочато будівництво нової школи (додаток 5), яка 20 жовтня 1973 року широко відчинила двері для 450 учнів та 35 учителів.

За 43 років загальноосвітню школу I-III ступеня м. Устилуг закінчив 1321 учень, з них 50 із Золотою медаллю та 28 із Срібною.

Історія кожної школи - це не лише історія вчителів, що працювали і працюють у ній, а й історія багатьох поколінь, що вийшли зі стін рідної альма-матер і множили її славу своїми досягненнями, зверненнями. Тому в шкільному музеї створено «Родовідне дерево школи», на листочках якого написані прізвища всіх учителів, які працювали в нашій школі з 1973 року. Розпочато збір матеріалів про всіх ветеранів педагогічної праці з загальною інформацією, фотографіями, спогадами, побажаннями; започатковано створення бази даних про випускників школи, які займають активну життєву позицію та стали видатними людьми, були учасниками АТО.

На завершення дозволю собі процитувати О. Цинкаловського: «Збирайте все, що можна зібрати – археологію, нумізматику, речі побуту, навчальні посібники. Здається воно не потрібне сьогодні, але обов'язково буде потрібне завтра.» [7, с. 89]

Список використаних джерел

1. Антонович В.Б. Археологічна карта Волинської губернії / В.Б. Антонович. – М.:1901р. – С.63,66.
2. Брокгауз, Ефрон. Енциклопедичний словник. –Т.69. – Санкт-Петербург, 1900. – с.37.
3. Вістник Союзу визволення України. – 1917. – 28 жовтня.
4. Волинські єпархіальні відомості – 1875р.– №13 – С.542-543.
5. Гірняк Н. Організація і духовий ріст УСС / Н. Гірняк – с. 68.
6. Каліщук О. Роль галицької інтелігенції в національно-культурному відродженні українців Волині (1914 – 1918 роки). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (на правах рукопису). – Львів, 2002. – с. 151-152.
7. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Т.1. – Вінніпег, 1984. – С.462-466.
8. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Т.2. – Вінніпег, 1988. – С.482-483.
9. Волинський обласний державний архів: Путівник. – Київ, 1990.

10. Halina Stachyra. Nad Turia i Stochodem. Z dziejow polskiej wlasnoscii ziemskiej na Wolyniu (1918-1939). – Lublin, 2008. – С.224, 225, 228.

11. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej – Т.9. – Варшава, 1923. – С.37, 38.

Гавда Надія Миколаївна,

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, методист*

УЧИТЕЛЬ ВЧИТЕЛІВ – ГУБАР ІВАН ГАВРИЛОВИЧ

В історії міста Володимира-Волинського є багато людей, які лишили сторінки своєї діяльності. Людська пам'ять довго зберігає спогади у різних галузях людського буття.

У системі освіти, системі розвитку нових освітніх методів навчально-виховної роботи Волинського краю, у галузі підготовки майбутніх вчителів початкових класів, вихователів дошкільних установ залишив свій вклад Губар Іван Гаврилович, учитель з 51-річним стажем роботи, з них 31 рік працював директором Володимир-Волинського педагогічного училища ім. А.Ю. Кримського (сьогодні педагогічного коледжу).

Інколи дивувалися колеги, коли випускники, їдучи у відпустку або після демобілізації з армії їхали у Володимир-Волинський, у рідну альма-матер, щоб зустрітися з директором, а він – як дуже близька людина – був радий таким зустрічам, вітався за руку, запрошував до свого кабінету і слухав, слухав, слухав... Вони, ті молоді юнаки, черпали енергію його душі, отримували його благословення як директора, як учителя, як батька. Він був для них взірцем у всьому: у ставленні до своїх обов'язків і турботі за поліських юнаків і дівчат, чому і добився будівництва багатопверхового гуртожитку. Він зі своїми заступниками Лопійчуком М.В., Гудзенком Ю.Ф. турбувався про дальше навчання випускників у Луцькому державному педагогічному інституті імені Лесі Українки. Він був взірцем як турботливий чоловік і люблячий батько. Він був взірцем як Людина, Особистість, Наставник... [1].

У родині Губарів Іван Гаврилович був другим сином, народившись 18 квітня 1929 року. На той час велике українське

село Новопавлівку, в якому було 3 колгоспи, перейменували у село Партизани Приморського району Запорізької області. Він до того часу пам'ятає хату з виноградником довкола. Старший брат Василь – кадровий військовий з 1940 року. Був у нього ще менший брат Ілько та сестрички Ольга і Катерина.

Того літа, коли почалась страшна війна, Іванцьо (так його вдома називала мама) перейшов у шостий клас. Прийшлося бути за господаря, бо батько, хоч і мав бронь, але працював сталеваром в Макіївці.

Тиха печаль бринить в очах Івана Гавриловича, коли пригадує фашистів на мотоциклах, польову жандармерію. Хлопчаки, жінки, діти запрягалися самі в ярмо або й коровою орали землю-годувальницю, вирощували хліб для тих, хто був на фронтах.

Шкільні роки були важкими, голодними. У 1947 році Губар Іван закінчив Партизанську середню школу. Мріяв поступити у військоve училище, бо брат був офіцером-фронтовиком. Для того треба було їхати в Харків чи Баку, а грошей в домі – ні копійчини. Пішки пішов 30 км. у Бердянськ. Дорогою милувався і слухав пісню жайворонка, що вгорі, ніби коваль, виклепував пісню на мініатюрних срібних ковадлах. Загадав на птаха своєї удачі. Якщо пісня не обірветься, докіль розмашистим кроком вийде на круте узбережжя річки, бути йому у вчительському інституті. Пісня звучала на високих нотах, бризкала золотим дощем...[2]

Випускників середньої школи на навчання у Бердянський учительський інститут ім. П. Осипенка брали без екзаменів. Так син Гаврила Андрійовича Іван став студентом. А як радів, коли дали картку на 0,5 кг хліба та мізерну стипендію. Залишив юний Іван своє рідне село, батькову пасіку, яку ледве всю не спалили нацисти, коли відступали, і пішов учитися. На канікулах приїжджав і працював у колгоспі і на пасіці, його бджоли приймали за свого, їх укуси йому шкоди не приносили. Така «дружба» лишилася по сьогоднішній день.

Поманив в інституті природничо-географічний факультет. Виразно бачив поле, як карту, батька, тонкого знавця ботаніки, і приходила впевненість, що постукав він у свої двері.

За направленням Міністерства освіти у 1949 році молоде вчительське подружжя (Марія Федорівна та Іван Гаврилович)

приїхало на Волинь, край озер і журавлів. Понад 60 років стали волинянами древнього Володимира-Волинського.

Спливав час. Службовий ріст піднімався вгору: заступник директора, директор школи. А з 2 січня 1964 року зайняв посаду директора Володимир-Волинського педагогічного училища. Це вже пізніше педучилище здобуде славу, про нього писатимуть газети, журнали, а «Радянська освіта» в передовій статті за 1 січня 1987 року виокремить цей «творчий, боєздатний колектив» із-поміж багатьох інших, а тоді, в 64-му, коли підписували наказ на нового директора, училища фактично не було, воно згоріло. Пожежа пощадила тільки перший поверх, і треба було негайно засукувати рукави, брати відпущені 55 тисяч карбованців і робити все, щоб за півроку, до 1 вересня, і сліду від стихії не лишилося. Довелося оновлювати професію виконроба, днювати й ночувати на будові, перевіряти запас людської міцності в різних ситуаціях, іноді забуваючи здрімнути, та училище здали.

Розширення матеріальної бази – постійна турбота директора. Бували господарським способом їдальню, навчальний корпус для індивідуальних занять музикою, господарські майстерні з гаражем, дев'ятиповерховий студентський гуртожиток з усіма зручностями, де на першому поверсі розмістилася простора бібліотека з читальним залом.

Контроль за станом навчально-виховної роботи сприяв підготовці висококваліфікованих педагогів: вчителів початкових класів, вихователів дошкільних установ. Поступово стали готувати в училищі вчителів і вихователів з додатковою кваліфікацією: вихователь групи продовженого дня, вчитель іноземної мови, старший піонервожатий, керівник гуртка художньої самодіяльності, керівник хореографічного колективу, керівник гуртка образотворчого мистецтва. Коли виявилось, що в області відчувся брак вчителів образотворчого мистецтва, то отримали дозвіл на підготовку вчителів образотворчого мистецтва.

Губаря Івана Гавриловича знають як керівника-педагога, завдяки якому Володимир-Волинське педагогічне училище стало одним з найкращих в Україні. За це він був удостоєний державних нагород: ордени Леніна (1986), Трудового Червоного Прапора (1971) й звання заслуженого вчителя України.

Про І.Г. Губаря відгукуються випускники училища і колеги як про ідеальну особистість в усіх відношеннях, як про

еталон для юних, як зразкову людину в своїй поведінці, чесну, правдиву. Його пам'ятають як скромного і вимогливого до себе та інших, людяного, завжди тактовного.

Учитель... Яка сила, яка краса життя, яка глибина у цій професії великої армії трудівників і слуг народних. Доказом цього є спогади випускників училища, учнів учителя вчителів, який і сьогодні вважає, що майбутнім педагогам потрібно обов'язково любити, поважати та розуміти вихованців.

Список використаних джерел

1. Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського. 75 років. Історія, сьогодення, перспективи: Ювілейне видання / Наук. ред. М.Г. Савельєв; Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського. – Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. – 120 с.

2. Стольницька О.П. Володимир-Волинський. – 27 лютого 2016 – Вікіпедія – <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Дика Катерина Богданівна

*Загальноосвітня школа I-II ступенів
с. Розжалів, Радехівський район.
Львівської області, вчитель*

СТАН ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ У 1920-1939 РР.

У зв'язку із змінами в системі освіти в Україні, стало актуальним питання створення національної системи освіти. Розв'язання цієї проблеми актуалізувало аналіз історико-педагогічних явищ з метою переосмислення та висвітлення позитивного досвіду минулого. Особливе місце в історико-педагогічному процесі відіграє Волинь, що обумовлено специфічними умовами розвитку регіону. На Волині вперше в Україні були закладені основи для реалізації національно-освітньої системи.

Історія освіти і педагогічної думки на західноукраїнських землях першої половини ХХ століття відображає безправне становище українського населення під гнітом іноземних

загарбників, його боротьбу за соціальне і національне визволення.

Соціально-політичний та культурно-освітній розвиток Волині на початку ХХ здійснювався у складі Російської імперії.

Важливим чинником, який впливав на формування національної самосвідомості була освіта, тому справа розбудови шкільництва з кінця ХІХ ст. стала особливо актуальною для українського руху. Однак з огляду на відсутність національних шкіл та засилля великодержавної ідеології в діючих навчальних закладах система освіти слугувала денаціоналізації українського населення.

Перша світова війна прискорила зростання національної свідомості українців. В ситуації велику роль у культурному відродженні Західної Волині відіграли представники галицької інтелігенції під керівництвом Загальної Української Ради (ЗУР), Союзу визволення України (СВУ) і Бюро культурної помочі для окупованих земель та зі згоди окупаційної влади. Це стало однією із найяскравіших сторінок у освітньому розвитку Волині того часу.

Під ударами революційно-визвольної боротьби у 1918 році Австро-Угорська імперія розпалася. Проте це не принесло трудящим західноукраїнських земель соціального і національного визволення. Внаслідок ряду соціальних і політичних чинників західноукраїнські землі були окуповані Польщею.

З перших днів окупації Волинських земель був встановлений жорстокий соціальний і національний гніт.

До кінця 1933 р. загальна кількість підприємств на Волині зменшилася майже вдвічі і становила близько 2000 дрібних заводів, фабрик, майстерень. Спостерігалось значне зменшення випуску продукції. Умови життя ускладнювалися зростанням податків, штрафів, поборів.

Побоюючись зростання національної свідомості українського населення, уряд всіляко гальмував розвиток народної освіти, закривав українські школи. У 1919 р. у Волинському Воеводстві було 1050 шкіл з українською мовою навчання, у 1922 – 433, у 1927 – залишилося 5, а ще через десять років на Волині вже не було державної школи з українською мовою навчання. Функціонували тільки дві приватні українські гімназії.

Міністр освіти Грабський мотивував закриття українських шкіл тим, що українці та білоруси при досягненні певного ступеня суспільної свідомості будуть вимагати національного возз'єднання українців і білорусів з співвітчизниками в Радянській Україні та Білорусії.

Уряд Польщі розглядав школу як знаряддя соціального гноблення і денаціоналізації українців, виховання молоді в душі шовінізму.

Закон передбачав створення у селах із змішаним населенням так званих двомовних (утраквістичних) шкіл із викладанням основних предметів польською мовою. При цьому вимагався незначний процент дітей польської національності, щоб школи в таких місцевостях перетворювалися на утраквістичні, тобто фактично також польські. Насправді польський уряд робив усе, щоб звести навчання українською мовою до мінімуму.

Показовим є також становище освіти з погляду мови викладання. Враховуючи дані 1934 року, у Волинському воєводстві існувало до 18 типів шкіл, які враховували національну мову викладання. Але наведене співвідношення: польських шкіл – 545, українських – 11, показує те, що національний гніт українців був не пустим словом, а реальним ділом Польської держави.

За статистичними даними у 1936 році було 386029 дітей шкільного віку, з яких не навчалося 116381. В багатьох випадках причиною того, що учні не відвідували школи були злидні. У звіті Волинського воєводи про загальний стан воєводства у 1936 році підкреслюється сталий ріст проценту дітей, які відвідують школу. Ріст цей є повільний і залежить від бюджету гмін. В загальному співставленні Волинь займає останнє місце в реалізації шкільного обов'язку.

Переважна більшість початкових шкіл у Волинському воєводстві були державними. За статистичними даними 1931 року їх налічувалося 1732. Приватних шкіл було значно менше 149.

Згідно із законом про устрій шкільництва від 11 березня 1932 року народні школи стали основою всього шкільництва в Польщі. Середню освіту надавали школи гімназійного ступеня. Вирізнялися вони в той час особливістю вступу і навчання.

З перших років незалежності Польщі декларувалося про забезпечення ефективного функціонування загальноосвітньої, світської, безплатної семирічної школи, доступної для всіх дітей віком від 7 до 14 років.

Особливо у важкому становищі перебували сільські школи. Для їх функціонування уряд виділяв мізерні кошти. Значна їх частина розміщувалася у пристосованих приміщеннях, найнятих сільських хатах. Для прикладу, у 1931-1932 навчальному році в Луцькому повіті було 194 власних шкільних будинків, а найнятих – 175. У 1932-33 навчальному році власних шкільних будинків нараховувалося 186, найнятих – 202. Всього по Волинському воєводству в 1932-33 навчальному році було 3045 шкільних будинків, з яких найнятих було 1293. Частина з них взагалі не відповідала ніяким нормам.

Внаслідок політики польського уряду в середині 30-х років кожний п'ятий громадянин був неписьменним, а на сході країни (Волинь, Полісся) 50% мешканців не вмiли читати і писати.

Про труднощі і досягнення міжвоєнного періоду свідчить те, що в 1919 році навчанням було охоплено лише 47% дітей шкільного віку. До 1928-29 навчального року цей відсоток зріс до 95,3, а перед війною школу відвідувало 90% від загального числа дітей шкільного віку. На стан тогочасного шкільництва негативно впливала світова економічна криза, яка збіглась із демографічним максимумом. Школи, що функціонували, не могли прийняти всіх дітей, а фінансові труднощі призвели до звільнення вчителів. У зв'язку з такою ситуацією у 1933-34 н. р. бракувало біля 27 тисяч вчителів.

Політика дискримінації українського населення особливо була відчутною саме в галузі освіти. Уряд розробив конкретний план ліквідації шкіл з українською мовою. Таким чином, збереження рідномовної школи перетворилося на політичне питання, оскільки йшлося про подальше існування нації та її культури.

Список використаних джерел

1. Волинський обласний державний архів. – Ф.46 – оп.9. – спр. 442. – арк.1.

2. Волинський обласний державний архів. – Ф.46 – оп.6. – спр. 50. – арк.143.
3. Волинський обласний державний архів. – Ф.46 – оп.6. – спр. 51. – арк.108
4. Оксенюк Р.М. Нариси історії Волині 1861-1939 /Р.М.Оксенюк. – Львів: Каменяр, 1970. – 187 с.
5. Цинкаловський О. М. Минуле і сучасне Волині /О.М.Цинкаловський. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 297 с.
6. Яремчук Д.А., Баїк Л.Г., Сативець В.К. Розквіт народної освіти в західних областях України /Д.А.Яремчук., Л.Г.Баїк., В.К.Сативець – К.: Рад. Школа, 1979. – 130 с.

Книш Мар'яна Олександрівна
НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів №3 – ліцей»
м. Володимир-Волинський, вчитель

ІСТОРІЯ І ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ НВК «ЗОШ І-ІІІ СТУПЕНІВ №3 – ЛІЦЕЙ» М. ВОЛОДИМИР- ВОЛИНСЬКИЙ

Педагогічне краєзнавство вивчає (як в історичному, так і сучасному зрізі) місцеві особливості освіти, систему народної освіти, педагогічний процес у місцевих навчальних закладах, педагогічну творчість, творчу діяльність особистостей, практична діяльність яких прив'язана до певного регіону чи конкретної національності. Це стосується також проблеми становлення школи і освіти Володимирщини. В історії загальноосвітньої школи №3 м. Володимира-Волинського ще не всі її періоди і педагогічні процеси вивчені на достатньому рівні. Це і стало предметом нашого дослідження.

Володимир-Волинський навчально-виховний комплекс №3 – заклад нового типу, який має свої традиції, здобутки, досягнення, історія якого відображала становлення і розвиток нашої держави. Історія школи – це родовідне дерево шкіл №3, №5, №6, №12, №42, які в різні часи реорганізовувалися, зливалися, ліквідовувалися і знову відкривалися.

Перша згадка про школу датується 1940 роком. Школа знаходилася на Городельській, 40 (зараз це вулиця Драгоманова, 9). Це був важкий період у житті держави та в історії школи, тому важко переоцінити заслуги цих людей та їх роль у розвитку освіти нашого міста.

У післявоєнні роки школа зазнала декількох реорганізацій. Це було пов'язано із системою роздільного навчання у м. Володимира-Волинському. Із 1946 року вона стає чоловічою школою, що знаходилася у двоповерховому приміщенні на вулиці Устилузькій, 17.

У 1954-1955 навчальному році наступна реорганізація освіти була пов'язана із ліквідацією роздільного навчання хлопців та дівчат.

Навчання було платним, але від плати за навчання звільнялися діти, батьки яких загинули на фронті у роки Великої Вітчизняної війни.

У вересні 1958 року в школі почали діяти такі гуртки: радіотехнічний, автомобільний, авіамоделльний, судномодельний, фотогурток, математичний, хімічний, юних натуралістів, хорівий, літературний, стрільків, краєзнавчий, «Умілі руки». Станом на 5 вересня 1960 року у школі навчалось 815 учнів.

У грудні 1960 року до школи було приєднано восьмирічну загальноосвітню трудову політехнічну школу №42 ст. Володимир-Волинський Львівської залізниці.

З вересня 1964 року школа офіційно почала значитися під №6.

У кінці 60-х років після остаточної реорганізації закладів освіти у місті школа нарешті отримала остаточний номер - №3.

Із періоду заснування школи на посаду директора призначали відповідальних та достойних людей. Такими були Іван Миколайович Грищенко, Григорій Федорович Смикалюк, Петро Петрович Вада, Павло Степанович Слободян, Петро Панасович Горбач, Георгій Семенович Товкач, Надія Дмитрівна Колядіна, Володимир Володимирович Гуковський, Лідія Дмитрівна Шевченко, Іван Гаврилович Губар, Василь Дмитрович Гуменний, Володимир Олександрович Новицький, Леонід Андрійович Хаджибаль, Лідія Федорівна Панченко, Таїсія Василівна Швидун, Віра Григорівна Русінова .

Із 1953 року до 1971 директором СШ №3 був Товкач Г.С., з іменем якого пов'язано становлення і розвиток тардиції навчального закладу. Син селянина – бідняка, вищу освіту здобув, закінчивши математичний факультет Житомирського педінституту. І з того часу все його життя було пов'язане із улюбленою професією педагога. Про його високий професіоналізм свідчать 11 бойових і трудових нагород, серед них і найвища на той час – орден Леніна. Ім'я Товкача Г.С. було занесено до Почесної книги Волині.

З 2009 року директором НВК «ЗОШ I-III ст.№3 – ліцей» є Заслужений учитель України Матвейчук Анатолій Степанович.

На долю підростаючого покоління випала історична місія - побудова незалежної України, яка має посісти гідне місце серед цивілізованих держав світу.

Вдосконаленню навчально-виховного процесу сприяв і той факт, що школа у 1991 році перейшла у нове приміщення на вулиці Ковельській, 111.

Велику увагу дирекція школи у 1991-1992 н. р. приділяла диференційованому навчанню шляхом створення класів із поглибленим вивченням математики, російської літератури, біології, англійської мови.

У 1996 році була створена кімната народознавства, яка нагадує оселю-світлицю, де народжувалися і зростали наші дідуся та бабусі.

У 1999 році у школі створюється шкільне об'єднання клубів за інтересами (ШОК).

Із 2001 року в Україні здійснюється перехід на 12-річну систему освіти. Одним із етапів цієї системи є 4-річна початкова школа.

У 2005 році школа розпочала свою діяльність як навчально-виховний комплекс. Велика увага у школі приділялася роботі з обдарованими дітьми, розпочало роботу наукове товариство «Дослідник», почав працювати клуб «Ерудит». Цей рік був успішним у роботі вчителів та учнів. За результатами II етапу Всеукраїнських олімпіад заклад зайняв друге місце серед шкіл міста, виборовши 37 призових місць.

Уже увійшло у традицію проведення таких загальношкільних свят та заходів: «Прощання з букварем», «Міні-міс школи», «Міс школи», Свято ліцеїста, «Нумо, хлопці!», «капусники» до випускних вечорів, лінійок до Дня пам'яті

Чорнобиля, Дня соборності України, заходів до дня профілактики правопорушень, зустрічей із ветеранами війни та праці, екологічних акцій, суспільно корисних акцій «Чисте повітря», збору макулатури та металобрухту.

Учителі школи беруть активну участь у конкурсах професійної майстерності.

Школа є відкритою системою, яка завжди в пошуках нових ідей та її носіїв. Плідними результатами інноваційної науково-дослідницької та експериментальної діяльності за останні три роки можна вважати участь у Міжнародній програмі корпорації «Інтел-навчання заради майбутнього», Всеукраїнському інтелектуальному Інтернет-турнірі, Програмі молодіжних обмінів зі Сполученими Штатами Америки «Флекс», співпрацю із Корпусом Миру США в Україні, Замосцькою школою №4 та школою м. Грабовець (Польща).

НВК №3 започаткував відкриття спортивних класів, із створенням яких прийшли відчутні досягнення у спорті. Неодноразово команди були учасниками та ставали призерами Міжнародних змагань у Франції, Фінляндії, Австрії, Німеччині, Польщі, про що свідчать нагороди - кубки та дипломи.

Сьогодні у навчально-виховному комплексі створені належні умови для успішного навчання, творчого самовизначення та відпочинку учнів. Школа знаходиться у триповерховому приміщенні загальною площею 8848 м², у ньому 42 класи, серед яких є комп'ютерні та мультимедійні кабінети. Комп'ютерна техніка під'єднана до Всесвітньої мережі Інтернет.

До послуг учнів - бібліотека з читальною залом, фонд якої становить 17933 примірників, два спортивні зали, їдальня, актовий зал, медичний пункт, стоматологічний та логопедичний кабінети. У школі функціонує 9 методичних об'єднань. Рівень матеріально-технічного забезпечення відповідає сучасним вимогам.

Навчально-виховний комплекс є базою для проходження практики студентами Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені А.Кримського.

«Наша земля - рідна мати», - співають у піснях і говорять у важку або радісну хвилину. Людину сповнює горде, високе почуття, бо вона відчуває себе гідною цієї землі. Школа -

невичерпне джерело вивчення славного минулого і водночас відкриття нових обріїв до прекрасного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Архівні матеріали про розвиток Володимир-Волинського навчально-виховного комплексу №3(1940-2010) – Володимир-Волинський міський архів. Фонд №3368, оп.№1, спр. 141, арк. 35.
2. Історія Волині з найдавніших часів до наших днів. – Львів: Вища школа, 1998.
3. Книги наказів і розпоряджень НСШ №3 від 07.04.1949 р. по 2010 р.
4. Книга протоколів педагогічних рад НСШ від 30.08.1049 по 2010 р.

Листопад Тетяна Миколаївна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач*

Романова Наталія,

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*

ЄВРЕЙСЬКІ ПОЧАТКОВІ ШКОЛИ НА ВОЛИНІ

Волинь – значна частина виняткового, своєю історією та традиціями, регіону – Правобережної України, яку відомий історик М. Костомаров називав “найісторичнішою і найглибшою українською країною” [3, с. 24]. На основі аналізу історико-педагогічної літератури доведено, що становлення і розвиток освіти Волині відбувався під впливом двох історичних подій: Люблінської і Берестейської уній. Саме тут і започатковується протидія польським утискам, зароджувалася національна ідея, яка нерідко визначала характер і особливості розвитку освіти на Волині.

Важливу роль у розвитку освіти регіону відіграли єврейські початкові школи, які широко діяли на Волині у другій половині 19 століття.

Окремі аспекти розвитку освіти Володимирського краю досліджували М.І.Теодорович, К.В.Харлампович, О.Цинкаловський. Аналіз історико-педагогічних досліджень свідчить про те, що проблеми вивчення історії і розвитку цих навчальних закладів залишається недостатньо розкритою і систематизованою.

Значна кількість єврейського населення (13,3 %) зумовила його помітну роль у житті Волині і сприяла тому, що в другій половині XIX ст. в краї вже склалася ціла система єврейських релігійних, громадських, державних і приватних освітніх закладів. До релігійних відносились: хедери (домашні платні і громадські безкоштовні), суботні школи, бет-мідраші, ієшиботи, а також громадські освітні заклади — талмуд-тори. Функціонування цієї системи зумовило досить високий рівень грамотності волинських євреїв, який якісно відрізнявся від рівня освіти інших етнічних громад Волині.

Термін "хедер" з'явився у XIII столітті в Німеччині і мав кілька значень. Зокрема, так називали місце, де єврейська дитина набувала основ релігійних знань, або кімната, яка знаходилася в синагозі чи приватному будинку. Хедери вперше були засновані в 63 р. до н.е. з ініціативи рабина Ієгошуа Бен Гамла, коли було прийнято рішення про обов'язкову присутність меламедів у кожному місті і навчання дітей з шести-семирічного віку.

Хедер - єврейська початкова школа, мета навчання в якій полягала у вивченні заповідей Тори - нормативної частини іудаїзму, що регламентувала релігійне, сімейне та громадське життя євреїв, Талмуду й рабіністичної літератури, а також ознайомлення з обрядами, особливостями побуту, формування єврейського світогляду. Головним завданням хедерів було - навчати дітей єврейської мови, молитов, релігійних законів, виховувати їх за національними звичаями і традиціями.

Зазначимо, що в середині XIX ст. початкова освіта євреїв майже не контролювалася російським царським урядом і на всій території Волині навчанням дітей займалися меламенти (вчителі), які, здебільшого, не мали спеціальної підготовки. Народна мудрість говорила про них: "Стати меламедом і померти ніколи не пізно". З цього приводу І.Шульковський, зокрема, писав: "Утримувач хедера вищого розряду у Рівному заявив, що в нього діти не навчаються єврейського письма, оскільки він сам писати не вміє". За віком і педагогічним стажем меламенти також були

дуже різними. Є також інформація про те, що більше половини утримувачів хедерів мали вік від 41 до 60 років [1].

Яскраво описав у своїх спогадах навчання в хедері відомий єврейський педагог і літератор А.Паперна – випускник Житомирського рабинського училища. "Сам вигляд класної кімнати, - писав він, - міг викликати смуток у найневибагливішого щодо етики й комфорту учня. Досить велика кімната з відсирілими та почорнілими стінами, прогнилою підлогою і стелею, освітлена одним вікном, скло якого склеїли з уламків, була житлом меламеда. В ній знаходилися велика піч, полиця з кухонним начинням, ліжко, колиска для немовляти та інші господарські речі. Власне хедер складався з "червоного" кутка, де на високому м'якому стільці сидів "ребе"..., по боках від нього стояли дві довгі лавки для учнів...". Умови навчання єврейських дітей у хедерах, їх вплив на стан здоров'я школярів викликали занепокоєння у багатьох освітянських діячів Волині. Зокрема, Л.Біншток писав: "Хедери є плодоносним джерелом заразних хвороб для дітей, так що коли яке-небудь дитя має кір, краснуху, коклюш та інші захворювання, то зараза буває такою сильною, що за короткий час весь хедер спустошується, тому що ніде не буває такої брудноти і такої тісноти, як у дардеке-хедерах (хедери для абетки) [2].

З архівних документів відомо, що у 1865 р. хедери були відкриті у Новоград-Волинському і Старокостянтинівському повітах.

Треба зазначити, що законом від 1 березня 1893 р. були встановлені вимоги до санітарно-гігієнічних умов діяльності хедерів. Так, у їх приміщенні не мало бути жодних зайвих предметів, окрім класних меблів та учнівських речей. Там не могли проживати ні меламенти, ні члени їх сімей, не допускалося також існування в одній квартирі двох хедерів. У класній кімнаті можна було зберігати лише навчальні книжкові зібрання. У кожному хедері на стіні класної кімнати мало висіти свідоцтво на звання меламеда і список учнів, які там навчалися. Приміщення хедерів заборонялося прикрашати портретами єврейських громадських чи релігійних діячів [2].

Варто звернути увагу на те, що наприкінці XIX ст. за офіційними даними не завжди можна було встановити реальну кількість хедерів і кількість учнів у них. Так, у "Пам'ятній

книжці Волинської губернії за 1891 р." наведено дані про те, що в 1889 р. в губернії функціонувало 247 хедерів, у яких навчалось — 2617 учнів. Водночас у звіті попечителя Київського навчального округу за цей самий 1889 р. йшлося вже про 323 хедери, однак зазначалося, що кількість учнів у них точно не встановлена. "Вказану кількість хедерів, — писав попечитель, — можна вважати нижчою від дійсної, оскільки їх значно більше, бо важко уявити, щоб їх не було в повітах, де є дуже багато торгових містечок, заселених євреями...". У 90-х рр. стала швидко зростати чисельність єврейського населення Волині і кількість початкових єврейських шкіл-хедерів. Відомо, наприклад, що в 1891 р. в 319 хедерах навчалось 3684 учні, в 1904 р. у 648 хедерах уже було 11313 учнів.

Зазначимо, що євреї Волині ретельно оберігали свою традиційну початкову хедерну освіту, а реформи царського уряду, що загрожували русифікацією єврейського шкільництва, сприймали дуже обережно. Єврейський діяч Я.Ейгер у доповіді на нараді Товариства з розповсюдження освіти серед євреїв заявив: "Хедер – подібний до гетто, він був одним із факторів збереження єврейства протягом століть неймовірного гніту. "

Отже, попри всі недоліки хедерної освіти саме завдяки цим закладам більшість євреїв були грамотними, передавали з покоління в покоління відданість релігії та заповітам своїх предків. Нові хедери з кваліфікованішими вчителями і вищим рівнем навчання поступово перемагали у великому протистоянні зі старими початковими єврейськими школами, продовжуючи згуртовувати зусилля єврейських громадських діячів, учених-рабіністів, благодійників і меценатів [1].

Список використаних джерел

1. Борейко О. М. Єврейське шкільництво Волині в контексті полілогу культур (др. пол. XIX - поч. XX ст.). / О. М. Борейко // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – Вип. 19. – С.63-66.
2. Єршова Л. Церковні школи на Волині [Текст] / Єршова Л. // Початкова школа. – 2001.–№5. – С.49-51.
3. Омельчук В.В. Започаткування національно-орієнтованої освітньої традиції Волині / В.В.Омельчук // Наука і сучасність. Зб. наук. праць Національного педагогічного

університету імені М.П.Драгоманова – К., 1999. – Випуск 2. – Ч.4. (педагогічні науки) – С.84-92.

4. Пісоцький А. М. Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу / А. Пісоцький, Н.Войтюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 173 с.

Марчук Сергій Степанович

Луцький педагогічний коледж, викладач

ВОЛИНСЬКІ ШКІЛЬНІ ТРАДИЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Подвижником народної освіти і виразником передових педагогічних ідей у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. була видатна українська поетеса, наша землячка, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка, 1871–1913). Її педагогічні погляди відображені в низці історико-педагогічних джерел [1; 2; 5].

У середині квітня 1891 р. Леся Українка відвідала свою подругу дитячих літ Марію Биковську, яка тоді вчителювала в церковнопарафіяльній школі с. Піддубці Луцького повіту [3]. Про те, що саме тут працювала молода вчителька, є чимало свідчень. Подані вони, зокрема, у бібліографічній праці М. Мороза «Літопис життя і творчості Лесі Українки» (1992).

У 1895 р. Леся Українка в газеті «Народ» (№ 3–4 за 1 лютого, стор. 34–37) опублікувала статтю «Волинські образки (Школа)» [6, с. 641], як спогади про свою педагогічну мандрівку.

Письменниця в листі від 11 січня 1895 р. писала редакторові газети: «На цім тижні пришлю я Вам напевне одну свою роботу “Волинські образки”. Твір цей вона послала через десять днів. У листі повідомлялося: «Посилаю Вам обіцяну роботу, властиве початок її. Коли вам такі речі годяться, то я згодом ще надішлю два-три подібні нариси, що мають іти під тою назвою («Волинські образки»). На цей раз буде одного» [6, с. 641]. Проте з низки причин письменниця не змогла більше написати до газети статей на цю тематику.

Лесин критичний нарис «Школа» розповідає про стан початкової освіти на Волині. Розглянемо соціальні, освітні проблеми, які Леся Українка виносить на громадське

обговорення у своєму творі.

1. Незадовільний стан навчально-матеріальної бази школи. «Шкільна кімната була немощена, з нерівною долівкою, така ж сама полупана, тільки хіба ще гірше, як і хата учительки» [4, с. 336].

2. Незручне житлове помешкання вчительки: «Голі стіни, полупана стеля і ще більш полупана груба, біля груби ослінчик з кухлем і мискою до умивання, потім шафка маленька, під другою стіною стіл, – на сей час він був присунутий до ліжка, – скриня та відомі [поломані – М. С.] вже стільці, та от і все» [4, с. 335]. «Ми сяк-так помостилися, постелилися і полягали спати, причому вікно треба було замкнути подушкою, бо одна шибка була вибита» [4, с. 336].

3. Забезпечення вчительки харчуванням: «Та врешті ще тутешній піп не гірший від других, він собі старий, то хоч сидить тихо, притім досить добродушний. Я його унуків учу і за те обід у нього маю. – Як? тільки обід? – Тільки! то по-твоєму – тільки, а по-нашому: навіть. Якби тобі баба з цілого села кожна по черзі обід носила, як мені було в однім селі, то й ти б сказала навіть. Ні, ще мій піп, слава тобі Господи; з ним можна владитись. Скупенький трохи... до того ж приход небагатий» [4, с. 336].

4. Перерваний навчально-виховний процес: «– Ну, – кажу я товарищі, – оце ж я приїхала подивитись на твою академію, як то ти тут людей просвіщаєш. – Шкода, не побачиш, запізно приїхала. – Як се? Таж тепер половина квітня, що ж се у вас так рано вакації? А ти ж писала, що скоро екзамени почнуться. – Не буде екзаменів. – Чому? – Батюшка не хоче. Я була виголовила одну групу спосібніших хлопців, та діло стало за Законом Божим, се ж батюшчина справа, він тяг-тяг до самого Великодня, а тепер каже: «Нащо їм ті екзамени, нехай ідуть бидло пасти» [4, с. 335].

5. Зміст освіти, структура навчального процесу. Навчальні книги:

– початок занять пізньої осені: «вони [діти – М. С.] на пилипівку починають уперше збиратись, а то все то бидло гонять» [4, с. 336];

– здобуття дітьми елементарної грамоти: «вони ледве читати та писати навчаться за той короткий час, що ходять до школи», «щоб вивчились читать, писать без великих помилок,

головно в букві ять, та лічби трохи, а то ще той спів чимало часу займає» [4, с. 336];

– важливість церковного співу: «– Та вчу, церковного співу, воно б то і не дуже трудно, співи вибираємо найпростіші, та все ж навчити хоч би й «Господи помилуй!» хлоп'ят, що не мають жадного поняття ні про ноти, ні про гуртовий спів, річ не легка, не раз аж упрієш над ними, а вже що горло болить, то нема чого казати...» [4, с. 337];

– навчальні книги: здебільшого релігійна література «Житие св. Симеона Столпника», «Житие св. Григория», молитовник, «Краткий катехизис», «Закон Божий», «Задачник», арифметика, кілька тоненьких букварів, читанки Паульсона, кілька виданнів «Посредника»... [4, с. 337]. Леся Українка в шафі, де зберігалися названі підручники для позакласного читання, побачила й інші: « – А ось і заборонене! – сказала врешті товаришка. Я подивилась на книжки: «Родное слово» Ушинського [виділене нами], – Що ти, жартуєш зо мною? – крикнула я з дива. – Та ні, які там жарти? Се справді книжки, «изъятые из школьных библиотек» [4, с. 337].

б. Невиплата заробітної плати вчительці. Леся Українка розповідає, як вони з товаришкою «викручували» гроші в батюшки. «Та от ще треба гроші з батюшки викрутити. І вона [Марія Биковська – М. С.] почала мені розповідати довгу процедуру «викручування» учительських грошей, як спочатку їх піп «стягає» з громади, громада одмагається, кажучи, що і сама школа не конечне потрібна, що вони не всі посилають дітей до школи і що врешті й грошей нема. Проте сяк-так гроші стягаються, і батюшка ховає їх у себе. Тут уже починається «викручування». Учителька йде до батюшки за грішми, починається нескінченна розмова. Після довгих сперечок батюшка врешті дає рублів зо три, а то так і рубля, як упреться. – Ну, як таки можна! – казала я товарищі, – і чого ти розводи розводиш з тим попом? Яке він має право видавати тобі твої заслужені гроші по п'ятаку – немов ти у нього «на водку» просиш?» [4, с. 335–336].

У с. Піддубці збереглися Покровська церква (пам'ятка архітектури середини XVIII ст.), залишки старого саду і приміщення колишньої церковноприходської школи, в якому побувала Леся Українка [3].

Отже, у своєму нарисі «Школа» Лариса Петрівна Косач

описала незадовільний стан церковнопарафіяльних шкіл Волині, висвітлила соціально-побутові проблеми важкого життя народних учителів, які залежали від духівництва та багатіїв, вказувала на безпідставну заборону використання сучасних на той час, прогресивних підручників «Рідне слово» К. Ушинського, читанки Паульсона.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підручник / Л. В. Артемова. – К. : Либідь, 2006. – 424 с.
2. Гриньова М. В. Леся Українка / М. В. Гриньова // Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги : підручник / під заг. ред. А. М. Бойко. – К. : Професіонал, 2004. – С.394-404.
3. Джерела безсмертного слова. Лесині місця на Волині / упоряд. В. С. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 92 с.
4. Леся Українка. Волинські образки / Л. Українка // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2003. – С.334-339.
5. Омельчук В. В. Духовно-освітні традиції Волинського краю : навч. посіб. / В. В. Омельчук. – Дубно : Дубенська районна друкарня, 2000. – 110 с.
6. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / за заг. ред. С. А. Литвинова. – К.: Рад. шк., 1961. – 652 с.

Писарська Галина Владиславівна

*Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я.Франка, викладач*

ЄВГЕН ШАБЛІОВСЬКИЙ – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ

Серед славної кагорти випускників Вищого комунального навчального закладу «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я.Франка» є Шабліовський Євген Степанович – шевченкознавець, відомий літературознавець, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент Академії наук УРСР, заслужений діяч науки та культури УРСР, лауреат Державної премії ім. Т.Шевченка, лауреат Ленінської премії,

член Спілки письменників УРСР, нагороджений орденами Дружби народів, Трудового Червоного Прапора, який практично все своє життя присвятив вивченню творчої спадщини Т.Г.Шевченка.

У метричній книзі Свято-Іллінського собору, що в Каміні-Каширському (тоді Волинської губернії), зафіксовано відомості про хрещення сина Степана Степановича Шабліовського (місцевого вчителя народного училища) – Євгена, датоване 14 (27) квітня 1906 року.

У рідному містечку пройшли його дитячі та юнацькі роки. Камінькаширщину Євген покинув шестирічним хлопчиком, проте ця любов назавжди відбилася на подальшому житті і творчості вченого. У сім'ї Шабліовських панували теплі взаємостосунки. Проте родину вчителя, людини передових прогресивних поглядів, не зовсім радо вітала місцева влада. Сім'я змушена була покинути рідний куточок. Після від'їзду почалися тривалі поневіряння Шабліовських по Україні.

Маючи всього 15 років, Євген воював у частинах особливого призначення, де отримав поранення та бойову відзнаку. У бурхливі 20-ті роки минулого століття активно входить у громадське життя Житомирщини.

У 1924 р. на другий курс Коростишівського педтехнікуму прибув юнак, демобілізований з частини особливого призначення по боротьбі з бандитизмом, у будьонівці й галіфе. Це був Євген Шабліовський. У цьому ж році він поповнив лекторську групу пропагандистів. Євген Степанович був дуже добре підготовлений з основ наук, відмінно вчився, йому не було рівних серед тодішнього студентства в Коростишеві. Крім того, відразу активно включався у громадську роботу, був прийнятий лав комсомолу, очолював молодіжну організацію педтехнікуму.

У Коростишеві його було обрано делегатом 8-ої конференції комсомольців Волинської губернії. Проводилася вона 25 липня 1924 р. у Житомирі. "... Тут випало мені щастя спілкуватися з молодим Миколою Островським" – згадував пізніше Шабліовський. Доля посміхнулася Євгену, він виявився потрібним хлопцем, як це кажуть "попав у струю". Характер мав сильний та й розум розвинений, не по літах. Кар'єра розпочалася в Коростишівському педтехнікумі.

У 1930 р. екстерном закінчив Київський інститут народної освіти. За путівкою комсомолу він вступив до літературного відділу аспірантури при АН України. Зробив стрибок із забутого села до столиці і одразу розпочав працю як старший науковий співробітник інституту ім. Т.Г.Шевченка. Адже і в філологічній науці повинні були працювати нові вчені з партквитками.

В 1932 р., закінчивши аспірантуру Київської філії Інституту Т. Г. Шевченка, Євген Степанович виступив з книжкою «Пролетарська революція і Шевченко», яка привернула увагу наукової громадськості Радянського Союзу й зарубіжних вчених. Не випадково, коли Є. С. Шабліовського в травні 1934 р. Академія наук Української РСР обирала своїм членом-кореспондентом (кафедра літературознавства), Президія Академії наук (що її очолював тоді академік О. О. Богомолець) зазначила: «Професор Шабліовський Євген Степанович, директор Інституту Шевченка, має ряд цінних наукових робіт в галузі літературознавства. Висунув уперше й чимало розробив проблему – Шевченко як революціонер -демократ. Роботи тов. Шабліовського кладуть початок марксистсько-ленінському шевченкознавству»

Після книжки «Пролетарська революція і Шевченко» (1932). розвиваючи й поглиблюючи її основні положення, виходять в світ такі монографії Є. С. Шабліовського: «Т. Г. Шевченко та його історичне значення» (1933), «Т. Г. Шевченко, його життя та творчість» (1934); в «Большой Советской Энциклопедии» (т. 62, 1933) публікується велика стаття Є. С. Шабліовського.

Шевченкознавство стало основним напрямком його наукових шукань. За невтомної літературознавчої та критичної діяльності Шабліовський написав понад шістьсот п'ятдесят праць, у тому числі більш як сорок книг і брошур. Зважаючи на плідну працю в галузі літератури, він був включений до Спілки письменників УРСР. Очолив редакційну колегію з видання зібрання творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Г. Сковороди, І. Котляревського...

В 1935 р. у виданні Академії наук УРСР виходить у світ книга Євгена Степановича «Шевченко і російська революційна демократія». Це було капітальне й новаторське дослідження. Пізніше академік О. І. Білецький писав: «Саме Є. С. Шабліовському належить пріоритет у постановці й

науковій розробці питання Шевченко і російська революційна демократія. Є. С. Шабліовський вперше визначив шлях, яким плідно пішла провідна фаланга наших шевченкознавців і дослідників російсько-українських культурних зв'язків»

Шевченкознавчі праці Є. С. Шабліовського 30-х років, його дослідження з питань історії української та російської літератур (зокрема праці про творчість О. М. Горького), величезна робота в підготовці першого радянського академічного (10-томного) видання творів Тараса Шевченка заслужили високу оцінку світової громадськості.

Вдячна згадка про людину з потужним розумом і невичерпною енергією, яку примхлива доба і доля намагалися перекувати на свій смак, залишила по собі вагому та визначну пам'ятку.

Нині в м. Камені-Каширському, де народився Є. С. Шабліовський, одна з вулиць носить його ім'я; у місцевому краєзнавчому музеї експонуються особисті речі, листи, праці вченого; відкрито меморіальну дошку на честь відомого науковця. У людській пам'яті Євген Степанович залишився мудрою, доброю, душевною, щирою людиною. Є.С. Шабліовський через усе життя проніс у серці любов до України, присвячуючи свою працю, наукові здобутки рідному краю.

Список використаних джерел

1. Буханова І. Він знав Шевченка // Ленінським шляхом (Коростишів) - 1900- 9 березня.
2. Демченко А.М. Коростишівське педагогічне училище: з історії становлення Актуальні проблеми історії і літератури Волині та Київщини. – Житомир, 1999. – С. 4- 43.
3. Єремєєв В.В. примхлива фортуна Євгена Шабліовського. Актуальні проблеми історії і літератури Волині та Київщини. – Житомир, 1999. – С.67-73.
4. ЖОДА. – Ф. 75 – Оп. 1– Лист 61-72.
5. Мельниченко Т. невтомний діяч, літературознавець Євген Степанович Шабліовський // Кожному мила своя сторона. Краєзнавчі нариси про видатних людей, минуле Житомирщини.– Ч 2 – К., 1998. – .С.205

6. Шабліовський Є. Життя. Література. Письменник. – К., 1974.

Сотрута Анастасія Петрівна
*ЗОШ I-II ступеня с. Зоря, Володимир-
Волинського району Волинської області,
вчитель*

ВОЛОДИМИРСЬКИЙ КОЛЕГІУМ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Педагогічне краєзнавство Волині – один із напрямів історико-педагогічних досліджень регіону, що розкриває особливості історичного розвитку як соціальної, так і економічної сфер життя краю, які безпосередньо впливають на становлення та подальший розвиток школи і освітніх традицій. Дослідження особливостей різних типів навчально-виховних закладів Волинського краю, які склалися історично, дають можливість осмислення і прогнозування сучасних освітніх змін.

Важливу роль у розвитку освіти регіону відіграв Володимирський колегіум, який на протязі кількох століть визначав освітні традиції Західної Волині.

Окремі аспекти розвитку освіти Володимирського краю досліджували М.І.Теодорович, К.В.Харлампович, О. Цинкаловський. Аналіз історико-педагогічних досліджень свідчить про те, що проблеми вивчення історії і розвитку цього навчального закладу залишаються недостатньо розкритими і систематизованими.

Під назвою Володимир це місто вперше згадується у 988 році, коли Володимир Великий здійснив похід на Захід. На землях волинян і бужан київський князь підпорядкував собі язичницьке місто Ладомир і назвав його своїм іменем [1, с.54]. З прийняттям християнства князем Володимиром Великим, у місті починають відкриватися школи при церквах та монастирях. Православна церква була чи не єдиним джерелом поширення освіти в той час. Вже в 992 році в місті створено єпископську кафедру, при якій засновано школу, де вчили грамоти, писання й переписування церковних книжок та документів не тільки на слов'янській, але й грецькій та латинській мовах. У 1324 році

Володимирі було дано Магдебурзьке право. Після занепаду в 1340 р. Галицько-Волинського князівства, місто Володимир переходить під владу Великого князівства Литовського. Литовці приймали православ'я, місцеві звичаї, закони, староукраїнську мову.

У 1569 р. відбулася Люблінська унія і утворилася Річ Посполита. В цей час у місті Володимирі-Волинському при Кафедральній Соборній церкві імені Успенія Пресвятої Богородиці (Мстиславів храм) існувала крилос [5, с.51]. Так називалась духовна колегія, яка знаходилася при єпархіальній кафедрі і складалася з духовенства. Метою цієї школи було підготовка достойних кандидатів на священників, які розуміли книжне писання. Заходами володимирського старости князя Костянтина Острозького школа ця дістала в 1588 році деякі грошові засоби, за які було удержано при ній двох бакалярів (учителів), одного – грецької, другого – церковнослов'янської мови.

Ще більшого розвитку ця школа досягла при уніатських єпископах-митрополитах, які жертвували гроші, віддавали доходи з монастирів для найму здібних вчителів. Так, Іпатій Потій, ще будучи православним єпископом, в 1595 році виклопотав королівський привілей, в силу якого доходи з монастиря Св. Спаса в Володимирі повинні були йти на утримання школи й проповідника при церкві. Єпископ записав у 1609 році на потреби школи 3,5 тисячі злотих щорічно і 350 злотих вчителіві. У 1609 року Потій записав суму в 2 500 злотих на утримання при цій соборній церкві латино-уніатської школи і затвердив посаду – казнодія (проповідника) [2, с.203].

Набагато більшого розквіту училище досягло при єпископі Іоакиму Мороховському, який перед смертю заповів на користь цієї колегії 600 золотих, частина з яких повинна була йти на утримання бакаляра отця Прокопія Хмелевського. У школі тривалий час учителював і навіть був ректором дякон володимирської кафедри Теодор Мелешкович, або Мелешко, який, щойно отримавши призначення на владику холмського, раптово помер 1626 р. У його номінації як "бакалавра володимирського" на посаду владики відзначалося, що він "человік мудрий і учений"

Перед прийомом в уніатську школу учням пропонували познайомитися з її уставом і навіть деякий час жити там, щоб

остаточно могли дати обіцянку підкорятися її правилам. Релігійно-моральне виховання здійснювалося шляхом викладання Закону Божого, тлумачення Катехізису. В взаємовідносинах учні повинні були проявляти любов і доброзичливість один до одного, уникати грубості.

В 1604 році розгортає свою діяльність орден єзуїтів, які підпорядковують собі цю школу. В цей час школа характеризувалася високим рівнем викладання. Школа була добре організована та фінансована. Школа складалася з класів, в кожному з яких був окремих викладач. Головною умовою прийому до неї було сповідання католицизму. Володимирська школа в цей час виконувала функцію окатоличування і ополячення володимирського населення.

Учні вивчали граматику, діалектику, риторику, логіку, математику, музику, астрономію, латинську, польську, грецьку, німецьку та французьку мови. Субота відрізнялася від інших днів тим, що учні розповідали усе, що запам'ятали на уроках за весь тиждень, після обіду учні перекладали з польської на латинську. Регулярно опрацьовувалися вибрані місця із Святого Письма, велика увага приділялася щоденному колективному співанню псалмів.

У 18 столітті єзуїтський орден було скасовано і ця школа перейшла в управу Василіан. Тоді ще вона була відома під назвою «колегії». Вона вважалася однією з найбільших на Україні і нараховувала 300-400 учнів.

Колегіум складався з трьох, чотирьох, а потім п'яти класів. Вчителів називали професорами, а начальників – ректорами. Із числа таких ректорів найбільш відомими були: Маркіан Кульчицький, доктор богослів'я, ігумен Зимненського монастиря, Іаннуарій Огурцевич, архімандрит Дерманській [4, с.567].

Про значимість Володимирського колегіуму свідчить той факт, що у другій половині 18ст. вихованцем закладу був уродженець м. Володимира Стефан Стубелевич. У Володимирському колегіумі навчався, а згодом і викладав Феофан Прокопович – видатний філософ-просвітитель, богослов, драматург, письменник-гуманіст. Ф.Прокопович був радником російського царя Петра І. В уніатському колегіумі він читав поезику й риторику, а потім його відправлено до Рима.

В 1784 році в цій василіанській школі налічувалося до 380 учнів, хоча її будівля вже значно занепала. Проте уже в 1800 році у ній налічувалося лише 52 учні.

Учні школи титулувалися студентами. Між ними були діти міщан, шляхти та діти уніатського духовенства. Учнівське середовище Володимирського колегіуму було неоднорідним. Поряд з суттєвою різницею у віці, в середовищі учнів мало місце розшарування за соціальним походженням і рівнем матеріальних можливостей. В стінах закладу навчалися римо-католики, уніати, православні, лютерани та іудеї.

Студенти дотримувалися католицьких свят і по звичаю єзуїтських студентів і німецьких школярів, в літні святкові дні ходили в ліс для заготовки різок.

Студенти уніатської школи у більшості були бідняки, які самі знаходили собі кошти для існування крадіжками і відкритими грабежами. За свою буйність студенти самі піддавалися нападам і знущанням зі сторони міщан.

З поверненням Волині Росії і з закриттям Володимир-Волинської уніатської єпископії, під керівництвом якої виникла уніатська школа і отримала первісний розвиток, вона перейшла в 1803 році під управління відомого полонізатора Західно-Російського краю Тадеуша Чацького.

Володимирський колегіум в 1803 році був перейменований в п'ятикласне повітове училище і, як раніше, залишене в руках василіан. Це училище, в числі багатьох інших, керованих Чацьким, слугувало розсадником полонізму в Західній Росії. Викладання велося на польській мові. Рідна російська мова зовсім не викладалася. Історія вивчалася лише давня і польська. В риториці вивчалися зразки словесності давньої і польської. Велика кількість учнів були католиками. У 1831 року російський уряд положив кінець існуванню Володимир-Волинській повітській школі. На її місці була відкрита двокласна міська російська школа, що була переіменована у 1912 році на чотирикласну міську вищу початкову школу [5, с.89]. Проте проіснувала вона лише до 1915 року.

Підсумовуючи історичний огляд розвитку освіти у Володимирі-Волинському, слід зауважити, що шкільництво в місті, особливо в епоху Середньовіччя, розвивалося за допомогою Православної та Греко-католицької церков, але існуючі в минулому навчальні заклади, зокрема

Володимирський колегіум, залишили вагомий слід в історії міста.

Список використаних джерел

1. Ісаєвич Я.Д., Мартинюк А.І. Володимир-Волинський : Іст.-краєзн. нарис / Я.Д.Ісаєвич, А.І.Мартинюк. – Львів: Каменяр. –1983. – С.71.
2. Силюк А., Хомич П. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Володимир-Волинський в історії України та Волині: Збірник наукових праць / А.Силюк, П.Хомич. – Луцьк: Володимир-Волинський краєзнавчий музей. – 2004. – С.240.
3. Теодорович Н. И. Город Владимир Волинской губернии в связи с историей Волинской иерархии. Исторический очерк / Н.И. Теодорович. – Почаев: Типография Почаевско-Успенской Лавры, 1893. – 288 с.
4. Харлампович К.В. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви / К.В. Харлампович . – Казань : Типо-литография имп. Казанского университета, 1898 . – 524 с.
5. Цинкаловський О.М. Княжий город Володимир: Історико-краєзнавчий нарис / О.М.Цинкаловський. Луцьк: Надстир'я. – 2000. – С.124.

Столярчук Людмила Анатоліївна
*НВК «ЗОШ I-II ступеня – дитячий садок с. Броди» Ратнівського району
Волинської області, вчитель*

ЗМІСТ НАВЧАННЯ В ЦЕРКОВНО-ПАРАФІЯЛЬНИХ ШКОЛАХ ВОЛИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Зміни в українському суспільстві визначили пошук нової стратегії розвитку системи освіти, зумовили суттєві зміни її пріоритетів і цінностей у напрямку поєднання традицій та інновацій. Характерним для останніх років є звернення до християнських моральних цінностей як найбільш стійких,

універсальних. З огляду на це, важливого значення набуває вивчення діяльності церковно-парафіяльних шкіл, які зробили вагомий внесок у ліквідацію неписьменності серед народу, в піднесенні його духовності.

Церковно-парафіяльні школи набули значного поширення у Волинській губернії. Діяльність цих типів шкіл на Волині у другій половині XIX – початку XX ст. навіть дотепер не має систематизованого наукового висвітлення, що значно збіднює наші уявлення про роль церковно-парафіяльних шкіл та негативно позначається на оцінюванні їх здобутків.

Аналіз історико-педагогічної, та соціально-педагогічної літератури засвідчує, що історія шкільництва на Волині була предметом розгляду багатьох дослідників. Окремі аспекти діяльності церковно-парафіяльних шкіл Волині висвітлювали у своїх дослідженнях О. Борецько, Т. Джаман, Л. Єршова, Л. Жданюк, С. Жилуок, С. Коляденко, І. Левкович, В. Омельчук, Н. Сейко, А. Ткачук, О. Шпортенко.

Однак, важливі проблеми діяльності церковно-парафіяльних шкіл, зокрема аналіз змісту навчання і виховання, залишаються недостатньо розкритими.

Духовенство Волинської єпархії завжди з розумінням ставилися до справи народної освіти. З 1830р. така сходинка релігійної освіти, як церковно-парафіяльні школи, в єпархії були предметом постійної турботи духовенства. Школи були у важкому становищі. Скасування кріпосного права пожвавило справу народної освіти. Священики та їх парафіяни більше уваги стали приділяти школі. Справою народної освіти зацікавилась і цивільна влада, тому церковно-парафіяльні школи поступово перетворились у сільські та волосні.

Кількість початкових релігійних закладів та кількість дітей у них із кожним роком зростала, і станом на 1892р., за звітом Волинської Єпархіальної училищної Ради у Волинській єпархії, налічувалось 240561 дитина шкільного віку. На цей період на Волині діяло 645 церковно-парафіяльних шкіл і 432 школи грамоти [2, с.13].

В кінці XIX - на початку XX століття всі церковно-парафіяльні школи поділялися на однокласні і двокласні. Головне завдання школи полягало в тому, щоб виховати в учнів любов до Бога, до ближнього, правдивість, щирість, повагу до батьків, любов до праці і високопатріотичні почуття. Весь

процес виховання в церковно-парафіяльній школі мав суто релігійно-моральне спрямування. В основі виховання школярів лежав страх Божий.

Навчальний день у церковно-парафіяльних школах починався і закінчувався молитвами, а початок і кінець навчального року-молебнями і освяченням у церкві. У вихідні і святкові дні учні відвідували церкву, брали участь у богослужінні, а в кінці навчального року здійснювали паломництво в монастир. З навчальних предметів у церковно-парафіяльних школах учні вивчали: Закон Божий, арифметику, російську мову, каліграфію, церковнослов'янську мову і церковний спів [2, с.8]. Пріоритетним у програмі шкіл було вивчення Закону Божого, церковнослов'янської мови і церковного співу. На уроках арифметики діти вчилися рахувати, обчислювати в межах сотні, виконувати завдання з чотирма арифметичними діями. На уроках слов'янської граматики учні першої групи після азбуки переходили до читання вибраних епізодів за книгою Ільшинського. У другій і третій групах вони читали з Часослову, Псалтиря і Євангелія, вчилися перекладати із слов'янської на російську мову. З російської мови школярів учили читати і розповідати прочитане.

В середньому та старшому відділеннях учні читали з книги Одінцова, Богоявленського, Тернавцева, переказували прочитане, знайомилися з елементарними правилами правопису, писали диктанти, переписували з книги, завчали байки і вірші напам'ять. Особлива увага зверталась на свідоме осмислення прочитаного матеріалу, на вироблення в учнів каліграфії письма, на роль і місце почерку вчителя у формуванні в учнів культури письма.

Одним із найважливіших предметів у церковно-парафіяльних школах вважався церковний спів. Його краще вивчали в тих школах, де вчитель добре володів методикою викладання і сам любив співати. Учителі, які розуміли спів, навчали дітей співати не тільки молитви і тропарі, а й пісні церковні на вісім голосів.

На уроках Закону Божого діти першої групи засвоювали початкові молитви, Заповіді і Символи віри, знайомились з поняттями про Бога – Творця, з найважливішими подіями із святої історії Старого і Нового Заповіту – за підручником протоієрея Смирнова «Початки християнського учіння». У

другій групі діти вивчали курс із святої історії Святого і Нового Заповіту, а в третій – короткий катехізис з православним Богослужінням, порядок служб, їх поділ на пости і свята православної церкви.

В окремих сільських школах хлопчиків навчали ремесел: столярному і кравецькому. Для дівчат відкривали класи рукоділля, вчили вишивали хрестиком гладдю, плести гачком, кроїти і шити повсякденний одяг.

Для проведення річних екзаменів у школах створювалися екзаменаційні комісії, до складу яких входили повітові наглядачі, завідуючі школою, вчителі-професіонали. Часто під час проведення екзаменів запрошували батьків і представників сільської влади.

Про склад вчительського персоналу церковних шкіл Волинської губернії в кінці XIX століття свідчать такі дані: священників - 37, дияконів - 29, псаломщиків - 98. Отримали вчительське звання за освітою або екзаменами 175 вчителів і 165 вчительок. Не мали такого звання: 737 вчителів, 125 вчительок, 25 помічників і 10 помічниць[2, с.58].

Нерідко педагоги-професіонали використовували методику ланкастерського навчання, при якій здібні учні навчали слабших і молодших школярів. Більшість учителів церковно-парафіяльних шкіл користувалися великим авторитетом серед своїх вихованців і односельчан.

З метою підвищення кваліфікації для вчителів проводили з'їзди у канікулярний період, а також організовували педагогічні курси у Кременці, Володимир-Волинському, Житомирі та інших містах Волині [2, с.84].

Опрацьована історико-педагогічна та краєзнавча література засвідчує, що у період кінця 19 – початку 20 століття церковно-парафіяльна школа не могла вже на належному рівні розв'язувати освітні проблеми у Волинській губернії. Але для простого християнського народу вона була близька, зрозуміла і необхідна, незважаючи на те, що з часом втрачала свій давній характер, поступово переставала бути народною, загальною для всієї парафії, набуваючи соціального призначення. Грамотність ставала надбанням небагатьох людей, але в будь-якому випадку завдяки цій школі хоч декілька людей були охоронцями грамотності серед свого народу.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області. – Ф.430. – Оп.1. – Спр. 1. – Арк.84.
2. Омельчук В.В. Духовно-освітні традиції Волинського краю: Навчальний посібник / В.В. Омельчук – Дубно: 2000. – С.110.
3. Отчет Волинского Епархиального Наблюдателя о состоянии церковных школ Волинской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1909-1910-й учебный год - Житомир: Волинская губернская типография. – 1911. – С. 6.
Отчет Волинского Епархиального Наблюдателя о состоянии церковных школ Волинской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1912—1913-й учебный год. – Житомир, Волинская губернская типография, 1913. – С.6

Стрільчук Андрій Сергійович

*Загальноосвітня школа I-III ступенів
№ 1 м. Волгодимир-Волинський, вчитель*

ІСТОРІЯ І ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ ВОЛОДИМИР- ВОЛИНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ I-III СТУПЕНІВ № 1

1 жовтня 1939 року почала діяти перша у місті українська Володимир-Волинська середня школа №1. Навчалось тоді більше 600 учнів.

Першим директором був призначений Пальцун Артем Антонович. До роботи в школі були залучені кращі місцеві кадри.

З 1945 року перша школа працювала у приміщення по вулиці Чехова 8, де розміщується і нині.

У школі тоді навчались дівчата. В 1947 році відбувся перший випуск. Атестати про середню освіту одержали 12 дівчат, які майже всі поповнили вузи.

У повоєнні роки директорами школи працювали Гриценко Іван Миколайович, Гуменний Василь Дмитрович. Під їх керівництвом була проведена робота по зміцненню навчально-

матеріальної бази. Змінювались меблі, інвентар, завозились і виготовлялись силами учнів і вчителів навчальні посібники.

Особливо багато зробила для удосконалення навчально-виховного процесу тодішній завідуючий учбовою частиною Анастасія Яківна Пальцун та вчителі-майстри педагогічної справи Детюк Марфа Михайлівна, Шатохіна Ольга Федорівна, Старченко Марія Андріївна, заслужений вчитель УРСР Дем'ян Федотович Іщенко.

З 1955 року в країні було скасовано роздільне навчання. В школі стали разом навчатись хлопці і дівчата. Це сприяло пошквалюванню навчально-виховної роботи в школі, зокрема позакласної і позашкільної. Розгорнулася гурткова робота, робота учнівських організацій. В школі нараховувались в 1955-1956 навчальному році 19 класів, в яких навчалось 580 учнів.

Поступово зростала майстерність вчителів. З'явилися справжні майстри педагогічної ниви. Переважна більшість уроків стали високоефективними, знання учнів стали міцнішими, глибшими.

Багато зробив для розвитку школи Мусійчук Дмитро Трифонович, який був призначений на посаду директора в 1955 році. У 1959 році було обладнано просторий і світлий кабінет фізики, поповнений приладами і навчальними посібниками. Велика заслуга в цьому вчителів фізики Нагороди Єфрема Петровича, Падалка Івана Семеновича.

У цьому ж році були обладнані біологічний і хімічний класи-кабінети, майстерні, з'явилися перші кінопроектор, універсальний проекційний ліхтар, програвач, радіоприймач.

У 1968-1970 роках було проведено роботу по спорудженню і обладнанню шкільного стадіону. А поруч був закладений молодий сад.

З 1971 навчального року школа перейшла на кабінетну систему навчання. Нарховувалось 16 навчальних кабінетів, в яких до послуг вчителів і учнів технічні засоби навчання, тисячі екземплярів роздаткового матеріалу, велика кількість таблиць, схем, карт та інших навчальних засобів. Усе це відбувалося за підтримки директорів школи Відмінника народної освіти, нагородженого медаллю Макаренка, Івана Йосиповича Тарасюка та Стефанії Олексіївни Мохончук.

Педагогічний колектив взявся за перебудову уроку. Перед у цій справі вели Віра Антонівна Дідун (укр. мова), Олександра

Миколаївна Магера(математика), Галина Петрівна Успенська, Оніщенко Галина Петрівна, Шевченко Ніна Зінов'ївна, Потурай Євгенія Олександрівна, Лопійчук Євгенія Герасимівна, Шимко Галина Сергіївна, Туркевич Богдан Олексійович, Паршина Ольга Василівна. Чималу допомогу надавали вчителям заступники по навчально-виховній роботі Лопійчук Михайло Васильович, Сенчишак Микола Іванович.

Творчо працювали ветерани педагогічної ниви, були прикладом для молодих колег такі вчителі: музики- Тищенко Ольга Леонтіївна, історії – Татунчак Ніна Іллівна, фізики – Нагорода Єфрем Петрович, рос.мови і літератури – Мучнік Роза Андріївна, Косяк Марія Петрівна, Кондратюк Андрій Власович, української мови і літератури – Романюк Надія Йосипівна, біології - Князь Лариса Арсентіївна, математики – Ткачук Микола Васильович, Марчук Зіна Петрівна, географії – Кришук Євгенія Прокопівна. Не можна не згадати невтомних трудівників освітянської ниви Мороз Єлизавету Василівну, Дячук Надію Йосипівну, Добринюк Галину Панасівну, Музичук Людмилу Григорівну, Сокол Любов Олексіївну, Голод Ніну Якимівну, Подзізей Ольгу Тарасівну, Хільчук Тетяну Корніївну, Янчук Олену Григорівну, Семенаш Станіславу Федорівну, Мучак Дану Петрівну, Омельченко Івана Євгеновича, Бербеку Людмилу Йосипівну, Тербус Софію Михайлівну, Беляєву Євгенію Дем'янівну. Організатором хороших справ, які приносили багато перемог школі, була заступник директора Катишева Людмила Іванівна.. Стержнем як шкільного методичного об'єднання вчителів-філологів, так і міського та обласного був учитель-методист Глушук Павло Матвійович.

Оживилась робота методичного кабінету з приходом на посаду заступника директора по навчально-виховній роботі Ірини Дмитрівни Омельчук.

Просягом тривалого часу наполегливу роботу проводять слідопити. Це вони під керівництвом вчительки історії Юрченко Ніни Миколаївни провели велику роботу по збору матеріалів про табір "Норд 365"

Робота по військово-патріотичному вихованні учнів особливо поживилась з приходом до школи в 1971 році військового керівника Офмана Марка Львовича. Завдяки його ініціативі в 1974 році була створена в школі кімната Бойової

слави. Традиційними стали зустрічі з ветеранами великої Вітчизняної Війни.

У 1973 році був створений КІД(клуб інтернаціональної дружби), який проводив значну роботу по інтернаціональному вихованню учнів. Довгі роки ним керувала вчитель-методист Гордіюк Людмила Володимирівна.

Титанічну працю приклав для розвитку технічної творчості вчитель трудового навчання Кардаш П.В. Експонати, виготовлені учнями під його керівництвом, неодноразово займали призові місця на обласних виставках. Підтримували свого колегу у цій справі вчителі Матвеев Володимир Іванович та Лонюк Роман Романович.

Ціла епоха в історії першої школи період роботи директора, вчителя вищої категорії, відмінника освіти України, методиста, Матвійчука Анатолія Степановича. Завдяки йому у 2005році до навчального корпусу була проведена добудова. Нарешті збулася заповітна мрія Анатолія Степановича, щоб молодші і старші класи почали навчатись під одним дахом.

У сучасно обладнаному кабінеті інформатики учні мають можливість отримати глибокі знання про сучасні комп'ютерні технології.

Складні хімічні, біологічні досліди та експерименти мають можливість побачити та виконати учні на практичних заняттях у кабінетах хімії та біології. Гостинно чекають на молодших школярів затишні кабінети 1-4-их класів.

Нове обличчя після переоформлення мають кабінети зарубіжної літератури, української мови та літератури, математики, географії, іноземної мови.

Для сьогоднішніх учнів уже стало звичним – затишні холи для відпочинку, спортивний зал, простора їдальня, де завжди чекають смачні сніданки та обіди.

А здоров'я дітей під пильним наглядом медичної сестри Віхоть Галини Павлівни.

Працювала психологічна служба, якою керувала психолог Капітанюк Алла Василівна. Постійно у курсі всіх справ були секретар школи - Шворак Олена Іванівна.

Центром школи завжди був методичний кабінет, яким впродовж років завідувала завуч школи, відмінник освіти України Юзефович Ольга Василівна. Педагог з великої літери, заступником директора вона незмінно пропрацювала 34 роки. Її

роботу продовжила заступник директора, вчитель-методист, відмінник освіти України, людина, для якої професія стала змістом життя, Процюк Ірина Володимирівна. І значну роботу у навчально-виховному процесі проводять заступники директора Вітрук С.І., Глодік Н.С.

П'ять років з 2009 по 2014 пропрацював директором у ЗОШ №1 ПБ. Досвід роботи державного службовця допоміг молодому директору відшліфувати роботу ради школи, загальношкільного батьківського комітету. Інноваційне мислення директора допомогло ІБ за короткий період організувати модернізацію навчальних кабінетів. Сім класів обладнано сучасними телевізорами, комп'ютерною технікою. Це допомагає учителям використовувати новітні технології у навчальному процесі. На уроках інформатики учні навчаються у новому комп'ютерному класі.

Логічним продовженням справи ІБ є керівництво молодого енергійного директора Самусевої Людмили Віталіївної. Триває обладнання мультимедійного кабінету. Сьогодні ми відкриваємо дошки-скрижалі історії школи. Створено куточок пам'яті. Витримана і наполеглива, тверда у відстоюванні педагогічних інтересів школи, Л.В. продовжує хороші традиції нашої поважної школи.

Школа гордиться своїми випускниками. Це і заслужений артист Юрій Мазурок, і київський режисер Володимир Андрощук, професор Київського педінституту Володимир Казимирчук, доцент юридичного факультету університету Ольга Юхимюк, актриси київських театрів Світлана Бечарова та Валентин Троцюк.

Путівку в життя дала школа відомим людям нашого міста: Швидун Т.В., Кореневською Анатолію Антоновичу, Оніщуку Андрію Юрійовичу, Михальцю Юрію Борисовичу, Здіховському Дмитру Андрійовичу. Усіх не перелічити, як і інших, хто живе і працює в нашому місті.

Та нажалі поряд з приємними миттєвостями є доля смутку, яка спіткала як державу Україна так і нашу велику шкільну сім'ю. Пропоную вшанувати пам'ять випускників школи Максименка Олександра, Бондарука Миколи, Давидюка Олександра, а також Дмитра Колеснікова хвилиною мовчання та запалити свічку пам'яті.

Школа живе, оновлюється, молодіє, із впевненістю дивиться у майбутнє, щороку гостинно відчиняє двері діворі для знань, для добра, для величних звершень в ім'я Батьківщини.

І щороку в цей храм залюбки
В перші класи ідуть малюки,
Горді з того, що вперше вони
В першу школу прийшли восени.

Сулімова Лілія Олександрівна
*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, викладач*
Юринець Орися Олександрівна
*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТА ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІ СТУПЕНІВ с. ВЕРБА

Життя кожної людини пов'язане зі школою. Покоління за поколінням діти вступають до школи, вчаться, закінчують і виходять у світ, а школа, живе далі, гостинно відчиняючи двері іншим.

У цій невеликій доповіді ми відкриваємо сторінки історії Вербській ЗОШ І-ІІ ступенів. Перший спогад про школу, як навчальний заклад, датується 1887 роком. У Центральному державному історичному архіві України в місті Києві зберігається документ від 02.09.1887р. про відкриття в селі Верба однокласного училища Міністерства народної освіти (ор. 707, оп. 210, спр. 108).

Пізніше в цьому приміщенні (недалеко від магістралі Львів-Ковель) була розміщена семирічна школа, навколо якої ріс чудовий сад, а недалеко був ставок. Нині на цьому місці знаходиться садиба Шинкарук Л.Г.

У приміщенні першої школи було чотири класні кімнати, які вмщали до тридцяти учнів. Тут навчалися діти із Верби і Охнівки, а у 5-7 класи приїжджали діти іще з одного сусіднього села Блаженника. Навчання велося у дві зміни польською мовою.

Українською проводилися тільки уроки релігії, що відбувалися два рази на тиждень. Це приміщення школи було дієвим до 1939 року включно.

Після приходу у 1939 році радянської влади розпочалося будівництво нового більшого приміщення Вербської семирічної школи неподалік нинішньої садиби П. Сайко. У 1940 році нова школа прийняла перших учнів. Учитися стали в одну зміну і українською мовою.

Під час війни школа фактично не діяла. У 1942 році новозбудоване приміщення і стара школа були спалені.

Після війни, у 1946 році, почала відновлюватися освіта. Оскільки приміщення школи на той час село не мало, навчання стали проводити у будинку польської пані Дрежевецької та у двох кімнатах магазину, який діяв у той час. Ця хата і дотепер знаходиться на території школи в користуванні сільської ради та церкви.

У зв'язку з малою площею приміщення, навчання знову стали проводити у дві зміни.

У 1947 році збудували нове приміщення школи, де діти здобували семирічну освіту, але вчитися доводилося знову в дві зміни.

У кінці 1950-х років провели реорганізацію освіти і в селі Верба було зареєстровано восьмирічну школу, перший випуск якої відбувся в 1961 році. Через ріст чисельності населення стала гостро відчуватися потреба у більш просторому шкільному приміщенні. Громада села взялася за будову нової школи, фундамент якої заклали неподалік діючої.

1 вересня 1967 року новозбудована Вербська восьмирічна школа гостинно відкрила двері і запросила до просторих класів своїх перших учнів.

Із березня 1990 року школу реорганізували у неповну середню із дев'ятирічним навчанням, у 2001 році – у ЗОШ I-II ступеня.

Сьогодні у Загальноосвітній школі I-II ступенів с. Верба навчаються 93 учні та працюють 22 педагоги. Вирує в шкільних коридорах життя, лунає дитячий сміх. Сьогодні талановиті діти школи займають призові місця у міських та обласних олімпіадах і конкурсах.

Навколо школи шумить гіллям парк, закладений кілька десятиріч тому. Тут люблять фотографуватися на згадку

випускники, коли школа стелить їм рушники, виряджаючи в доросле життя. Всі знають, що мине час і діти обов'язково, бодай раз, прийдуть сюди, а прийшовши, побачать привітне: «ЛАСКАВО ПРОСИМО!»

Список використаних джерел

1. Добко О. Вербо-вербиченко (спогади, роздуми документи) / Олексій Добко. – Луцьк, 2013. – 225с.
2. Литовчук М.С. Легенди і перекази нашого краю / М.С.Литовчук. – Львів: ТЗОВ фірма «Камула», 2006. – С.27.

Тихоліз Віра Олексіївна

*Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я.Франка, викладач*

СВІТОЧІ ОСВІТИ ТА НАУКИ В ІСТОРІЇ КОРОСТИШІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

В невелике містечко Коростишів Радомисльського повіту Київської губернії (нині Житомирська область) в далекому 1873 році було переведено Учительську семінарію Південно – Західного краю, що тимчасово в 1869 році була відкрита в м. Києві. Нині Коростишівський педагогічний коледж імені І. Я. Франка – один із найстаріших навчальних закладів України, що готує фахівців освітянської галузі.

Першим директором цього навчального закладу був відомий педагог, громадсько-політичний і культурний діяч, кандидат філософських наук університету Св. Володимира, член Кирило-Мефодіївського товариства Іван Якович Посяда. Педагогічна діяльність Івана Яковича в Коростишеві – цікава і мало досліджена сторінка його життя. Ще за студентське життя І.Я.Посяда відразу поринув у атмосферу демократично настроєної молоді і увійшов у засноване 1846 р. Кирило-Мефодіївське товариство. Добре озброєний знаннями і маючи палке бажання працювати на педагогічній ниві в Україні і для простого люду, він став працювати директором щойно відкритої семінарії. Посяда дбав про відповідний контингент учнів, орієнтуючись на село, підтримував їх матеріальне становище, з

цією метою організовує при семінарії учнівську артіль, яка не лише забезпечувала одягом і харчуванням, а і виховувала в душі колективізму і взаємодопомоги. Належну увагу приділяв І.Я. Посяда і добору викладацьких кадрів. Тодішні випускники університету були мало підготовлені до викладання в педагогічному закладі такого типу, як учительська семінарія, тому необхідно було не тільки організувати навчально – виховний процес, а і самому багато працювати як викладач і методист. Не випускав з поля зору Посяда своїх вихованців і після закінчення ними семінарії. У Житомирському обласному архіві зберігається його лист до куратора учбової округи, у якому він просить дати дозвіл на тримісячну подорож для вивчення роботи випускників Коростишівської семінарії. Але не всім подобалась заповзятливість директора, його нововведення, ідеї народолубства. Суперечки, доноси зробили свою справу – у 1879 році він змушений був залишити роботу.

Традиції кирило-мефодіївця І.Я. Посяди і досі живуть у стінах навчального закладу і спонукають майбутніх педагогів до великої роботи: сіяти серед народу розумне, добре, вічне.

Двадцять років на чолі семінарії, після виходу І.Я.Посяди на пенсію, був Іван Несторович Давидович – кандидат історико-філологічних наук університету Св. Володимира. Це був освічений, розумний, працьовитий педагог, активний громадський діяч. Протягом багатьох років керівництва семінарією був присяжним у суді, обирався до складу сесії Київського окружного суду в м. Радомисль. Крім виконання основних посадових обов'язків директора, Іван Несторович викладав педагогіку та дидактику, слов'янську мову.

У період перебування І.Н. Давидовича на посаді керівника курсу навчання в учительській семінарії тривав три роки. Семінаристам надавалась достатня загальноосвітня та спеціальна підготовка. У першому класі Коростишівської учительської семінарії вивчались такі предмети: російська мова та Закон Божий (4 рази на тиждень); математика – арифметика та геометрія (щодня); історія, слов'янська мова, чистописання та гімнастика (2 рази на тиждень, до речі, гімнастика завжди стояла останнім уроком); природознавство (1 раз на тиждень); географія та співи(3 рази на тиждень). У другому класі додавалися уроки педагогіки (2 рази на тиждень) математика викладалась 5 разів на тиждень, а географія та природознавство

– 2 рази на тиждень. У третьому класі семінаристи одержували хорошу методичну та практичну підготовку, вони щодня мали практичний урок та три рази на тиждень – уроки педагогіки.

Вступ до семінарії відбувався за конкурсом, а зарахування проходило згідно з результатами проведених вступних іспитів. Директор турбувався про набір семінаристів завчасно. Про це свідчить лист Івана Несторовича до редакції газети «Киевлянин» від 17 січня 1883 року із проханням розмістити оголошення про вступ до семінарії на першій сторінці чотири рази. Про високу вимогливість до семінаристів у процесі навчання свідчить той факти: 1883 році у першому класі залишено на другий рік 7 учнів, 15-ти учням цього ж класу призначено повторний екзамєн після канікул. У зв'язку з тим, що учні першого року навчання залишалися на повторний курс, відповідно зменшувався набір вступників до першого класу [2].

Турбуючись про покращення результатів навчально-виховного процесу, директор І.Н.Давидович на засіданні педагогічної ради 17 серпня 1883 року запропонував розділити класи семінарії між наставниками для «наблюдения и ближайшего надзора».

У період перебування І.Н. Давидовича на посаді директора в семінарії працював та займався науковою діяльністю вчений зі світовим ім'ям, професор, один із засновників української метеорологічної науки М.П.Кудрицький. Ще студентом Київського університету Св. Володимира він став активно цікавитися метеорологічними дослідженнями. У 1880 році закінчив фізико-математичний факультет зі ступенем кандидата наук. З 6 березня 1882 року розпочалась його активна і плідна діяльність у Коростишеві. На громадських засадах виконував обов'язки семінарського бібліотекаря, ним було укладено хронологічний і систематичний каталоги, згодом організував семінарський оркестр, в якому брали участь 23 вихованці. Але улюблена справа – метеорологія захопила його повністю. М.П.Кудрицький здійснює регулярні спостереження за температурою, вологістю, напрямком і силою вітру, атмосферним тиском, опадами на організованій ним метеорологічній станції. Дуже багато зусиль було віддано придбанням приладів, які б відповідали сучасним вимогам. В Кудрицького були не лише власні прилади і ті, які можна було знайти у фізичному кабінеті семінарії, а і прилади з усієї Європи.

Молодий учений багато їздив по країні, був і за рубежем. Через чотири роки коростишівський пункт спостережень розрісся в повну метеорологічну станцію, була зібрана унікальна метеорологічна бібліотека. Крім того, у 1887 році були обладнані філіали станції: 1. Серед лісу, за 10 верст від Коростишева; 2. На відкритій місцевості за 12 верст від с. Березівка; 3. З 1888 року – серед парку Племяннікова над р. Тетеровом поблизу лісу на відстані 1-ї версти від семінарії. [1]

У 1885 р. М.П.Кудрицького було обрано дійсним членом Товариства дослідників природи при університеті Св.Володимира. У 1900 році книга «Клімат Коростишева» була представлена на Всесвітній виставці в Парижі. За цю роботу автора було нагороджено бронзовою медаллю.

З 4 серпня 1905 року по 7 травня 1907 року М.П.Кудрицький був призначений директором Коростишівської учительської семінарії. На цей час семінарська метеостанція практично припинила свою активну діяльність через дві пожежі, в яких згоріла частина приладів, а інші відслужили свій термін.

Гортаючи сторінки історії одного навчального закладу, бачиш історію свого народу, своєї держави і сповнюєшся гордості за людей, які брали відповідальність на себе, самі творили цю історію. На таких прикладах і варто виховувати майбутнє покоління педагогів.

Список використаних джерел

1. Гук.Н.И. Начальная стадия образования местных метеорологических сетей на территории Украины. Деятельность М.П.Кудрицкого. // Труды Украинского научно-исследовательского гидрометеорологического института.-Вып.45.-Л.,1964.– С.124.

2. Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я.Франка: 145 років історії та традицій. – Житомир: ПП «Видавництво «Волинь», 2014. – 348с.

Токарчук Світлана Олегівна
ЗОШ I-II ступеня с. Пулемець Шацького району, Волинської області, вчитель

УКРАЇНЬСКА ШКОЛА ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ВОЛОДИМИРІ-ВОЛИНСЬКОМУ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Не можна вважати патріотом людину, яка не є свідомою, не знає історії свого краю. Так само не можна назвати компетентним вчителя, котрий не знає історії становлення школи, педагогічної науки в цілому, бо дана інформація дає змогу порівнювати, узагальнювати й систематизувати педагогічний досвід минулого, шляхом аналізу визначати доцільність використання тих чи інших методів й прийомів роботи у власній педагогічній діяльності, удосконалюючи чи частково змінюючи їх.

Звернення сучасних дослідників до проблематики стану української освіти у роки Першої світової війни сьогодні набуває особливої актуальності. Адже саме у цей період, завдяки діяльності легіону українських січових стрільців, відбуваються зрушення у шкільній системі Волині. З Волинню пов'язана історія створення перших українських шкіл.

Проте дана тема досліджена недостатньо. Культурно-освітню акцію січових стрільців на Волині проаналізовано у публікаціях Б.Бернадського, Б.Заброварного, М.Лазаровича, діяльність галицької інтелігенції – І. Патера, О. Каліщук, огляд історіографії культурно-освітнього відродження українців Волині в 1914-1918 рр. зробив С.Єсельчик. Однак, попри все, історію становлення і розвитку школи ім. Шевченка у Володимирі-Волинському можна дослідити, спираючись в основному на архівні та історичні документи, спогади вчителів школи.

Тому метою доповіді є висвітлення особливостей просвітницької діяльності українських січових стрільців у Володимирі-Волинському і створення української школи імені Шевченка.

Культурно-освітнє відродження українців Волині в 1914-1918 рр. не можна розглядати поза українським національно-визвольним рухом. Політика російського царизму щодо України

характеризувалася тотальним придушенням проявів національної самоідентичності. Важливим чинником, який впливав на формування національної самосвідомості, була освіта, тому справа розбудови шкільництва з кінця XIX ст. стала особливо актуальною для українського руху.

Вперше створено мережу українських шкіл, в яких працювали в основному галичани. Загалом у 1916-1918 рр., за різними підрахунками, на Волині січовими стрільцями було відкрито від 150 до 250 українських шкіл.

Найбільшою популярністю користувалася приватна школа ім. Т.Шевченка у Володимирі-Волинському, яка проіснувала аж до окупації Волині Польщею 1920 р. Розпочате у Володимирі-Волинському з ініціативи галицької та місцевої інтелігенції українське шкільництво стало взірцем для розбудови освітніх закладів по інших повітах краю, зайнятих австро-угорським військом.

Школу було відкрито 25 лютого 1916 року у передмісті Володимира-Волинського – Риловичі. З 1 квітня 1917 року за рішенням Української окружної шкільної ради школа стала називатись іменем Тараса Шевченка, а з 1 травня 1917 р. при школі неофіційно відкрито гімназію.

Спочатку в школу було записано 450 учнів. Близько 380 бажаючим учитися в школі було відмовлено через брак приміщення. Згодом це питання вирішили і вперше у школу були зобов'язані ходити всі діти шкільного віку.

Серед усіх органів управління справами школи мала місце ще й Українсько-Єврейська шкільна комісія, оскільки велика кількість учнів була єврейської національності.

Шкільний рік починався 1 вересня і тривав до 30 червня наступного року. Святкували початок і кінець року урочистою лінійкою, на яку запрошували і священика. В розкладі окремо виділялась наука закону божого, яку вчили священики відносно віросповідання.

Всього було 4 класи, кожен з яких мав свій розклад. У 3 класі, наприклад, повне тижневе навантаження становило 24 години на тиждень. Вивчалися такі предмети як українська мова, рахунки, німецька, польська, співи, руханки, релігія, різні жіночі роботи. Навчали кравецтву та латині.

Педагогічний персонал складався в основному із стрільців та галичан. Волинські педагоги могли займати платні

вчительські посади після закінчення спеціальних підготовчих курсів, що організовувались під час канікул. Кожний учитель був зобов'язаний щотижнево відпрацювати 30 годин.

Для піднесення народної освіти повинні були вчителі для жителів даної місцевості влаштовувати популярні виклади з обсягу господарства, наук природничих, історії і географії, а під час зимових місяців (на число від 1/11 до 31/3) учителі могли вести курси грамоти для дорослих осіб – жінок і мужчин.

Особлива увага приділялася саме роботі з батьками. Нерідко проводилися спеціальні конференції, метою яких було створення атмосфери довіри та співпраці. Школа мала дві бібліотеки – для учителів і учнів. При школі функціонувала їдальня для дітей і буфет, в якому можна було придбати товари першої необхідності.

Отже, стає зрозуміло, що Перша світова війна призвела не лише до спаду в економіці, руйнування території Волині, а й стала поштовхом для розгортання національно-визвольного руху.

Праця невеликої групи УСС, які близько двох років перебували на Волині, дала позитивні результати. Успіхом було вже те, що вперше за довгий час на волинських землях постали українські школи, де діти отримали змогу навчатися рідною мовою і дізнатися правдиву історію свого народу. Крім того, проводилася просвітницька робота і з дорослим населенням.

Я вважаю, що заснування школи імені Тараса Шевченка було великим проривом у організації шкільництва на Волині. Слід зауважити, що положення діяльності цього навчального закладу характерні і для сучасних шкіл: орієнтація на всебічний розвиток особистості, вивчення іноземних мов, обов'язкове навчання для шестирічок, співпраця із батьками. Окремо слід відмітити патріотичне виховання учнів і навчання українською мовою.

Список використаних джерел

1. Пісоцький А. Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу / А. Пісоцький, Н. Войтюк. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 176 с.

2. Цинкаловський О. М. Княжий город Володимир: історико-краєзнавчі нариси / О. М. Цинкаловський. – Луцьк : Надстир'я, 2000. – С. 91-100.

Шахраюк Богдан Степанович

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського,
викладач*

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ СИСТЕМИ ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСЬКИХ ШКІЛ НА ВОЛИНІ

Професійна підготовка сучасного вчителя зумовлює переорієнтацію педагогічної освіти з урахуванням новітніх освітніх і соціальних трансформацій та історико-педагогічного аналізу позитивних надбань минулого. У сучасних історико-педагогічних дослідженнях розкриваються маловідомі сторінки розвитку освіти на Волині в окремі періоди її історії. Відсутність досліджень системного характеру щодо становлення педагогічної освіти на Волині у 1900-1914 роках визначають актуальність проблеми.

Окремі аспекти цього питання висвітлюються у роботах О.Борейка, Е.Дереня, Т. Завгородньої, Б. Заброварного, С. Пономаренка, Л. Марківської, В.Омельчука, Н. Сейко, В. Струбицького, Б. Ступарика, І.Шемпрух та інших.

Метою статті є розкриття особливостей підготовки педагогічних кадрів для системи церковно-приходських шкіл на Волині з огляду на недостатнє опрацювання та висвітлення теми.

Географічні рамки проблеми окреслюють Волинську область у сучасних її межах. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1900 по 1914 роки.

Церковно-приходські школи - початкові школи в дореволюційній Росії, що існували при церковних парафіях. Вони переслідували в основному церковні цілі, виховуючи молоде покоління у православної вірі.

Після земської реформи 1864 царський уряд, стурбований зростанням земських шкіл, надавав церковно-приходським школам особливе заступництво і увагу.

У 1884 з'явилися «Правила про церковнопарафіяльні школи», згідно з якими створювалися як однокласні (2-річні), так і двокласні (4-річні) школи. Керувала церковно-приходськими школами училищна рада Синоду через єпархіальні ради училищ.

З огляду на те, що до 1917 року на Волині (сучасні межі Волинської області) не було педагогічних навчальних закладів для підготовки учительських кадрів, а мережа церковно-приходських шкіл була досить розгалуженою і найбільш доступною для простого населення, виникла необхідність підготовки вчителів для системи цих шкіл. Ця ідея була реалізована через відкриття при двокласних (4-річні) церковно-приходських школах педагогічних курсів.

У відані Волинської єпархіальної училищної ради було 10 двокласних шкіл, із них – 9 чоловічих і 1 – жіноча. На території Волинської області їх було три у Володимир-Волинському повіті: Свято-Володимирська у місті Володимирі-Волинському, Охлопівська і Зимненська (жіноча) при жіночому монастирі [3].

Свято-Володимирська школа у місті Володимирі-Волинському заснована у 1900 році. У 1912 році при ній були відкриті дворічні курси для підготовки вихованців до служіння у церкві на посадах псаломщиків і дияконів, а разом із тим - помічників священиків для викладання Закону Божого в початкових школах [4, с. 66].

Зимненську (жіноча) двокласну церковно-приходську школу заснували в 1901 році при жіночому монастирі. Рішенням Святейшого Синоду від 25 серпня 1911 року з початком 1911-1912 навчального року при Зимненській двокласній школі були відкриті додаткові однорічні курси для підготовки вихованок, які закінчили двокласну школу, до роботи вчителями церковно-приходських шкіл [4, с. 66].

Навчальні предмети у двокласних школах викладалися по програмах, виданих у 1903 році училищною радою при Святейшому Синоді [3, с. 100].

Навчальні предмети на додаткових курсах при Свято-Володимирській школі викладалися за програмами,

затвердженими Святійшим Синодом 1912 року. У відповідності з цими програмами на курсах викладалися наступні предмети:

- Закон Божий - 4 уроки в тиждень в кожний рік навчання на курсах;

- Церковна історія загальна і російська – по 4 уроки;

- Історія російської літератури – по 2 уроки;

- Церковний устав – по 2 уроки;

- Церковний спів – по 3 уроки;

- Практичне керівництво для церковнослужителів – по 1 уроку;

- Методика Закону Божого і інших навчальних предметів початкової школи – по 2 уроки;

- Практичні уроки в зразковій школі – по 5 уроків;

- Сільське господарство – по 2 уроки.

Всього за весь курс навчання – 25 уроків [4, с. 72].

Під час проходження курсів слухачі відвідували всі Богослужіння. В ці дні вони виконували обов'язки читців, співали у церковному хорі, прислужували в олтарі. Таким чином у них закріплювали на практиці знання про церковний устав. Разом із тим слухачів курсів знайомили з діючими церковними законами і розпорядженнями, церковним діловодством і звітністю, різними церковно-приходськими закладами і навіть із санітарними та медичними заходами в межах приходського життя [5, с. 73].

На таку ж практичну основу було поставлене навчання церковного співу. Практику церковного співу слухачі здобували під час виконання по черзі обов'язків псаломщика під час богослужінь. З викладанням шкільного співу слухачі знайомились під час спостереження за уроками співу у зразковій школі. Уміння і навички регента учні здобували під час відвідування занять шкільного хору і досвіду самостійного керування цим хором.

Найбільша увага на курсах приділялася викладанню методики Закону Божого. Слухачі не тільки знайомилися із теоретичними основами викладання Закону Божого в початкових школах, але і здобували відповідні практичні вміння та навички.

Разом із тим від учнів вимагали написання самостійних письмових робіт про спостереження за ходом релігійного, морального розвитку, про прийоми і методи навчання, про

навчальні підручники і посібники, про книги релігійно-морального змісту для позакласного читання.

Вивчення методики Закону Божого допомагало слухачам засвоювати методики викладання інших навчальних предметів у початковій школі і здобувати практичні навички під керівництвом вчителів зразкових шкіл [3, с.74].

Велика увага у підготовці майбутніх вчителів церковно-приходських шкіл приділялася педагогічній практиці.

У відповідності із програмними вимогами, практичні заняття в цих школах були такого змісту:

- типові (показові) уроки викладачів для слухачів курсів;
- пробні уроки учнів і учениць другого класу та слухачів додаткових курсів;
- присутність цих учнів по черзі у зразковій школі на протязі усього робочого дня: від ранішньої молитви до вечірньої [4, с.76].

Типові (показові) уроки проводилися з усіх предметів однокласної школи і на всіх основних ступенях навчання. Попередньо викладач пояснював весь хід і особливості уроку.

За зразком типових уроків учні проводили пробні уроки, які попередньо також розроблялися. Результат розробки уроку – написання відповідного конспекту. Кожний пробний урок обговорювався учнями під керівництвом викладача. На долю кожного слухача припадало по три-чотири таких уроки. Хід кожного пробного уроку учні записували, вказуючи найбільш доцільні методи і прийоми роботи вчителя. Це давало можливість учневі отримати практичну методику викладання у вигляді конспектів майже всіх типових і пробних уроків [4, с. 77].

З метою підвищення педагогічного і методичного досвіду вчителів церковно-приходських шкіл Волині протягом ряду років у Володимирі-Волинському проводилися літні педагогічні курси [2, с.92-93].

Потреба кваліфікованих місцевих педагогічних кадрів краю була висока. Додаткові курси при двокласних церковно-приходських школах змогли тільки частково вирішити питання забезпечення вчителями шкіл регіону. Однак в історичному плані названі заклади стояли біля витоків педагогічної освіти краю на початку двадцятого століття.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області. – Ф.430. – Оп.1. – Спр. 1. – Арк.84.
2. Омельчук В.В. Духовно-освітні традиції Волинського краю: Навчальний посібник / В.В. Омельчук – Дубно: 2000. – С.110.
3. Отчет Волинского Епархиального Наблюдателя о состоянии церковных школ Волинской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1909-1910-й учебный годъ. – Житомир, Волинская губернская типография, 1911. – С.71.
4. Отчет Волинского Епархиального Наблюдателя о состоянии церковных школ Волинской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1912-1913-й учебный годъ. – Житомир, Волинская губернская типография, 1913. – С.66.
5. Отчет Волинского Епархиального Наблюдателя о состоянии церковных школ Волинской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1913-1914-й учебный годъ. – Житомир, Волинская губернская типография, 1914. – С.73.

Шахраюк Леся Володимирівна

НВК «ЗОШ I-III ступенів №3-лицей»

*м. Володимир-Волинський, заступник
директора з науково-методичної
роботи*

ЛЮДИНА. ВЧИТЕЛЬ. НОВАТОР

Вивчення регіонального педагогічного досвіду допоможе приєднатися до педагогічної культури краю, розвинути такі професійні якості, як: творчий підхід до педагогічного процесу; прагнення до професійного зростання; потреба в організації своєї діяльності з урахуванням специфіки рідного краю; прилучення до історії своєї малої батьківщини; опора на значущі погляди авторитетних педагогів, включення їх в свою професійну діяльність; розвиток інтересу до архівних джерел.

Серед джерел педагогічного краєзнавства Волині є передовий педагогічний досвід, а також ідеї та концепції відомих педагогів краю.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності Заслуженого учителя України, відмінника освіти Завгородньої Галини Григорівни, їх майстерність і новаторство стали предметом нашого наукового пошуку.

Є люди, поруч з якими завжди спокійно і радісно. Вони допомагають піднятися, аби йти в ногу з часом, вибрану справу перетворюють в джерело щастя. Зразу ж притягують до себе якоюсь внутрішньою силою, душевним теплом. У погляді їх уважних очей, привітній посмішці, теплих інтонаціях мови – людська щирість і доброта. Ці слова про Заслуженого учителя України, відмінника освіти, «учителя-методиста», вчителя української мови та літератури Завгородню Галину Григорівну. Вона будь-яку працю перетворювала в мистецтво. Її педагогічний стаж вимірюється числом сорока семи років, з якого двадцять – Галина Григорівна обіймала посаду заступника директора з навчально-виховної роботи.

Народилася Завгородня Галина Григорівна у 1944 році у селі Паридуби Луківського району Волинської області. Спочатку були важкі повоєнні роки. У 1951 році пішла до першого класу Іваничівської середньої школи і вже з того часу зі школою не розлучалася. Свою мрію втілювала у Володимир-Волинському педагогічному училищі імені А.Ю. Кримського, пізніше - у Рівненському державному педагогічному інституті імені Д.З. Мануїльського за спеціальністю «Педагогіка та методика початкового навчання». Починала свою роботу у школі села Старий Загорів Горохівського району, продовжила в Нововолинську, а з 1977 року - в середній школі №3 міста Володимира-Волинського.

За досягнуті успіхи в навчально-виховній роботі нагороджена грамотою МО України, нагороджена значком «Відмінник освіти», присвоєно звання «учитель-методист», а з 21 липня 1981 року указом Президії Верховної Ради Української РСР їй було присвоєно почесне звання Заслуженого вчителя УРСР.

Галина Григорівна дуже любила свою роботу, але дітей вона просто обожнювала. Добрих і поганих, слухняних і норовливих, відмінників і двісчників. У школі вона переймалася всіма, але найбільше вболівала за тих, хто порушував дисципліну й поведінку. Завжди була твердо переконана, що творчість тією чи іншою мірою притаманна всім людям, а

особливо дітям. На кожному уроці, в кожному учневі вона прагнула пробудити бажання творити, пізнавати нове, осмислювати його.

Виховання – процес, що починається з дитинства, коли в душу дитини закладаються основні життєві принципи, що допомагають їй стати Людиною з великої букви, сміливо увійти до епохи нового розуму і зайняти в ній гідне місце, усвідомлюючи себе особистістю й індивідуальністю.

Тепер її вихованці працюють в різних куточках України та за її межами. Це Богдан Людмила – лікар, Семенов Олександр – директор шахти, Ковальчук Олександр – головний інженер шахти, Бібіков Володимир – викладач університету, Скромний Ігор – військовий. І всіх вона пам'ятала, і вони не забували свою першу учительку.

Змістом її роботи було - не обирати за своїх учнів їх майбутню долю, а допомогти їм пізнати цей світ і себе в ньому, знайти своє призначення. Не втручатися постійно в процес їх самопізнання, а чекати, коли учень звернеться з питанням, за порадою або з цікавою пропозицією.

Завгородня Галина Григорівна була мудрим педагогом - наставником на кафедрі вчителів молодших класів, працюючи із 1975 року на посаді заступника директора з навчально-виховної роботи. Вона була хорошим організатором, уміла правильно оцінити і спрямувати роботу вчителів. Це надихало колег на творчість, підвищення професійного рівня. За час її керівництва кафедра початкових класів стала однією з кращих не лише у місті, а й в області. Завгородня Г.Г. була позаштатним методистом педучилища, її досвід роботи вивчався обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Досвідом роботи Завгородня Г.Г ділилася із слухачами курсів підвищення кваліфікації та на сторінках журналу «Початкова школа». На базі кафедри початкових класів проводилися семінари для вчителів міста, області. Саме з цієї кафедри вийшли такі вчителі, як Кашуба Л.І., яка очолювала кафедру початкових класів інституту післядипломної освіти м. Луцька, а зараз інспектор міського відділу освіти в Одесі; відомий учитель м. Санкт-Петербурга Кубюк М.Я., Пелех О.П. - заступник директора з практики педагогічного коледжу імені А. Кримського, Лакодей Л.І. - заступник директора з навчально-виховної роботи НВК «ЗОШ I-III ступенів №3 – ліцей».

Ми цінували її фахову компетентність і діловитість, ініціативу і творчість, розуміння і людяність – риси, які є, були і залишаться найголовнішими у професійному портреті справжнього Вчителя!

Список використаних джерел

1. Кризь шум десятиріч. – Луцьк: Надстир'я, 2010.

Базиленко Таїсія Іванівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*
Науковий керівник: **Л.Л.Катинська**

ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ ВОЛИНИ

Із проголошенням незалежності України розпочалося докорінне реформування освітньої галузі. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) визнає освіту «важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин». Із огляду на це педагоги у своїй практиці намагаються запроваджувати досвід, набутий упродовж минулих століть. Відтак постає потреба вивчати становлення народної освіти в усіх регіонах України та досліджувати їх *національно-виховні традиції*. Оскільки упродовж багатьох віків Волинь була однією із найбільш культурно розвинених областей України, то тут сформувалися усталені освітні зразки, які можна використовувати у нинішній школі.

Метою даної статті є вивчення культурно-освітніх традицій Волині та аналіз основних рис культурно-освітнього розвитку. Дана проблема є актуальною з огляду на дієвість просвітницьких традицій Волині.

Що слід розуміти під поняттям культурно-освітні традиції? Комплексного тлумачення у словниках немає. Однак, у науковій літературі подається значення слів «культурний», «освітній», «традиція». Зокрема, словник української мови пояснює, що культурно-освітній – «стосовний до поширення культури, освіти» [2, с. 756], традиція - «досвід звичаї, погляди,

смаки, норми поведінки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління; передача досвіду, звичаїв, культурних надбань із покоління у покоління [2, с. 555]. У філософському тлумаченні поняття «культура» розглядається як «система освіти і виховання як специфічний спосіб наслідування суспільних здобутків людства з метою соціологізації особи, її професійної підготовки і всебічного гармонійного розвитку», а слово «традиція» трактується як «форма передачі соціального досвіду шляхом відтворення цілісних комплексів діяльності; ідеї, звичаї, норми, що передаються із покоління у покоління». Український педагогічний словник зазначає, що культура - це «рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності», освіта – «духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних та духовних цінностей, що є надбанням її культурного поля, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини», а традиція – сукупність «елементів соціальної та культурної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві в цілому чи в окремих соціальних групах». В енциклопедичному словнику з культури термін «культура» тлумачиться як «сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства», освіта – як «складова частина культури, сукупність систематизованих знань, поглядів, переконань, набутих у різних навчальних закладах або шляхом самоосвіти, традиція пояснюється як «передача від покоління до покоління, збереження сталості досягнень, цінностей, зразків, норм культури. На основі поданих тлумачень можна дійти висновку, що під терміном «культурно-освітні традиції» слід розуміти усталені особливості розвитку освіти та культури окремого регіону, які виробилися протягом багатьох століть, характерні для кожної епохи, зберігаються та передаються із покоління у покоління.

Якщо проаналізувати культурно-освітні традиції на Волині, то їх можна об'єднати у три групи: поступове розширення мережі навчальних закладів, які давали освіту різним прошаркам населення; провідна роль свідомої інтелігенції та духовенства у заснуванні шкіл та культурно-освітніх осередків; добровільна безкорислива матеріальна,

фінансова, організаційна та інша підтримка розвитку освітньої галузі заможними людьми (меценатство).

Процес заснування навчальних закладів на Волині досліджували Батюшков П., Бовсунівська Н., Бричок С., Джаман Т., Єршова Л., Костюк О., Павленко В., Рудницька Н., Теодорович М., Цинкаловський О., Шпиталенко Г. Просвітницьку діяльність інтелігенції, духовенства та меценатство на території Волині досліджували Борейко О., Ковальський М., Коляденко С., Корнілов І., Манько М., Мицко М., Новосілецький А., Оболончик Н.

Традиція створення освітніх осередків на Волині бере свій початок у XVI столітті. Тоді було створено Острозьку Академію (1576 р.), школи у м. Турові, Володимирі-Волинську, піярську школу у м. Дубровиця [1, с. 42]. Видатним навчальним закладом початку XVII століття був Гойський колегіум та соцініанська школа. У II половині XIX століття на Волині відкриття нових навчальних закладів набуло особливого поширення. Про це свідчать дослідження Цинкаловського О. та Теодоровича М. Зокрема, у Острозькому повіті було відкрито 93 навчальні заклади. Характерними рисами навчальних закладів Волині була зацікавленість населення давати ази грамотності своїм дітям. Цей висновок обумовлений тим, що велика кількість навчальних закладів утримувалася за кошти селян. Наприклад, жителі с. Жарів платили на потреби школи 207 крб. 90 коп. на рік, селяни села Бошаниця - 100 крб., мешканці с. Дорогобуж - 75 крб., 50 коп. Окремо збиралися кошти на заробітну платню учителю. Наприклад, у селі Рясники він одержував 75 крб., в селі Завидов - 50 крб., в селі Могиляни - 120 крб.

Релігійне виховання було пріоритетним у навчально-виховному процесі. Більшість шкіл Волинської губернії XIX століття засновувались при церквах, звідси походить їх назва – церковно-парафіяльні. У них обов'язково вивчали Закон Божий, що було обумовлено тодішніми освітніми документами. Прикладом релігійності тодішньої школи є навчання в училищі графа Д. Блудова, в якому кожного ранку та ввечері учениці молилися за благоустрій в училищі, здоров'я учителів та вихованок. Перед тим, як іти на навчання, діти читали Євангеліє, слухали його пояснення законовчителем. Щонеділі та на свята дівчатка відвідували богослужіння та молилися.

У навчальних закладах Волині працювало багато відомих педагогів. У XVI столітті в Дерманському монастирі викладали талановитий педагог та перекладач Княгиненський І. та вчений, письменник, автор добре відомої «Граматики словенскія правильна синтагма» - Смотрицький М. В Острозькому науковому осередку у XVI-XVII столітті працювали такі інтелектуали, як: шляхтич Герасим Смотрицький, що став ректором Академії, священник Дем'ян Наливайко, випускник італійських університетів, чернець В. Суразький, педагоги Д. Наливайко, Х. Філарет. Серед чужоземців, пов'язаних з академією, були Кшиштоф Казимирський, професор астрономії з Кракова Ян Лятош і високоосвічений Кирил Лукарис, що згодом став патріархом константинопольським. У XIX столітті у Кременецькому ліцеї викладав ботаніку та зоологію видатний український педагог та природознавець А. Андріївський, пізніше ад'ютант кафедри зоології Київського університету. У Волинській духовній семінарії працював талановитий вчитель С. Беляєв. У Волинських єпархіальних відомостях написано, що: «увесь позакласний час він сидів за письмовим столом або читаючи якісь книги, або складаючи якісь записки для своїх вихованців по запропонованому їм предмету».

Наряду із освітніми установами російського спрямування діяли заклади національних меншин, зокрема станом на 1887 р. нараховувалася 31 чеська школа. Це сприяло вихованню у підростаючого покоління толерантного ставлення до представників інших національностей. Прикладом реалізації культурно-освітньої традиції пов'язаної із відкриттям освітніх установ є діяльність князя Константина Острозького, засновника Острозької Академії, графів Ліщинських, які у XVII столітті запросили до Берестечка видатних учених і заснували у містечку школу і бібліотеку. Серед свідомих представників інтелігенції XIX століття — графиня А. Блудова, яка заснувала в Острозі Кирило-Мефодіївське братство, початкову школу та жіноче училище, барон Ф. Штейнгель, який у с. Городок Рівненського повіту відкрив школу та музей, інспектор народних училищ Солов'євич, котрий у листопаді 1872 року заснував у Гощі однокласове народне училище Міністерства Народної Освіти. Представники духовенства брали активну участь у культурно-освітньому розвитку краю. Зокрема, священник Стефан Ржепицький у 1882 році у с. Дорогобуж та о. Флор Антоній у

1845 році у с. Миклаші відкрили школи грамотності для навчання сільських дітей. Архієпископ Волинський Модест теж сприяв відкриттю бібліотек та шкіл. Він вважав, «коли пастирі турботливо будуть ставитися до відкриття церковнопарафіяльних шкіл, то їх вихованці даватимуть добрі плоди» [3, с. 69].

Меценатство - це дієва культурно-освітня традиція Волині. У 1576 році волинський магнат князь Костянтин Острозький в Острозі у своїй резиденції відкрив Острозьку слов'яно-греко-латинську академію. Він на свої кошти організував українські школи також у Турові (1572 р.), Володимирі-Волинську. У XVII столітті княгиня Гальшка Острозька заповідала острозькому культурно - освітньому осередку свої кошти. У XIX столітті поміщиця с. Крупець пані Валецька пожертвувала свої земельні володіння на школу, яка була відкрита у 1883 році Росіянин села Біла Криниця, «тайний советнік» О. Воронін у 1890 році залишив заповіт, згідно з яким у Білій Криниці слід було заснувати рільничу та ремісничу школи. На утримання цих шкіл він залишив 4 000 дес. землі [4, с. 39].

Отже, культурно-освітні традиції Волині у XVI-XIX століттях формувалися та утверджувалися. Вони виявилися у заснуванні навчальних закладів різних типів представниками інтелігенції та духовенства. Це свідчить про те, що широкому колу освічених людей був небайдужий низький культурний рівень сільського населення. Просвітницькі звичаї відповідали релігійній ментальності волинян та сприяли толерантному ставленню до представників інших національностей.

Сьогодні, коли українське суспільство орієнтується на західноєвропейські освітні зразки, просвітницькі традиції Волині залишаються актуальними: сприяти заснуванню закладів різних типів, які би відповідали потребам усіх верств населення. У першу чергу, освітнім установам для обдарованих дітей у сільській місцевості та навчальних центрів для населення із обмеженими фізичними можливостями; давати можливість продовжувати навчання у вузах малозабезпеченим громадянам; створити умови, при яких передова інтелігенції могла б реалізовувати свій потенціал не закордоном, а в українській землі; виховувати підрастаюче покоління у дусі християнської моралі та толерантності до представників інших релігій, націй, рас; сприяти залученню коштів на потреби культури та освіти із

боку держави, приватних підприємств, громадських організацій, благодійницьких фондів, окремих громадян та діаспори.

Список використаних джерел

1. Бричок С. Б. Церковнопарафіяльні школи в системі початкової освіти на Волині (др. пол. XIX – 20-ті роки XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Б. Бричок – Житомир, 2005. – 206 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К: 2004. – 1440 с.
3. Павленко В. В. З історії діяльності іноземних колоністів на Волині (XIX ст.) / В. В.Павленко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Вип. 8. – Остріг, 2007. – С.270278.
4. Рудницька Н. В. Становлення і розвиток системи освіти євреїв на Волині у XIX - на початку XX століття [Текст]: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. В. Рудницька; Національний педагогічний ун-т ім. М.Драгоманова. – К.: 2002. – 261 с.

Бондарчук Марина

*Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я.Франка, студент*

УЧЕНИЙ-МЕТЕОРОЛОГ ЗІ СВІТОВИМ ІМ'ЯМ

*(До 160-річчя від дня народження Михайла Петровича
Кудрицького – українського метеоролога, одного з
організаторів метеорологічної мережі на території України)*

У сузір'ї визначних діячів освіти, науки, культури, чий імена тісно пов'язані з історією Коростишівського педагогічного коледжу яскраво виділяється велична постать Михайла Петровича Кудрицького, 160 років від дня народження якого відзначатиме цього року наукова громадськість України.

Професор Михайло Петрович Кудрицький – учений-метеоролог зі світовим ім'ям, видатний організатор навчального процесу в Коростишівській учительській семінарії, Волинському інституті народної освіти, Житомирських українських вищих педагогічних курсах імені М. Драгоманова, а також фундатор і

дійсний член Товариства дослідників Волині – такий далеко не повний перелік основних напрямів життєдіяльності подвижника вітчизняної науки і освіти.

М. П. Кудрицький народився 11(23) лютого 1856 року в селі Огіївка Сквирського повіту на Київщині (тепер – Ружинський район Житомирської області) в священницькій родині.

У сім'ї Кудрицьких панував культ позитивних народних традицій, які передавалися з покоління в покоління. На формування моральної атмосфери родини справляли вплив: глибока віра в Бога, шанобливе ставлення до батьків, турбота про близьких, повага до освіти й культури та інші загальнолюдські чесноти. Це справляло суттєвий вплив на формування світогляду підростаючого покоління родини.

Михайло здобував середню освіту в одній з гімназій міста Києва, пізніше вступив на фізико-математичний факультет Київського університету св. Володимира.

Жага знань у юнака не мала меж. Крім фізико-математичного факультету він прослухав повний курс природничого відділення й одночасно успішно займався на історико-філологічному факультеті університету. Із гімназійної лави в майбутнього метеоролога виявилася пристрасть до іноземних мов. Постійно удосконалюючи свою майстерність, у подальшому він досяг прекрасного знання п'яти іноземних мов і двох давніх, на яких вільно читав і з яких легко перекладав. Ще навчаючись в університеті захопився метеорологічними дослідженнями. Як успішного студента у 1875 році його прийнято "на службу до університетської обсерваторії, спочатку практикантом, потім спостерігачем, а згодом і старшим спостерігачем. Незабаром молодий дослідник зрозумів, що метеорологія – його щире покликання і призначення, котрому судилось визначити все його життя" [7].

Особливо зацікавлено займався улюбленою справою – організацією метеорологічної станції. Це дало змогу приступити до практичної реалізації програми з розвитку метеорології у нашому краї.

Михайло Петрович започаткував регулярні спостереження за місцевою погодою (температурою, вологістю повітря, напрямком і силою вітру, опадами, хмарністю й блискавицями, атмосферним тиском, температурою ґрунту, випаровуванням

води, сонячною радіацією, сніговим покривом), широко залучаючи до проведення досліджень семінаристів. На метеостанції, що діяла при семінарії, здійснювався весь комплекс метеорологічних спостережень, які пропонувала наука того часу.

М. П. Кудрицький багато зусиль віддавав придбанням приладів, які б відповідали сучасним вимогам. Завдяки клопотанням вченого вони надходили з різних країн Європи і ефективно використовувались у вчительській семінарії для дослідницької роботи.

Науковець досліджував проблеми клімату і мікроклімату лісу, розподілу атмосферних опадів, гроз та граду, а також їх вплив на господарську діяльність в умовах Полісся. Згодом він узалальнив ці дослідження у монографії “Новые данные о влиянии леса на климат”. Праці вченого і сьогодні створюють золотий фонд вітчизняної науки. Наукова педантичність, методологічна пунктуальність, нарешті, високий рівень досліджень були високо оцінені науковою громадськістю [7].

Коростишівська метеорологічна станція мала великий авторитет в Україні і за її межами. Дослідник охопив агрометеомережею значну територію Полісся.

Михайло Петрович налагодив зв'язки з Головною фізичною обсерваторією, Київським та Одеським університетами, результати спостережень регулярно друкував в академічних часописах. Вчений підготував понад 150 спостерігачів-метеорологів, котрі налагодили спостереження за погодою в різних куточках України.

Наполеглива наукова праця дослідника була гідно оцінена. 1890 року його нагороджено орденом св. Станіслава 3-го ступеня. Через п'ять років по тому Російське географічне товариство відзначило здобутки М. П. Кудрицького у розвитку метеорології іменною срібною медаллю.

Спостереження регулярно друкувалися у наукових періодичних виданнях у Києві та інших містах (“Записках Киевского общества естествоиспытателей”, а висновки – у “Летописях Главной физической обсерватории”).

Можна стверджувати, що наприкінці XIX століття метеорологічна станція Коростишівської учительської семінарії була центром проведення досліджень природи Поліського

краю, що в подальшому відбилося в наукових працях вітчизняних вчених.

Апогеєм слави природодослідника стало видання книги "Клімат Коростышева", в якій він узагальнив результати своїх 15-річних спостережень за погодою. У 1900 році книга експонувалася на Всесвітній виставці в Парижі, де була відзначена бронзовою медаллю (нині зберігається у фондах Житомирського обласного краєзнавчого музею). Копію диплома, що підтверджує особу нагородженого, подарувала нашому педагогічному коледжу онука вченого Кудрицька О. Є. у 2013 році.

Помер М. П. Кудрицький 27 грудня 1933 року. Ім'я Михайла Кудрицького носить провулок у Житомирі, де тривалий час мешкала родина видатного дослідника і краєзнавця.

У Коростишівському педагогічному коледжі імені І. Я. Франка пам'ятають М. П. Кудрицького – талановитого педагога, вченого-краєзнавця зі світовим ім'ям, чий дослідження, наукові праці увійшли до національної скарбниці метеорологічної науки.

Відповідно до рішення виконкому Коростишівської міськради на фасаді старовинного корпусу педагогічного коледжу встановлено меморіальну дошку Михайлу Петровичу Кудрицькому, урочисте відкриття якої відбулося у квітні 2012 року.

Список використаних джерел

1. Географічна енциклопедія України. – Т. 2. – К., 1990. – С. 248.
2. ДАЖО. Дело Коростышевской учительской семинарии о призыве в чины служащих в семинарии. – Ф. 75. – Оп. 1. – Спр. 203. – Арк. 5-6.
3. ДАЖО. Годичные отчеты о состоянии Коростышевской учительской семинарии. Ф. 75. – Оп. 1. – Спр. 79. - Арк. 5.
4. Демченко А. М. Коростишівський педагогічний коледж: з історії становлення // Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я.Франка: 145 років історії та традицій // Зб. статей з історії навчального закладу за редакцією Г.П.Мокрицького. – Житомир, 2014. – С.29-30, 33-37.

Буковська Мар'яна Володимирівна
Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент
Науковий керівник: **Л.Л.Катинська**

ВОЛИНСЬКА СЕНАТОРКА ОЛЕНА ЛЕВЧАНІВСЬКА

Освіта – один з найдавніших соціальних інститутів, покликана потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління до життя, суб'єктів соціальної дії для вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що постають перед людством [4, с.16]. Освіта в Україні розвивається на високому рівні, але сучасний стан освіти склався історично. Вагоме значення для вивчення процесу становлення освіти в Україні мають сучасні педагогічні дослідження, вивчення передового педагогічного досвіду, педагогічної спадщини минулого.

В кінці XIX на початку XX століття Волинь була найвідсталішою губернією. Було багато неписьменних, особливо у селах. Якщо й існувало декілька українських шкіл, то їх поступово закривали [3, с. 11]. Значний внесок у розвиток освіти Волинського краю, належить Олені Карпівні Левчанівській, просвітницька і педагогічна діяльність якої має важливе значення для формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя. Вивчення педагогічної спадщини минулого є актуальною проблемою даного дослідження, адже розкриваючи зміст педагогічної діяльності персоналій минулого, створюється дієва база для сучасних новітніх технологій [3, с. 204].

Олена Карпівна Левчанівська народилася 27 січня (9 лютого) 1881 року в с. Городно Володимир-Волинського повіту. Її батько, Карл фон Гродзінський, лютеранин, одружуючись 1871 р. з росіянку Тетяною Пряжіною, повинен був прийняти православну віру. Він взяв собі ім'я Карпо [2, с. 8]. Початкову освіту Олена отримала вдома – її батьки були люди освічені, знали кілька іноземних мов, з дітьми розмовляли один день німецькою, другий – французькою. 14 травня 1903 року Олена склала екстерном іспити за гімназійні курси при Олександрівській жіночій гімназії в Петербурзі з гарними оцінками за 12-бальною системою [2, с.16]. Згодом вона

вступила на філософський відділ Віденського університету. Через родинні обставини змушена була перервати навчання – повернутися на Волинь. Вчилася вона і у Лейпцігській консерваторії по класу фортепіано. Водночас вона навчалась заочно на Вищих жіночих курсах у Москві, де закінчила історичний відділ. Приблизно в той же час Олена з братом Михайлом вирішили відкрити школу, бо в селі Линеві, де вони жили, вже багато років школи не було, тож населення залишалося неписьменним. Її життя та діяльність були спрямовані на розвиток освіти Волинського краю шляхом особистої участі в її розбудові. Олена Карпівна Левчанівська ніколи не була байдужою до долі своїх односельчан і співвітчизників загалом, вона була першою і єдиною українкою, яка представляла інтереси волинян у найвищому органі державного правління – польському сеймі. Левчанівська О.К. завжди була активним громадським діячем і вела активну просвітницьку діяльність. Як вже було згадано, Олена Левчанівська разом із своїм братом вирішили відкрити школу в селі Линеві. Їх мати підтримала цю думку, віддала під школу великий зал у своєму будинку. Дозволу ніякого у влади вони не просили, бо, напевно, заборонили б, а просто заявили в селі, що будуть вчити писати і читати всіх дітей, які захочуть вчитися. Зголосилося дуже багато хлопців і трохи дівчат. Викладали українською мовою. Олена навчала дітей писати і читати, а також розповіла дещо з історії та географії, а її брат вчив рахувати, викладав природознавство. Вечорами збирали дорослих і читали їм твори українських письменників, передплатили для них український журнал «Маяк». Тоді освічена молодь вважала своїм обов'язком ділитися знаннями з «темними селянськими масами». Нарешті, влада вирішила прислати вчителя, офіційно відкрити школу, але аж до самого початку першої світової війни бажаючі учні вчилися в залі будинку Гродзінських [3, с. 44].

Одним із завдань системи освіти, вважала Олена Карпівна, є навчання і виховання гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Ефективність навчання зумовлюється вдалим поєднанням закономірностей і принципів навчання, якими користується вчитель у своїй педагогічній діяльності. Найважливішими принципами в педагогічній концепції Левчанівської О.К. є принцип доступності навчання, і для того,

щоб навчання було ефективним, Олена Карпівна організувала його відповідно до вікових особливостей учнів, їх розумових можливостей; принцип зв'язку навчання з життям: Левчанівська О.К. подавала новий навчальний матеріал, використовуючи життєвий досвід учнів і забезпечувала їх таким багажем знань, який був необхідним для їхньої продуктивної праці в майбутньому; принцип емоційності навчання: керуючи емоційним станом учнів, шляхом використання на уроках класичної музики, української пісні, поетичного слова, наочного матеріалу і проведення уроків на свіжому повітрі педагог активізувала навчально-пізнавальну діяльність учнів; принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок: для свідомого засвоєння знань, учні у школі Левчанівської О.К. навчали інших учнів, тим самим закріплювали вивчений матеріал; принцип демократизації, який знаходив відображення у організації навчального процесу відповідно до умов розвитку суспільства і тенденцій розвитку цивілізації; принцип свідомості й активності учнів у навчанні, який був провідним для Олени Карпівни, адже навчання у цій школі не було обов'язковим, вчилися учні за власним бажанням, цей результат був забезпечений чітким роз'ясненням перспектив навчання, що й забезпечило добровільне відвідування навчального закладу дітьми [2, с. 143-147].

Єдність, логічність, послідовність і комплексність використаних усіх цих принципів навчання забезпечили високі результати навчальних досягнень учнів, їх всебічний розвиток і формування в учнів світогляду, поглядів та переконань [2, с. 170]. Впродовж навчання дітей у власній школі Олена Левчанівська сформувала власні погляди на освіту в Україні, шляхи її розвитку, які вона висвітлює у системі власних педагогічних ідей. Центральне місце у її багатогранній педагогічній спадщині займає ідея національного виховання, яку вона відстоювала впродовж усього свого життя, а особливо будучи членом парламенту Другої Речі Посполитої.

Левчанівська О.К. пропонує таку систему педагогічних ідей в процесі становлення освіти української школи: ідея навчання рідною мовою; духовне збагачення особистості шляхом використання музики, української пісні, танцю; підсилення ролі естетичного виховання; ідея колективного співу, театралізованого дійства під егідою української вишиванки;

необхідність вивчення власної історії для побудови кращого майбутнього; навчання в домашній атмосфері; оптимістичне прогнозування майбутнього дітям; виховання шанобливого ставлення до української історії, звичаїв, і традицій; учні навчають інших учнів, тим самим закріплюють вивчений матеріал. На думку Олени Левчанівської успішно вирішувати ці завдання повинна рідна українська школа [1, с. 82]

В ході проведено нами опитування серед студентів педагогічного коледжу, було виявлено, що 55% з них не знають хто така Олена Левчанівська, 29% вказали, що це меценатка з Волині, 16% - вважають що це вчитель, а основною з просвітницьких ідей Левчанівської О.К. є ідея відкриття українських шкіл – 56%, не знали що відповісти – 44% респондентів. 70% студентів виявили бажання більше дізнатися про просвітницьку діяльність Левчанівської О.К.

Досліджуючи дану проблему, ми дійшли висновку, що необхідно ознайомити молодь, громадськість Володимирщини із системою просвітницької та патріотичної діяльності видатної жінки, сподвижниці розвитку української школи Олени Карпівни Левчанівської, з метою виховання такого покоління громадян, які знають і пишаються своєю історією і можуть виховувати гідне майбутнє України.

Список використаних джерел

1. Левчанівська І. О. Згадалося мені... Спогади дитинства / І. О. Левчанівська // - Луцьк: «Волинська обласна друкарня». – 2001. – 94 с.
2. Левчанівська І. О. Спогади про маму / І. О. Левчанівська // Волинь. – 1991. – № 1. – 241 с.
3. Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В. Історія педагогіки України в особах: Навчальний посібник / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна // - Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 266 с.
4. Омельчук В. В. Духовно-освітні традиції Волинського краю : Навчальний посібник / В. В. Омельчук. – Дубно, 2000 – 110 с.

Вахула Людмила Іванівна

Луцький педагогічний коледж, студент

«РІДНЕ СЛОВО» К. УШИНЬСЬКОГО – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ВОЛИНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ

Педагогічна спадщина К. Ушинського – вершина не тільки вітчизняної, а й світової педагогічної думки. І на таку височінь він піднісся завдяки тому, що джерелом його творчості була народна педагогіка. Сторінки його творів щедро засіяні золотими розсипами народної педагогіки [1]. Зокрема, педагогічні погляди К. Ушинського відображені в низці його праць[3; 4; 5].

10 вересня 1864 р. в рапорті, який супроводжував звіт про закордонне відрядження, К. Ушинський писав, що «склав посібник для вчителів як викладати дітям вітчизняну мову, і книжку для учнів, яка відповідає посібнику». Цією книжкою було славнозвісне «Рідне слово». Книга була перекладена фінською та вірменською мовами. Успіх книг пояснювався тим, що їхню ефективність К. Ушинський перевіряв на досвіді навчання власних дітей. Незважаючи на перешкоди, що їх чинило Міністерство народної освіти в розповсюдженні книги «Рідне слово», вона була дуже популярною, перша частина її перевидавалася 150 разів. У 70–80-х рр. XIX ст. ця книга була заборонена царським урядом. Знову її почали видавати тільки на початку XX ст., але Міністерство народної освіти стежило, щоб нею не дуже захоплювались учні і вчителі, всіяко обмежувало її розповсюдження. В наш час у підручниках для початкової школи вміщено низку оповідань К. Ушинського.

На Волині підручник «Рідне слово» був розповсюджений у церковнопарафіяльних школах. Свідченням цього є згадка Лесі Українки у своїй праці «Волинські образки» про цю книгу: «Я подивилася на книжки: «Родное слово» Ушинського, читанки Паульсона, кілька виданнів «Посередника»... – Що ти, жартуєш зо мною? – крикнула я з дива. – Та ні, які там жарти? Се справді книжки, «изъятые из школьных библиотек» [2, с. 337].

Книга «Рідне слово» К. Ушинського написана для учнів I–III років навчання в початковій школі: 1) для першого класу – письмова і друкована азбука, малюнки, тексти для читання; 2) для другого класу – матеріал для читання, поданий за такими

розділами: в школі і дома, свійські тварини, сад і город, на вулиці і на дорозі, пори року (весна, літо, осінь, зима); 3) для третьою класу – практична граматики і хрестоматійні тексти.

У підручнику «Рідне слово», крім оповідань, віршів, пісень, байок, казок, приказок та загадок, є також маленькі уривки з творів Пушкіна, Тютчева, Крилова, Жуковського, Кольцова, Майкова, Нікітіна, Огарьова, Аксакова, Некрасова та інших письменників. Книжка і добре художньо ілюстрована.

Поява книги «Рідне слово» К. Ушинського викликала численні рецензії та інші відгуки преси, що свідчили про швидке формування громадської педагогічної думки навколо цієї книги. Можна відзначити низку періодів, що означали більш-менш різку зміну ставлення до «Рідного слова».

У перший період (1864–1885 рр.) переважали позитивні відзиви про книгу. Н. Вессель (в. о. члена Ученого комітету Міністерства народної освіти) встановив, що «досі в нашій педагогічній літературі не було посібника, в якому б просто й виразно було викладено, в чому полягає початкове навчання та з чого і як слід починати навчати дитину». Зроблено висновок, що схвалене ученим комітетом «Рідне слово» Ушинського може слугувати хорошим дидактичним посібником для наших народних учителів [4, с. 525–526]. Рецензія анонімна свідчила: «Ми мало скажемо на користь цієї чудової азбуки, – писав автор, якщо порівняємо її з існуючими у нас незграбними виробами такого роду, прикритими красивими оправами та розкішними малюнками» [4, с. 526].

Л. Модзалевський писав: «За великий вибір загадок, приказок, пісень та казок не можна не подякувати авторові й ми з досвіду знаємо, яка приємна й корисна для російських дітей обізнаність з творами народної творчості» [4, с. 526]. Анонімним автором рецензії, не вдаючись у розгляд книги, відзначено: «Чудові праці п. Ушинського відомі нашим педагогам. І цю нову працю його ми можемо рекомендувати тим, для кого вона призначена» [4, с. 528].

У другий період (1885–1990 рр.) відбувалось негативне ставлення до книги К. Ушинського, відбилосся в забороні застосувати 1-шу частину цієї книги в початкових школах. В одній з рецензій зазначалося: «Недавно виголошений офіційний присуд про книгу «Рідне слово» Ушинського як «незручну для застосування в училищах» [4, с. 533].

У третій період (1990–1917 рр.) книгу знову допущено офіційно до вжитку в школах, але кількість рецензій та відгуків про неї різко скорочується. Невідомий автор рецензує перше видання «Рідного слова», що вийшло після п'ятнадцятирічної заборони цієї книги: «З величезним задоволенням зустрічаємо ми нове видання знаменитої книжки... Книжку «Рідного слова» дуже люблять діти і пам'ятаю у зрілому віці: таке глибоке враження вона справляє» [4, с. 535].

У четвертий період (з 1917 р.), увага до «Рідного слова» як підручної книги великого методичного значення стала знову зростати. А. Бабушкіна у праці «Історія російської дитячої літератури» присвятила спеціальний розділ К. Ушинському та його підручникам. Автором детально проаналізовано «Рідне слово» К. Ушинського й подано високу оцінку цій книзі як читанці. «Рідне слово» була справді національною російською книгою, що виховувала дітей на рідній літературі» [4, с. 537].

Отже, «Рідне слово» К. Ушинського стало початком корінного перевороту в роботі початкової української та російської шкіл. Захоплено прийнятне передовими педагогами, «Рідне слово» одразу ж апробувалося ними в початкових школах. Проте, воно зустріло суворий осуд у численних прибічників старовинного навчання, які спочатку, поки враження від нової навчальної книги було ще надто живим і яскравим, не могли вжити скільки-небудь рішучих заходів, щоб вилучити цю книгу з початкових шкіл. Однак, громадське визнання книги «Рідне слово» К. Ушинського було сильнішим за всякі міністерські заборони.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник / Л. В. Артемова. – К. : Либідь, 2006. – 424 с.
2. Леся Українка. Волинські образки / Л. Українка // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2003. – С.334-339.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – Т. 2. / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – 360 с.
4. Ушинський К. Д. Твори : в 6-ти т. – Т. 2. Педагогічні статті і методичні матеріали до «Детского мира» та «Родного слова» / К. Д. Ушинський / ред. кол. : Г. С. Костюк,

С. Х. Чавдаров. – К. : Рад. школа, 1954. – 560 с.

5. Ушинський К. Д. Твори : в 6-ти т. – Т. 3. «Детский мир и хрестоматия» і «Родное слово» / К.Д. Ушинський / ред.кол. : Г.С. Костюк, С.Х. Чавдаров. – К.: Рад. школа, 1954. – 800 с.

Веремчук Марія Олександрівна
Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент
Науковий керівник: **Л.Л.Катинська**

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД 1921-1939 років

З 90-х років ХХ ст. зріс інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до регіональних досліджень, зокрема й до історії Західної Волині міжвоєнного періоду. Проблеми шкільництва Другої Речі Посполитої стали предметом наукових студій волинських дослідників: Кучерепа М., Давидюк Р., Крамара Ю., Шульги С, Панасюка В., Ющука В. [2, с. 66].

На початку 20-х років значна частина етнічних земель України знаходилася поза її державними межами. За умовами Ризького договору 1921 року Західна Волинь увійшла до складу Польської держави, що і визначило особливий характер її соціально-економічного та суспільно-політичного життя упродовж майже двох десятиліть. Волиняни, як і всі західні українці, були пройняті глибоким прагненням реалізувати своє право на національне самовизначення, важливим фактором якого було культурно-освітнє життя.

Актуальність даної проблеми зумовлена особливостями соціально-економічного та суспільно-політичного життя українців волинського краю і те, що на основі проведеного нами дослідження вдалося встановити, що з лише 10 % опитаних нами людей мають уявлення про стан освіти 1921-1939 роках на Волині.

У даний період Волинь була Волинським воєводством, до якого входили нинішні Волинська й Рівненська області, а також Крем'янецький і Шумський райони Тернопільської області.

Центр воєводства був у місті Луцьку. До його складу входило 11 повітів: Володимир-Волинський, Горохівський, Дубнівський, Здолбунівський, Ковельський, Костопільський, Крем'янецький, Любомльський, Луцький, Рівненський, Сарненський. Західна Волинь у складі Другої Речі Посполитої була аграрним, економічно відсталим регіоном. До того ж на розвиток господарського та культурного життя краю негативно впливав брак досвідчених і кваліфікованих працівників. Соціально-економічний розвиток волинського регіону вимагав фахово підготовлених працівників. Протягом міжвоєнного періоду відбувалася модернізація і розбудова споживчого промислу. У населених пунктах Волинського воєводства розгорнулося будівництво помешкань для населення, будівель державної адміністрації й місцевого самоврядування, освітніх і торговельних закладів, осередків культури і здоров'я.

Для забезпечення регіону кваліфікованими кадрами створювалися професійні навчальні заклади. У 1927 р. у Польщі професійну освіту молодь здобувала у 266 фахових школах. На Західній Волині протягом 1928-1929 років працювало 27 фахових шкіл, де навчальним процесом було охоплено 1777 учнів [1, с. 5]. Звісно, для волинського краю ці показники були невисокими, з огляду на зростання населення. Особливістю даного періоду є те, що не було жодної школи з українською мовою навчання, все навчання відбувалось польською мовою [3, с. 16].

Професійні школи за формою власності були державними, приватними та з органами самоврядування. Створення навчальних осередків у першу чергу вимагало врахування специфіки та потреб волинського регіону, забезпечення його фахівцями різних профілів, і тому школи передбачали певну спеціалізацію: ремісничо-промислові, адміністративно-торговельні, сільськогосподарські і інші. Професійне шкільництво за структурою поділялося на фахові школи нижчого рівня, гімназійного рівня та курси. Протягом міжвоєнного періоду на Західній Волині професійну підготовку забезпечували державні навчальні заклади: жіноча кравецька гімназія в Луцьку (24 вчителі), будівельно-реміснична школа у Кременці (12 учителів), механічна гімназія (28 учителів) і школа землемірів та дорожних техніків у Ковелі.

Соціально-економічний розвиток краю вимагав підготовлених спеціалістів. У 1926-1930 роках на Волині було збудовано 130 шкіл, 30 костелів, 14 будинків та 33 споруди загального користування, 5 електростанцій, 150 км доріг і 830 мостів. Забудова міст вимагала освічених фахівців. Для подолання неписьменності потрібно було охопити навчанням усіх дітей шкільного віку та навчати дорослих, які не мали освіти. Ця проблема вирішувалась, але з певними труднощами. Із кожним роком зростав відсоток дітей охоплених навчанням. Так, коли в 1930 році дітей шкільного віку навчалось 60%, то вже в 1936 р їх кількість зросла до 72% [4, с. 39]. Також з метою подолання неписьменності у Луцьку відкрили курси столярів, електриків, монтерів та будівельників. Навчальний курс складався з дев'яти фахових дисциплін. Загалом на вивчення будівельної справи відводилося 134 год. На новостворені курси будівельників записалося 40 осіб.

Важливим питанням шкільництва залишалося створення сільськогосподарських навчальних закладів. У 1931 р. сільське населення в середньому складало 87,9 % мешканців Волинського воєводства, тоді як в окремих повітах кількість сільських жителів була ще вищою, зокрема Любомльському - 95, 2 % мешканців. Більшість населення належала до категорії малоземельних незаможних селян. До того ж на розвиток господарського життя регіону негативно впливав брак кваліфікованих працівників. Саме у Любомльському повіті, щоб зменшити кількість неписьмених серед дорослого населення, відкривались *курси для дорослих*. Наприкінці 30-х років ці курси відвідувало 423 слухачі [4, с. 49]. Пропагуючи сільськогосподарське шкільництво у жовтні 1924 р. при допомозі волинського воєводи у с.Тростянець Луцького повіту відкрили першу державну рільничу школу. Завдання осередку - навчити молодь господарювати на землі. Проте бажаючих навчатися у школі в перші роки виявилось небагато. Курс навчання спочатку тривав 11 місяців, однак згодом його продовжили до 18 місяців через незадовільну підготовку учнів. До школи приймали молодь у віці 17-24 років. Учні вивчали загальноосвітні предмети: математику, географію, науку про сучасну Польщу, ботаніку, фізику, хімію, польську мову та фахові: рільництво, городництво, бджільництво, організацію господарства й громадської праці на селі. Навчання та

проживання були безкоштовними, лише за харчування учні щомісяця сплачували 15-20 злотих і 10 злотих при вступі. Багатою була матеріальна база школи, яка складалася з декількох приміщень, 77 га землі, городу, лісу, де власне молодь й отримувала практичні навички. При школі діяли курси, які скорочували військову службу чоловікам на 3 місяці. Однак, навіть такі привабливі умови не сприяли зростанню інтересу волинян до навчання. Протягом 1924-1927 років сільськогосподарську освіту отримали лише 195 учнів, з яких 65 % повернулися до власних господарств, а 33 % працювали помічниками в інших господарствах.

У 1927 р. відкрили першу державну жіночу школу в Гориньгороді (сучасна назва - Гориньград) Рівненського повіту, мета якої «підготувати дівчат для взірцевих господинь і корисних громадянок для нашого волинського суспільства» [1, с. 21]. До школи приймали дівчат, які закінчили народну школу. Цікаво те, що при вступі до навчального закладу, крім свідоцтва про народження та освіту, обов'язковим документом було «свідоцтво моральності». Як і в інших державних школах, платили лише за харчування 16-18 злотих щомісяця. Протягом 11 місяців учениці вивчали польську мову, історію Польщі, математику, гігієну, кооперацію, рахунки, співи та інші предмети. Крім теоретичних знань, важливе місце відводилося практичним навичкам: городництву, годівлі худоби, шовківництву. Вчили також ткацтва, крою і шиття, в'язання, гаптування, прання.

Дана проблема потребує подальшого дослідження, популяризації та поширення серед молоді з метою формування гордості за свій край та народ, історичної пам'яті.

Список використаних джерел

1. Діти до фахових шкіл ! // Народний вісник (Луцьк). – 1927. – 28 липня.
2. Омельчук В. В. Духовно-освітні традиції Волинського краю : Навчальний посібник / В. В. Омельчук. – Дубно, 2000 – 110 с.
3. Ющук В. Л. Любомль: Вічна молодість древнього міста: Історико-красознавчий нарис / В. Л. Ющук. – Луцьк: Надстир'я, 2005. – 208 с.

4. Юшук В. Л. Любомльський повіт Волинського воєводства 1921-1939 рр.: навч. посібник / В. Л. Юшук. – Луцьк, 2011. – 204 с.

Вікторівська Ірина

*Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я.Франка, студент*

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ СТЕПАНА ВАСИЛЬОВИЧА ВАСИЛЬЧЕНКА

Серед класиків української літератури важливе місце займає письменник-реаліст Степан Васильченко. Він – відомий вчитель, розвинута особистість і просто творча людина. Його багатогранність вражає. Його постать – плід трудового суспільства, який тісно пов'язаний з народом. Степан Васильченко в своїх творах підносить пекучі питання, українського, селянського життя. Висвітлювати прагнення і бажання народу, боротьбу за визволення й незалежність трудящої людини, надію на радісне, світле майбутнє – був його обов'язок, як і інших відомих письменників. В творах Васильченка поєдналась енергійність, сила, „двигун” до досягнення, і біль, прикрість за свою Батьківщину.

1895 року Степан Панасенко їде до Коростишівської учительської семінарії. Назавжди запам'ятався йому цей день. Посходилися родичі, сусіди, товариші. Жаль було Степану розлучатися зі старою, похиленою хатою. Та гордощі стримували сльози. В автобіографічній повісті «Мій шлях» майбутній письменник згадував: «Я ходжу тихий, покірний, увічливий. Мені здається, що вираджають мене дійсно за

посланця кудись, в ті чудові краї, де людям світ легший і ясніший. Мене першого в нашому роді з діда-прадіда!... Між моїм родом – батьками, дідами, самими далекими пращурами – я перший іду до культури, до світла, перший пробиваю ту стіну, що стоїть нам на шляху до того чарівного, такого придатного і такого мало досяжного для нас, бідних селян, іншого світу. Я – посланець» 2].

Відтоді юнак дав собі клятву ніколи не цуратися того середовища, де він уперше бачив світ, де проходило його дитинство, де зароджувалася в його серці перша любов до української пісні, творів Великого Кобзаря, де він уперше навчився читати й писати, де в його розумі вперше зародилася думка стати письменником.

Коли Панасенко під'їжджав до Коростишева, переплелися в його серці почуття смутку та радості. При складанні вступних іспитів він показав свої прекрасні всебічні знання. Навчався юнак у семінарії три роки. Ці роки були кращими з кращих у його житті. Пізніше письменник загадував про них у повісті «Мій шлях» так: «Три роки пролетіли для мене в семінарії як юнацьке свято» [2]. Прощаючись зі Степаном Панасенком, директор семінарії Іван Несторович Давидович говорив: «Летюча натура, вітер, – неодмінно влізеш у якусь історію».

18 червня 1898 року Панасенко закінчив Коростишівську учительську семінарію і одержав свідоцтво, у якому було записано: «Стефану Васильеву Панасенко, сину козака, дев'ятнадцяти лет в том, что он, при отличном поведении ... удостоивается звания учителя начального училища и при поступлении на означеную должность имеет пользоваться всеми правами, той должности присвоенными».

Із цим дипломом та з величезним бажанням служити народу пішов дев'ятнадцятирічний випускник семінарії вчителювати. Спочатку працював у сільських школах Київщини і Полтавщини. Із 1904 року навчався в Глухівському вчительському інституті. За виступ проти місцевих властей зазнав переслідувань, через те переїхав на Донбас, де брав участь у робітничих страйках, був заарештований. У 1908 році повернувся в Ічню, почав звійматися журналістикою, писав статті, оповідання. На початку 1910 року одна з київських газет надрукувала оповідання С.В. Панасенко зі шкільного життя під назвою «Роман». Твір був написаний під псевдонімом «Степан

Васильченко», що став з того часу постійним літературним ім'ям талановитого письменника.

Звичайно, творчій зрілості передували літературно-мистецькі впливи, що їх зазнав молодий Васильченко. Йдеться не про примітивні учнівські наслідування і запозичення, а про органічне засвоєння певної естетичної системи, певного художнього методу. Саме такий характер мав вплив на Васильченка народної пісні, творів Шевченка і Гоголя, тобто вплив фольклору, української та російської літератури — вплив, якому сам письменник надавав вирішального значення.

У творчості Васильченка виразно відчувається її співзвучність з народнопісенною поетикою. Ця співзвучність виявилась у мові і стилі, у принципах побудови художніх образів. Уся його творчість наскрізь перейнята мотивами народних казок, пісень, народнопоетичною фантастикою.

Писати почав наприкінці 90-х років XIX сторіччя. Перша книжка оповідань «Ескізи» вийшла 1911 року, друга — «Оповідання» — 1915 р.

Добре знав життя школи, психологію дітей і постійно працював у царині літератури для юних читачів, створив багато оповідань і казок, повісті «Талант» (1924), «Авіаційний гурток» (1925), «Олив'яний перстень» (1927), «В бур'янах» (перша частина незакінченого роману про Т.Г.Шевченка — «Широкий шлях»), а також ряд п'єс. Письменник виступав у різних жанрах, та славу йому принесли новели, які хвилювали і досі зворушують читачів своєю глибокою правдивістю, непідробним ліризмом, художньою витонченістю. Творче життя Степана Васильченка свідчить про цілком самобутній, неповторний і багатогранний талант.

Тематикою творів Васильченка були знайомі для нього теми, а саме: вчителі, школа, діти, сільське життя, війна.

1 березня 1929 року у Києві було широко відзначено п'ятдесятиріччя новеліста. Але загострювалася хвороба, через що письменник був змушений покинути роботу. 11 серпня 1932 року Степан Васильченко помер. Поховали його у Києві на Байковому кладовищі.

Минуло багато років із тих пір, коли востаннє бачила Коростишівська учительська семінарія свого вихованця. Та пам'ятають і пам'ятатимуть стіни його голос, його прекрасні відповіді, його гру на скрипці. Нині фасад головного

навчального корпусу прикрашає меморіальна дошка з написом: «Тут, у Коростишівській учительській семінарії, у 1895 – 1898 роках навчався визначний український письменник Степан Васильченко (Степан Васильович Панасенко) (1878 - 1932)». Здається, ніби дивиться він на сучасних студентів, радіє їхнім успіхам, спонукає примножувати славу рідного коледжу.

Степан Васильченко - неповторний, невмирущий геній українського слова. Його твори озвучують в людських серцях найпотаємніші ліричні струни, оживляють веселі усмішки, утверджують високі пориви до краси і гуманізму.

Список використаних джерел

1. Деркач Б. А. Васильченко Степан Васильович // Українська літературна енциклопедія. – Т. 1. – К., 1988. – С.278-279.

2. Васильченко С. Твори в чотирьох томах [Текст] / С. Васильченко. Т. 4 : автобіографічні твори. - К. : АН УРСР, 1960. – 454 с.

3. Васильченко С. Оповідання. Повісті. Драматичні твори / С. Васильченко. – К.: Наук. думка, 1988. – 600 с.

Гаган Ольга Олегівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

МИКОЛА БУКАТЕВИЧ – ВОЛИНСЬКИЙ ХУДОЖНИК ТА ПЕДАГОГ

В історії художньої освіти Волині значне місце посідає постать Букатевича Миколи Петровича - волинського живописця, талановитого педагога, організатора художньої студії і мистецької освіти у місті Володимирі-Волинському.

Микола Букатевич народився 16 вересня 1907 в м. Любомлі у сім'ї робітників. Його дитинство пов'язане з неповторними враженнями від чарівної поліської природи, народного мистецтва, пам'яток архітектури. У 1914 році події Першої світової війни змусили велику родину покинути домівку й податись на схід України. У 1918 році померла його матір.

Через два роки (1920) він з батьком і сестрою повернувся до рідного Любомля. У 1923 році помирає батько. Вижити сироті допомагають родичі і добрі люди.

У 1924 році хлопець закінчує 7 класів Любомльської загальної школи. А вже наступного року (1925) вирушає до Кракова. Юнака вабило мистецтво, і він, відчуючи своє обдарування, намітив подальший шлях: стати художником. Мистецький фах набирив тоді популярності. Та вступити до спеціалізованого навчального закладу йому не вдалося.

Наступні 5 років Букатевич працював за мізерну платню у різних приватних майстернях. Але вже сама атмосфера Кракова з його готичними костелами, ренесансними будинками, овіяними історичними вітрами, формували у ньому художника. Згодом (1930) він переїхав до Варшави, якій у 30-ті роки ХХ століття належала провідна роль у підготовці західноукраїнських митців. Тут він навчався у вечірній школі, поглиблюючи базові знання, вдень працював художником-оформлювачем на хімічному заводі. Протягом двох навчальних років (1935-1936, 1936-1937) студіює у Варшавській школі мистецтв, яка дає йому добрі знання з теорії і практики живопису, графіки, скульптури. Є й перші успіхи. У 1937 році він стає членом об'єднання «Спокій». Твори митця експонуються на двох виставках у Варшаві.

Гурток «Спокій» сформувався у Варшавській школі образотворчого мистецтва студентами-українцями, переважно з Волині. Молодь з бідних верств згуртувало прагнення вижити і стати художниками. Український мистецький гурток «Спокій» організовував у Варшаві і містах Волині виставки своїх гуртківців. За 11 років його діяльності (1927-1938) було організовано 13 виставок. Накладом гуртка було випущено екслібриси та графічні аркуші Ніла Хасевича, який виконував обов'язки секретаря гуртка. Велика працездатність, наполегливість в опануванні малярською культурою, освоєння різних технік, поважне ставлення до природи, вірність добре знайомим темам українського життя виховали з багатьох гуртківців митців, твердих у своїх переконаннях. Таким був і Микола Букатевич з Любомля.

1939 року Букатевич екстерном склав іспит за гімназійний курс і готувався до вступу в академію мистецтв. Проте Друга світова війна зруйнувала всі плани. Із Варшави

Букатевич переїхав до Грубешова — ближче до рідної землі. Тут він у 1940–1943 роках займався реставрацією сакрального живопису, розписував церкви. Інтерес до церковного мистецтва художник зберігав усе життя і присвятив йому кілька років, уже проживаючи у Володимирі-Волинському.

В 1944 році Букатевич повернувся в Україну. Спочатку потрапив до Одеси, працював у приміському колгоспі «Чорноморська комуна» завідувачем клубу. Потім переїхав до Києва, де жила його рідня. Після цього почався Володимир-Волинський період життя та творчості митця. Він працював керівником станції юних техніків, викладав у педагогічному училищі.

Букатевич активно включився в культурно-мистецьке життя міста: клопотав про відкриття філії Товариства художників Володимира-Волинського, двічі заснував дитячу художню студію: вперше — 1947 року (студія діяла два роки), вдруге — 1974 року. Художник ставив за мету навчити дітей рисунку, малярській техніці, розумінню площини й простору, прагнув одухотворити практичні знання естетичним чуттям. Він уважно слідував за успіхами учнів, підтримував найобдарованіших. Студія стала важливою громадською справою Букатевича. 1978 року студію було реорганізовано у Володимир-Волинську дитячу художню школу.

У 1978–1979 роках відбулися персональні виставки творів митця в Луцьку, Володимирі-Волинському, Любомлі.

13 квітня 1985 року Букатевич помер. Його твори зберігаються у педагогічному училищі, дитячій художній школі й історичному музеї Володимира-Волинського та в Любомльському краєзнавчому музеї. Є кілька картин і в Художньому музеї Луцька.

27 вересня 2007 року в культурно-мистецькому центрі Володимира-Волинського відбулася науково-мистецька конференція з нагоди відзначення 100-річчя від дня народження Букатевича. Також було відкрито виставку робіт художника.

Надбанням його таланту стали пейзажі, натюрморти, портрети, тематичні картини: «Портретний етюд» (1938), «Перша будова» (1947), «Автопортрет» (1948), «Портрет дідуся» (1948), «Біля сільського клубу» (1950), «Луцький замок» (1952), «Весняна повінь» (1952), «Початок осені» (1960), «Півонії» (1960), «Портрет пасічника І. Пашенка» (1963), «Дорога у

Володимирі-Волинському» (1965), «Ланкова-льонарка колгоспу „Радянська Україна“ Домна Потеруха» (1970), «Козацькі могили» (1972), «Жертвам фашизму» (1974), «Народні месники» (1975), «Залишок минулого» (1977).

Список використаних джерел

1. Галькевич Т. А. Букатевич Микола Петрович // Енциклопедія сучасної України / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Координац. бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – Ред. І. М. Дзюба (співгол.). – К. : [б. в.], 2004. – Т. 3: Біо – Бя. – 696 с.
2. Каталог персональної виставки робіт самодіяльного художника М. П. Букатевича. – Луцьк, 1978. – 15 с.
3. Остап'юк О. Художник Букатевич М. П. // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир-Волинський в історії України та Волині: Матеріали XIV Волинської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 13-й річниці незалежності України та 680-й річниці надання Володимир-Волинському магдебурзького права. – Луцьк, 2004. – С.115-118.
4. Власюк В. Почерк митця // Слово правди. – 1979. – 18 липня.

Грицанчук Неля

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*
Науковий керівник: **Л.Л. Катинська**

РОЛЬ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОЇ ШКОЛИ-ГІМНАЗІЇ ІМЕНІ О. ЦИНКАЛОВСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Володимир-Волинський – одне з найдревніших міст України з багатою історією та мальовничою природою. В історії кожного народу є величні постаті, непідвласні часу. Саме такою постаттю для володимирчан став Олександр .Цинкаловський – наш визначний земляк, історик, археолог, дослідник Волині [2, с.39].

Цинкаловський Олександр Миколайович – народився 9 січня 1898 року у Володимир-Волинському. Тут пройшли його дитячі роки. У Ковелі Олександр вступив до підготовчого класу місцевої гімназії. Згодом потрапив на військову службу до Житомира. У 1936 році став директором Кременецького музею. Він писав про найдавніші події з історії України [2, с. 41]. Не оминав у своїх студіях вчений і теми мистецтва — він був одним із перших, хто пов'язував життя і творчість видатного українського іконописця початку XVIII ст. Йова Кондзелевича з Волинню [1, с. 67-68]. Внесок О.Цинкаловського у вивчення і дослідження історії Волинського краю є ґрунтовним і незаперечним. Науковий доробок присвячений рідній Волині відображений у наукових працях: «Сліди християнства на Волині перед князем Володимиром 981 р.» (1930); «Княжий город Володимир» (1935); «Волинські дерев'яні церкви XVII — XVIII ст.» (1935); «Матеріали до праісторії Волині і Волинського Полісся» (1961) ; «Старовинні пам'ятки Волині» (1975); «Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник — від найдавніших часів до 1914 року» (1984, 1986) [3, с.78]. Його наукова діяльність є зразком для формування творчої, самобутньої особистості. Тому 29 червня 2003 року було прийнято рішення назвати в честь О. Цинкаловського одну з найкращих шкіл Волині «Володимир-Волинську школу-гімназію №4». Володимир-Волинська школа-гімназія гостинно відкрила двері перед гімназистами першого вересня 2003 року. На час її заснування гімназію відвідував 401 учень. Протягом літа активно , у постійній взаємодії працювали міські служби по реставрації старих корпусів гімназії [1, с.58]. Зі слів працівників школи: «Спочатку було складно. Це стосувалося не стільки організації навчально-виховної діяльності в середині самого закладу, як утвердження у новому статусі перед очима громадськості і головне перед замовниками освітніх послуг батьками і їх дітьми, які повірили в запропоновану концепцію розвитку освітнього закладу нового зразка». І тепер це вже історія. Хоча порівняно з тисячолітньою історією міста вона може видатися незначною.

Протягом тринадцяти років гімназія активно розвивалася, про це свідчать успіхи всього гімназійного братства: учителів і учнів. Із стін гімназії випущено 437 учнів, 73 з них нагороджені медалями за особливі заслуги, із них 49 вручено золоті медалі ,

24 - срібні. В гімназії працює 65 педагогів, 28(43%) з яких мають вищу категорію. Протягом всього періоду у гімназії вивчалася поглиблено англійська мова з початкових класів, а з 2010 р. введено вивчення другої мови: німецької, французької, російської, іспанської, факультативно - польської. Потужний педагогічний колектив забезпечує профільність навчання у таких напрямках: фізико-математичному, правовому, хіміко-технологічному. біолого-хімічному. історико-філологічному. іноземна філологія. математичному, суспільно-гуманітарному. Володимир-Волинська гімназія імені Олександра Цинкаловського – єдина у місті, яка вже багато років співпрацює із колегами із США, Німеччини, Польщі. В ході дослідницької бесіди із директором гімназії Олександром Романюком, ми дізналися, що співпраця гімназії із громадськими організаціями з-за кордону та участь у навчальних міжнародних проектах почалася із договору із Корпусом миру з США. На сьогодні у навчальному закладі вже майже три роки працює волонтер цієї організації – Jakob McGrew. Здійснюючи гностичний аналіз систем шкільного навчання в Україні та США, ми маємо такі результати:

<i>В школах США</i>	<i>Гімназія м. Володимир - Волинського</i>
На день по 4-5 уроки	На день по 5-6 уроків
Тривалість навчання – 12 років	Тривалість навчання – 11 років
Велика кількість гуртків	Мала кількість гуртків
Менші вимоги до дітей	Більші вимоги до дітей
Знання учнів після закінчення школи менші, порівняно з гімназією	Знання учнів після закінчення гімназії набагато більші
Кількість уроків менша	Кількість уроків більша

Зміст навчання відрізняється тим, що в школах Америки учнів вчать креативно думати, а в гімназії учнів вчать дуже багато фактів. Доцільним, на думку фахівця із Америки, є зміна терміну навчання: «Було б краще, якби учні навчалися не 11 років, а 12 років. Якби був додатковий рік навчання, то розклад не був би такий тісний».

На даний момент школа-гімназія переходить на Європейські стандарти. Нещодавно поїздка 10-ти учнів та вчителів до міста Цвікау (Німеччина) вже принесла свої результати. Старшокласники відтепер на уроках іноземної мови,

не запитують дозволу вийти із класу та можуть пити на уроці воду. Співпраця із польськими школами також триває не перший рік. Спочатку учні із Володимира-Волинської школи-гімназії їздили на обмін досвідом у Люблінську гімназію №30. Зараз – активніше до Грубешова.

Поспілкувавшись з учнями гімназії можна зрозуміти, що їм подобається навчатися у такому престижному навчальному закладі. Опитавши учнів різного віку у кількості 20 осіб, ми дізналися, що 85% (17) дітей люблять свою школу, і пишаються тим, що вони мають змогу там навчатися. Решта 15% (3) незадоволені навчанням у гімназії (причину пояснити не можуть). Також 60% (12) відповіли, що не цікавилися історією своєї школи.

Сьогодні у школи є грандіозні плани щодо подальшого руху вперед. Адже ніколи не потрібно зупинятися на досягнутому, дорогу долає тільки той, хто йде вперед. За пройдені роки керівництво школи навчилося реально споглядати на життя і будувати плани, які завжди виконують. У стінах гімназії вивчають можливості кожного з учнів і намагаються їх реалізувати. Цієї мети працівники гімназії притримуються протягом багатьох років існування школи.

Список використаних джерел

5. В.В.Омельчук Духовно-освітні традиції Волинського краю. Навчальний посібник. Дубно, 2000 р. – 110 с.
6. Ющук В.Л. Любомль: Вічна молодість древнього міста: Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 2005. – 208 с.
7. Ющук В.Л. Любомльський повіт Волинського воєводства 1921-1939 рр.: навч.посіб. – Луцьк, 2011. – 204 с.

Грицюк Ольга Віталіївна
*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
студент*

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ОКРУЖНОЇ ШКІЛЬНОЇ РАДИ У м. ВОЛОДИМИРІ-ВОЛИНСЬКОМУ (1914-18 рр.)

Важливим чинником формування національної само-свідомості українців Волині була освіта, тому справа розбудови шкільництва на початку ХХ ст. стала особливо актуальною для українського руху. Однак з огляду на відсутність національних шкіл та засилля великодержавної ідеології в діючих навчальних закладах система освіти слугувала денаціоналізації українського населення. Волинь розглядалася як невід'ємна частина споконвічних російських земель, і будь-яке ствердження української своєрідності сприймалося як антидержавний виступ і жорстоко каралося.

В історико-педагогічних дослідженнях становлення української школи на Волині початку ХХ ст. привертає дедалі більшу увагу вчених. Однак, попри все, тема досліджена недостатньо, тому її подальше вивчення є актуальним.

Перша світова війна прискорила зростання національної свідомості українців. В ситуації, яка виникла, відкрилося широке поле для національно-патріотичної діяльності в Західній Волині галицької інтелігенції під керівництвом Загальної Української Ради (ЗУР), Союзу визволення України (СВУ) і Бюро культурної помочі для окупованих земель та зі згоди окупаційної влади.

Великий внесок в розвиток освіти зробили Українські Січові Стрільці, які займалися розвитком шкільництва на Волині. Така спрямованість впливала із самої стрілецької ідеології, згідно з якою досягти поставленої мети, тобто вибороти українську державність, було можливим тільки спираючись на сили власного народу. Але оскільки основна частина тогочасного західноукраїнського суспільства в силу багатьох причин ще не була готовою для виконання такої місії, то необхідна була систематична і наполеглива освідомлююча праця серед загалу українства, за яку й взялися стрільці.

Перші стрільці прибули на Волинь восени 1915 р. Наприкінці 1915 року, коли австрійсько-німецькі війська

окупували Західну Волинь, тут була утворена окрема територіально-адміністративна одиниця - так званий Волинський округ з центром у Володимирі. У зв'язку з тим, що населення Волині було вороже настроєне щодо австрійських солдатів, то йдучи на окремі поступки українцям, військове командування прийняло рішення розмістити тут окремі підрозділи Українських Січових Стрільців.

Коли в результаті літніх боїв 1915 р. союзні війська, серед яких був і легіон УСС, здобули Холмщину, Підляшшя, частину Полісся та західну Волинь, стрілецьтво вирішило налагодити контакти з українським населенням цих територій, щоб пропагувати серед нього національно-державницькі ідеї та допомогти йому в часі воєнних труднощів.

Вже з липня четар УСС Микола Сасевич почав клопотатися про вироблення дозволу стрільцям на просвітницьку працю серед українців згаданих земель. Австрійське військове командування 26 січня 1916 р. дало дозвіл на створення на Волині трьох комісаріатів УСС, які мали вести набір волинських добровольців до стрілецького легіону. Активно обговорюючи свою майбутню місію, стрільці вже з самого початку були переконані у необхідності використати її насамперед для культурно-просвітньої праці, а вербункова акція мала стати лише засобом досягнення цієї мети [5].

Великий вплив на розвиток шкільництва у 1916 – 1918 роках мала Українська Шкільна Окружна Рада, діяльність якої спрямовували січові стрільці. Метою її створення було поліпшення організації освіти на Волині. Вона налічувала 10 осіб. Перше засідання Української Шкільної Ради відбулося 10 грудня 1916 року у м. Володимирі – Волинському. На ньому були присутні бургомістр Гнат Мартинець, Євген Чирановський, четар Микола Сасевич, Савина Сидорович, Дора Лещинська, Ірина Волянська, Осип Назарук, Андрій Дідик, Іван Романків, Володимира Волянська [2].

На цьому засіданні було ухвалено склад Окружної Шкільної Ради, яка складалася з голови Гната Мартинця, заступників Дмитра Вітовського - сотника УСС, четара Миколи Сасевича, секретарки Володимири Волянської, Євгена Чирановського як голови Місцевого Шкільного Комітету разом із заступником – Савиною Сидорович, Осипа Назарука і Івана Романківа як делегатів Комісаріату УСС у Володимирі – Волинському, Андрія Дідика і

Остапа Вахнянина як делегатів гімназії [2].

На першому засіданні Округної Шкільної Ради було прийнято рішення затвердити в її складі два комітети: Шкільний Комітет Стрілецький і місцевий Шкільний Комітет. До обов'язків Стрілецького Шкільного Комітету входило заснування гімназії і шкіл в окрузі, а також матеріальне забезпечення школи у Володимирі – Волинському. Головою Стрілецького Шкільного Комітету вибрано четара М. Саєвича, заступником Осипа Назарука, секретарем А.Дидика, членів призначав комісаріат.

Місцевий Шкільний Комітет опікувався українською народною школою у Володимирі – Волинському. Він складався з голови - Євгенія Чирановського, заступника управительки школи - Савини Сидорович, секретарки - Дори Лещинської і двох членів Комісаріату Українських Січових Стрільців: четара М. Саєвича і А. Дідика [2]. З грудня 1916 року по березень 1918 року було проведено дев'ятнадцять засідань Округної Шкільної Ради.

На засіданнях обговорювали широке коло питань, пов'язаних з роботою українських народних шкіл: від підбору вчителів до збирання та розподілу пожертвувань між школами округи, про двомовні школи на Волині, про організацію українських народних шкіл на сусідній Холмщині, про гімназію у Володимирі-Волинському [3]. В протоколах Ради відображено широке коло питань культурно-освітнього плану: робота перших на Волині курсів грамоти, видання українського православного календаря та часопису для місцевого населення, влаштування для біженців магазинів та їдалень тощо. Майже на кожному засіданні Української Шкільної Округної Ради вирішувалось питання нестачі учительських сил, тому що збільшувалась кількість українських шкіл. Українській Шкільній Округній Раді вдалося віднайти по селах близько десятка місцевих педагогів, яких також було залучено до праці. Серед них: Юрій Глуховський, Дмитро Лотоцький, Марія Панасюк, Надія Мосюк, Антонія Савич, Антон Чайко [4].

Уже навесні 1916 р. були засновані перші українські школи на Волині. Спільними зусиллями представників УСС і освітніх працівників вже за перший місяць діяльності комісарів засновано 46 сільських шкіл, де навчалось понад 800 дітей. Загалом у 1916–1918 рр. УСС, за різними підрахунками, відкрили у краю від 150 до 250 українських шкіл. [6, с.17]. Найкращими з них були школи у Володимирі-Волинському (імені Тараса Шевченка), Ковелі,

Матієві, Устилузі та інші.

Педагогічний персонал у нововідкритих українських школах складався спочатку головним чином із самих українських січових стрільців. Сюди приїхало кілька десятків освічених стрільців, які тимчасово були звільнені від військової служби.

Результатом діяльності Української Шкільної Ради у Володимирі-Волинському було вже те, що вперше за довгий час на волинських землях постали українські школи, де діти отримали змогу навчатися рідною мовою і дізнатися правдиву історію свого народу. Перебування Українських Січових Стрільців на Волині істотно вплинуло також на пробудження національної свідомості місцевого населення.

Список використаних джерел

1. Державний Архів Волинської області. – Ф.421. – Оп. 1. – Спр.2. – Арк.13.
2. Державний архів Волинської області . – Ф.429. – Оп. 1. – Спр.1. – Арк.1.
3. Державний архів Волинської області. – Ф. 429. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.12.
4. Державний Архів Волинської області. – Ф.519. – Оп. 1. – Спр.2. – Арк.15.
5. Заброварний Б., Бернадський Б. Роль українських січових стрільців у культурно-освітньому відродженні на Волині в роки першої світової війни / Б. Заброварний, Б.Бернадський // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край: матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – С.212 -213.
6. Каліщук О. М. Роль галицької інтелігенції в національно-культурному відродженні українців Волині (1914-1918 роки) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. М. Каліщук; Нац. акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. - Львів : [б. и.], 2003. –18 с.
7. Пісоцький А. М. Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу / А. Пісоцький, Н.Войтюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 173 с.

Гузь Світлана Петрівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ: СИСТЕМА РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У 30-х роках минулого століття видатний психолог Л. Виготський висунув ідею про систему навчання, яка не просто спиралася б на випадкові інтелектуальні здібності дитини, а формувала б їх – «навчання повинне вести за собою розвиток». Впровадження такої системи у шкільну практику почалося у 80-х роках минулого століття.

Це принципово новий підхід до системи освіти. Вона базується на трьох точках опори. Найперше – формування у молодшому шкільному віці теоретичного типу мислення, яке спирається на дошкільний досвід дитини. Друге – розвиток пізнавального інтересу, бажання вчитися. Навчальний процес будується так, що результатом уроку є самостійно здобуті знання, а не викладена вчителем готова істина. Для досягнення успіху у житті, крім розуму і бажання, потрібна третя точка опори – вміння співпрацювати з людьми.

Отож, в системі розвивального навчання формується успішна людина, яка не боїться світу, в якому живе, спокійно ставиться до невдач.

В кінці 1950-х років науковим колективом під керівництвом Леоніда Володимировича Занкова (1901-1977 рр.) було розпочато експериментальне дослідження з вивчення об'єктивних закономірностей процесу навчання. Воно здійснювалося з метою розвитку ідей та положень Л.С. Виготського про співвідношення навчання та загального психічного розвитку учнів.

Теорія Л.В. Занкова спочатку була створена для навчання учнів, але деякі її положення можуть бути корисні і при навчанні дорослих. Згідно з цією концепцією, загальний розвиток тлумачився як розвиток здібностей учнів. Основними критеріями при визначенні його рівня були розвиток спостережливості, абстрактного мислення, практичних дій. Прагнучи сформувати дидактичну систему, яка забезпечила б найвищу ефективність навчання, що є передумовою загального

розвитку учнів, Л. Занков обґрунтував основні дидактичні принципи розвивального навчання, суттєво відмінні від принципів традиційної дидактики, спрямованих на успішне навчання, тобто засвоєння учнями знань, умінь, навичок. Загалом система розвивального навчання мала у своїй основі такі взаємопов'язані принципи: принцип навчання на високому рівні складності; принцип навчання швидким темпом; принцип провідної ролі теоретичних знань; принцип усвідомлення школярами процесу учіння; принцип цілеспрямованої і систематичної роботи з розвитку всіх учнів.

Дальніше експериментальне дослідження системи розвивального навчання проходило під керівництвом Д.Б. Ельконіна і В.В. Давидова. Метою системи, запропонованої Д.Б. Ельконіним і В.В. Давидовим, є розвиток особистості молодшого школяра. Реалізація цієї мети може бути забезпечена шляхом формування у молодших школярів теоретичного типу мислення, що припускає оволодіння наступними інтелектуальними вміннями: аналізом, рефлексією, моделюванням, плануванням. Систему розвивального навчання регулюють наступні принципи: принцип організації процесу навчання відповідно до етапів вікового розвитку дітей; принцип діяльності; принцип предметності.

Для того, щоб досягнути поставлених цілей, учителеві, який використовує цю технологію, необхідно:

- створити можливості для учнів займатися найцікавішими для них видами діяльності, самостійно визначати її інтенсивність та обсяг;

- змістове наповнення уроку, що виходить за межі встановлених програмою обсягів;

- дати можливість учням працювати самостійно, допомагаючи їм лише в оволодінні необхідними методами й навичками;

- працювати з класом, починаючи із стартової діагностики предмета (наприклад, тести із шести завдань для шести груп учнів класу);

- частіше практикувати колективну форму навчання, яка реалізується в ході спілкування в динамічних парах, коли дитина виступає то в ролі слухача (учня), то в ролі оповідача (вчителя);

- підсумковий контроль проводити разом із декількома учнями;
- створювати такі умови пізнання, які б давали можливість для здійснення "вибуху здогаду";
- бажано використовувати педагогічно доцільні паузи, наприклад, "початкову паузу", "паузу незнання" і т. д.

Досвід використання ідей розвивального навчання у шкільній практиці ми знаходимо у ЗОШ № 5 І-ІІІ ст. м. Володимира-Волинського. Навчання за системою Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова відкрило нові можливості для вчителя у реалізації розвивальних цілей уроку. Виявляється, щоб провести урок в такому класі, треба бути внутрішньо до нього готовим. Вчителю необхідно дочекатися правильної відповіді, а не нав'язувати її, вчити міркувати, звикнути до групової роботи та метушні. Кожна навчальна робота у системі розвивального навчання будується за принципом співробітництва в межах спільно розподіленої мети.

Аналізуючи роботу в школі за системою розвивального навчання, можна зробити висновки:

1. Споживацькі мотиви, з якими діти приходять до школи, змінюються на пізнавальні, змістовні. Формуються основи наукового мислення, інтелектуальні і особові здібності, яких раніше у дитини не було.

2. Учні оволодівають головними учбовими діями: дією цілепокладання, аналізу, моделювання, контролю та оцінки.

3. Труднощі, які виникають у дітей з низьким рівнем інтелектуальних здібностей, поступово долаються у груповій роботі.

4. Найпасивніші учні включаються до роботи в групах за бажанням, докладаючи усіх зусиль, щоб не підвести своїх товаришів по команді.

5. Групова робота підвищує в учнів позитивне ставлення до навчання, бажання відвідувати школу не втрачається.

6. Поліпшуються стосунки між однокласниками, зростає впевненість учнів у власних можливостях, підвищується почуття власної гідності. Таким чином, створюється необхідна психологічна основа подальшого розвитку особистості у підлітковому та юнацькому віці.

7. А в учителя є можливість до реалізації своєї педагогічної творчості, тому він отримує задоволення від своєї роботи.

У ЗОШ №5 за системою розвивального навчання успішно працює творча група вчителів початкових класів. Вони закінчили відповідні курси (Панчук Н.О., Чайко О.А., Бобік Н.Г.), на практиці удосконалюючи і шліфуючи перспективну технологію навчання. Проте існує проблема в наступності. Учні, переходячи до 5-го класу, навчаються за традиційною системою. Проблему можна розв'язати за рахунок перепідготовки вчителів-предметників, а це вимагає певних коштів та бажання самих вчителів.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 218 с.

2. Павленко В. В. Технологія розвивального навчання Д.Б. Ельконіна – В. В. Давидова / В. В. Павленко // Історичні аспекти, сучасний стан і перспективи розвитку системи дошкільної і початкової шкільної освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.О. Максимової, М.А. Федорової. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2001. – 378 с.

3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи/ О. Я. Савченко: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.

4. Кушнір О. М. Мета, завдання та зміст розвивального навчання/ О.М. Кушнір. – 14 лютого 2014. – <http://klasnaocinka.com.ua/>

ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ У ДАВНЬОРУСЬКУ ДОБУ

Актуальність створення системи національного виховання в умовах держави України визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей. У пошуках нової системи виховання на перший план висувуються гуманістичні ідеї та орієнтири, що сягають своїм корінням часів Давньої Русі [3].

Питання появи шкіл і писемної традиції східних слов'ян вивчали науковці Л. Артемова [1], С. Бабишин [2], С. Сірополко [8], М. Стельмахович, Д. Федоренко [5].

Розвиток освіти у Київській Русі ґрунтувався на власних національних традиціях та використанні античного й болгарсько-візантійського досвіду шкільного навчання. Поширенню грамотності сприяло прийняття християнства (988 р.) у його східному, православному варіанті, що, на відміну від католицизму, давало змогу проводити богослужіння рідною мовою.

Досі нема однозначної думки про те, чи існували в Київській державі правильно організовані школи та який був рівень тогочасної освіти. Відомий історик української педагогіки С. Сірополко поділяє учених на три категорії залежно від їх погляду на стан освіти в Київській Русі: 1) учені (Ф. Леонтович, М. Лавровський), які дотримуються думки, що освіта за доби Київської держави стояла дуже високо, були правильно організовані школи, а саме духовенство вважало за обов'язок поширювати освіту серед своїх парафіян. Ф. Леонтович твердить, що кожна парафія повинна була мати школу. М. Лавровський вважав, що був окремий клас людей, котрі володіли всіма освітніми засобами, які знала тоді Візантія; 2) учені (Е. Голубінського, К. Харламповича), які доводять, що в стародавній Русі не було шкіл, а приватні особи відкривали у себе вдома, так би мовити, публічні читання. Е. Голубінський відзначає: «Ця саме форма не урядових шкіл, а приватного навчання, – каже він, – була, треба думати, причиною того, що освіта пройшла через нас, як крізь сито» [8, с. 26]; 3) учені, які

шукають правду посередині. Наприклад, М. Грушевський доводить, що в наших давніх джерелах зовсім нема виразних вказівок про організовані школи, але ті джерела дають нам право думати, що освіта набувалася тоді чи в колективних школах, чи від поодиноких учителів, причому переважна більшість прагнучих освіти шукала тільки самої письменності – навчання читати [8, с. 26–27].

Шкільна освіта за князювання Володимира Великого (980–1015) і Ярослава Мудрого (1015–1054) стає частиною загальнодержавної і церковної політики Давньої Русі. Причини, що сприяли швидкому розповсюдженню грамотності на Русі:

1) турбота про освіту не лише церковників, а й князівської (світської) влади. Перша школа «книжного вчення» відкрита 988 р. Володимиром при Десятинній церкві (300 учнів), Ярослав Мудрий у 1037 р. і відкрив двірцеву (палацову) школу у Софійському соборі у Києві; 2) проведення навчання в давньоруських школах рідною, слов'янською мовою, а не як на Заході – латиною; 3) розповсюдження такої форми освіти як самоосвіта (що була невідома для Заходу того часу); 4) давньоруські школи були більш доступними для простих людей; 5) освіта була доступною для дівчат. У 1086 р. Ганна Всеволодівна відкрила жіночу школу при Андріївському монастирі у Києві. Низка джерел засвідчує високу освіченість жінок насамперед у князівських верхах. Ярослав Мудрий через своїх високоосвічених дочок був названий «тестем Європи» (Анна – дружина французького короля Генріха, Єлизавета – норвезького короля Гарольда, Анастасія – угорського короля Анджея). Високоосвіченою була внучка В. Мономаха Євпраксія (Зоя), яка написала перший науковий медичний трактат «Алімма» («Мазі»); 6) давньоруські школи за своєю організацією були більш демократичними, тут дисципліна мала більш м'який характер [6, с. 9].

В XI ст. (період розквіту Київської Русі) були такі типи шкіл:

1. Школи «книжного вчення» навчали по книгах. 1037 р. Ярослав Мудрий при Софії Київській заснував школу підвищеного типу, відкрив велику бібліотеку. Школа Ярослава мала міжнародне значення (при дворі князя виховувались англійські королевичі Едвін і Едуард, майбутній король Данії Магнус Добрий, угорський королевич Андрій, датський

королевич Герман та ін.). У школі викладалися «сім вільних мистецтв».

2. Для монастирських шкіл ігумен Києво-Печерського монастиря Феодосій у 1068 р. запровадив для ченців обителі Студитський статут (798 р.), за яким передбачалося навчання монахів грамоті, життя в гуртожитку, обов'язкова фізична праця, відречення від будь-якої власності, сувора дисципліна.

3. У кінці XI – початку XII ст. з'являється поняття «навчання грамоти», під яким розуміли навчання дітей читання, письма, лічби, хорового співу. Ці школи утримувалися на кошти батьків, тому для бідного населення були недоступні.

4. Кормильство – це форма домашнього виховання дітей феодальної знаті. Кормильців-вихователів мали князі Ігор, Святослав, Ярослав Мудрий, Роман Галицький та ін. Кормильцями княжат були бояри та воєводи. В обов'язки кормильця входило розумове, моральне і військово-фізичне виховання, раннє залучення княжича до державних справ, військового і політичного життя [4].

Основні характеристики змісту, методики навчання і виховання в давньоруських школах: організовувалися за грецьким зразком; вивчення «семи вільних мистецтв», заняття спортом; вищу освіту визначали філософія й риторика; виходячи з державних потреб у давньоруських школах вивчали основи письма, читання, рахунку (арифметики), спів, музику, поезику, риторику, іноземні мови (передусім грецьку й латинь); навчальний рік розпочинався з появою першого снігопаду і приурочувався до свята Наума (14 грудня): в народі казали: «Не знав ні “аз”, ні “буки” – прийшов Наум і змусив до науки», «Святий Наум наводить на ум» чи Кузьми і Дем'яна (14 листопада); уроки додому не задавалися, учні все визубрювали в школі в майстра; на початку навчання діти вивчали азбуку хоровим методом («азбуку вчать – на всю вулицю кричать»), писали на воску і бересті, бо пергамент був дуже дорогий; основними навчальними книгами були «Часослов» і «Псалтир».

Отже, уся система виховання і навчання в давньоруських школах розглядалась як підготовка до християнського вдосконалення особистості. Шкільна освіта за князювання Володимира та Ярослава є складником загальнодержавної політики Давньої Русі.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України / Л. В. Артемова. – К. : Либідь, 2006. – С.6-77.
2. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі / С. Д. Бабишин. – К. : Вища школа, 1973. – С.3-86.
3. Концепція національного виховання. – К. : [б. в.], 1994. – 24 с.
4. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль : Тернопіль, 1994. – С.4-32.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – К. : Знання, 2003. – С.67-109.
6. Марчук С. С. Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі / С. С. Марчук. – Луцьк : Твердиня, 2009. – С.5-11.
7. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) : нариси / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Рад. шк., 1991. – С.8-30.
8. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Львів : Афіша, 2001. – С. -17-40.

Дубенюк Орест Русланович

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

ГІМНАЗІЙНА ОСВІТА НА ВОЛИНІ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Становлення освітньої системи в Україні сьогодні вимагає дослідження історичного стану розвитку теорії й практики виховання і навчання на різних етапах розвитку людського суспільства.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що більшість праць з історії школи і освіти на Волині присвячена висвітленню лише окремих особливостей цього процесу. Серед досліджень відсутні праці системного характеру, які б відображали розвиток гімназійної освіти на Волині протягом другої половини XIX – початку XX століття.

Актуальність проблеми обумовлюється необхідністю інтенсифікації наукових пошуків особливостей існування та розвитку гімназійних шкіл регіону з огляду на актуалізацію завдань по створенню об'єктивної історії освіти та педагогічної думки в Україні.

Мета статті полягає у здійсненні історико-педагогічного аналізу стану гімназійної освіти в кінці XIX на початку XX століття на Волині.

Провідною особливістю розвитку гімназійної освіти в Україні була тенденція пошуку нової моделі школи, що знаходило своє відображення в намаганнях уряду провести гімназійні реформи (1871 р., 1880 р., 1900 р., 1901 р., 1910 р., 1915 р.). Усі внесені на розгляд проекти реформи тією чи іншою мірою стосувалися перерозподілу дисциплін у навчальних планах, які або спрощувалися (латинь, грецька мова, Закон Божий), або доповнювалися (предмети природничо-біологічного циклу). Але в результаті аналізу запропонованих проектів реформ, можна зробити висновок, що жоден з них не мав принципового характеру і за своєю сутністю не змінював класичного напрямку освіти.

У другій половині XIX ст. загострилася суперечність між потребою в освічених і підготовлених до капіталістичного виробництва людей та надзвичайно низьким рівнем і відсталістю освітніх вимог в Російській імперії. Тому для того, щоб цю проблему вирішити на Волині почали створювати гімназії.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у Волинській губернії кількість освітніх закладів поступово зростала, а відтак хоч і повільно, але збільшувалася кількість учнів. У 1899 р. на Волині діяло 2 367 навчальних закладів, де навчалось 120 280 учнів [1, с. 62].

У Волинській губернії на цей час функціонувало 10 середніх навчальних закладів, де навчалось 2 980 осіб. Це – 4 гімназії, реальне училище, православна духовна семінарія, римокатолицька духовна семінарія, Луцька прогімназія, учительська семінарія, жіноче училище ім. графа Д. І. Блудова.

Гімназії стали силою, яка вирішувала потребу суспільства у високоосвічених людях.

Згідно «Статуту» про гімназії 1864 р. було визначено їх типи: чоловічі і жіночі, класичні, реальні і напівкласичні з семирічним терміном навчання, а також прогімназії, програма

навчання в яких дорівнювала чотирьом першим класам гімназії. У гімназіях учні вивчали: закон божий, російську мову і словесність, церковнослов'янську, французьку або німецьку мову, математику, фізику, космографію, географію, природознавство, історію, чистописання, малювання; у класичних гімназіях ще вивчали латинську і грецьку мови; у реальних гімназіях класичні мови не вивчались.

Про зміст і характер гімназійної освіти у Волинській губернії ми можемо судити з діяльності Житомирської чоловічої гімназії.

Житомирська 1-а чоловіча гімназія вважається найдавнішим середнім навчальним закладом не тільки міста і губернії, а й усього східно-західного краю і навчального округу.

Навчально-виховний процес складався із семи класів, з яких п'ять перших були поділені на два паралельні відділи. Зміст навчального процесу у гімназії визначався навчальним планом. Серед предметів головна роль відводилась латинській мові. Основні питання стосовно навчання та виховання розглядалися на педагогічних радах гімназії.

У 1900 р. на Волині з'явився ще один середній навчальний заклад – жіноча гімназія у Рівному. Ключову роль у цьому відіграла Рівненська міська Дума, яка виступила ініціатором відкриття гімназії та взяла на себе всі фінансові зобов'язання щодо забезпечення діяльності цього навчального закладу [2]. Відкриття жіночої гімназії дало можливість збільшити кількість освічених жінок у повіті.

Фактично на кінець XIX ст. населення Волинської губернії становило майже 2 млн. чоловік. Гімназії функціонували лише у трьох містах – Житомирі, Рівно, Острозі. Таким чином, мешканцям шести повітів (Дубенського, Ровенського, Кременецького, Луцького, Володимирського та Ковельського) дуже складно було відправляти своїх дітей на навчання в означені міста. Це стало однією із вагомих причин відкриття гімназій у повітових містах краю.

Оскільки населення Луцька на цей час досягло вже майже 16 тис. чоловік, він вважався одним з найбільших повітових міст губернії. Тут було зосереджено багато державних установ, військові частини, а, отже, окрім міщан було велике число поміщиків, чиновників, військових, які мали необхідність давати відповідну освіту своїм дітям. 30 вересня 1895 року у місті

Луцьку в приміщенні колишнього бернардинського монастиря (сьогодні – приміщення юнацької бібліотеки) була відкрита 4-класна чоловіча прогімназія. У 1898 році вона була реорганізована у 6-класну прогімназію, а в 1908 році – у 8-класну чоловічу гімназію. Саме на основі цієї останньої у 1918 році в Луцьку була відкрита Луцька українська гімназія [5].

У 1898 році у Луцьку було засноване Луцьке приватне жіноче училище 2-го розряду А. М. Коленко. 24 вересня 1902 р. це училище було реорганізоване в Луцьку жіночу прогімназію. Від 12 вересня 1903 р. цей заклад почав функціонувати як Луцька жіноча гімназія А. М. Коленко.

Пізніше відкрилися гімназії і в інших повітових містах краю, зокрема у містах Ковель і Володимир-Волинський.

Підсумовуючи фрагментальний аналіз діяльності гімназій, ми переконуємось у їхній високій організації і доцільності на той час. Вони стали одним із найважливіших “локомотивів” поширення освіти у Волинському краї.

Список використаних джерел

1. Обзор Волынской губернии за 1913 год. – Житомир: Волынская губернская типография, 1914. – 190 с.
2. Державний архів Волинської області – Ф.6. – Оп.2. – Спр.1.
3. Державний архів Волинської області – Ф.6. – Оп.2. – Спр.5.
4. Державний архів Волинської області – Ф.6. – Оп.2. – Спр.80.
5. Омельчук В. В. Духовно-освітні традиції Волинського краю: Навчальний посібник / В. В. Омельчук. – Дубно, 2000 – 110 с.

Каблучко Ірина Володимирівна
Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент
Науковий керівник: **Н.В. Зілюк**

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ЕТИКЕТУ

Упродовж століть людство виробило прийнятні форми співіснування, які базувалися на правилах і традиціях кожного народу, а також були зумовлені особливостями національної історії, ментальності, політичного устрою країни.

В сучасному світі актуальність етикету тільки зростає. З'явилась також і наука про етикет - *етика*. Вагомий внесок у розвиток етики внесли такі вчені, як Вознюк Н.М., Тимошенко Н.Л., Іщенко Т.Д. та інші.

Суспільство з давніх-давен виробило правила поведінки. Насамперед "Біблія" та народна мудрість вчили, що і як треба робити, тобто дотримуватися вимог етикету. Етикет - це встановлений порядок, сукупність правил, які регламентують зовнішні прояви людських взаємин.

Звідки походить саме слово «етикет»? Вперше його вжив французький король Людовік XIV у XVII ст. На одному з прийомів у цього монарха гостям вручили картки, де перераховувалися правила поведінки, яких вони мали дотримуватися. Від назви цих карток (етикеток) і з'явилося поняття етикет.

Історія пам'ятає трагічний випадок, що стався з іспанським королем Філіпом III. Якось він сидів біля каміна, в якому сильно розгорілося полум'я. Король нікому з придворних не дозволив поставити заслінку, бо це мав зробити відповідальний за церемоніал вогню, а він саме кудись відійшов. Однак Філіп III згідно з етикетом гасити вогонь не мав права і не рушив з місця, виявляючи стійкість своєї монаршої честі. Така впертість призвела до того, що монарх отримав сильні опіки і за кілька днів помер.

За часів Київської Русі вихованню надавали великого значення, звертаючи увагу і на культуру поведінки. Так, 1117 р. великий князь київський Володимир Мономах написав "Поучение", яке було адресоване і дітям, і дорослим. Мономах вважав, що виховання залежить не від окремих настанов, а від

сукупності виховних засобів, серед яких виокремлював етикет і хороші манери. Він стверджував, що чемність і ввічливість залежать не від людської суті, а від навичок і вмінь, набутих завдяки тренувальним вправам.

Існували правила поведінки і для бідних. Так, у XIX ст. була видана брошура "Прості поради простим людям". Від них вимагалось не юрмитися, не смітити, з повагою ставитися до своїх господарів. Цим і обмежувалися етичні норми для представників нижчих верств суспільства.

Кожний народ приносить у розвиток етикету свою специфіку, свій національний колорит. Як зазначав англійський письменник О.Гольдсміт у книзі "Громадянин світу, або Листи китайського філософа", хоча в кожній країні існують свої церемонії, справжня ввічливість усюди однакова й породжується вона здоровим глуздом і добродійністю.

У сучасному світі інформації та технологій важливою ланкою етикету став офісний етикет. Зовнішній вигляд і стан офісу завжди говорить про стан справ компанії, естетичному і культурному рівні її керівника і співробітників. Тому поважаючий себе керівник завжди знайде сили і засоби для підтримки офісу в належному вигляді.

Велике значення для ділового іміджу компанії має внутрішнє оздоблення офісу. Гармонійно підібрані і зі смаком розставлені дизайнером деталі - картини, гравюри та інші художні надбання зайвий раз підкреслять ваш естетичний смак, солідність вашого бізнесу і сприятимуть створенню ділової атмосфери.

Якщо ваша організація проводить велике число зустрічей і переговорів, вас відвідує безліч відвідувачів, то слід виділити окреме приміщення для проведення переговорів з великим круглим або прямокутним столом. Переговори з невеликим числом партнерів можна проводити навколо журнального столика, на диванах або м'яких кріслах (вони можуть розташовуватися в окремій кімнаті або ж в окремій зоні переговорної кімнати).

Ніколи не забувайте про правила елементарної ввічливості, говоріть чітко, зрозуміло для співрозмовника, цінуйте його і свій час. Якщо ви будете пам'ятати про ці прості формули, успіх вам забезпечено.

Особливе місце в діловому етикеті займає етикет листів. Листування завжди було, є і буде одним з найзручніших та найнадійніших способів працювати із колегами на відстані. Зрозуміло, що і тут існують певні вимоги.

Ніколи не забувайте звертатись до одержувача листа. Відсутність звертання може бути витлумачено як зневагу до адресата і порушення етикету ділового листування.

Дуже важливо ретельно обміркувати початкову фразу листа, від якої може багато залежати, адже саме вона має переконати адресата у правомірності написання листа. Якщо цей лист - відповідь на запрошення, запит, подяка, то вже у першому реченні буде доречним ввічливо висловити вдячність.

Якщо ви бажаєте досягти успіху, обов'язково слід подбати про те, щоб лист був бездоганним у всіх аспектах, адже навіть незначне недотримання правил призведе до спотворення його змісту, зміни тону, а значить, «підірве» вашу репутацію.

Якщо ваші партнери американці, пам'ятайте, що для них характерні завжди хороший настрій, енергійність, зовнішній прояв дружелюбності та відкритості. Ділові подарунки в США не прийняті. Більше того, вони часто викликають настороженість. Американці побоюються, що вони можуть бути витлумачені, як хабар, а це в США суворо карається законом.

Маєте справу з французом? Не забувайте про елегантність, витонченість та вишуканість власних манер. Вони не відразу дозволяють переконати себе в доцільності зробленої пропозиції, вважаючи за краще аргументовано і всебічно обговорити кожен деталь майбутньої угоди. Будьте стриманими та терплячими.

Бразильці є досить бідною нацією, тому вони цілеспрямовані та жадібні до власного успіху, однак, високо цінують чесність та чистоту помислів в свого опонента. У Бразилії слід бути обережним з подарунком для жінок. Якщо чоловік пропонує діловий подарунок жінці, то йому слід уточнити, що подарунок, наприклад, від його дружини. Слід також уникати вибору подарунків у національній жовто-зеленій гамі.

Ділова етика базується на чесності, відкритості, вірності обіцянкам, здібностям ефективно функціонувати на ринкові, відповідно до чинного законодавства, встановлених правил та традицій. Психологія є фундаментом ділового успіху.

Австралійці доброзичливі, позбавлені манірності. Знайомлячись, слід називати своє ім'я повністю, потім міцно потиснути руку.

Ділові стосунки в Австралії носять дуже демократичний характер. Однак бізнесом займаються, головним чином, чоловіки.

Обмін подарунками не має широкого розповсюдження. Але, приїхавши до Австралії на ділову зустріч, цілком доречно буде вручити маленький сувенір з тих місць, звідки Ви прибули (краватка, кепку, значок).

Не секрет, що на роботі кожна людина є об'єктом уваги колег, відвідувачів, які звертають увагу на її привітання, уміння запитувати, слухати, виявляти пошану до інших тощо. «У будь-якому дрібному, навіть незначному, непримітному вчинку вже виявляється наш характер: дурень і входить, і виходить, і сідає, і встає з місця, і мовчить, і посувається інакше, аніж розумна людина,» — писав Ж. де Лабрюйєр. Знання правил ділового етикету сприятиме надійним і довготривалим взаєминам із клієнтами, зростанню прибутків фірми.

Пам'ятайте, це необхідність, а не примха. Тому, щоб не потрапити в незручні ситуації під час зустрічі і спілкування зі своїми партнерами по бізнесу, завжди дотримуйтеся цих неважких правил.

Список використаних джерел

1. Малахов В. Етика спілкування: навч. посіб. / В. Малахов . – К.: Либідь, 2006. – 400 с.
2. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин: навч. посіб. / Ю. І. Палеха. – К.: Кондор, 2008. – 356 с.
3. Палеха Ю. І. Ділова етика: навч. посіб. / Ю. І. Палеха. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 350 с.

Калінчик Тетяна Василівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

ТВОРЧИСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОСЛАВА ЗУБІНСЬКОГО

Серед видатних особистостей м. Володимира-Волинського особливе місце займає Мирослав Зубінський – талановитий художник, здібний вчитель, чия наполеглива і цілеспрямована діяльність стояла біля витоків художньої освіти Володимирщини.

Мирослав Зубінський народився 8 квітня 1905 в селі Жашкові Золочівського повіту тодішнього Тернопільського воєводства (сучасна Львівська область). Про це відомо з автобіографії митця. Батько художника – Григорій Зубінський працював службовцем у податковій, мати – Марія Максимівна – з родини Костиків, які походили з роду князів Острозьких-Сангушків. Серед нащадків останніх були такі корифеї західноукраїнської культури, як Маркіян Шишкевич та Іван Труш. Про це свідчать записи племінниці художника Лідії Дольницької.

З 1929 по 1930 Мирослав Зубінський навчався у мистецькій школі Олекси Новаківського.

Сам учитель мав безпосередній вплив на художника. Олекса Новаківський - український художник постімпресіоніст, що заснував першу мистецьку школу у Львові (1923). Живописна манера О. Новаківського сформувалася на творчому засвоєнні принципів імпресіонізму.

Можна припустити, що важливим у становленні Мирослава Зубінського як художника стало навчання у Мистецькій школі О. Новаківського. В 1923 році вступив в учительську семінарію м. Львів, навчався там до 1928 року. Паралельно з навчанням М. Зубінський працював декоратором в польському театрі «Гонг» у Львові. З 1930 по 1935 активно займався малярством, багато працював на собою і це дало хороші результати.

З 1936 по 1939 М. Зубінський проживав у с. Блаженик. З 1939 року працював директором місцевої школи. У період німецької окупації до 1943 року працює сільським вчителем..

З 21 травня 1947 по січень 1948 році працював художником у художній майстерні м. Володимира-Волинського. Разом з М. Зубінським творили такі місцеві художники як Горшенін, Шамір'ян, Маковський, Букатевич. Працівники майстерні приймали замовлення від організацій на оформлення клубів, певних стендів, оформлення демонстрацій. В період з 1947 по 1949 художники влаштували пленер, на якому створювали пейзажі та замальовки.

Педагогічна діяльність мала істотний вплив на формування як самого художника, так і творчої діяльності молоді Володимир-Волинського району. Про це свідчить його діяльність на посаді керівника гуртка образотворчого мистецтва в Оваднівській школі та школі № 1 м. Володимира-Волинського з 1950 по 1951. Діяльність в організації філіалу обласного товариства художників (м. Володимир-Волинський, 1955) стимулювала художника до участі у виставках районного та обласного рівня, а також пробудила інтерес до колекціонування творів мистецтва. У колекції художника знаходилась картина відомого художника Михайла Врубеля «Портрет сестри генерала Мандрики», яку він змушений був продати Міністерству Культури Української ССР у 1956.

У 1961 році М.З. убінський прийняв участь у першій пересувній виставці робіт у м.Луцьк. На виставці були представлені такі роботи: «Юні рибалки», «Півонії», «Копи» та «Парк у Володимирі-Волинському».

Розуміючи важливе значення й необхідність художньої освіти М. Зубінський у 1962 році заснував при будинку піонерів дитячу художню студію. У 1962 році Мирослав Григорович працював на посаді вчителя малювання Володимир-Волинської восьмирічної школи. Серед учнів, яких навчав художник у восьмирічній школі, - Олексій Володимирович Кумецький, нині викладач Володимир-Волинського педагогічного коледжу, який навчав не одне покоління вчителів образотворчого мистецтва. Він впевнений, що авторитет, мистецький і педагогічний талант митця був беззаперечним. Мирослав Григорович умів зацікавити учнів, використовував багато наочності, організовував екскурсії учнів на художні виставки.

Помер Мирослав Григорович Зубінський 5 лютого 1975. Похований на центральній алеї Ладомирського кладовища м. Володимир-Волинського. Митець залишився у спогадах

талановитим педагогом, креативним художником, відповідальним керівником який організував талановиту молодь для роботи у художній студії, та просто хорошою людиною.

Список використаних джерел

1. Надюкова І. Художники Володимира. Мирослав Зубінський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/46642>
2. Кумецький О. В. Володимирське обличчя врубелівського портрету / О. В. Кумецький // Слово правди, - 2007. – №47. – С.3.
3. Олекса Новаківський / В. А. Овсійчук ; Інститут народознавства НАН України. – Л.: [б.в.], 1998. – 332 с.
4. Мирослав Зубінський – творець натюрмортів і пейзажів / Б.С. Янович // Музеї України. – 2011. – №2. – С.32.

Касімова Вероніка Рафаелівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

ВІДМІННОСТІ МІЖ БРИТАНСЬКИМ ТА АМЕРИКАНСЬКИМ ВАРІАНТАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мова є важливим аспектом розвитку людини, тому не дивно, коли різні групи людей, носіїв однієї мови, розділяють географічні, соціальні чи політичні бар'єри, кожна група розвиває свій власний варіант мови [2]. Англійська мова вважається однією з найбагатших мов світу. Вона володіє величезною кількістю лексичних одиниць і виразних засобів, що дозволяють зробити мову багатою і багатогранною. Англійці і американці розмовляють однією мовою, але використовують її по-різному. Дійсно, іноді можуть виникнути непорозуміння між ними, але це зовсім не привід вважати, що британський і американський варіанти англійської настільки відрізняються, що англійці абсолютно не розуміють американців. Насправді американська англійська за поширеністю значно перевершила своє першоджерело. Вона різче відрізняється від класичної

британської версії, але не настільки, щоб стати абсолютно новою мовою. Однак відмінності можна знайти у всіх аспектах: граматиці, вимові, лексиці. Особливо вплинули на мову суттєві відмінності в житті і побуті колоністів у США і Великобританії. Інший клімат, природа, оточення і побут призвели до адаптації і виникнення в місцевій англійській нових слів і понять. У цю категорію входять слова, що виникли саме в США і не отримали поширення в Англії.

Метою статті є окреслити основні розбіжності між британським та американським варіантами англійської мови, та надати приклади відмінностей найуживаніших лексичних, граматичних і фонетичних одиниць. Чіткі особливості британського та американського варіантів англійської мови можна побачити та проаналізувати в таких сферах: фонетика, орфографія, граMATика, лексика.

Мова американців, як правило, більш різка, динамічна. Це відбувається за рахунок деяких особливостей у вимові американської англійської [3]. Існує відмінність у вимові звукосполучення /ju:/ та звука /u:/. В деяких словах британці вимовляють /ju:/, а американці - /u:/, якщо ці звуки слідуєть після /d/, /t/, /n/, наприклад:

Слово британська вимова американська вимова

tune / tju:n // tu:n /

news / nju:z // nu:z /

Голосні звуки /a:/ та /æ/ також вимовляються по-різному.

Наприклад:

Слово британська вимова американська вимова

ask /a:sk/ /æsk/

bath /bɑ:θ/ /bæθ/

Голосні звуки, які супроводжуються /r/, називаються **r-coloured**. Вони вимовляються без /r/ багатьма британцями, але /r/ вимовляють більшість американців. Наприклад, **mother** та **bird** мають **r-coloured** звуки в американському англійському.

Слово британська вимова американська вимова

mother / m δə / / m δər /

bird / be:d / / be:rd /

В словах з декількома складами, таких як **secretary**, американці наголошують закінчення більше, ніж це роблять британці, тому слово має додатковий наголос:

Слово британська вимова американська вимова

secretary / 'sekrətəri / / 'sekrə'teri /

territory / 'terətəri / / 'terə'to:ri /

І це тільки деякі відмінності. Американська англійська формувалася під впливом вимови вихідців з найрізноманітніших країн, в Америку приїжджали люди, готові ризикувати, сміливі та енергійні. Більшість з них вивчили англійську вже після прибуття на територію американського континенту, а значить, намагалися зробити це в найкоротший термін. Саме тому чималою кількістю правил вимови класичної англійської вони просто знехтували.

Американський варіант орфографії також тяжіє до спрощення. Наведемо кілька прикладів: британський варіант – colour, travelled, dialogue, programme, theatre. Американський варіант – color, traveled, dialog, program, theater.

В американській англійській використовуються, в основному, тільки прості часи: Present, Past, Future Simple. Час Perfect майже не використовується. Замість допоміжного дієслова shall в Америці використовують will, який, у свою чергу, витісняється формою gonna - розмовний варіант going to. Також в американському розмовному варіанті англійської мови яскраво виражена така тенденція англійського дієслова to do, як поступове витіснення форми третьої особи does формою першої та другої особи do. Це відноситься і до заперечної форми цього дієслова. Ця тенденція виявляє себе і в британському варіанті мови. Як приклад можна навести рядок з пісні гурту The Beatles (She's got a ticket to ride, and she don't care).

І останній аспект нашого дослідження в цій статті – це лексика. Часто ви можете зустріти слова, які пишуться абсолютно однаково, але мають різні значення в Америці і Об'єднаному Королівстві. Наприклад, якщо у Великобританії, ви запитаете у перехожого: "Could you tell me the way to the nearest subway station?" («Ви не підкажете, як пройти до найближчої станції метро?»), ваші шанси потрапити в підземку дорівнюють нулю, так як британці під словом subway мають на увазі лише підземний перехід.

А скільки порцій чіпсів було з'їдено британцями в Америці, коли ті всього лише хотіли замовити трохи хрумкої картоплі на зразок того, яку можна скуштувати в Макдональдсі! Чіпси в англійців - crisps, а під словом chips вони мають на увазі

картоплю фри. В Америці все навпаки: chips - чіпси, смажена картопля - French Fries.

Часом подібні відмінності можуть стати причиною кумедних ситуацій. Давайте на секунду уявимо собі діалог двох людей, один з яких (американець) говорить: "Oh, no! I got a flat!" "Його друг з Британії явно не зрозуміє трагізму в голосі свого співрозмовника, адже в його розумінні це фраза означає «О ні! Я купив квартиру!" У той час як з вуст американця прозвучала невтішна новина про те, що він пробив колесо, так як flat = flat tire - проколоне колесо, спущена автопокришка.

Америка створила практично нову мову. На відміну від британського варіанту американська англійська більш гнучка, відкрита до змін і легка для сприйняття. Тому вона і отримала більше поширення у світі. Це мова нового покоління без певної національності та місця проживання, вихованого на масовій культурі, рок-музиці, щільній комунікації і тим ідеалам і кумирам, які, починаючи з Елвіса Преслі, залишаються загальною духовною їжею [1].

І наостанок хотілося б дати пораду тим, хто вивчає англійську мову. Дійсно, існують певні відмінності між американською та британською варіаціями мови. Відрізняються і думки щодо того, який варіант вибрати для вивчення. Хтось наполягає на американському, аргументуючи свій вибір його простотою, широким поширенням і сучасністю. У відповідь на це прихильники британської англійської звинувачують їх в неточності і зверхності у використанні мови. Кожен з них по-своєму має рацію. Але логічно вчити обидва варіанти, щоб розуміти всіх і вміти підлаштуватися під будь-яке оточення, де б ви не опинилися. Якщо комусь ваша мова здасться надто літературною та британською, вас ніхто не дорікне. А якщо ви занадто спростите свої висловлювання (нібито на американський манер), є всі шанси здатися неписьменним. Вчіть обидва варіанти англійської мови, запам'ятовуйте усі лексичні відмінності, пам'ятайте про граматичні спрощення, пишіть грамотно, а в розмові дотримуйтеся одного варіанту.

Список використаних джерел

1. Логвиненко Н. М. Відмінності між британськими та американськими варіантами англійської мови крізь призму теорії

та методики / Англійська мова та література // Наталія Логвиненко, – 2012 – № 14 – С.15-16.

2. Новоселецька С. В.: Студентські наукові записки / Особливості американського варіанту англійської мови С. В. Новоселецька – 2011 – № 4 – С.18.

3. Dr Don R. McCreary. British and American English. Macmillan English Dictionary. – Oxford: Macmillan publishers Limited, 2002.

4. Virginia Evans – Jenny Dooley. Enterprise plus.-Express Publishing, 2002.

Клочак Ірина Василівна

Луцький педагогічний коледж, студент

ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКА ЦЕРКВА – ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОСВІТИ

Філософи стверджують, що випадковостей не існує: все на світі вмотивоване, на кожне явище, подію, випадок є причина. З цим цілком можна погодитись. Не було випадковим і зародження в Луцьку братства Воздвиження Чесного і Животворчого Хреста Господнього. За п'ять років йому виповниться чотири століття. Після Волинської єпархії це найстаріша організація на теренах колишньої і сучасної Волині [1, с. 8].

На 1617 р. потреба в громадському релігійному центрі, який би представляв інтереси православних шляхтичів та міщан Волині, була надзвичайно актуальною. Православна церква в Речі Посполитій тоді юридичною не визнавалася й мала тільки одного єпископа. За таких умов зв'язки між єпархіями порушилися, порядок і дисципліна серед чернецтва та парафіяльного духовенства катастрофічно падали, богослужбові практики засмічувалися непригамними християнству звичаями. Було зрозуміло, що після смерті останнього православного владика (Львівського), який мав право освячувати миро й висвячувати священників, Православну церкву очікували остаточний організаційний розвал і духовний хаос.

Цілком очевидно, що невирішеність внутрішніх проблем православного суспільства створювала передумови для

близького успіху уніатів, які під керівництвом видатних діячів(митрополита Йосифа Рутського та архієпископа Йосафата Кунцевича) готувалися до ґрунтовних реформ Церкви. На Волині зміцнювалися осередки католицького братського руху – так звані «рожанкові братства». Суть їхньої діяльності полягала в релігійному вихованні вірних, які під керівництвом ченців поєднували молитовну практику з розмірковуваннями про основні правди віри.

За таких історичних обставин подальша бездіяльність православного суспільства в найближчому майбутньому загрожувала його остаточною деморалізацією, що, у свою чергу, відкривало перед православними єдино можливою перспективу – покатоличення та поповнення лав вірних Уніатської церкви. З огляду на це видається цілком логічним заснування на Волині громадсько-релігійного об'єднання, яке б консолідувало православних вірян регіону. Саме таку роль відіграло засноване в Луцьку православне братство [1, с. 10].

Обставини заснування Луцького братства досі остаточно не з'ясовані. Перший аркуш братського каталогу, датований 1617 р., дає підстави зробити висновок, що ця організація виникла саме тоді [3].

Однак з невстановлених причин формування та юридична легітимація братства затягнулися на два роки. Лише 20 лютого 1619 р. король Сигізмунд III підписав привілей, яким дозволив православним міщанам Луцька заснувати братство, яке б займалось опікою бідних і хворих. Згідно з цим привілеєм Луцькому братству дозволялось мати і церкву. Братство розгорнуло таку бурхливу діяльність, що вона не на жарт стурбувала польську владу і католицьке духовенство. До самого короля пішли скарги, доноси. В архівах збереглися записи про міжконфесійні сутички: напади на братчиків, спроби захоплення приміщень. Та попри це, будувалася церква, братський будинок, почала діяти братська школа, шпиталь. З труднощами, але активізувалась культурно освітня робота, почала діяти братська друкарня, в якій видано луцький першодрук «Лямент»(1619 р.)

Першими братчиками стали ігумен Чернчицького монастиря Герасим Микулич, священник Димитрівської церкви Мойсей Соловецький, волинський чашник, сенатор Лаврентій Древинський, мостовничий луцький Олександр Зубцевський, підсудок луцький Михайло Гулевич-Воютинський, фундатори

братства князь Юрій Пузина, лікар грек Олександр дон Музеллі та інші. Опорою братства була українська шляхта, яка мала певні статки, високоосвічені авторитетні люди того часу. До вже згаданих імен варто додати ще й такі: Йов Кондзелевич, Іван Виговський, Данило Братковський, Галшка Гулевичівна, Петро Могила, Марія Мазепина, пізніше – Петро Косач (батько Лесі Українки), Модест Левицький, Іван Власовський, митрополит Іларіон, державні, військові, релігійні діячі та багато інших представників української спільноти. Братство на той час було потужною організацією [2, с. 6]

Досить сказати, що у свій час братство очолював генерал-лейтенант В. Панютін, а братчиками були генерал-губернатори, генерали, полковники, графи, судді, прокурори, ієрархи, нижче духовенство тощо.

При братстві діяла школа, яка гуртувала навколо себе православне міщанство Луцька. У часи розквіту школа була провідною серед інших братських шкіл. Її статут був зразком для інших братських шкіл. Перед прийняттям до навчання вступникові влаштовувався триденний екзаменаційний термін. Після вступу напрями навчання підбиралися індивідуально відповідно до здібностей та віку учня. Викладали граматику, риторику, діалектику, арифметику, богословські предмети, церковний спів. Учні школи брали участь у публікаціях, які випускалися братською друкарнею. Тут викладав відомий іконописець Йов Кондзелевич. Окрім міщан та синів шляхти у школі навчалися бідні діти, які збирали милостиню [2, с. 9].

Дослідниця історії братства Олена Бірюліна вважає, що помітно позжавилась діяльність братства після входження Волині у склад Російської імперії. Потім воно втрачало свої позиції. З 1713 р. Луцьке братство занепало [3].

У 1817 р. була спроба відновити братство. 1871 р. на зборах парафіян Луцького кафедрального собору було прийнято рішення про відтворення у Луцьку православного братства, а новий статут братства був затверджений 21 січня 1871 р. Луцьке Хрестовоздвиженське братство у 1890 р. нараховувало 79 членів. У 1883 р. староста братства Г. Лисанович заявив про намір спорудити П'ятницьку капличку на майдані, де колись стояла церква Параскеви П'ятниці. В цей же рік була збудована однокупольна каплиця. А в 1894 р. на вулиці Шосовій була збудована капличка Іверської Богоматері. Згодом сюди була

привезена ікона з Москви.

З 1920 р. братство існувало безстатутно, у 1931 р. формально ліквідоване польською владою. У роки радянської влади братство не діяло. В 1947 р. П'ятницьку капличку розібрали, а в 1959 р. знищили Іверську капличку. До єдиної збереженої абсиди братської церкви зробили прямокутну прибудову і приміщення стали використовувати як планетарій. У 1990 р. братство відновлене під назвою «Волинського крайового братства Андрія Первозванного» [1, с. 11].

Отже, церква як інституція відіграє велике значення не просто в освіті, а в патріотичному вихованні громадянина держави, церкви. Про це свідчить як історія Луцької братської церкви, так і інших братств, які існували на території України.

Список використаних джерел

1. Архів Української Церкви. Історія Луцького братства та братського монастиря 1617–1833 років. Сер. 2. Вип. 1. – Луцьк : Терези, 2014. – С.7-11.

2. Луцьке Хрестовоздвиженське братство. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

3. Луцьке Хрестовоздвиженське братство : історія та відродження / А. І. Бондарчук. – Луцьк : Терен, 2013. – 472 с.

Козлюк Анна Сергіївна

Луцький педагогічний коледж, студент

ЛУЦЬКА ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА – ОДИН З ПЕРШИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ

У вересні 1939 р. Західна Україна ввійшла до складу радянської України. Народна влада зробила все можливе, щоб ліквідувати неграмотність на Волині, де не було ні вищих, ні середніх спеціальних навчальних закладів. 70 % населення виявилось неграмотним. Із 200 тис. дітей шкільного віку були залучені до навчання 64 тис. (30 %). Одним із перших заходів місцевої влади стало створення у місті Луцьку трирічної педагогічної школи [1, с. 1].

19 грудня 1939 р. в Луцьку було відкрито педагогічну школу, яка прийняла 300 учнів [3, с. 3]. У газеті «Вільна праця» за 29 грудня 1939 р. була вміщена стаття «Повідомлення про підготовку педагогічних кадрів в області». Текст публікації повідомляє: «До знаменитої дати – 17 вересня – на все колишнє воєводство не було ні одного учбового закладу для підготовки педагогічних кадрів. Та в ньому й не було потреби, бо сотні вчителів, що закінчили учбові заклади, не могли знайти собі роботи. Після встановлення радянської влади мережа шкіл так розширилась, що в кадрах учителів відчувається гостра потреба. Щоб задовольнити цю потребу, в м. Луцьку відкрито педагогічну школу, яка вже працює з 19 грудня, в ній навчається 300 студентів [1, с. 1].

Спочатку в навчальному закладі був лише один шкільний відділ, який готував вчителів початкових класів. Педагогічна школа в Луцьку стала провідним навчальним закладом, центром освітньої і суспільної роботи [1, с. 1–2].

Війна перервала мирне життя людей. Багато студентів зі зброєю в руках встали на захист Вітчизни. На окупованій території гітлерівці встановили свій «новий порядок», закрили всі радянські установи, школи, технікуми, училища. В Луцьку збереглось декілька млинів і пекарень, які виготовляли продукцію тільки для фашистів. Намісник Гітлера на Україні Еріх Кох восени 1941 р. писав: «Відкриття навчальних закладів вважаю повністю несуттєвим: туземцям, хліборобу і робочому освіта може тільки пошкодити. Тому наказую всі навчальні заклади закрити, які ще до цього часу, можливо, існують через погану увагу німецьких керівників. Можливим може бути відкриття незначної кількості початкових і ремісничих шкіл» [2]. Відповідно до цього указу в першому півріччі 1943–1944 рр. було відкрито 4 «народні» школи, в яких працювали 10 вчителів. У них навчалась мізерна кількість дітей віком від 7 до 10 років. Підлітки, як правило, вивозились в Німеччину [1, с. 2]

3 жовтня 1944 р. близько 150 студентів других курсів розпочали навчання в педагогічній школі. Спочатку було лише 11 вчителів, а до закінчення навчального року їх стало 15. Поповнення це прибуло з фронту. З 1 січня 1945 р. у зв'язку з виходом наказу міністра освіти СРСР студенти стали називатись учнями, а вчителі – викладачами, педагогічна школа була перейменована в педагогічне училище. 15 листопада почав

працювати заочний відділ. Після нового року (1945 р.) був організований третій курс. Першими випускниками були 6 дівчат та 2 юнаки. В 1949–1950 рр. у педучилищі знову стало 300 учнів, як і в 1939 р. Відкрите після війни Камінь-Каширське педучилище (замість Любешівського) в 1956 р. було закрите, учнів переведено в Луцьке педучилище. В 1957 р. відкрито музичний відділ, у 1961 р. – дошкільний. В 1970 р. для училища було побудовано гуртожиток на 520 місць. В 1976–1979 рр. збудовані такі корпуси навчального закладу: актові зала, спортивний зал, бібліотека, багато класів та індивідуальних кабінетів [1, с. 3.]. Згідно з постановою Ради Міністрів УРСР від 15 серпня 1979 р., наказом «Про присвоєння імені навчальним закладам Української РСР» № 402 Луцькому педагогічному училищу було присвоєно ім'я Ярослава Галана.

На кінець 70-х років ХХ ст. в училищі працювало 124 викладачі, з яких 22 були випускниками закладу. Високопрофесійний педагогічний колектив здійснював успішну підготовку фахівців на трьох відділах: шкільному, дошкільному та музичному [2, с. 9]. Із 1979 р. в училищі почав працювати В. Г. Герасимчук – перший професійний композитор Волині, член Національної спілки композиторів, заслужений діяч мистецтв, лауреат мистецької премії ім. І. Стравінського [2, с. 10].

У 1987 р. працівники методичного кабінету видають буклет під назвою «Навчально-виховному процесу – високу ефективність» (з досвіду роботи викладачів Луцького педагогічного училища імені Ярослава Галана), в якому був узагальнений досвід викладачів з методики навчання та виховної роботи. Серед них були Г. І. Кварцяна, А. М. Михальчук, М. О. Мотуляк, С. С. Варивода, С. І. Малиновська та інші. 19 грудня 1989 р. були підведені підсумки 50-річної історії Луцького педагогічного училища. За цей період навчальний заклад підготував 7280 дипломованих спеціалістів. Серед них чимало таких, які стали заслуженими вчителями, кандидатами і докторами наук, керівними працівниками [2, с. 11].

На початок 90-х років ХХ ст. в училищі навчалися 1339 учнів, навчально-виховний процес здійснювали 169 висококваліфікованих педагогів. З 1989 по 2007 рр. на посаді директора працював Анатолій Іванович Гуловський – викладач вищої категорії, викладач-методист. За багаторічну і плідну

роботу він був нагороджений значком «Відмінник народної освіти УРСР» (1980 р.), грамотами Волинського обласного управління освіти і науки (2004 р., 2007 р.), грамотою Волинської обласної ради (2006 р.)

У 1999 р. в Луцькому педагогічному училищі відкрито відділення фізичної культури [2, с. 13]. 24 липня 2003 р. було підписано розпорядження Волинської облдержадміністрації про те, що Луцьке педагогічне училище реорганізоване в Луцький педагогічний коледж [3, с. 3]

Починаючи з 2004 р. в закладі відбувається підготовка фахівців не тільки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст», але й «бакалавр» (спеціальності «Початкове навчання», «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика», «Дошкільне виховання»). У цьому ж році за спеціальністю «Початкове навчання» у коледжі відкрито заочну форму навчання [2, с. 13–14].

З 26 березня 2007 р. директором педагогічного коледжу призначений Петро Микитович Бойчук. З 1987 р. він працював на посаді викладача психології, а з 1990 р. – заступником директора з навчальної роботи. Висококваліфікований спеціаліст, кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, Петро Микитович володіє організаторськими, лідерськими, управлінськими здібностями. Як керівник педагогічного коледжу, він постійно працює над створенням належних умов праці педагогічного та студентського колективів, над впровадженням інноваційних технологій в навчально-виховний процес.

На сьогодні викладачі та студенти Луцького педагогічного коледжу пишуться своєю історією і не тільки гідно продовжують освітянські традиції своїх попередників, а й розвивають творчий та науковий потенціал колективу.

За роки свого існування педагогічний коледж підготував понад 17 тисяч фахівців освітянської ниви. Випускники закладу працюють у ВНЗ I–IV рівнів акредитації, загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях, дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладах не лише Волині, а й за її межами.

Список використаних джерел

1. Поліжаєв Є. І. Коротка історія Луцького педучилища ім.

Я. Галана / Є. І. Поліжаєв. – Луцьк : [б. в.], 1989. – 45 с.

2. Луцький педагогічний коледж: історія, сьогодення, перспективи розвитку. – Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2008. – С. 45.

3. Вілігурська К. Історія створення та етапи становлення Луцького педагогічного коледжу / К. Вілігурська / Вісник коледжу. – 2003. – Вип. 1. – С.3.

Колеснікова Богдана Юріївна

Луцький педагогічний коледж, студент

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ВОЛОДИМИРІ-ВОЛИНСЬКОМУ

Наприкінці 1915 р., коли австрійсько-німецькі війська окупували Західну Волинь, тут була утворена територіально-адміністративна одиниця – так званий Волинський округ з центром у Володимирі. Тоді й появились на Волині перші українські школи. До 1914 р. на Волині існували лише російські школи: початкові та деякі єврейські при синагогах. Середніх шкіл було всього 14 (у межах воєводства). В них навчалось близько 70 тис. дітей. Переважна більшість населення була неписьменною: серед православних – 82 %, католиків – 58 %, євреїв – 49 %. Після відступу російських військ існуюча шкільна система розрушилась. У 1915 р. появились нові школи, зокрема українські, створені громадськими організаціями при допомозі Українських Січових Стрільців (УСС).

Австрійський уряд дозволив утворити на території Волинського округу стрілецькі комісаріати для вербування добровольців у легіони Українських Січових Стрільців, що воювали у складі австрійської армії. На Волині було створено три комісаріати УСС: у Володимирі – комісар М. Саєвич, у Ковелі – комісар Д. Вітовський, у Луцьку – комісар М. Гаврилко. Вони й взяли за організацію освіти, допомогли місцевим громадам відкрити на Волині низку українських шкіл, читалень. Вчителів – уродженців Волині – було дуже мало, бо частина їх евакуювалась на схід і тому Бойова Управа усусів звернулась до педагогічної інтелігенції Галичини й Буковини. Ініціативу тут проявив «Союз визволення України», на чолі

якого стояв молодий український історик Іван Крип'якевич. Він взяв на себе оплату переїзду і праці вчителів [2, с. 371–372]. Народився він у 1886 р. у Львові. У 1896–1904 рр. навчався в гімназії з польською мовою викладання. Єдиний предмет українською – уроки греко-католицької релігії – викладав його батько. У 1904–1909 рр. навчався на філософському факультеті Львівського університету. В студентські роки та після їх, займався культурно-освітньої діяльністю, брав активну участь за українські школи та університети. І. Крип'якевич є автором багатьох праць з історіографії («Українська історіографія», 1923 р.); археології, сфрагістики, історії культури («Історія української культури», 1937 р.); численних науково-популярних нарисів з історії України: «Історія України» (1920 р.), «Велика історія України» (1935 р.), «Запорозьке Військо» («Історії українського війська», 1936 р.); та підручників «Оповідання з історії України», «Коротка історія України для початкових шкіл» (1918 р.) [3].

Перші, відомі як громадські діячі, педагоги-добровольці – це вчитель Лука Мишуга, інженер Гнат Мартинець, письменник Осип Назарук та молоді педагоги-ентузіаста Іванка Бігунівна, Михайлина Мокрецька, Володимира Волянська.

У 1916–1917 рр. на Волині відкрито близько сотні українських приватних так званих «просвітянських шкіл» в містах і містечках: Володимирі, Устилузі, Порицьку, Озютичах, Турійську, Ковелі, а також у більших селах. Тільки 1916 р. стрільці заснували на Волині 46 українських шкіл, де навчалось більше 800 дітей. Спочатку в них працювали переважно січові військові вчителі. Наприклад, у селі Бискупичах Шляхетських (сьогодні Соснина) вчителював стрілець Іван Верб'яний [2, с. 372].

Найширшу і найпредметнішу освітню роботу розгорнули січові стрільці у Володимирі-Волинському. Саме тут четар УСС Микола Сасевич заснував найбільш відому на Волині українську чотирикласну приватну школу-гімназію імені Тараса Шевченка у 1916 р. [1, с. 54]. Управителем цієї школи була Савина Сидорович, що прибула зі Львова з першим загоном педагогів-ентузіастів. Її власні спогади, записані сином її сестри – Богданом Крип'якевичем: «Володимирська школа містилась на передмісті Рилавиці; 5-кімнатний знищений будинок довелось відновлювати. Після мене зі Львова приїхали І. Гайдучок,

Т. Ліщинська та А. Бігун. Навчання почалось 5 квітня 1916 р., ще до офіційного відкриття, що святково відбулось 20 травня. Спочатку було 3 класи (5 відділів) з 300 учнів, а потім вже працювало п'ять класів. Із наближенням наступу російських військ навчання в червні припинилось і відновилось тільки у вересні. Батьки залюбки посилали своїх дітей у школу, допомагаючи в усьому, брали участь у спільних конференціях, у підготовці концертів. Володимирській школі присвоєно ім'я Т. Шевченка. Згодом на Волині відкрито 50 шкіл, багато місцевих вчителів включилось до праці». Пропрацювала у Володимирі до жовтня 1918 року. Тоді вже школу перенесли у нове, двоповерхове приміщення на вулиці Устилузькій у центрі Володимира [4].

Микола Саєвич очолив стрілецький шкільний комітет. Його заступником обрали Осипа Назарука, секретарем – Андрія Дідика. Володимир-Волинська школа-гімназія стала чудовим методичним центром освітян усїєї Волині. 10 грудня 1916 р. на її базі відбулося представницьке засідання Української шкільної окружної ради, в якому взяли участь делегати від комісаріатів УСС, від округів «Ковель, Любовець, Устилуг та ін.». На засіданні були присутні бурмистр Гнат Мартинець, четари Микола Саєвич, Євген Чирановський.

У Володимирі вчителювали Теодора Ліщинська, Надія Масюк, Антонія Савич, Савина Сидорович, Матвій Якимович, Володимира і Кирилія Волянські. Відкрили у місті 6-класну школу для «виселенців з Полісся», яка мала свою філію в сусідньому селі Острівок. У Володимирі спромоглися навіть видати на місцевому матеріалі буквар «Матернє слово», який припав до душі сотням дітей [1, с. 54–55]. Володимирська школа імені Тараса Шевченка, як і деякі інші, проіснували аж до окупації Волині Польщею 13 вересня 1920 р. Згідно з відомим Ризьким договором від 18 березня 1921 р. місто опинилося під польською окупацією аж до вересня 1939-го року [1, с. 61].

Українські Січові Стрільці здійснили надзвичайно великий прорив у національно-культурному житті цього часу, розбудили свідомість та енергію корінного люду Галичини й Волині. В часи перемир'я 1915–1916 рр. особливо яскраво розгорнулась пісенна творчість народу, з'явились видатні бояни-самородки: Роман Купчинський, Лев Лепкий, Іван Іванець, Осип Курилас. Їх чудові пісні: «Їхав стрілець на війноньку»,

«Зажурились галичанки», «Човен хитається», «Гей видно село», «І снилось», «Журавлі» та інші широко відомі в Галичині й на Волині. А пісня «Ой у лузі червона калина» (слова С. Чернецького, музика М. Гайворонського) фактично стала гімном Січових Стрільців і майбутніх поколінь в боротьбі за незалежність. В устах народу ці пісні пережили всіх тиранів і сьогодні, в часи побудови незалежної України, розбуджують національні почуття й патріотичні пориви українців, урочисто повертаючи імена їх авторів [2, с. 373].

Список використаних джерел

1. Богуш М. І. Залишиться у вічності: Володимир-Волинський : історія, яка завжди з нами / М. І. Богуш. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 376 с.

2. Киричук М. Г. Волинь земля українська. Оповіді з історії Волині у 2-х т. – Т. II : Волинь під владою Польщі / М. Г. Киричук. – Луцьк : Надстир'я, 1995. – С.217-391.

3. Крип'якевич Іван Петрович – Вікіпедія – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Крип%27якевич_Іван_Петрович

4. Сидорович Савина (версія для друку). – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/sto/sydorovych/?dest=printer>

Комарець Лілія Вячеславівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Художній переклад має великий вплив на розуміння народом своїх потенціальних можливостей. Він являє собою підштовхуючу силу для розвитку оригінальної творчості, народження нових літературних явищ, де письменники та поети виконують роль батьків та вихователів цієї сили.

Володіти мистецтвом перекладу – великий талант, який і оцінять майбутні покоління. Жоден переклад не можливий без

глибокого знання тієї чи іншої іноземної мови, та й не тільки її. Перекладач повинен перенестися в ту епоху, в ті суспільні події, в яких жив і творив той чи інший митець [5, с. 3]. Перекладацька діяльність на українську мову до 1905 року було заборонено. Але це не завадило відомим письменникам та поетам все ж таки займатися перекладом іноземної літератури на українську мову і досягти великої майстерності. Більшість перекладів відносяться до 90-х років XIX і до початку XX століття – це переклади з Боккаччо, Байрона, Шекспіра, Гейне, Андерсена, Гомера, Шиллера та багатьох інших.

Багатогранний талант Лесі Українки, колискою якого є Волинський край, виявився у найрізноманітніших сферах літературної праці - вона була ліриком, драматургом, прозаїком, літературним критиком, публіцистом і фольклористом. Проте, проаналізувавши різноманітні роботи літературних критиків, ми дійшли до висновку, що в особі Лесі Українки українська література мала не тільки видатну поетесу і письменницю, але й талановитого перекладача. Лариса Петрівна не намагалась іти протоптаною стежкою, вона шукала нових шляхів і, власне, тому не використовувала вже готових перекладів. Вона була дуже вимогливою до своєї праці, невтомно працювала над своїми перекладами.

Художні переклади у творчості Лесі Українки посідають значне місце. Вона перекладала з російської, польської, німецької, французької, англійської, італійської, старогрецької, давньої індійської та єгипетської мов.

Почала Леся Українка перекладати з юних років, а в кінці 80-х років разом з своїми друзями, учасниками київського гуртка літературної молоді Плеяда, виробила цілу програму перекладу творів письменників світу на українську мову [2, с. 79]. Вона вважала за необхідне ознайомити українську інтелігенцію, український народ з усім кращим, що створило людство в галузі мистецтва. «Я надіюся, що, може, як більше знатимуть українці чужу літературу, то, може, згине з нашої літератури отой невдалий дилетантизм, що так тепер панує в ній», писала Леся Українка [3, с. 85].

Найбільше переклала вона творів Генріха Гейне. Леся Українка захоплюється творчістю славетного німецького поета-демократа. Вона перекладає його поезії з циклів «Ліричне інтермеццо», «Повернення на батьківщину», «Романцери»,

Північне море», «Ліричні співанки», славетну сатиричну поему «Атта Троль» та ін.

Перекладацький доробок Лесі Українки доволі великий. Крім творів Гейне, вона переклала «Запропашу грамоту», «Зачароване місце» з твору «Вечори на хуторі під Диканькою» М. Гоголя, поезії І. Тургенєва. На російську мову переклала вірші Франка, з польської — Міцкевича, збереглися уривки її перекладів з «Одіссеї» Гомера, з «Каїна» Байрона, з «Макбета» Шекспіра. Вона переклала також вірш Байрона «Коли сниться мені, що ти любиш мене», поему Гюго «Сірома». Її цікавили ліричні пісні давнього Єгипту, давня індійська література.

Вплив Шекспіра-драматурга найбільш сильно відбивається в художній творчості письменниці. Твори Шекспіра привертали увагу Лесі Українки своїм глибоким філософським змістом, гостротою конфлікту, що визначало художнє сприйняття світу англійським драматургом. Перекладаючи твори В. Шекспіра, Леся Українка прагнула, передусім, досягти їх живості, природності звучання, створити «просту та легку сценічну трактовку» шекспірівського тексту.

Над перекладом «Макбета» Леся Українка почала працювати в другий кримський період (1897 – 1898 рр.). І тут яскраво відображується її своєрідна інтерпретація твору – вільна асоціація, яка підкреслює голос щирого українця. Перша сцена «Макбета» починається діалогом відьом на полі:

Одна відьма каже: «When shall we three meet again? In thunder, lightning, or in rain?»

І ось, як це звучить у Лесі Українки: «Коли ми стрінемось, сестриці? Чи в грім, чи в дощ, чи в блискавиці?» [4, с. 318].

Якщо переклад Лесі Українки порівняти з дослівним відображенням цього уривка «Коли ми втрюх зустрінемось знов? В грім, в блискавиці або в дощ?», ми побачимо, що Леся Українка ввела слово «сестриці», що, на наш погляд, по – перше, забезпечує більш зрозумілий переклад, що саме відьми збираються зустрітись, а по – друге, цей оклик нагадує таке знайоме звертання дівчини до своїх подружок, що свідчить про національне сприймання твору письменницею. Семантичне наповнення такого перекладу можна віднести до етнічного стереотипу українців, бо «етнічні стереотипи є вагомим елементом у дослідженні ментальності» [1, с. 19], а в цьому перекладі простежується саме ментальна спрямованість.

Леся Українка ніколи не копіює текст, вона утворює новий образ. Так, наприклад, після вище приведеного питання друга відьма у Шекспіра відповідає: „When the hurlyburly's done, When the battle's lost and won”. Дослівно це звучить як «Коли занепокоєння скінчиться, Коли цю битву програно та виграно», ця репліка перекладена у Лесі Українки як «Коли перешумить війна, І щастя, й горе дасть вона». Щастя й горе вона ставить в один рядок з програшем й перемогою. Тут письменниця натякає саме на результат війни: для когось буде за щастя ця перемога, а для когось – це сльози, біль і смерть.

У Шекспіра: “Fair is foul, and foul is fair: hover through the fog and filthy air”.

Дослівно: «Прекрасне є гидке, а все гидке – прекрасне: пари скрізь цей туман й брудне повітря».

У перекладачки виникає поетичний образ прекрасного й потворного, яке вона сприймає як добро і зло [4, с. 318]: «Зло до добра, добро до зла. Хай вітер несе нас, хай криє нас мла».

У перекладі Лесі Українки можна знайти численні приклади розкриття емоційних підтекстів оригіналу, завдяки чому герої Шекспіра постають як люди з властивими їм людськими емоціями. Жіночий переклад драматургії великого англійця контрастує з перекладами чоловіків за рахунок набуття особливих романтичних рис у кожного з персонажів трагедій Шекспіра. Подібними рисам Леся Українка нерідко наділяла і своїх власних персонажів.

Особливістю перекладу Лесі Українки є створення поетичного перекладу, оскільки перекладачка створила всі необхідні засоби з української загальнонародної мови і українського художнього слова. Таким чином, завдяки впровадженню сукупності таких прийомів: по-перше, відображення авторської думки та дотримання стилю оригіналу; по-друге, особисте індивідуальне сприймання контекстуальної концепції твору; по-третє, висвітлення української національної ментальності через автостереотипне пропущення іноземного твору, що є результатом продукції гетеростереотипу (етнічного стереотипу іншої національності).

Перекладацька діяльність Лесі Українки це ще один шлях знайомства української інтелігенції, українського народу з найкращим, що було створено людством в межі мистецтва, щоб краса світу і гармонії знайшла відгуки в серцях людей.

Список використаних джерел

1. Богдан С. «Україна... А знаєте, такі є щось в цьому слові» (Етнічні стереотипи Лесі Українки за її листами). // Дивослово. – 2002. – № 10. – С.19-23.
2. Журавська І. Ю. Леся Українка та зарубіжні літератури [Текст] / І. Ю. Журавська ; [відп. ред. Д. В. Затонський]. - К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 230 с.
3. Леся Українка. Твори: У 12 т. – Т. 10 – К.: Наукова думка, 1978. – 543 с.
4. Рокіцька Н.В. Криця, що не іржавіє: Леся Українка і Генріх Гайне – два світила двох могутніх культур: методична розробка / Н.В. Рокіцька, О.В. Літвінюк. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – 144 с.

Неділько Ольга Володимирівна

Луцький педагогічний коледж, студент

ДУХОВНО-ОСВІТНІ СКАРБИ ВОЛИНЯНКИ ГАЛШКИ ГУЛЕВИЧІВНИ

«Жодним словом про свою давню київську фундацію в останній період свого земного життя вона не згадувала, мабуть просто не вважала це особливим вчинком. Швидше за все Галшка навіть не підозрювала, що її дітище – школа Київського братства – згодом стане першою в Україні академією», – зауважує дослідниця Олена Бірюліна [1].

Імена українських жінок, вірних доньок свого народу, є гордістю всієї нації. Під одним із цих імен увійшла в історію мудра покровителька освіти і науки Єлизавета Гулевичівна. Вона опинилася серед тих, кого славний гетьман Петро Конашевич Сагайдачний щиро шанував за християнську чисту душу і вірність Україні.

Народилася Єлизавета Гулевичівна 9 грудня 1577 р. на Волині, в селі Затурці. Галшка походила зі старовинного українського православного роду Гулевичів, відомого з початку XVI ст.

Дитинство Галшки пройшло на Волині, в маєтках її

батька, яких у Володимирському і Луцькому повітах у нього було значне число. Зокрема, повністю чи частково Василь Гулевич володів Затурцями, Шельвовим, Волицею, Любитовим, Качином, Личином, Твердинями, Липками, Довгим, Борисковичами, Несвічем та ін. Свого часу Василь Федорович займав високі виборні посади. У 1565 р. став володимирським підстаростою, з 1574 р. був обраний каптуровим суддею Володимирського повіту. Протягом 1590–1601 рр. Гулевич займав посаду володимирського, а потім і луцького войського, тобто був урядником, який наглядав за порядком у Володимирському і Луцькому повітах. В 1589 р. обирався депутатом від Волинського воєводства на Люблінський коронний трибунал. Як значний та заможний шляхтич, батько Галшки дав своїм дітям не лише статки, а й добре сімейне виховання та ґрунтовну домашню освіту [1, с. 123].

Галшка Гулевичівна була високоосвіченою, добре знала історію Батьківщини, за долю якої вболівала, і робила все можливе для освіти молодого покоління, його патріотичного виховання. Вона співпрацювала з видатними вченими того часу, такими, як Мелетій Смотрицький, Петро Сагайдачний, що свідчить про високий рівень її освіти. Галшка була ревною православною християнкою, патріоткою. В Києві активно впливається у громадсько-просвітницький рух [3, с. 8]. Цікаво, що Галшка ставить підпис при одруженні українською мовою — «рукою власною», а її чоловік Христофор польською. Була два рази одружена: перший шлюб з Христофором Потієм, сином берестейського каштеляна Адама Потія і княжни Ганни Федорівни, другий шлюб з мозирським маршалком Стефаном Лозкою, заможним київським шляхтичем.

Саме у Києві Галшка звершує справу, котра назавжди пов'язала її ім'я Києво-Могилянською академією. Вона надає свою землю під Київський Братський монастир і Братську школу, тобто стає їх засновницею. Так у своїй дарчі 14 жовтня 1615 р. Гулевичівна вказує: «Даю, дарую, записую і відказую, фундую добра мої власні, дідичні права і вольності шляхетські, маючи власний мій двір з землею, зі всіма до того двору і землі правами, пожитками, різними належностями, нічого собі самій, ані нащадкам моїм не зоставляючи». Садиба Галшки лежала в самому центрі Подолу, де, говорячи, сучасною мовою, була найпрестижніша частина міста [5, с. 48]. Гулевичівну

підтримали київські жителі, відомі вчені й культурні діячі того часу: Іов Борецький, згодом перший митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, Мелетій Смотрицький, Ісає Копинський, Лаврентій Зизаній, Олександр Митура, Павло Беринда, архімандрит Києво-Печерської лаври Єлисей Плетенецький. У школі вони навчали дітей, уклали підручники, збирали бібліотеку. До Київського братства 1620 р. вступив гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний «з усім військом». Київська братська школа, отримавши добрих вчителів і мужніх покровителів, швидко посіла провідне місце в культурному й суспільному житті України й незабаром перетворилася на Академію. Так розпочався відлік історії української «almamater» вищої освіти, культури й християнського благочестя – Києво-Могилянської академії, яка набула міжнародного значення [2].

По смерті другого чоловіка Галшка Гулевичівна переїжджає до рідного Луцька і пов'язує своє життя з Хрестовоздвиженським братством. Вона разом з ректором братської школи Є. Ільковським та педагогами П. Босинським, А. Славинським та іншими поширювала національну культуру, протистояла натиску єзуїтів та уніатів на православ'я, купувала стародруки для Луцького братства, своїми коштами допомагала убогим і німечим [1, с. 125]. 2 квітня 1641 р. Галшка Гулевичівна складає передсмертний тестемент, в якому вказується, що майже всі гроші, а також закладене срібло, яке Галшка наказувала синові викупити, заповідає вона на Луцький братський монастир, який опікувався Луцькою братською школою, на його шпиталь та на Братську Хрестовоздвиженську церкву [5, с. 51].

Поховали Галшку Гулевичівну на території Луцької братської школи як визначну благодійницю братських монастирів і шкіл. Благодійництво не було випадковою справою її життя, оскільки вона жертвувала не лише на київську школу, але й на інші братські школи. Але не лише через благодійні внески Єлизавета (Галшка) Гулевичівна є унікальною жінкою. Вона зберегла і пронесла віру через усі негаразди свого життя та ревно служила майбутньому, вбачаючи його у дітях, які зможуть відродити славу своїх предків. Галшка все життя служила Господу Богу і саме тому зуміла подарувати не землю і кошти братським школам, а все своє життя на славу України [4].

Сьогодні в календарях-довідниках Національного

університету «Києво-Могилянська Академія» її ім'я стоїть першим серед почесних засновників, а в Хрестовоздвиженському храмі красується її скульптурний портрет. У 2002 р. на стіні церкви волинянці встановлена меморіальна дошка. З 2012 р. відкрито братський крип торій, де можна вшанувати пам'ять української добродійки.

Список використаних джерел

1. Бірюліна О. «Навічно фундуючи добра свої власні...» / О. Бірюліна // Луцьке Хрестовоздвиженське братство : історія та відродження / авт. і упоряд. А. І. Бондарчук. – Луцьк : Терен, 2013. – С.123-126.

2. Галшка Гулевичівна. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/5bfdd8eda8eecb8a/>

3. Малиновська Г. Нетлінні скарби Галшки Гулевичівни / Г. Малиновська // Волинь-нова. – 2007. – 8 грудня. – С.8. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.volyn.com.ua/>

4. Метлицька Л. Постаті: Галшка Гулевичівна / Л. Метлицька. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.hetman.tv/nomera/2008/2008-1-18/galschka.html>

5. Українки в історії. Українка в традиційному суспільстві. Визначні українки-вчені новітньої доби / за ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2004. – 326 с.

Ничипорук Ольга Андріївна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім.А.Ю.Кримського, студент*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ

Сучасна школа – це школа швидкого і гнучкого реагування на стрімкі, динамічні, а інколи й драматичні зміни в суспільстві. Сьогодні школа має навчити дитину самостійно розв'язувати життєві проблеми.

Формування компетентності учнів – найактуальніша проблема сучасної школи. Компетентнісний підхід покликаний

подолати прірву між освітою і вимогами життя. Школа має стати не підготовчим етапом до життя, а самим життям, сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями та педагогами, школою та родиною на основі ідеї самоцінності дитинства.

У педагогічній літературі поняття «технологія навчання» і «навчальна технологія» вживають як тотожні. Однак поняття «технологія навчання» є дещо вужчим і означає шлях освоєння конкретного матеріалу в межах певного предмета, теми, питання, а навчальна технологія передбачає розгляд різних технологій навчання.

Цілком доцільним і актуальним є широке запровадження у вивчення основних навчальних дисциплін освітньої проектної технології.

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту.

Виконання проекту передбачає самостійну роботу учнів. Учитель консулює та контролює виконання його окремих етапів.

Використання методу проектів у рамках існуючої класно-урочної системи пов'язане з труднощами організаційного характеру та часовими обмеженнями, отже, проектна методика більш прийнятна у позаурочній діяльності з навчального предмета. Включення ж методу проектів в організацію навчальної роботи дає багато переваг і показує позитивні результати.

Проектна діяльність дозволяє їм отримати особистісний досвід і освоїти види діяльності, необхідні їм у майбутньому. Отже, головний результат проектної діяльності - накопичення дітьми і підлітками поведінкових, комунікативних, організаційних та інших навичок. Учні вчать проектувати результат, планувати свою діяльність і діяльність групи, розраховувати необхідні ресурси, приймати рішення і нести за них відповідальність, взаємодіяти з іншими людьми, відстоювати свою точку зору, захищати результати своєї діяльності публічно.

В системі шкільної освіти була прийнята певна типологія проектів, що класифікуються О.С. Полат за домінуючою діяльністю учнів (практико-орієнтований, дослідний,

інформаційний, творчий, рольовий проекти), що визначає результат проектної діяльності (розв'язання соціально значущої проблеми, експеримент, публікація, твір декоративно-прикладного мистецтва, сценарій якогось дійства, гри тощо).

Основою методу проектів є розвиток критичного мислення, пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують протягом певного відрізка часу. Цей підхід органічно поєднується з груповим (cooperative learning) підходом до навчання. Метод проектів завжди припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результати виконаних проектів повинні бути “відчутними”, тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Таким чином, проектування може стати засобом соціального й інтелектуально-творчого саморозвитку всіх суб'єктів освіти (учнів, учителів, батьків), а в більш вузькому розумінні — засобом розвитку проектних здібностей. Робота над проблемною темою викликала необхідність вивчення національного й міжнародного передового досвіду, створення матеріально-технічної бази (комп'ютерні класи, підключення до мережі Інтернет тощо), загального оновлення змісту освіти.

Для успішної реалізації проекту потрібні такі умови:

- наявність значущої у творчому, дослідницькому плані проблеми;
- уміння вчителя ставити ключові та тематичні запитання;
- практична значущість очікуваних результатів (публікація, постер, альманах);
- самостійна робота учнів на уроці або поза уроком;
- структурування змістовної частини проекту (етапи, завдання, розподіл ролей);
- використання дослідницьких методів;
- застосування комп'ютерних технологій (для пошуку інформації, спілкування з іншими учасниками проекту, створення кінцевого продукту проекту).

Проектна діяльність у навчальній роботі є:

- шляхом розвитку творчого потенціалу особистості та її самореалізації;
- середовищем, яке розвиває, формує соціальні вміння, навички та сприяє процесу набуття життєвого досвіду;
- засобом перевірки відповідності особистого досвіду потребам особистісної активної ролі в суспільстві;
- творчим звітом про рівень лідерської компетентності.

Упровадження проектної технології у практику навчальної роботи було визначено як пріоритетний в організації виховної роботи школи в цілому, так і в діяльності кожного класного колективу.

Існує велика потреба в педагогічній творчості. Створювати щось нове за відсутності базових знань — не творчість. Затребуваний учитель сьогодні — це професіонал і особистість. Він не просто посідає робоче місце, а й прикрашає своїм особистим ставленням те, що становить зміст його роботи.

Щоби стати затребуваним, сьогодні необхідне практичне опанування тих видів педагогічної діяльності, до яких учитель готовий тільки частково. Потрібні практичні навички в роботі по-новому. Будь-яка робота має сенс тільки тоді, коли відповідає очікуванням тих, хто її замовляє (суспільство, керівники, учителі, батьки, самі учні). Якісна школа, якісний учитель, технологічно грамотний і педагогічно культурний, допомагають становленню якісної держави.

Кропітка робота з упровадження нових Державних стандартів триває та спрямована на реалізацію педагогами школи успішного використання нових технологій, набуття досвіду, власного творчого потенціалу, а головне — на підтримку бажання вчителя творити Людину майбутнього, будівника нового суспільства, нової України.

Список використаних джерел

1. Пехота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
2. Падалка О. С. Педагогічні технології / О. С. Падалка, А.М. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Т. Шпак. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 252 с.

3. Трудове навчання в школі: Науково-методичний журнал. – Х.: Видавнича група «Основа», 2016 – №1 – С. 5-25

4. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с. (Альма-матер).

Новохацька Людмила Юріївна

*Луцький національний технічний
університет, студент*

ШКОЛА І ОСВІТА НА ВОЛИНІ В 1921–1939 РОКАХ

У міжвоєнний період зацікавленість суспільства в освіті залишалась дуже високою. Суспільство потребувало високоосвічених людей. Відбувалося багато відкриттів, що стали основою для вивчення великої кількості наук.

В складі Другої Речі Посполитої Волинь була аграрним, економічно відсталим регіоном. До того ж на розвиток господарського та культурного життя краю негативно вплинула нестача досвідчених і кваліфікованих працівників. Система освіти Другої Речі Посполитої зазнала помітних змін у міжвоєнний період. Такі нововведення не оминули і Волинських земель, що в результаті укладеного Римського мирного договору, відійшли до складу польської держави.

Щоб забезпечити регіон робітниками були створені професійні навчальні заклади. У Польщі в 1927р. молодь здобувала професійну освіту у фахових школах. На той час їх було 266. На Волині працювало 27 фахових шкіл. Там навчалось близько 1800 учнів. Проте зважаючи на зростання кількості населення ці показники незначні. Існували державні професійні школи, школи органів самоврядування та приватні.

Для того щоб створювати школи потрібно було в першу чергу враховувати потреби суспільства, спираючись на специфіку регіону. Саме тому школи передбачали певну спеціалізацію. Існували: ремісничо-промислові, адміністративно-торговельні, сільськогосподарські, комунікаційні та ведення домашнього господарства. За структурою шкільництво поділялося на курси, школи

гімназійного рівня і школи нижчого рівня.

На Волині у міжвоєнний період існували такі державні заклади професійної підготовки: жіноча кравецька гімназія в Луцьку, будівельно-ремісничка школа у Кременці, механічна гімназія, школа землемірів та дорожних техніків у Ковелі та ін.

Міністр освіти тогочасної польської держави Януш Єнджеєвич розповів свої бачення щодо розвитку сфери освіти у праці “Про новий виховний ідеал”. Згодом вона увійшла в історію як “Шкільна реформа 1932р.” Згідно даного документу було запроваджено шестирічну загальну середню школу. Вона включала в себе 2 роки навчання в гімназії та 6 років у ліцеї.

Згідно до закону 1932 р. змінювався устрій шкільництва. Створювалися три типи початкових шкіл – це народні школи з системами навчання з трьох ступенів. Новий закон про школу значно змінив початкові, середні та фахові школи. Семикласна народна школа перетворювалась у початкові школи трьох ступенів. Тобто, по суті, здійснилась реформа системи середньої освіти. Навчальні плани та навчальні програми попри все це залишалися різними. У школу проводився набір дітей віком від 7 до 14 років.

Здебільшого існували школи I-II ступеня. В них були дуже скорочені навчальні програми. Там могли працювати всього троє-четверо вчителів. Більшість учнів закінчували навчання через 2-3 роки. В той час початкову освіту визначили як обов'язкову у Польщі. Після реформи щодо освіти 1932 р. гімназії змушені були перейти на чотирирічний термін навчання. Такі чотири класи відповідали 3-6 класам колишніх гімназій. Протягом наступних двох років навчання продовжували у ліцеях. До них учнів приймали після закінчення гімназії.

Що стосується професійного шкільництва, то у 1933 р. на Волині діяло 2 державні фахові школи нижчого рівня і 14 приватних шкіл нижчого рівня. Існувала одна державна і 5 приватних середніх фахових шкіл. На той час у краю працювало 29 професійних шкіл, але усі вони були із польською мовою навчання.

У період 1921–1939рр. на Волині існувало 6 мандрівних шкіл. З них були 3 жіночі. Знаходились вони у у Дубенському, Горохівському, Здолбунівському повітах. Та 3 чоловічі — у Сарненському, Здолбунівському і Ковельському повітах .

Польська влада прекрасно розуміла, що польська культура

і освіта відіграє значну роль в зміцненні зв'язків між Волинню і Польщею. Тому розбудова волинського шкільництва ставала головним завданням польської громад. Розпочалась акція стосовно піднесення волинського рільництва. Органи місцевого самоврядування і інші організації поширювали позашкільну освіту серед селян і відкривали сільськогосподарські школи. Проводились різноманітні курси, вікторини, конкурси, на яких учасники могли демонструвати свої знання з ведення сільського господарства.

В гімназіях, які існували на території Польської держави особливе значення надавалось системі виховного процесу. Учні виховували як вірних, чесних громадян, а у суто польських гімназіях значну увагу приділяли і підготовці учнів військовій справі. Загалом, гімназії, які були за часів Польщі ділилися на 3 типи: класичні, гуманітарні, математично-природничі.

Професійному шкільництву не було надане належне фінансування. Зовнішня ситуація на території не сприяла розвитку освітніх закладів професійного шкільництва для національних меншин. У Польщі не було відкрито ні одної української фахової школи.

Педагоги в навчальних закладах у міжвоєнний період були сконцентровані на етико-моральні аспекти навчання. Учні виховувалися як люблячі свій край громадяни. Система виховання базувалася на прагненні до вдосконалення.

Отже міжвоєнний період є визначним в історії волинського шкільництва.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Шкільні реформи у Польщі: Історія і сучасність: Монографія / А. В. Василюк. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 340 с.
2. Доброчинська В. А. Інтелігенція в культурному житті Західної Волині (1921-1939). Дис. ... канд.. іст. наук: 07.00.01 / В. А. Доброчинська. - Луцьк, 2006. – 224 с.
3. Кучерепа М. Волинь у міжвоєнний період (1921-1939) / М. Кучерепа. – Луцьк, 1994. – 110 с.

Омельчук Яна Іванівна

*Луцький національний технічний
університет, студент*

ОСВІТА НА ВОЛИНІ В 1939-1941 РОКАХ

З 90-х рр. ХХ ст. зріс інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до регіональних досліджень, зокрема й до історії Волині періоду возз'єднання західноукраїнських земель з УРСР. У цьому контексті актуальним питанням вбачається розгляд задоволення освітянських прав населення волинського краю в період 1939-1941 років. Проблеми розвитку освіти на західноукраїнських землях у зазначеному періоді досліджуються багатьма науковцями, серед яких слід відзначити А. Бондар, Т. Бриндзан, М. Грищенко, І. Забокрицького, В. Павленко, В. Яремчук й ін.

Коли у вересні 1939 року більшовицькі війська зайняли Західну Україну, деякий час на цих територіях зберігався старий адміністративний поділ, тільки воєводства перейменували в області. Їх було чотири: Львівська, Станіславівська, Тернопільська та Луцька. 4 грудня 1939 року за рішенням Верховної Ради СРСР були утворені області за радянською системою на основі колишніх польських повітів. До Волинської області з центром у Луцьку увійшли: Луцький, Ковельський, Горохівський, Володимир-Волинський, Любомильський повіти Волинського воєводства та Камінь-Каширський повіт Поліського воєводства [3, с. 2].

Від самого початку нова влада взяла курс на проведення насильницької радянзації, а з часом і русифікації суспільно-політичного життя. У сфері освіти на Волині першочерговими заходами стала реорганізація шкільної освіти. Вже у першому півріччі 1939/1940 навчального року кількість шкіл зросла майже на 40 %, кількість учнів збільшилася на 50 %. Школи працювали за перехідними програмами, спеціально складеними для них. З 11 січня 1940 р. усі школи на Волині перейшли на навчальні плани і програми радянської школи, а до березня 1940 р. було завершено реорганізацію всієї системи освіти на радянських засадах. Зокрема, був скасований поділ шкіл на державні й приватні – всі вони перейшли на державне утримання. Освіта в переважній більшості стала україномовною.

Було відмінене викладання релігії, історії Польщі, польської мови. У повідомленні Луцького міського відділу народної освіти від 14 жовтня 1939 р. Зазначалося, що «усі школи міста Луцька розпочали науку ... в них введена програма навчання згідно з радянським устроєм: викладання релігії, історії Польщі і польської мови... діти виховуються в душі радянського устрою» [3, с. 4].

У 1940 році було утворено Луцький державний учительський інститут. На перший курс зараховано 135 студентів. Навчальний процес здійснювали 50 викладачів. Функціонували чотири відділи: філологічний із українським і російським відділеннями, фізико-математичний, природничо-географічний та заочний. Разом з тим навчально-матеріальна база інституту була слабкою: йому виділили приміщення колишнього сирітського будинку, збудованого 1929 року на околиці Луцька (нині тут школа-інтернат), не вистачало обладнання, літератури. Важко було з викладацькими кадрами. Проте поступово облаштовувалися навчальні кабінети, лабораторії, комплектувався фонд бібліотеки. Першим директором інституту було призначено Івана Тарасовича Сокура [1, с. 110].

Також у 1940 році у Луцьку було створено інститут вдосконалення вчителів, а у районах області запрацювали методичні кабінети, які розгорнули роботу з підготовки педагогічних кадрів.

Протягом 1940-1941 років на Волині відбувався процес реорганізації так званих народних шкіл. Народні школи I рівня реорганізували в початкову школу (чотирирічну). На базі народної школи II і III рівнів було створено неповно-середню школу (семирічку). Гімназії та загальноосвітні ліцеї при них реорганізували в середні школи (десятирічки). Педагогічні ліцеї реорганізували в педагогічні школи з трирічним терміном навчання. В усіх навчальних закладах встановили безплатне навчання, перевівши школи на державне утримання. У школах було запроваджено обов'язкове вивчення української і російської мов.

Вводилися й інші радянські стандарти в освіті: навчання хлопчиків і дівчаток у класах стало спільним; організувалися спеціальні школи та класи для навчання неписьменних і малописьменних підлітків віком від 12 до 16 років [3, с. 5].

Водночас радянська влада робила все, щоб знищити паростки будь-якого культурного життя на національних засадах. Наприкінці 1939 р. припинено діяльність товариств «Просвіта» та «Рідна школа», які стояли на захисті національних інтересів. Поза законом опинилися й інші українські та польські національно-культурні, спортивні і громадсько-політичні організації, зокрема «Пласт», «Сокіл», «Луг», «Січ», «Каменярі» й ін. Була припинена діяльність (охарактеризовані «як сіоністські та антирадянські») різноманітних єврейських організацій культурно-просвітницького та освітнього характеру. Варто зазначити, що становлення радянської освіти на волинських землях, переважно на початку, все ж таки враховувало національний склад населення території. Зокрема, у селищі Олика було утворено українську школу; при цьому працювали польська та єврейська школи [3, с. 6].

Разом з тим радянські педагогічні кадри, які масово прибували на Волинь «для допомоги місцевому населенню будувати соціалістичне життя», стали провідниками ідеї злиття націй і швидко розвіяли ілюзії про «українськість» радянської політики. Будь-які прояви розвитку українського культурного життя почали оцінювати як націоналістичні, а тих, хто виступав проти переслідували, арештовували.

Не зважаючи на негативні явища суспільно-політичного характеру, у сфері освіти на Волині протягом досліджуваного періоду було досягнуто чимало: у 1940/1941 навчальному році у Волинській області функціонувало 1204 загальноосвітні школи, з яких 22 – середні, 274 – неповних середніх і 908 – початкових. Понад 80 % усіх шкіл проводили навчання українською мовою. Напередодні нападу гітлерівської Німеччини у Волинській області розпочався перехід до загальної семирічної освіти на селі і десятирічної – в місті [2, с. 690].

Таким чином, приєднання території Волині у якості Волинської області до складу Української РСР було важливим етапом у розвитку сфери освіти на волинських землях. Найбільш значних успіхів було досягнуто у шкільному будівництві та ліквідації неписьменності серед волинян. Майже подвоїлась кількість загальноосвітніх шкіл у порівнянні з польським періодом, біля 70 % дітей, що проживали у містах, було охоплено навчанням. Відкривалися й вищі навчальні заклади, зокрема було утворено Луцький державний учительський

інститут, інститут підготовки та перепідготовки вчителів. У переважній більшості учбових закладів навчання велося на українській мові. Вперше в історії українське населення волинського краю отримало можливість реалізувати своє право на освіту рідною мовою. Водночас вівся процес радянзації та поступової русифікації суспільно-культурного життя, що супроводжувалося масовими репресіями, зламом традиційної освітньо-виховної системи.

Список використаних джерел

1. Павленко В. В. Розвиток освіти на Волині: напрями історико-педагогічного дослідження / В. В. Павленко // Становлення та розвиток науково-педагогічних шкіл : проблеми, досвід, перспективи : зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – 692 с.

2. Стражнікова І. В. Джерельна база історико-педагогічних досліджень Західного регіону України / І. В. Стражнікова // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С.690.

3. Яремчук В. Д. Становлення та розвиток радянської освітньої політики на західноукраїнських землях 1939–1940 рр. / В. Д. Яремчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. –2010. – № 3. – С.1-8.

Попик Анна Орестівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*
Науковий керівник: **Л.Л.Катинська**

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ЗИМНЕНСЬКІЙ ШКОЛІ-ЛІЦЕЙ

Освітні системи в будь-якій країні світу повинні сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. Незадоволення багатьох країн результатами системи шкільної освіти сьогодні призвело

до необхідності її реформування. Головною проблемою є визначення пріоритетів освіти та її реформування. На запитання: «Чого ви очікуєте від школи?» роботодавці, бізнесмени, політичні діячі, керівники шкіл та вчителі відповідають: «Треба виховувати дитину, яка вміє спочатку самостійно вчитись, а потім самостійно працювати і жити» [3, с. 7]. В школі учень повинен навчатися, в першу чергу, самостійно формувати мету та шляхи її досягнення. Цього досягти значно важче, ніж навчити писати, читати та лічити.

Результати численних вітчизняних досліджень Ільїної Т.А., Кларина М.В., Лернера І.Я., Селевко Г.К., Безпалько В.П. свідчать про те, що школярі погано володіють методологічними та економічними знаннями. Більш високий рівень знань вони виявляють, оволодіваючи фактологічним матеріалом, уміють відтворювати та засвоювати їх у знайомій ситуації. Нетрадиційна постановка питання значно знижує результативність відповідей учнів. Щодо вміння інтегрувати ці знання та застосовувати їх для одержання нових знань і з'ясування явищ, які відбуваються у навколишньому світі, то тут результати наших школярів були значно нижчими [2, с. 5].

Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасної школи повинен володіти певними якостями: гнучко адаптуватися у мінливих ситуаціях; самостійно та критично мислити; уміти бачити та формувати проблему, знаходити шляхи раціонального її вирішення; усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані в оточуючій його дійсності; бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити; бути комунікабельним; вміти працювати над розвитком особистої моральності, інтелекту, культурного рівня. В основу формування особистості мають лягти передусім ідеї гуманістичної парадигми особистісно-орієнтованої освіти та виховання. Мета особистісно-орієнтованої гуманної освіти – не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації.

У рекомендаціях багатьох наукових досліджень ми знаходимо схожі висновки: посилення практичного напрямку змісту шкільних курсів природничо-наукового циклу; вивчення явищ, процесів, об'єктів, що оточують учнів у їх повсякденному житті; перенесення акцентів на інтелектуальний розвиток учнів

за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності; урахування знань, які дістають учні поза школою з різних джерел. Таким чином, головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу.

Ми спробуємо розглянути таке педагогічне явище, яке має у вітчизняній педагогічній науці сьогодні поки ще вельми нечіткий контур та припускає занадто суперечливі тлумачення. Внаслідок низки причин це явище стало надзвичайно популярним як серед учених, так і серед практиків - це педагогічна технологія. Педагогіка – це не тільки наука, і не тільки мистецтво. Це перш за все прикладна дисципліна, і так само як і усі іприкладні дисципліни, вона не може не бути технологією. У чому ж суть технологічності? Як зробити навчальний процес педагогічно керованим?

У грудні 2003 року сесія Володимир-Волинської районної ради за підтримки управління освіти і науки Волинської області прийняла рішення про реорганізацію даного навчального закладу в школу нового типу – НВК «ЗОШ I-III ступенів-ліцей» с. Зимне. Місія ліцею - дати можливість учням здобути знання понад обов'язковий загальноосвітній рівень, розкрити та сприяти реалізації їхніх індивідуальних творчих здібностей і обдарувань, підготувати до свідомого професійного вибору та вступу до ВНЗ. Пройшло понад 10 років становлення, наполегливої праці, пошуку. Нині Зимненський НВК - загальноосвітній навчальний заклад з профільним навчанням, опорна школа освітнього округу, має статус експериментального навчального загальноосвітнього закладу регіонального рівня. З 2004 по 2006 роки було налагоджено мережеву співпрацю з Львівським національним аграрним університетом. За результатами досліджень та анкетувань, проведених на базі школи з учителями, стаж яких від 13 до 38 років роботи, ми виявили, що найчастіше у педагогічній діяльності мають місце такі технології навчання:

- інтерактивні технології;
- ігрові технології;
- інформаційно-комунікаційні технології;
- проектна технологія;
- технологія особистісно-орієнтованого навчання;

- технологія організації групової навчальної діяльності школярів.

12-14 березня в Київському Палаці дітей та юнацтва відбулася головна подія освітньої галузі - Шоста Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти – 2015». Презентували освіту Володимир-Волинського району начальник відділу освіти Алла Мельник, завідувач РМК Людмила Страхорчук та вчитель навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст.- ліцей» с. Зимне Юлія Степанюк. У межах виставки відбулося нагородження переможців конкурсу з тематичних номінацій, в якому Зимненський НВК, єдиний серед загальноосвітніх навчальних закладів Волині, нагороджений медаллю у номінації «Інноваційні технології виявлення, навчання та підтримки розвитку обдарованих дітей і молоді» та дипломом за творчу працю з підвищення якості національної освіти.

На базі школи працює секція МАН, координацію роботи якої здійснює районний відділ освіти. МАН пропонує учням численні тренінги та можливість навчання протягом року у заочній школі. Результатом роботи секції є захист учнями наукових робіт, що здійснюється у 2 етапи:

- I - написання контрольної роботи.
- II- рецензування наукової роботи.
- III - захист наукової роботи.

Дана діяльність безумовно позначається на подальшому житті учня, у ході підготовки до якої він набуває навичок роботи над науковим проектом та самостійності у науковій роботі.

Сьогодні в педагогічній науці і практиці є дві цілком різні стратегії, в рамках яких існують системи освіти, - стратегія формування та стратегія розвитку. Стратегія формування – педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ дитини, нав'язування дитині вироблених суспільством способів діяльності, оцінок. Стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу учня, його *самоактуалізація*. Стратегія розвитку, або особистісно-орієнтована освіта, гірше розроблена саме з технологічного боку. Термін «особистісно-орієнтоване навчання» стерся від частого використання, але далі від діагностики особистих характеристик учня технологія на сьогоднішній день майже не просунулась. І чи легко технологізувати процес управління особистісним розвитком

дитини в навчанні? Чи правомірна в такому разі сама постановка питання про стандартизацію освіти? Можливо, такий стан справ в освіті просто демонструє стан переходу світової системи освіти в нову якість? Таким чином, вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем [3, с. 9]. Про педагогічні технології тепер говорять усюди – у пресі, на педагогічних нарадах, на науково-практичних конференціях. Ми вважаємо, що на даний час назріла об'єктивна потреба запровадити відповідний навчальний предмет у навчальні плани педагогічних освітніх закладів.

Список використаних джерел

1. Омельчук В.В. Духовно-освітні традиції Волинського краю: Навчальний посібник / В. В. Омельчук. – Дубно, 2000. – 110 с.
2. Пехота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
3. Падалка О. С. Педагогічні технології / О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Т. Шпак. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 252 с.

Притула Іванна Олегівна

*Луцький педагогічний коледж,
студентка*

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним із стратегічних завдань реформування сучасної національної освіти є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я. Роз'яснення цього завдання передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту і методів навчально-виховного процесу, спрямованого саме на розвиток особистості учнів.

Особистісно зорієнтоване навчання відбувається на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і

можливостей учня, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії з учителем і ровесниками. Сутнісні характеристики і способи організації особистісної освітньої технології активно досліджуються психологами й педагогами з кінця 80-х рр. ХХ ст. (Ш. Амонашвілі, Є. Бондаревська, Г. Балл, І. Бех, С. Максименко, Н. Бібік, О. Савченко, А. Хуторський, І. Якиманська та ін.).

Теоретики і практики все помітніше усвідомлюють гостру потребу у створенні та реалізації особистісного підходу до учні як одного з принципів організації навчально-виховної роботи, що обґрунтовується сучасною психологією і педагогікою. Такий підхід має сприяти більш цілеспрямованому, гармонійному розвитку особистості школяра як громадянина і творчого учасника педагогічного процесу. Одним із важливих завдань особистісного підходу – зробити навчання сферою самоствердження особистості [2].

Дослідниця проблеми І. Якиманська розглядає особистісно зорієнтоване навчання як педагогічно організоване співробітництво, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність (об'єктивний досвід кожного спочатку розкивається, а потім узгоджується зі змістом освіти) [5]. Вчена виокремлює три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну.

Соціально-педагогічна модель виховує за попередньо заданими якостями. Освітні інститути суспільства створюють структуру такої особистості. Завданням школи є наближенні кожного учня до її параметрів (носії масової культури).

Предметно-дидактична модель особистісно зорієнтованої педагогіки пов'язана з предметною диференціацією, яка забезпечує індивідуальний підхід у навчанні. Технологія предметної диференціації будується на урахуванні складності та обсягу навчального матеріалу (завдання пониженої та підвищеної складності).

Психологічна модель особистісно-орієнтованої педагогіки спочатку зводилась до визнання відмінностей в пізнавальних здібностях учнів, які в реальному освітньому процесі проявляються в здібності до навчання (індивідуальна здібність

до засвоєння знань). При цьому метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної здібності [5].

Головні вимоги до особистісно зорієнтованої технології навчання:

- виклад знань у підручнику (вчителем) повинен бути направленим не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а також на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного учня;

- у процесі навчання необхідне постійне узгодження суб'єктного досвіду учнів з науковим змістом здобутих знань;

- активне стимулювання учня до самоцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати учневі можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями;

- конструювання та організація навчального матеріалу, який дає змогу учневі вибирати його зміст, вид та форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач тощо;

- виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується учень самостійно, стійко, продуктивно;

- необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, а й головним чином процесу учіння;

- освітній процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учіння як суб'єктної діяльності [1, с. 36–37]

Добре вчити дитину, яка тягнеться до вчителя, як соняшник до сонця. Щоб не перервати цей ланцюжок довір'я, потрібно утверджувати в своїх стосунках із учнями людську гідність кожної дитини незалежно від того, які в неї навчальні успіхи, а отже, бачити спочатку людину, а потім уже учня.

Особистісно зорієнтоване спілкування на уроці – стрижень стимулювання навчальної праці, воно не може бути спрямоване на абстрактного молодшого школяра. Його мета – врахування не тільки актуальних потреб саме віку (наприклад, дитини 6 або 9 років), а й як найповніша відповідність спілкування розмаїттю індивідуальностей конкретного класу [3, с. 144]. Дуже важливо, щоб розумна вимогливість поєднувалась з неоціненою рисою гуманного вчителя – умінням не пропустити момент, коли дитині особливо потрібна допомога і увага [4].

Порівняльні характеристики традиційного

та особистісно зорієнтованого уроку

Традиційний урок	Особистісно орієнтований урок
Навчає всіх дітей встановленому обсягу знань, умінь і навичок.	Сприяє ефективному накопиченню кожною дитиною свого власного особистого досвіду.
Розподіляє навчальні завдання, форму роботи дітей і демонструє їм зразок правильного виконання завдань.	Пропонує дітям на вибір різні навчальні завдання і форми роботи, заохочує дітей до самостійного пошуку шляхів рішень цих завдань.
Намагається зацікавити дітей у тому навчальному матеріалі, який пропонує сам учитель.	Прагне виявити реальні інтереси дітей і узгодити з ними підбір і організацію навчального матеріалу.
Передбачає додаткові індивідуальні заняття з відстаючими дітьми.	Веде індивідуальну роботу з кожною дитиною.
Здійснює планування дитячої діяльності в певному руслі.	Допомагає дітям самостійно спланувати свою діяльність.
Оцінює результати роботи дітей, помічаючи і виправляючи допущені ними помилки.	Заохочує дітей самостійно оцінювати результати їх роботи і виправляти допущені помилки.
Визначає правила поведінки в класі і стежить за їх виконанням.	Вчить дітей самостійно виробляти правила поведінки і контролювати їх виконання.

Отже, особистісно зорієнтоване навчання полягає в тому, щоб підтримувати та розвивати природні якості учня, його здоров'я індивідуальні здібності, допомагати в становленні його суб'єктивності, соціальності, творчої самореалізації особистості. Особливу роль відіграє стиль навчального стимулювання, який передбачає гуманний, стимулюючий підхід, персоніфікованість, діалог, дискусію, поєднання розумної вимогливості з утвердженням людської гідності учнів, уміння вчителя володіти різними засобами мотивації індивідуальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота. – К.: А.С.К., 2003. – 255 с.
2. Сучасний урок у початкових класах / О. Я. Савченко. – К.: Магістр–S, 1997.- С.138-139.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти : підручн./ О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012 .– С.144-148.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручн. для студ. пед. фак. – К.: Абрис, 1997.– С.155-159.

5. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2.

Ростопчина Ірина Богданівна

Люблін, Вища школа економіки та інновацій, студент

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ У 1920-1939 РОКАХ

Соціокультурні та економічні процеси в Україні зумовили необхідність наукових історико-педагогічних досліджень. Особливої уваги заслуговує історичні дослідження системи підготовки фахівців для педагогічної діяльності. Сьогодні ці дослідження є значно ширші та ґрунтовніші. Водночас проблема історії становлення і розвитку педагогічної освіти Волині досліджена поверхово. Зокрема, в науковій літературі немає цілісного вивчення еволюції педагогічних закладів на Волині з 1921-1939рр., а також шляхів і способів їх організації, теоретико-методологічних засад їх функціонування. У той період наша держава перебувала під владою Польщі. Варто звернути увагу на те, що у даний період вищих педагогічних закладів на Волині для якісної і професійної підготовки вчителів не було, проте існувала стала система підготовки педагогічних кадрів, яка лежала біля витоків педагогічної освіти нашого краю.

Метою дослідження є системне висвітлення особливостей становлення педагогічних закладів на Волині і розвитку педагогічної освіти з 1921-1939 рр.

Варто почати з того, що в період з 1921-1939 рр. Волинь перебувала під владою Польщі, що було одним із чинників впливу на розвиток і становлення школи і освіти на Волині. Уряд Польщі проводив політику ополячення українського народу. Закривалися українські школи та культурно-освітні заклади. На той момент не існувало державний педагогічних закладів, лише декілька приватних [7].

Безпосередньо вирішальний вплив на формування системи педагогічної освіти мав закон від 11 березня 1932 року, який реформував устрій та організацію освіти, програми та виховні методи. Він передбачав значне обмеження і зниження рівня освіти широких народних мас. Відповідно до закону ліквідовувались учительські семінарії, але нова система педагогічної освіти зберігала дуалізм, покликавши до життя нові заклади - трирічні педагогічні ліцеї.

Відповідно до шкільної реформи 1932 р., підготовку вчителів здійснювали педагогічні ліцеї, «педагогії», вищі учительські курси та університети. У 1934 р. в нашому краї функціонувало 2 приватні педагогічні семінарії, одна з яких знаходилася в Луцьку. Вдосконалення шкільної освіти зумовило потребу у вчителях, здатних, з одного боку, забезпечувати реалізацію освітньої політики держави, а з іншого – вирішувати завдання, що диктувалися тогочасним становищем українців Волині. Але фактично системи підготовки фахівців для української школи не було [7].

На теренах Волинської області до 1939 року існувало дві приватні вчительські семінарії: в Мацейові Ковельського повіту і у місті Луцьку. Виходячи з того, що проблема кваліфікованих місцевих педагогічних кадрів була високою, а державних закладів для підготовки учителів на Волині в даний час не було, приватні вчительські семінарії змогли тільки частково сприяти забезпеченню вчителями шкіл. Однак в історичному плані названі заклади стояли біля витоків педагогічної освіти краю у першій половині двадцятого століття.

Вчительська семінарія у м. Луцьку була заснована у лютому 1924 року з ініціативи місцевого осередку товариства вчителів середніх і вищих шкіл. Вона спочатку працювала після обіду в приміщенні місцевої державної гімназії. У вересні 1925 року вона перейшла до приміщення, яке спеціально орендувалося для неї [1].

Цей навчальний заклад був заснований однак без належного матеріального забезпечення, а молодь, яка навчалася тут, була досить бідною, щоб оплатити усі видатки. Тому в семінарії з самого початку склалося важке матеріальне становище, яке погіршувалося з року в рік.

Очевидно, що цей матеріальний стан мусив впливати на організацію навчального закладу, на його навчально-виховну

діяльність. Не було належного керівництва, вчителі тривалий час не отримували заробітної плати, бібліотека, кабінети були не укомплектовані і т.п. Цей заклад не міг не турбувати шкільну владу, яка навіть мала намір закрити семінарію по закінченню 1927-28 навчального року. Від магістрату міста Луцька семінарія також не отримувала ніяких дотацій.

Тоді за погодженням з Кураторіумом Волинського округу відбулася реорганізація закладу, яка мала на меті повернути до життя такий важливий для Волині заклад освіти. Реорганізація відбувалася на основі створення нової інституції – товариства, яке з самого початку надало матеріальну допомогу а потім і ліцензію на діяльність семінарії. Змінилася і назва семінарії - «Приватна коедуційна вчительська семінарія ім. Колонтая».

У відповідності із статутом власником семінарії стало Товариство «Вчительська семінарія ім. Колонтая в Луцьку». До нового товариства увійшло ціле коло осіб, які займали на Волині високе громадське становище[2].

Навчання в семінарії тривало 5 років.

Програма навчання базувалася на програмі державних семінарій категорії В для семінарій з другою мовою крайовою як предметом навчання. Програма навчання разом із розкладом на певний курс і числом годин, визначених на кожен предмет, підлягала затвердженню шкільною владою.

При семінарії існувала 4-класна школа. Програма навчання в школі, так як і програма семінарії, затверджувалася шкільною владою.

Реорганізація закладу сприяла наступному поліпшенню навчально-виховної роботи закладу, у зв'язку з чим семінарії були надані у лютому 1929 року права державних шкіл. Це дало змогу отримати матеріальну допомогу зі сторони Міністерства публічної освіти і віросповідань Польщі.

В цьому ж році рада товариства організувала інтернат для малозабезпеченої молоді – дівчат. В інтернаті проживало 45 дівчат з незаможних сімей, які мали як належну опіку (матеріальну і моральну), так і можливість спокійно працювати над вивченням предметів.

На даний час у семінарії було проведено три випуски і видано 49 дипломів вчителів. Ці випускники на 90% випадків працювали на ниві освіти у селах Волині, фахово виконували

свою роботу, займалися освітньою та громадською діяльністю серед населення.

Семинарія була осередком освіти на Волині, де навчалися діти різної національності та віросповідання.

У 1931-32 навчальному році в семінарії нараховувалося 208 учнів, з них хлопців – 65, дівчат – 143.

У школі при семінарії навчалося 64 учні, з них хлопців – 36, дівчат – 28.

Семинарія розміщувалася у приватному приміщенні, яке не було побудоване як шкільне і не відповідало вимогам навчального закладу.

Тут були класні кімнати, кабінети природничий і фізичний, приміщення для трудового навчання, а також бібліотека. У закладі був зал гімнастики, спільний однак для семінарії школи і прохідний. Класів не вистачало.

Приміщення не було достатньо пристосоване до холодної погоди і в гімнастичному залі та окремих класах температура в холодну пору року була низькою.

Кабінети були недостатньо обладнані, особливо фізичний, природничий, праці (для хлопців і дівчат). Викладання гуманітарних предметів також бажало кращого.

У закладі була бібліотека, якою користувалися як вчителі, так і учні. Вона нараховувала 1600 томів і потребувала поповнення останніми педагогічними виданнями.

У семінарії разом із директором нараховувалося 17 вчителів, з них тільки 8 кваліфікованих. На постійній основі працювало 16 вчителів. У школі працювало 3 кваліфікованих учителя.

Основою підготовки вчителя у семінарії була лекційна система. Важлива увага приділялася роботі на лекції, написанню конспектів, роботі у бібліотеці.

Одним із пріоритетних напрямків підготовки вчителя у семінарії була виховна роботи. В її основі лежала діяльність вихователів, які проводили раз на тиждень зі своїми курсами виховні лекції, значна частина яких мала професійно спрямовуючий характер.

В семінарії існувала рада самоуправління, яка включала ряд секцій: секцію організації і видачі сніданків, магазин, шкільну каса, репетиторів і інші.

При перевірці навчального закладу у 1931 році вказувалося, що самоуправління не використовується в достатній мірі як виховний чинник.

Належним чином відбувалася організація педагогічної практики, яка була основою вироблення професійних умінь та навичок. Це забезпечувалося перш за все наявністю при семінарії базової школи, де і реалізовувалася практична підготовка майбутніх вчителів.

Результати організації практики обговорювалися на педагогічних конференціях і проявлялися у виробленні педагогічного світогляду майбутніх учителів

Вчительська семінарія у м. Луцьку припинила свою діяльність у жовтні 1939 року.

Специфіка роботи і особливості кваліфікаційної підготовки молоді до педагогічної праці у даних навчальних закладах - є вагомим внеском у історію педагогіки, адже їхня діяльність є ще однією важливою сторінкою історії, яку варто знати.

Список використаних джерел

1. Волинський обласний державний архів. – Ф.71 – Оп.1. – Спр.82.
2. Волинський обласний державний архів. – Ф.71 – Оп.1. – Спр.93.
3. Волинський обласний державний архів. - Ф.71 - Оп.1. - Спр.98.
4. Завгородня Т.К. Підвищення професійної кваліфікації вчителів Галичини (1919-1939 роки): Дидактичний аспект / Т.К. Завгородня – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 88 с.
5. Оксенюк Р. Нариси історії Волині 1861-1939. – Львів, 1970.– 187 с.
6. Струбицький В. В., Шпортенко О.М. За освіту для народу (Розвиток шкільництва на Волині) / В. В. Струбицький, О.М. Шпортенко – Львів, 1969. – 72 с.

Саботович Валентин Володимирович
Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент

МИКОЛА САСВИЧ - ОРГАНІЗАТОР УКРАЇНСЬКИХ СТРІЛЕЦЬКИХ ШКІЛ НА ВОЛИНІ

Боротьба за українську державність була змістом змагань для багатьох поколінь українського народу від найдавніших часів його історії. У ХХ ст., після багаторічної перерви, її першими відновили Українські Січові Стрільці, які своєю самопожертвою та своїми справами зайняли належне місце серед борців за волю України. Саме з Українськими Січовими Стрільцями пов'язане культурно-освітнє відродження українців Волині в 1914–1918 рр.

З позиції дослідження становлення української школи на Волині початку ХХ ст. актуальним є аналіз діяльності Сасвича М. – організатора перших січових українських шкіл на Володимирщині.

Народився Микола-Амвросій Сасвич 17 грудня 1885 року у Старому Угринові. Через 12 років після народження Миколи батько помер, тож клопоти про освіту дітей (було ще два брати) впали на плечі матері. Микола закінчив гімназію, Львівський університет, а далі здобув фах інженера-лісівника в Українській господарській академії в словацьких Подебрадах, де захистив докторську дисертацію та став приват-доцентом.

Здавалось би: перед молодим вченим стелиться чудова стежка до вершин науки, але вибухнула війна. Микола Сасвич стає до лав борців за визволення України. Будучи на той момент старшиною австрійської армії, він зголосився добровольцем до Українських Січових Стрільців. Четар Сасвич взяв участь у боях на Маківці, в околицях Болехова. Тут дістав поранення, а після одужання йому доручають сотню.

У січні 1916 року австрійське військове командування дало дозвіл січовим стрільцям на створення так званих «Вербункових комісаріатів». У Володимир-Волинський комісаром було призначено четаря Миколу Сасвича. Так, під прикриттям «вербункової акції», почалася національна праця стрілецтва на волинських землях, що тривала з великою самопосвятою у надзвичайно важких прифронтових умовах.

Значна частина населення Волині була евакуйована, а та, що залишилася на місці, була собою матеріально і духовно пригноблена, до того ж - дуже залякана. Тому січові стрільці з перших кроків своєї діяльності намагалися розвіяти сумніви волинян у щирості своїх намірів і бажанні допомогти їм. Перебуваючи у лютому 1916 року в околицях Любомля, Саєвич писав: «...Села представляли сумний вид – багато хат порожніх з повибиваними вікнами і попалених. Щодо людности, то головню молодіж мужеського пола утекла разом з уступаючими козаками, так що осталися переважно мушчини старшого віку та жєнщини. Інтєлігєнції нема – уся була принєвоєлена російськими властями виїхати в Росію» [4, с. 3].

Національна свідомість українців була зруйнованою. Але така ситуація не відбила в стрілецьких представників бажання до праці. У листі до Волошина Саєвич пише: «Нарід тут є дуже податний до просвітної над ним роботи... Нарід тут говорить українською мовою – цілком чисто говорять жінки і діти ... Себе називають малоросами, хахлами – свідомости і розуміння національного дуже мало» [4, с. 4].

Після короткого перебування в Любомлі четар Саєвич переїжджає до Володимира-Волинського, де і розпочинає активну організаційну роботу над створенням українських шкіл. У листі від 3 березня 1916 року він зазначає: «Днесь вибрано комітет шкільний з тутешніх 3 міщан, котрий має відноситись до команд в потрібних справах, а рівнож зажадати дозволу на приїзд зі Львова призначених сил учительських» [4, с. 6].

Для успішного виконання своєї справжньої місії необхідно було насамперед збільшити кількість стрільців на Волині. Важливу роль у цьому відіграв саме Микола Саєвич. Вже у березні він звітує: «Як відомо, вислав я тамтого тижня одєн транспорт добровольців, маю уже задаток і на другий. Радію, бо є можливість до продовження ту нашого побуту, а тим самим ведєня дальшої культурної роботи» [4, с. 7].

Українське населення, що залишилося на місцях, опинилося цілковито без шкіл. Тому основним завданням вербункових комісаріатів УСС стала організація українського шкільництва на Волині. Незважаючи на формальний дозвіл австрійської військової влади від 10 березня 1916 р. відкривати українські школи, умови для праці були тут досить важкими. Треба було мати багато завзяття та витримку, щоб у таких

умовах переконувати людей у необхідності відкриття шкіл, організовувати шкільні комітети, збирати підписи до влади, знаходити приміщення і таке інше. Але це була єдина можливість для подібної праці і тому її необхідно було використати.

У листі від 18 квітня до І. Крип'якевича Сасвич відмічає: «Крім школи у Володимирі внесено 14 просьб на отворення шкіл народних у окрузі... Крім тих шкіл можна буде заложити ще кільканадцять других так, що число доходило би до 30»[4, с. 13].

Вже навесні 1916 р. були засновані перші українські школи на Волині, а на початок 1917 р. їх кількість становила близько 70. Загалом у 1916-1918 рр. УСС, за різними підрахунками, відкрили у краю від 150 до 250 українських шкіл [5].

Правда, через фронтові умови, брак учителів та деякі інші причини не завжди ці школи працювали регулярно. Але сам факт, що в тому чи іншому селі чи місті якийсь час діяла українська школа, робив величезне враження на українців краю, а особливо на дітей. Найкращими з них були школи у Володимирі-Волинському (імені Тараса Шевченка), Ковелі, Матієві, Устилузі (імені Івана Франка) та інші.

З метою поліпшення організації освіти на Волині за активної підтримки та ініціативи Миколи Сасвича у грудні 1916 року у Володимирі-Волинському було також створено Окружну Шкільну Раду, що налічувала 10 осіб. Сасвича було обрано заступником голови Ради і головою Стрілецького Шкільного Комітету. До обов'язків Стрілецького Шкільного Комітету входило заснування гімназії і шкіл в окрузі, а також матеріальне забезпечення школи у Володимирі – Волинському. На засіданнях Шкільної ради обговорювали широке коло питань, пов'язаних з роботою українських народних шкіл на Волині[2].

Наступним краєм, де організував українське державне життя Микола Сасвич, стало Поділля, а саме Кам'янець-Подільський, де влітку 1917-го року було засновано комісаріат.

Подвижницька діяльність Миколу Сасвича на теренах Волині заклала основи національного відродження нашого краю. Відкриття перших українських шкіл у регіоні – результат клопіткої праці Воїна, Вченого, Педагога, що обрав шлях служіння своєму народові.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області. – Ф. 421. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк.13.
2. Державний архів Волинської області. – Ф. 429. – Оп. 1. – Спр.1. – Арк.1.
3. Державний архів Волинської області. – Ф. 519. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк.15.
4. Центральний державний історичний архів, м.Львів. – Ф. 395. – Оп. 1. – Спр. 8.
5. Калішук О. М. Роль галицької інтелігенції в національно-культурному відродженні українців Волині (1914-1918 роки): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / О.М. Калішук; Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича; Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2003. – 18 с.

Свіржевська Світлана Вікторівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*

ЧАСОПИС «ДІЛО» ПРО УКРАЇНСЬКІ ШКОЛИ ВОЛИНІ (1917-1918 рр.)

Важливим чинником поширення національних ідей на окупованих територіях Волині у 1916-1918 роках було розповсюдження української преси ("Діло", "Вістник Союзу визволення України", "Українське слово" та ін.). Українські часописи ставали чи не єдиним потужним засобом впливу на різні прошарки українського населення під час перших визвольних змагань.

Найбільш відомим періодичним виданням в того часу була газета «Діло», яка видавалася у Львові. Даний часопис був заснований з метою пробудження національної свідомості українців, інформування про становище країни, формування світогляду, розвитку української літературної мови, відкриття шкіл, університетів тощо.

Мета статті полягає у вивченні через призму діяльності часопису «Діло» питання культурно-освітнього життя,

розбудови української школи на окупованій Волині у 1917-1918 роках.

Від початку "Діло" було задумане як загальноукраїнський політичний друкований орган, що слугував би національним потребам, даючи платформу для вільної дискусії, не обмеженої партійними, інституційними чи особистими інтересами.

За час існування "Діло" зуміло здобути доволі широку аудиторію, завдяки цьому воно не лише формувало суспільно-політичний та культурний дискурси, але й отримало фінансову певність. На початку газета значною мірою трималося на добрій волі галицьких інтелектуалів, які, втім і безоплатно, вкладали у неї свою працю та кошти [1].

Перша світова війна прискорила зростання національної свідомості українців. В ситуації, яка виникла, відкрилося широке поле для національно-патріотичної діяльності в Західній Волині галицької інтелігенції під керівництвом Загальної Української Ради (ЗУР), Союзу визволення України (СВУ) і Бюро культурної помочі для окупованих земель та зі згоди окупаційної влади.

Крім Бюро, справами організації українського шкільництва займалися також товариства «Учительська громада», «Українське педагогічне товариство» і «Взаємна допомога українського учительства». Заходами цих товариств у Львові була створена «комісія для українського шкільництва зайнятих областей», до якої входив голова Бюро І. Крип'якевич. Бюро займалося також організаційними справами: складанням вказівок Українським січовим стрільцям, що стосуються організації шкільної справи та комплектування шкіл вчителями. Для цього час від часу вміщувало в українських часописах, в тому числі і в газеті «Діло», оголошення, аналітичну інформацію відповідного змісту.

Основний тягар витрат на організацію шкільництва лягав на галицьку громадськість. Через пресу ЗУР, СВУ, Бюро культурної помочі зверталися із закликами про пожертви на потреби волинських шкіл. Саме в часописі «Діло» регулярно друкувався "Виказ жертв на волинські школи" [2]. Тільки з лютого до червня 1916 р. на Волинь було надіслано 9000 книг, зокрема лише зі Львова прийшло посилок із навчальною літературою на суму 5 367 крон. Значну допомогу надавали й полонені наддніпрянські українці з таборів у Зальцвелді, Раштаті, Вецлярі, Фрайштадті та Йозефштадті. Вона

продовжувалася й пізніше у зв'язку з формуванням з цього контингенту і дислокацією у Володимирі-Волинському та Ковелі дивізії сірожупанників та синьожупанників.

Також у виданні ми знаходимо інформацію про діяльність Українських Січових Стрільців на Волині. У номерах часопису 73-78 за 1917 рік поміщено ґрунтовний аналітичний матеріал доктора Луки Мишуги, керівника комісаріату січових стрільців у Володимирі-Волинському», про організацію українських шкіл на окупованих територіях Західної Волині [2]. Січовими Стрільцями було відкрито близько 50 народних шкіл упродовж 1916 – 1917 років. Перша українська народна школа була відкрита в 1916 році. Українські Січові Стрільці займалися пошуками по селах педагогів, оскільки зі збільшенням кількості шкіл не вистачало кваліфікованих вчителів.

Для того, щоб ознайомити стрільців з методикою роботи в українських школах, заходом УСС було створено підготовчі курси у Володимирі-Волинському, де вони вивчали методику, українську історію, географію, народні пісні, а також практикувалися в галицьких вчительок. Найширше освітню справу УСС розгорнули у Володимир-Волинському повіті. Микола Саєвич у Володимирі заснував школу імені Т.Г.Шевченка. Також Українські Січові Стрільці займалися видавництвом газет, листівок рідною мовою. Це викликало пожвавлення життя українців. Метою УСС було звільнення та об'єднання українського народу, створення єдиної української самостійної соборної держави.

Важливою є інформація у газеті від 6 лютого 1918 року про заснування у Володимирі-Волинському «Української Учительської Громади», яка мала на меті у буремні роки становлення української державності взяти на свої плечі організацію освітньої справи у регіоні [2].

В часописі «Діло» велика увага приділяється і культурній діяльності. Наприклад, з номеру 27 від за лютий 1918 року ми отримуємо інформацію про виставу «Наталка Полтавка» у Любомлі і новорічне свято у Володимирі-Волинському: «Того ж дня у Володимирі Вол. відбулася ялинка для шкільної дітвори і діточий концерт. Програма була така: колядки, хори, декламації. Кожна дитина дістала даруночок: два зшитки, перо, оловець, записну книжечку, булку, цукорки. Радість була велика, діточі забави тривали довго...»[2].

У номері від 23 квітня 1918 року знаходимо важливу інформацію про свято Тараса Шевченка у Володимирі-Волинськiм, організоване місцевою українською школою і вояками першої української стрілецької дивізії. Ця співдружність школи і вояків була короткою, але надзвичайно пам'ятною і незабутньою для місцевого населення.

Практично в кожному випуску газети друкувались літературні твори, зазвичай оповідання з продовженням у кількох номерах. В газеті друкувались статті, історичні есе, замітки М. Грушевського, К. Левицького, Є. Олесницького, Ю. Павликовського та ін. Особливо популярними були твори Івана Франка, його економічні та історико-філософські публікації. В цей період створюється бібліотека газети «Діло» - «Бібліотека найзнаменитіших повістей» [3].

“Діло” - перша українська щоденна газета - була трибуною вільного публічного слова, незалежної політичної думки, послідовно виховувало в людях таку ж потребу в самостійному мисленні, властивому вільній особистості, що керується ідеалами громадянського суспільства. Ця газета є великою цінністю, оскільки містить інформацію про тогочасне Волинське суспільство і є джерелом подальшого вивчення історії краю.

Список використаних джерел

1. Газета "Діло" 1880-1939. Вказані роки. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ex.ua/11210702>.
2. Хімяк О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ ст. / О. Хімяк. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/09_75.pdf.
3. Шаповал Ю.Г. «Діло (1880-1939) – перша українська щоденна газета: навч. посіб. / Ю. Г. Шаповал. – Рівне: М. Дятлик, 2007. – 68 с.

Сєрова Катерина Іванівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*

СВІТ АРХІТЕКТУРИ ТА ФОРМУВАННЯ ДИТЯЧОЇ ОСОБИСТОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Сучасний зміст дошкільної освіти передбачає гармонійний та всебічний розвиток дитини за умови здійснення педагогічного процесу на засадах гуманізації та демократизації. Зокрема, Базовий компонент та чинні програми дошкільної освіти орієнтують педагогів на впровадження у практику цілісного підходу до розвитку, виховання і навчання дитини, який передбачає формування життєздатної, свідомої, всебічно розвиненої, творчої особистості. З огляду на це, особливого значення набуває питання розвитку в дітей раннього і дошкільного віку креативних здібностей та формування творчого ставлення до життя.

Зрозуміло, що всі батьки хочуть бачити свою дитину всебічно розвиненою, здоровою, розумною, впевненою, талановитою. Цей перелік якостей насправді безмежний. При цьому йдеться про сподівання дорослих, а не про потреби самої дитини. Проте чинні нормативно-правові документи галузі дошкільної освіти – Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент, чинні освітні програми, додаткова парціальна програма «Радість творчості» – утверджують погляд на особистість дитини як на найвищу цінність суспільства, пропонуються широкі можливості для формування пізнавальної, соціально-моральної, комунікативно-мовленнєвої, емоційно-ціннісної компетентності дошкільнят. Одним з тематичних розділів парціальної програми є «Образотворче мистецтво та архітектура» [1, с. 16].

Архітектура – це мистецтво проектування та будівництва різноманітних споруд, будівель та їх комплексів. Будь-яка архітектурна споруда створюється з урахуванням трьох основних сторін: функціональної, конструктивної та художньої. Архітектура має свою неповторну художню мову. Конструкції, форма і простір, пропорції і ритм, світло і колір утворюють єдність характерних ознак розвитку архітектури – стиль. Стиль

архітектури – це, з одного боку, зовнішня форма, художній образ, а з іншого – відбиття уявлень певної епохи [5, с. 18].

Коли і як ознайомлювати дошкільників з творами архітектури? Це можна зробити під час екскурсій по місту до історичних архітектурних шедеврів, запросивши екскурсовода, який в цікавій та доступній формі розповість про архітектора та історію будівництва даної споруди, а потім запропонувати дітям на заняттях з образотворчого мистецтва відобразити побачене у своїх роботах.

Враховуючи те, що фундамент естетичної культури закладається в дитинстві, ми зосередили увагу на сучасних методах і прийомах організації освітнього процесу, а саме на його побудові з використанням багатства та різноманітності засобів естетичного виховання, серед яких ознайомлення дошкільників з архітектурою є унікальним засобом у вирішенні завдань не тільки художнього, а й особистісного розвитку, громадського й духовного становлення дитини [4, с. 376].

За результатами діагностичного обстеження знань дітей старшого дошкільного віку щодо архітектурних споруд рідного міста Володимира-Волинського, видів архітектури можна стверджувати, що лише 33% дітей знає різновиди архітектури, впізнає та називає архітектурні споруди – 37%, розрізняє та називає основні частини будівель та архітектурних споруд – 52%, визначає та називає матеріали, з яких побудована споруда, – 63%, визначає незвичайні та цікаві елементи будівлі – 27% дітей.

Аналізуючи отримані результати, нами були окреслені проблеми організації освітнього процесу:

- відсутність системи роботи щодо ознайомлення дошкільників з архітектурою;

- вихователі володіють незначним обсягом знань у галузі архітектурного мистецтва, але ці знання не мають методичного підґрунтя;

- педагоги відчувають труднощі у визначенні доступного для дошкільників змісту знань про архітектуру, виборі форм та методів ознайомлення з архітектурою як видом мистецтва.

Аналіз досліджень у галузі дошкільної педагогіки, методики зображувальної діяльності показав, що проблема залучення дитини до цінностей світу архітектури розроблена недостатньо на противагу іншим видам мистецтва, як,

наприклад, живопис, музика, поезія. Дослідники І.О. Дворак, А.Н. Давидчук, Л.В. Куцакова, Л.А. Парамонова пропонують використовувати архітектуру (архітектурні споруди) як дидактичний матеріал для розвитку розумових здібностей. Більшість методик зображувальної діяльності орієнтує вихователів на використання зображень архітектурних споруд, схем, фотографій на заняттях із конструювання лише як зразок для будування дітьми конструкцій [3, с. 246-249].

На думку Н.О. Ветлугіної, Б.М. Неменського, Є.О. Фльориної важливим аспектом естетичного виховання є художнє виховання, яке цілеспрямовано діє засобами мистецтва архітектури на особистість, завдяки цьому формуються художні почуття та смак, любов до мистецтва, вміння розуміти його, насолоджуватися ним [2, с. 147].

Досліджень, присвячених залученню дошкільників до архітектури, вивченню її впливу на формування художнього смаку, визначенню форм та методів ознайомлення із цим видом мистецтва, змісту знань про архітектуру, доступних дошкільнику, проводилося недостатньо.

Таким чином, ознайомлення дошкільників з архітектурою є важливою проблемою теорії і практики. З огляду на значущість проблеми, її актуальність нами обрана тема дослідження і впровадження в практику ДНЗ освітнього проекту «Світ архітектури та дитячої особистості: концептуальний підхід».

Основні положення:

– включення навчальних, ігрових, практичних і перетворювальних ситуацій з урахуванням основних напрямів виховання особистості дитини: формування світосприйняття, розвиток світорозуміння, формування ціннісного світоставлення;

– комплексний підхід до навчання й виховання як одного із засобів усебічного розвитку особистості;

– оптимальні умови для самореалізації кожної дитини в процесі засвоєння знань про архітектуру;

– розвивальне середовище, відповідне особливостям становлення активної позиції дитини, що сприяє реалізації діяльнісного підходу до ознайомлення дітей з архітектурою;

– дидактичний альбом «Архітектурний путівничок для дошкільника» на кожному дитину;

– мультимедійне та методичне забезпечення;

– когнітивно-оцінний, особистісно-мотиваційний і діяльнісний компоненти як основні критерії й показники розвитку ціннісного ставлення до архітектури в старших дошкільників;

– архітектурні прогулянки, екскурсії, які не повинні бути повсякденними; діти мають очікувати на них із нетерпінням, як на свято;

– відповідний рівень професійної компетентності педагогів щодо організації освітньої роботи з ознайомлення дітей з архітектурою (володіння знаннями про архітектуру, її призначення, види та вплив на пізнавальну, емоційно-чуттєву та духовну сфери дитини)

– осмислення педагогами суспільної, історичної та художньої цінності архітектури як невід’ємної частини загальної матеріальної й духовної культури суспільства [6, с. 88].

Нами було складено план-програму реалізації освітнього проекту, учасниками якого стали діти старшого дошкільного віку, педагоги, які працюють у віковій групі, вихователь із зображувальної діяльності, працівник музею, екскурсовод. Освітній проект розрахований на навчальний рік: з вересня по травень.

Реалізація проекту можлива за наявності мультимедійних засобів та методичного забезпечення: конспектів занять, бесід, вікторин, системи дидактичних, будівельно-конструкційних ігор, діагностичного інструментарію, критеріїв оцінки знань дітей щодо архітектури, дидактичного альбому «Архітектурний путівничок для дошкільника», відеопрезентацій.

Ознайомлення дошкільників з архітектурою ми організовували за принципом інтеграції (гармонійного поєднання на заняттях і в життєвих ситуаціях різних видів образотворчої, пізнавальної, комунікативної, ігрової діяльності), а планування освітнього проекту «Світ архітектури та дитячої особистості: концептуальний підхід» реалізовували паралельно з планом освітньої роботи дошкільного навчального закладу який передбачає:

– пізнавальну діяльність у вигляді спеціально організованих занять з ознайомлення з архітектурою, занять-подорожей, екскурсій, архітектурних прогулянок, на яких діти знайомляться з архітектурою як видом мистецтва, з міською

архітектурою, зовнішнім виглядом будівель та архітектурних споруд, їхніми декоративними елементами та відмінностями;

– ігрову діяльність (сюжетно-рольові, будівельно-конструкційні, ігри-драматизації) як реалізацію потреб дітей у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів;

– перетворювальну діяльність на заняттях з образотворчого мистецтва з використанням нетрадиційних технік і матеріалів і в самостійній образотворчій діяльності як відтворення вражень про побачене, творчі прояви, реалізацію власного досвіду, що характеризується рівнем знань і уявлень про архітектуру [7, с. 96].

Спільна робота вихователя із зображувальної діяльності та вихователів груп старшого дошкільного віку, інших спеціалістів закладу має єдину мету, яка зазначена в проекті.

Поточний контроль здійснили шляхом проведення нульового і підсумкового діагностичних зрізів. Мета поточного контролю – виявити та перевірити педагогічні умови та вплив реалізації системи даних умов, які забезпечують ефективність ознайомлення старших дошкільників з архітектурою. У процесі роботи над проектом було визначено критерії сформованості знань про архітектуру. В основу групування критеріїв вимірювання покладено елементи інтелектуального й чуттєвого розвитку дошкільників, а саме: рівень розвиненості естетичного судження, естетичного почуття. Визначено, що критеріями, які обумовлюються рівнем розвиненості естетичного судження, виступають наявність знань про архітектуру, їхня міцність, дієвість, здібність дитини до засвоєння інформації. Критеріями, що обумовлюються рівнем розвиненості естетичного почуття, є характер та рівень емоційної реакції дитини на довкілля.

Показниками ефективності виступають результати діагностичного обстеження:

- визначення досягнутого рівня знань щодо архітектури;
- виявлення динаміки індивідуального рівня розвитку кожної дитини;
- констатація переходу освітньої системи до нової якості;
- гіпотетичне експериментальне використання освітнього проекту.

На нашу думку, цей проект дозволить сформувати в дошкільників певну систему художніх уявлень, поглядів, які

зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність та вміння вносити елементи прекрасного у своє життя. Ми припускаємо, що ефективність процесу формування цілісного сприйняття й правильного розуміння архітектури в мистецтві та дійсності можлива за умови цілеспрямованого, планомірного й систематичного впровадження моделі естетичного виховання дошкільників, передбаченої проектом. Реалізація проекту в повному обсязі дає можливість розвинути всі компоненти естетичної свідомості, створює умови для формування пізнавальної та соціальної активності кожної дитини.

Цілісна програма освітнього проекту, сформульовані положення, висновки, методичне забезпечення можуть бути використані вихователями, керівниками гуртків художньо-естетичного напрямку в роботі над формуванням у старших дошкільників естетичної культури.

Результати часткової апробації освітнього проекту дозволяють зробити висновок, що основні положення висунутої гіпотези підтвердилися. За даними діагностичного обстеження дошкільників експериментальної групи в лютому 2016 року підвищився рівень знань дітей щодо архітектури, а саме:

- різновиди архітектури знають 68%;
- розрізняють та називають основні частини будівель та архітектурних споруд 83%;
- визначають та називають матеріали, з яких побудована споруда, 95%;
- визначають незвичайні та цікаві елементи будівлі 71%.

Отримані результати підтверджують наші очікування щодо оптимізації художньо-естетичного, інтелектуального, мовленнєвого розвитку дошкільників. Ми дійшли висновку, що в дітей не тільки підвищився інтерес до архітектури, а й розвинулися такі показники, як пізнавальна мотивація, самостійність, ініціативність, допитливість.

Позитивні результати роботи в межах освітнього проекту забезпечувалися методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, опорою на сучасні досягнення психолого-педагогічної науки, використанням взаємодоповнювальних та взаємокоригувальних методів, адекватних предмету, меті, завданням проекту, використанням статистичних методів обробки одержаних результатів. На наш погляд, цінним у

спільній проектній діяльності є можливість для кожного учасника виявити свою індивідуальність і зробити особистий внесок у спільну справу.

Ми здобули досвід у встановленні нових взаємин із дітьми на основі особистісно зорієнтованої моделі освіти, уміння користуватися проектною технологією як показником високої кваліфікації педагога, його інноваційного мислення.

Результати часткової апробації освітнього проекту вказують на необхідність його подальшої реалізації в дошкільному навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С.4-19.

2. Ветлугина Н.А. Художественное творчество и ребенок / Н.А. Ветлугина. – М.: Просвещение, 1972.– 156 с.

3. Дворак І.О. Педагогічні умови сприймання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. Вип. XV. – Слов'янськ: ІЗМН – СДП, 2002. – С.246-249.

4. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років /наук. кер. Проекту О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. Програмою: О.В. Проскура та ін. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

5. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва. Методика художнього виховання дітей / В.П. Котляр. – К.: Кондор, 2009. – 200 с.

6. Лисько О.К. Соціальні виміри жанру в мистецтві // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Вип. 9. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2001. – С.88-94.

7. Манилюк Ю. Розвиток дошкільнят: нетрадиційні техніки зображувальної діяльності /Ю. Манилюк. – К.: Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 107 с.

8. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.

ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ (1921–1939 рр.)

Поняття освіти – досить складне й багатогранне. Навчання, що є важливою педагогічною категорією, – це процес, за допомогою якого здійснюється передача суспільно-історичного досвіду: організації формування знань, умінь і навичок. В найзагальнішому визначенні освіта – це процес і результат засвоєння людиною систематичних знань, умінь і навичок, розвиток розуму та почуттів, формування світогляду та пізнавальних інтересів. Освіченою людиною можна назвати того, хто володіє загальними ідеями, принципами і методами, високим рівнем розвинутих здібностей, умінням застосовувати набуті знання [3, с. 7]. Становлення освіти пройшло досить довгий та нелегкий тернистий шлях.

Соціально-політичний та культурно-освітній розвиток Волині у 1921–1939 рр. здійснювався у складі Польщі. Політика дискримінації українського населення особливо була відчутною саме в галузі освіти. Побоюючись зростання національної свідомості українців, уряд всіляко гальмував розвиток народної освіти, закриваючи українські школи. У 1919 р. у Волинському воеводстві було 1050 шкіл з українською мовою навчання, у 1922 р. – 433 школи, у 1927 р. – залишилося 5, а ще через 10 років на Волині вже не було державної школи з українською мовою навчання. Функціонували тільки 2 приватні українські гімназії. Таким чином, збереження рідної школи перетворилося на політичне питання, оскільки йшлося про подальше існування нації та її культури.

На стан тогочасного шкільництва негативно впливала світова економічна криза, яка збіглась із демографічним максимумом. Школи, що функціонували, не могли прийняти всіх дітей, а фінансові труднощі призвели до звільнення вчителів. Після здобуття незалежності у Польщі було здійснено уніфікацію системи шкільної освіти. Цей процес тривав до 1922 р.. У квітні 1919 р. було скликано Національний конгрес учителів, який проголосував за єдину, безоплатну початкову школу та запровадження 7-річної обов'язкової освіти.

Незважаючи на запровадження обов'язкового навчання дітей віком від 7 до 14 років, значна частина дітей залишилася поза школою. В багатьох випадках причиною невідвідування школи були злидні. Внаслідок такої політики в середині 30-х років кожний п'ятий громадянин був неписьменним, а на сході Волині 50% мешканців не вміли читати і писати. У той же час тисячі вчителів основних шкіл залишилися без роботи. У 1919 р. було затверджено вчительську семінарію як основну форму підготовки вчителів до школи. Пізніше її було визнано як основний тип закладу педагогічної освіти.

На теренах Волинської області до 1939 рр. існувало дві приватні вчительські семінарії: в Мацейові Ковельського повіту створена 1921 р. при жіночому монастирі, яка проіснувала до 1936 р. та приватна вчительська семінарія у місті Луцьку, яка була заснована у лютому 1924 р. з ініціативи товариства вчителів середніх і вищих шкіл. Цей навчальний заклад був заснований без належного матеріального забезпечення, а молодь, яка навчалася тут, була досить бідною, щоб оплатити усі видатки. Тому в семінарії з самого початку склалося важке матеріальне становище, яке погіршувалося з року в рік: не було належного керівництва, вчителі тривалий час не отримували заробітної плати, бібліотека та кабінети були неуккомплектовані. Влада навіть мала намір закрити семінарію по закінченню 1927–1928 н.р. Тоді за погодженням з Кураторіумом Волинського округу відбулася реорганізація на основі створення нової інституції – товариства, яке з самого початку надало матеріальну допомогу, а потім і ліцензію на діяльність семінарії. Змінилася і назва закладу – «Приватна коедуційна вчительська семінарія ім. Коллонтая». До нового товариства, увійшло ряд осіб, які займали на Волині високе громадське становище.

Для вступу на перший курс семінарії необхідно було бути фізично придатним для професії вчителя, що підтверджувалося лікарем педагогічного закладу. Під час кваліфікаційної процедури допуску до навчання у семінарії зверталась пильна увага на хороші манери і належну підготовку кандидата. Основною базою для набору у вчительські семінарії була сільська молодь і вихідці з середніх верств населення. Навчання в семінарії тривало 5 років. 90% випускників працювали на ниві освіти у селах і містечках Волині, фахово виконували свою роботу, займалися освітньою та громадською діяльністю серед

населення. Семінарія була осередком освіти на Волині, де навчалися діти різної національності та віросповідання. Основою підготовки вчителя у семінарії була лекційна система. Навчальні плани педагогічних закладів на той час включали цикли загальноосвітніх, мистецько-технічних, психолого-педагогічних предметів. Водночас навчальні плани передбачали інтеграцію окремих дисциплін та уможлилювали поглиблене вивчення деяких предметів, зокрема історії, математики, іноземних мов тощо.

Одним із пріоритетних напрямків підготовки вчителя у семінарії була виховна робота. В її основі лежала діяльність вихователів, які проводили раз на тиждень зі своїми курсами виховні лекції, значна частина яких мала професійно спрямовуючий характер.

Значне місце в підготовці майбутніх вчителів займала педагогічна практика, яка проводилася в базовій школі, що створювали умови для забезпечення їх теоретичної і практичної підготовки. У вчительській семінарії ім. Коллонтая організація педагогічної практики відбувалася належним чином, що стало основою вироблення професійних умінь та навичок у майбутніх вчителів. Результати організації практики обговорювалися на педагогічних конференціях і проявлялися у виробленні педагогічного світогляду в майбутніх учителів.

Закон від 11 березня 1932 р. анулював вчительські семінарії, замінивши їх дворічними педагогіями, які відповідно до прийнятої педагогічної концепції готували вчителів старших класів початкової школи, і 3-річними педагогічними ліцеями. Перехід до нової системи підготовки педагогічних кадрів відбувався поступово. Відповідно до шкільної реформи 1932 р. Луцька вчительська семінарія ім. Коллонтая була реорганізована у педагогічний ліцей. На відмінно від семінарії, набір у педагогічний ліцей здійснювався на базі шести класів початкової школи і 4-ох класів гімназії. Це було позитивним зрушенням у системі підготовки педагогічних кадрів, оскільки у навчальний заклад прийшла молодь у віці 17 років, яка більш свідомо і цілеспрямовано робила свій професійний вибір. Педагогічний ліцей у місті Луцьку припинив свою діяльність у жовтні 1939 р. з приходом радянської влади [1, с. 381–385].

Таким чином, на Західній Волині у міжвоєнний період створювалися професійні школи, які сприяли поширенню

фахових знань серед молоді. В краї працювали державні, приватні та органів місцевого самоврядування професійно-технічні, сільськогосподарські школи. Забезпечення регіону фахівцями сприяло соціально-економічному та культурному поступу Волині [2]. Разом із позитивними змінами відчутним було пасивне ставлення молоді до навчання, подекуди й через високу плату. Професійне шкільництво не отримало належної фінансової підтримки на державному рівні. У краї не відкрили жодної української фахової школи.

Список використаних джерел

1. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Розвиток краєзнавства і краєзнавчої освіти на Волині. Науковий збірник. Випуск 52. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 25-річчю з часу створення Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, 20 листопада 2014 року, м. Луцьк / Упоряд. Г.Бондаренко, А. Силук. - Луцьк, 2014. – 499 с.

2. Доброчинська В. Професійне шкільництво західної Волині (1921-1939) / В. Доброчинська. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1616/52/>.

3. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.

Сосницька Тетяна Олегівна

*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
студент*

ШКОЛА І ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

У розвитку суспільства важливе значення має система освіти, що закладає підвалини формування особистості, її світогляду, системи моральних і духовних цінностей. Для досягнення поставленої мети необхідно звернутись до історії української школи. На основі використання нових історіографічних і документальних джерел науковці одержали

можливість всебічного дослідження історії України, тому зростає необхідність вивчення історичної долі її окремих регіонів, зокрема і Волині. Незважаючи на численні публікації дослідників, присвячені окремим аспектам культурного життя, проблема функціонування шкільництва на Волині під час німецької окупації не стала предметом спеціального наукового дослідження в цілому.

Німецька окупація 1941-1944 років сприяла змінам у освітньому становищі населення Волині. Окупанти на завойованій території намагалися встановити такий режим, який забезпечив їй максимальний контроль над жителями та сферами їх життєдіяльності.

Розробляючи основи політики в галузі освіти, окупаційна влада погоджувалася на надання місцевому населенню лише примітивної освіти, що передбачала засвоєння елементарних знань і вмінь. Вважалося, що відкриття шкіл і вищих навчальних закладів призведе до пробудження національної свідомості українців, що може створити передумови для повстання проти окупаційного режиму.

З початком війни окупанти змушені були дещо змінити своє ставлення до місцевого населення і надати можливість отримання мінімального освітнього рівня під пильним контролем окупаційної адміністрації.

Практичні кроки до реалізації освітянської політики на окупованій території України розпочалися розпорядженням про шкільництво А. Розенберга від 8 грудня 1941 р.. Було дозволено проводити заняття у молодших класах початкової школи, а також в усіх технічних, сільськогосподарських та лісових професійних школах.

Відповідно до загального положення про систему освіти, навчально-виховні заклади поділялися на такі типи: дошкільне виховання, нижчі школи, середні школи, вищі школи.

До закладів дошкільного виховання відносилися дитячі ясла та садки, а також дитячі будинки. Невиконання розпорядження про організацію роботи ясел та дитячих садків передбачало дисциплінарну відповідальність старост районних управ.

Школи нижчого типу склалися з двох ступенів: початкові та загальні народні школи. Початкова школа була першим ступенем загальної школи: до неї приймалися діти віком

6-7 років. Тривалість навчання у початковій школі становила 4 роки. Завдання ж загальної школи в цілому, полягало у формуванні світогляду дитини, наданні загальних знань і підготовці належною мірою дитини до самостійного життя. Тривалість навчання у загальній школі мала становити 7 років. По закінченні навчального року випускники загальної школи отримували посвідчення, а після гімназії – атестат. Планувалася обов'язковість і безкоштовність загальної освіти для всіх дітей.

До типу середніх шкіл належали гімназії гуманітарного та реального напрямку, різного роду фахові школи (середньо-технічні школи, колегії, семінарії тощо). До фахових середніх шкіл зараховувалися підлітки за результатами іспитів, які закінчили загальну школу, не менше як чотири класи гімназії або ремісничу школу. Назва фахової школи залежала від відповідного фаху, наприклад, агрономічні та сільськогосподарські школи. Тривалість навчання становила 3- 5 років.

Через інтенсивний розвиток освіти на Волині Рейхкомісаріат приймає рішення організувати Відділ Народної Освіти в місті Луцьку, у якому виділялися такі структурні підрозділи: а) Середнє шкільництво, б) Початкове шкільництво, в) Позашкільна освіта, г) Дошкільне виховання, д) Секретаріат з бухгалтерією [6].

Відділ керував організацією шкільної справи у всіх повітових центрах Волинського воєводства, допомагав їм та контролював їх роботу. Для організації освітньої роботи при повітових управах в повітах передбачалося організувати Шкільні відділи, на чолі яких є завідувач, при ньому два помічники.

Ці відділи відправляли у райони інспекторів, через яких здійснювали безпосередній контроль за населенням та роботою школи.

За статистичними даними у 1941 році на початку окупації в області було відкрито 1119 шкіл. З них початкових шкіл - 699, неповних семирічних – 323, повних семирічних – 97 [4].

На початку окупації виявилось, що більшість навчальних закладів не готові до роботи, оскільки під час військових дій шкільні будівлі зазнали пошкоджень від вибухів та бомбардувань. До того ж відбувалося нецільове використання шкільного приміщення окупаційною владою під шпиталі,

склади, приватні фірми, у шкіл забирали запаси палива і передавали їх у розпорядження військових комендатур, частину з яких було пограбовано[7].

Директивою рейхскомісаріату, виданою у вересні 1941 р., заборонялося користуватися навчальними програмами, підручниками та посібниками радянського періоду Виняток склали лише деякі підручники арифметики, природознавства та фізичної географії [9].

Навчання дітей у школах проходило за зміненими навчальними програмами, що передбачали вивчення таких дисциплін, як «Краєзнавство», «Батьківщинознавство», «Історія України» та інші.

Навчальну дисципліну «Рідний край» вивчали впродовж 4 років. У шкільну програму вводився Закон Божий [9].

Поряд з нововведеними предметами, учні в школах продовжували вивчати українську мову та літературу, каліграфію, арифметику, алгебру, геометрію, природознавство, географію, фізику, хімію, співи, малювання, креслення та фізкультуру. Навчальні програми як нових предметів, так і тих, що викладалися раніше, обов'язково проходили цензуру в адміністрації гебітскомісаріатів.

Якість навчального процесу залежала від наявності педагогічних кадрів та їх фахового рівня. Окупаційна влада прискіпливо ставилася до підбору педагогів. Перед прийняттям на роботу претенденти на вчительські посади проходили ретельний відбір. Статистичні дані за 1941 рік свідчать, що в початкових школах працювало 1565 вчителів і директорів. З них 1394 вчителі – українці [3]. Однак, через брак досвідчених педагогів, процес звільнення проходив мляво. Нестачу педагогічних кадрів повинні були компенсувати відкриті місцевою владою вчительські курси. У 1941 році у Луцьку функціонувала вчительська семінарія, в якій навчалося 15 студентів [5].

Перед учителями українських шкіл ставилися наступні завдання: виховувати в учнів працелюбність, доброзичливість, акуратність, любов до батьків, повагу до визволителя України від більшовицького гніту – А.Гітлера і німецького народу з його культурою [7, с. 20].

Якщо на початковому етапі (1941 р.) окупації німецька влада дозволила вибудовувати шкільну освітню систему з

урахуванням національного українського компоненту, то починаючи з весни 1942 р. ця модель була повністю реформована. У 1942–1943 н. р. освіта носила в основному початковий характер, виняток складали лише фахові (професійні) школи, що займалися підготовкою кваліфікованих спеціалістів середньої ланки у різних галузях господарства.. Загалом така картина переконливо свідчить про існування у школах Волині досить важких умов організації навчального процесу, багатьох обмежень і труднощів, викликаних умовами війни.

Список використаних джерел

1. Гінда В. Освітня політика нацистів в райхскомісаріаті «Україна» / В. Гінда // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2012. – Вип. 15. – С.61-75.
2. Державний архів Волинської області – Ф. Р-2. – Оп. 1. – Спр.108. – Арк. 112.
3. Державний архів Волинської області – Ф. Р-2. – Оп. 1. – Спр.114. – Арк. 1.
4. Державний архів Волинської області – Ф. Р-2. – Оп. 1. – Спр.114. – Арк. 2.
5. Державний архів Волинської області – Ф. Р-2. – Оп. 1. – Спр.114. – Арк. 54.
6. Державний архів Волинської області – Ф. Р-87. – Оп.1. – Спр.12. – Арк.12 .
7. Державний архів Волинської області – Ф. Р-87. – Оп.1. – Спр.13. – Арк.23.
8. Державний архів Волинської області – Ф. Р-87. – Оп.1. – Спр.17. – Арк. 16.
9. Державний архів Волинської області – Ф. Р-87. – Оп.1. – Спр.19. – Арк.9 .

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ ЛУЦЬКОЇ БРАТСЬКОЇ ШКОЛИ

Братства виникають наприкінці XVI ст., коли православна церква втрачає свою монополію, а за сфери впливу активно борються католицьке, уніатське, протестантське віровчення. З метою захисту православ'я церковні братства відкривають братські школи [6, с. 14].

Одним із важливих напрямків культурно-освітньої діяльності церковних православних братств було створення і функціонування широкої мережі шкіл та налагодження друкарської справи. На Волині найвідомішим було Луцьке Хрестовоздвиженське братство, яке на початку XVII ст. стає головним осередком українського православного релігійного, культурного та національного життя. В 1619 р. братство отримало королівський привілей, за яким міщанам дозволялося створити «школу для побожних наук людей молодих потребною» [1, с. 126].

Після смерті Костянтина Острозького стан православ'я на Волині значно погіршився, тому умови для зародження тут братського руху були дуже несприятливими. Саме з цієї причини Луцьке братство із самого початку було організацією, створеною за ініціативою шляхти, яка посіла в ньому привілейоване становище [3, с. 18]. Такі школи керувались ustalеним статутом. У рукописному збірнику Луцької школи вписано датовані 1624 р. два документи, що регламентували характер і структуру цієї школи: «Права школи греко-слов'янської Луцької артикули» і «Порядок шкільний». Це були дві частини єдиного шкільного статуту для усіх шкіл в Україні. Луцька школа на доповнення до «Порядку» розробила ще й «Артикули прав», тобто «Статті законів» [7, с. 42].

Статут містив досить цікаві відомості про організаційне життя школи: 1) вступник на протязі трьох днів мав вивчити правила шкільного порядку; 2) при вступі сплачували 4 гроша, а бідні діти навчалися на кошти братства; 3) ніхто не мав права укладати будь-яку угоду без відома вчителя; 4) обмежувалися тілесні покарання: учитель міг покарати учня «за

непослушание», але «не тирански», а «учительски»; 5) школу очолював ректор, який вибирався із представників братського монастиря загальними зборами братства [4].

Устав школи детально визначав риси, якими мав володіти кожен викладач: «благочестив, рассудителен, смиренномудр, кроток, не пьяница, не блудлив, не лихоимец, не гневлив, не завистлив; к детям он должен относиться строго, но с любовью; он должен также заботиться о здоровье учащихся, проводит физическое воспитание детей с использованием игр, состязаний и пр.» [5, с. 106–108].

Аналізуючи літературу з досліджуваної проблеми [1; 2; 4; 5], можна виокремити найважливіші спільні освітньо-виховні тенденції, які були характерні для діяльності цих шкіл, а саме: 1) навчання велося рідною мовою; 2) у змісті навчання присутні як світські так і духовні науки; 3) перевага гуманітарних науки; 4) в усіх школах впроваджувалась класно-урочна система навчання; 5) використовувалися різноманітні методи навчання, а саме: лекції, бесіди, диспути, взаємне навчання, самостійні роботи з підручниками, списування з таблиці, складання віршів, промов, написання диктантів; 6) основою морального виховання вважались християнські догми.

Діяльність братських шкіл – це перший досвід організації роботи школи на основі класно-урочної системи. Учні поділялися на три групи: в першій вчилися читати, в другій – читали і вивчали напам'ять різні предмети, в третій – пояснювали та обговорювали вивчене. Про фронтально-групову роботу з учнями свідчать статті статуту Луцької школи: «каждый, сидя на своем месте, должен слушать, понимать и замечать все, что будет читано, сказываемо, диктуемо учителем, стараясь всеми силами, чтобы все слышанное мог выразить, подобно учителю» [5, с. 106].

Серед гуманітарних предметів головне місце відводилось вивченню граматики, яка вважалась «основанием первым и подошвой всех хитростей». В братських школах викладались граматики грецької, слов'янської, латинської і польської мов. Велика увага приділялась вивченню музики. Співи вважались одним із основних предметів навчання. При надходженні учнів у школу в першу чергу зверталася увага на голос і слух. Заняття із співів проводилися, як правило, в суботу. З учнів був організований церковний хор. Кожний член хору отримував

певну плату, харчі та одяг (темно-зелений кунтуш, жовтий жупан, чоботи з підковами і шапку). Статут Луцького братства, наприклад, передбачав, що його керівники зобов'язані піклуватися однаково, як про вчителів, так і про учнів, здібних до співу.

Про високий рівень викладання у Луцькій братській школі свідчить те, що учні та вчителі складали вірші тогочасною українською мовою, а це, в свою чергу, підкреслює видавничу діяльність братства. Однією з найвідоміших книг було «Євангеліє віленське»[4, с. 26].

Отже, школа Луцького братства стала істотним чинником поживлення освітнього руху в Україні, мала багатогранний вплив на розвиток національної культури. Діяльність Луцької братської школи – яскрава сторінка в історії розвитку освіти й педагогічної думки в Україні. Аналіз її статуту свідчить про гуманізм і народність педагогічних ідей, що лежали в основі її роботи, розвиток традиційних положень вітчизняної педагогіки, зв'язок школи із життям народу. Провідними ідеями братської школи, як свідчить її статут, були демократичні основи діяльності школи; високі вимоги до моральності вчителя (зокрема, гуманне ставлення до всіх дітей, особистий приклад); чітка організація навчального процесу; елементи класно-урочної системи; наявність методів виховного впливу, участь у народних обрядах, діяльність «младенческих братств» як основи самоврядування.

Список використаних джерел

1. Герасименко О. А. Освітні заклади на Волині 16–18 століть / О. А. Герасименко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць РДГУ / гол. ред. І. М. Хом'як. – Рівне : Параграф, РДГУ, 2005. – Вип. 33. – С.125-128.

2. Діяльність Луцького Хрестовоздвиженського братства – яскрава сторінка в історії древнього Лучеська і Волині. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/6910-diyalnist-luckogo-xrestovozdvizhenskogo-bratstva-yaskrava-storinka-v-istoriyi-drevnogo-lucheska-i-volini.html

3. Ковальський М. А. Острозька академія XVI–XVII ст /

М. А. Ковальський. – Острог: вид-во НУ «Острозька академія», 2008. – С.16-19.

4. Кострицький Хв. Братства на Волині / Хв. Кострицький // Літопис Волині. – 1978. – № 12. – С.26-34.

5. Луцкое Крестовоздвиженское Православние Братство // Волинські Епархіальні Ведомости. – Часть неоффиц. – 1903. – № 28. – С.104-111.

6. Марчук С. С. Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі: навч. посіб. для студент. пед. коледжів С. С. Марчук / 2-ге вид. – Луцьк : Твердиня, 2009. – 120 с.

7. Старевич С. Братські школи – осередки духовної освіти на Волині / С. Старевич // Духовна освіта на Волині ХІ–ХХ ст. – Луцьк: [б. в.], 2010. – С.40-49.

Топольська Світлана Степанівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*

СТАНОВЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ

Історичні умови, в яких перебував Волинський край упродовж багатьох віків, не можна назвати сприятливими для розвитку технологічної освіти. Тому постала потреба у реорганізації вищих навчальних закладів де б готували вчителів трудового навчання. Хорошим вирішенням проблеми стало відкриття у 2001 році Технологічного відділу у ВКНЗ «Володимир-Волинському педагогічному коледжі ім. А. Ю. Кримського». Саме з першим випуском вчителів обслуговуючої та технічної праці школи Волині були забезпечені кваліфікованими кадрами.

Безпосередньо історичним аспектам трудового навчання присвячено небагато наукових праць. Так, закономірності розвитку трудової підготовки учнів в загальноосвітніх школах України досліджував А. Вихрущ, зміст і методику трудового навчання учнів 5-7 класів загальноосвітньої школи в Україні в період другої половини ХХ століття – Т. Сорока. Окремі питання обслуговуючої праці неодноразово знаходили своє відображення у працях науковців, зокрема Є. Антонович,

К. Духанін обґрунтували підходи до класифікації видів декоративно-прикладного мистецтва; О. Рудницька, М. Каган, Р. Захарчук-Чугай охарактеризували функції декоративно-прикладного мистецтва. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали у своїх працях багато сучасних педагогів, такі як Ю. Бондаренко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Онищук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.

Аналіз наукових праць доводить, що трудове навчання розглядається як один з істотних компонентів у навчальній діяльності учнів. Педагогічна цінність вивчення обслуговуючої праці у досліджуваній період пояснювалася наступними факторами: на цьому предметі дозволяли виховувати певну культуру сприйняття матеріального світу, допомагали глибше пізнати художньо-виразні засоби інших видів зображального мистецтва, сприяли формуванню естетичного відношення до дійсності.

На кінець 1960-х років накопичився певний досвід в організації занять з декоративно-прикладного мистецтва на уроках трудового навчання на Волині. Заняття в школах будуються по висхідній лінії: від простої обробки дерева, металів, тканини до їх художньої обробки.

З середини 1970-х років в центрах розвитку народних промислів, значно посилюється профорієнтація школярів на професії цих промислів при виготовленні художніх виробів на уроках трудового навчання.

З початку 1980-х років з метою відображення в змісті трудового навчання регіональних особливостей виробничого оточення школи, наявності в даній місцевості народних ремесел та промислів у програмах передбачається варіативна частина. Кінець 1980-х початок 1990-х років ознаменувався позитивними зрушеннями щодо зближення занять трудового навчання з місцевими народними художніми промислами. На уроках трудового навчання вчителі ознайомлювали учнів з принципами єдності естетичного і утилітарного, залежності характеру декоративного зображення від функціонального призначення виробу, від матеріалу і технології його обробки. Для розв'язання завдань трудового навчання, заняття у навчальних майстернях організовувались таким чином, що процес формування знань і трудових вмінь сприяв розвитку в школярів розумових і творчих

здібностей, вчив їх застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

На перше місце при відборі об'єктів праці ставилися інтереси школярів, що було важливою умовою об'єднання зусиль педагога і учня у декоративній творчості. Встановлено, що на початку 1970-х років, при вивченні художньої обробки матеріалів, зосереджувалась не абияка увага на проектуванні виробів декоративного мистецтва. Наголошувалось, що проект, який би він вдалий не був, без втілення його в матеріал втрачає зміст і значення. В той же час, зробити цікаву річ без попереднього проекту практично неможливо.

Пристаючи до проектування, учням наголошувалось на те, що знання композиційних основ проектування недостатньо. Важливо знати, які властивості має той чи інший матеріал, як він «поводить себе» в руках виконавця. Зосереджувалась увага на послідовності операцій при роботі над проектом. Тільки з врахуванням визначеного порядку виготовлення виробу, можна найбільш раціонально розв'язати завдання, які обов'язково присутні в кожному проекті, вибрати найбільш вдале місце для декорування, підібрати спосіб оздоблення поверхні матеріалу. Всі ці моменти мали не абияке, а подекуди й головне значення в художньому оформленні виробу.

Список використаних джерел

1. Пехота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
2. Падалка О. С. Педагогічні технології / О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Т. Шпак. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 252 с.
3. Ошурко С. Змістово-методичні аспекти навчання декоративно-прикладному мистецтву учнів основної школи у 80-х роках ХХ століття / Сергій Ошурко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2008. – №4. – С.91-94.
4. Ошурко С.І. Декоративно-прикладне мистецтво і його навчально-виховний потенціал / С. І. Ошурко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2009. – № 1. – С.152-158.

Франчук Анна Олександрівна
*Луцький національний технічний
університет, студент*

РОЗВИТОК ОСВІТИ НА ВОЛИНІ У XVI–XIX СТ.

Розв'язання проблеми створення національної системи освіти потребує дослідження історико-педагогічних явищ, розгляду досвіду минулих поколінь у контексті сучасних культурно-освітніх змін. Мова йде про дослідження історії освіти певних регіонів країни з урахуванням пріоритетів їхнього розвитку. Волинь відіграє важливе місце у процесі створення національно-освітньої системи, оскільки саме тут були закладені основи для її реалізації.

У XVI ст. православні волиняни вступили в безпосередній контакт з католиками-поляками. Це безпосередньо відобразилося і на системі освіти Волині, де, крім православних навчальних закладів, відкривалися латинські, вірменські, єврейські школи. У 1569 році було підписано Люблінську унію, за умовами якої Польське королівство і Велике князівство Литовське об'єдналися в одну федеративну державу – Річ Посполиту під владою спільного монарха. Напередодні Люблінської унії Підляське, Волинське, Брацлавське, Київське воєводства відійшли під владу польської частини Речі Посполитої. Волинська земля перетворилася на воєводство, що складалося з трьох повітів – Луцького, Володимирського і Кременецького. Після підписання унії Волинь заповнили різні релігійні напрями і течії, які утворювали мережу своїх навчальних закладів. Вони користувалися авторитетом серед дрібної шляхти.

У кінці XV – першій половині XVI ст. виникали латинські школи, які відіграли значну роль в освіті Волині. Ці навчальні заклади відкривали своїм випускникам двері до західноєвропейських університетів, давали їм знання латини, без якої не могла існувати вища освіта. Проте латинські школи були носіями ідей католицької експансії. До кінця XVI ст. у Луцьку існували дві латинські школи: Троїцька школа при Кафедральному костелі Святої Трійці та Мар'їнська школа при костелі Святої Діви домініканського монастиря.

Із другої чверті XVI ст. Європою поширюється новий соціально-політичний та релігійний рух – Реформація, який сприяв відокремленню від римокатолицизму різних релігійних гілок. Не оминув цей рух і Волині. Переходячи до католицизму, волинська аристократія створювала умови для поширення діяльності єзуїтів. На початку XVII ст. з метою боротьби проти Реформації та зміцнення папської влади і католицизму вони з'явилися і на Волині.

На рубежі XVI–XVII ст. католицькі та єзуїтські школи-колегіуми набули значного поширення. Ними здебільшого були представлені навчальні заклади Волині. У них навчалися діти польської та української шляхти, заможних селян. Такі колеґіуми були організовані в Кременці, Острозі, Луцьку, Клевані, Висоцьку.

На початку XVII ст. виникла єзуїтська резиденція, а згодом колеґія на базі Кафедрального костелу. Вона автоматично скасувала Троїцьку школу, Мар'їнська школа занепала і перетворилася на невеличку школу елементарного типу.

Єзуїтські школи на Волині були замкнутими і часто закритими закладами – інтернатами. Контролю зі сторони світських осіб єзуїти не допускали. Основна увага у цих закладах приділялася вивченню граматики, риторики й поетики. Колеґіуми склалися з п'яти класів. Граматику, латинь, грецьку, польську і церковнослов'янську мови вивчали у трьох нижчих класах; риторику, діалектику, частково філософію та історію – у двох вищих. Навчання велося латинською мовою. Велику увагу приділяли риториці та діалектиці, тому вихованці шкіл уміли вести диспути і виголошувати промови. Для зацікавлення молоді єзуїти організовували шкільні вистави.

Всупереч певній деградації вищого духовенства і поведінці світської верхівки українська культура на Волині в XVI ст. переживала певне нове піднесення. З'явилися осередки відродження рідної культури і освіти: створювалися школи і братства, відкривалися друкарні, організовувалася наукова та літературна робота. На території Волині постали культурні центри у Острозі, Володимирі, Луцьку, Ковелі, Почаєві, Дермані, Кременці, Хорошеві, Рохманові, Четвертні, Пересопниці, Дворці. Українська інтелігенція намагалася

організувати освіту молоді. Було відкрито українську школу при Знаменському монастирі.

Князь Острозький у 1572 році відкрив у місті Острозі першу школу вищого ступеня, яку сучасники часто називали «тримовним ліцеєм» або «слов'яно-греко-латинською академією». Її очолив Герасим Смотрицький. Програма школи передбачала вивчення «семи вільних мистецтв» (граматики, риторики, діалектики, арифметики, геометрії, астрономії, музики), а також філософії і богослов'я, слов'янської, грецької, латинської, польської мов. Заклад мав велике значення у духовному відродженні православ'я та всієї української культури.

Найвідомішим на Волині було Луцьке Хрестовоздвиженське братство, створене з ініціативи шляхти, яка займала в ньому привілейоване становище. При братстві діяла школа, у якій викладали граматику, піїтику, риторику, діалектику, арифметику, богословські предмети, церковний спів.

Діяльність братських шкіл – це був перший досвід організації роботи школи на основі класно-урочної системи. У Луцькій братській школі не лише декламували, але й склали вірші, що свідчило про високий рівень викладання. Братські школи зазнали утисків з боку католицької церкви. Студенти єзуїтського колегіуму розгромили Луцьку братську школу в 1627 р. У 1711 році луцька кафедра перейшла до уніатів. У 1730 році, після прийняття усіма братчиками унії, Луцьке братство припинило існування.

У зв'язку з другим поділом Польщі Східна Волинь відійшла до складу Російської імперії (1793), після третього поділу – вся Західна Волинь (1795). Таким чином була утворена Російська губернія. Більшість шкіл Волинської губернії цього часу засновувалися при церквах, тому вони називалися церковно-парафіяльними. У них обов'язковим було вивчення Закону Божого, діти читали Євангеліє і щонеділі та на свята відвідували богослужіння. Активну участь у розвитку освіти брали представники духовенства. Зокрема, священик Стефан Ржепицький у 1882 році у с. Дорогобуж відкрив школу грамотності, в якій навчались сільські діти. Варто зазначити, що разом із освітніми закладами російського спрямування також діяли навчальні заклади національних меншин. Так, у 1887 році нараховувалась 31 чеська школа.

Попри всі перешкоди, зокрема посилення централізованого імперського управління, заборонні процеси у волинській губернії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. створювалися перші українські інституції, з'являлися яскраві постаті духовної та світської культури.

Отже, культурно-освітні традиції Волині формувалися та утверджувалися у ХVІ-ХІХ століттях. Вони виявилися у заснуванні навчальних закладів різних типів представниками інтелігенції та духовенства. Це свідчить про те, що широкому колу освічених людей був небайдужим низький культурний рівень сільського населення. Просвітницькі звичаї відповідали релігійній ментальності волинян та сприяли толерантному ставленню до представників інших національностей. Орієнтація на вироблені культурно-освітні традиції дозволяє покращувати освітні технології навчання та гідно представляти національні особливості освіти України на світовій арені.

Список використаних джерел

1. Бондарчук А. І. Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження / А. І. Бондарчук. – Луцьк : ВМА «Терен», 2013.
2. Прищепа Б. А. Історичне краєзнавство Волині : [навчальний посібник] / Б. А. Прищепа, О. П. Прищепа. – Рівне : ПП ДМ, 2008.
3. Старевич С. Братські школи – осередки духовної освіти на Волині / С. Старевич // Духовна освіта на Волині ХІ–ХХ ст. – Луцьк, 2010.
4. Теодорович М. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии / М. Теодорович. – Почаев, 1888.
5. Яковенко Н. М. Латинські школи на Волині / Н. М. Яковенко. – Луцьк, 1985.

Шлапа Ольга Михайлівна

*Володимир-Волинський педагогічний
коледж ім. А.Ю. Кримського, студент*
Науковий керівник: **Л. Л. Катинська**

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОЇ БРАТСЬКОЇ ШКОЛИ

Кінець XVI – перша половина XVII століття займають особливе місце в історії розвитку української культури та освіти. Важливу роль, без сумніву, відіграли братства – громадські організації міст України, які в не досить сприятливих умовах в цей період об'єднувалися для захисту національно-культурних інтересів. Одним із важливих напрямків культурно-освітньої діяльності братств було створення і функціонування широкої мережі шкіл та налагодження видавничої справи. Метою даної статті є аналіз діяльності найвідомішого на Волині Луцького Хрестовоздвиженського братства, яке на поч. XVII ст. стає головним осередком українського православного релігійного, культурно-освітнього та національного життя. 1 вересня 1619 р. на братському зібранні у Луцькому замку складено офіційний акт, яким воно проголошувалося.

У 1619 р. братство отримало королівський привілей, за яким міщанам дозволялося створити «школу для побожних наук людей молодых потребною» [4, с. 34].

Волинь – це регіон, що мав економіку аграрного типу, українське міщанство у цих краях було надзвичайно слабким, тому умови для зародження тут братського руху на взірць Львова були дуже несприятливими. Саме з цієї причини Луцьке братство із самого початку було організацією, створеною за ініціативою шляхти, яка посіла в ньому привілейоване становище. Про це виразно йдеться у листі членів Луцького православного братства шляхетського походження від 1 вересня 1619 року, в якому вони уповноважують луцьких міщан опікуватися братськими установами. При цьому себе автори листа іменували «старшими» братчиками, міщан – «молодшими». Зокрема, серед імен фундаторів братства є згадки про міщанина Ісакія Борисковича, шляхтичів Михайла Гулевича, Лаврентія Древинського, Хому Гуляницького, Андрія Пузину [1, с. 22]. З перших членів братства найбільш відомі: Лаврентій Древинський, Михайло Гулевич-Воютинський, Федір Святополк

кн. Четвертинський, Юрій Пузина, о. Іван Гораїнович Черчецький, ієромонах Ісаакій Борискович, о. Іван Федорович, ієромонах Паїсій Мостицький та ін. В школі навчався поет і політичний діяч Данило Братковський [2, с. 45], який був автором збірки сатиричних епіграм «Світ, оглянутий по частинах», що вийшла в Кракові в 1697 р. [1, с. 24], а також Йов Кондзелевич, який був в 1710 і 1713 роках ігуменом братського монастиря [1, с. 24]. Статут школи був взірцем для інших братських шкіл на Україні. У рукописному збірнику Луцької школи вписано датовані 1624 р. два документи, що регламентували характер і структуру цієї школи: «Права школи греко-слов'янської Луцької артикули» і «Порядок шкільний», який є копією львівського Порядку (статуту) з невеликим змінами. Це були дві частини єдиного шкільного статуту. Луцька школа на доповнення до «Порядку» розробила ще й «Артикули прав», тобто «Статті законів» (правил для учнів) [5, с. 108]. Устав містив досить цікаві відомості про організаційне життя школи. Вступник на протязі трьох днів мав вивчити правила порядку в школі, визначити «науки», які будуть йому доступні згідно його віку, можливостей та бажань. При вступі сплачували 4 гроша, а бідні діти навчалися на кошти братства. Ніхто не мав права укладати будь-яку угоду без відома вчителя, про справи в школі теж не можна було «виносити за порог шкільний», заборонялися іновірні та еретичні книги [6, с. 24]. Статутом обмежувалися тілесні покарання: учитель міг покарати учня «за непослушание», але «не тирански», а «учительски» [3, с. 127]. На школу покладалися обов'язки визначати спроможності дітей, їх схильності до вивчення тих чи інших предметів. Школу очолював ректор, який вибирався із представників братського монастиря загальними зборами братства. Кожен член братства мав право відвідувати школу з метою ознайомлення з її роботою. Статут детально визначав риси, якими мав володіти кожен викладач: «благочестив, рассудителен, смиренномудр, кроток, не пьяница, не блудлив, не лихоимец, не гневлив, не завистлив, не смехотворец, не способник ересей; к детям он должен относиться строго, но с любовью; наряду с нравственным воспитанием он должен также заботиться о здоровье учащихся, проводит физическое воспитание детей с использованием игр, состязаний и пр.».

Відомими вчителями Луцької школи були ченці братського монастиря – Єлисей Ільковський (Ілповецький) (керівник школи в 1627 р., відомий як композитор), Павло Босинський (вчитель в 1634 р.), ігумен Августин Славинський (викладач риторики, філософії і математики в середині XVII ст.), художник Йов Кондзелевич, а відомими меценатами школи були Лаврентій Древинський, Гальшка Гулевичівна Лозка, Юрій Пузина, а також «даскал братський луцький» міщанин Павло Білецький, можливо і Зосим Согникевич (пізніше викладач Київської колегії) [1, с. 23].

Аналізуючи статuti провідних братських шкіл, а також літературу з досліджуваної проблематики, можна виокремити найважливіші спільні освітньо-виховні тенденції, які були характерні для діяльності цих шкіл, а саме: 1) навчання велося рідною мовою; 2) у змісті навчання присутні як світські так і духовні науки; 3) у змісті навчання переважали гуманітарні науки; 4) в усіх школах впроваджувалась класно-урочна система навчання; 5) використовувалися різноманітні методи навчання, а саме: лекції, бесіди, диспути, взаємне (парне) навчання, самостійні роботи з підручниками, списування на таблиці, складання віршів, промов, написання диктантів та інше; б) основою морального виховання вважалися християнські догми. Надзвичайно поширеними серед учнів братських шкіл були віршування, інсценування, декламації, драматичні вистави, які сполучались з народними діями (іграми, хороводами, ритуалами, побутовими обрядами), спочатку суто релігійного характеру, а потім – напівсвітського.

Діяльність братських шкіл – перший досвід організації роботи школи на основі класно-урочної системи. Учні поділялися на три розряди: в першому вчилися читати, в другому читали і вивчали напам'ять різні предмети, в третьому розряді пояснювали вивчене і обговорювали. Про фронтально-групову роботу з учнями свідчать і статутні статті Луцької школи: «каждый, сидя на своем месте, должен слушать, уразумевать и замечать все, что будет читано, сказываемо, диктуемо учителем, стараясь всеми силами, чтобы все слышанное мог выразить, подобно учителю». Згідно статуту в братській школі вивчали мови – «розные диалекты», а також «вызволённые науки», тобто був курс «семи свободных наук», а школа йменувалася «греко-латино-слов'янська» [4, с. 34] або

«елліно-словенська». Та все ж чільне місце в братській школі серед інших дисциплін належало слов'янській мові, якою велося викладання. На другому місці стояло вивчення грецької мови [3, с. 126]. Заборонялося розмовляти «простою мовою». Цей прийом був поширений в єзуїтських колегіумах під час навчання дітей латинської мови. Після вивчення цих мов поряд з латинською, яка була необхідною для проживання в Речі Посполитій, учні вивчали риторику та діалектику. У школі користувалися слов'янськими, українськими та польськими книжками. Серед гуманітарних предметів головне місце відводилось вивченню граматики, яка вважалась «основанием первым и подошвой всех хитростей». В братських школах, у відповідності з мовами що вивчаються, викладались граматики грецької, слов'янської, латинської і польської мов. Цим пояснюється і той факт, що до нас дійшла значна кількість підручників із граматики, укладених діячами братських шкіл: Арсенієм Елассонським, Лаврентієм Зизанієм, Мелетієм Смотрицьким. Велика увага приділялася вивченню музики. В бібліотеці братства знаходилися ермологіони, «партесы старые осмоголосные», «партесы пятогоголосные, шестиголосные». Співи вважали одним із основних предметів навчання. При надходженні учнів у школу в першу чергу зверталася увага на голос і слух. Заняття із співів проводилися, як правило, в суботу. З учнів був організований церковний хор. Учень, що числився в хорі, діставав певну плату, харчі та одяг (темно-зелений кунтуш, жовтий жупан, чоботи з підковами і шапку). Статут Луцького братства, наприклад, передбачав, що його керівники зобов'язані піклуватися однаково, як про вчителів, так і про учнів, здібних до співу.

Дехто із дослідників, аналізуючи статут школи, вважає, що братчики хотіли бачити рівень викладання у школі на рівні колегії. Однак навчальний заклад тривалий час навіть не мав осібної фундації. Кошти на її утримання не були чітко визначені, та й поступати вони мали з різних джерел – членських внесків братчиків, прибутків від братських маєтків та внесків учнів. Лише в 1632 р. Лаврентій Древинський зробив фундацію на Луцьке братство, але і після згаданої фундації щорічна платня учителю братської школи була відносно низькою – 100 злотих. Про високий рівень викладання у Луцькій братській школі свідчить те, що учні її та вчителі складали вірші тодішньою

українською мовою, а це, в свою чергу, підкреслює видавничу діяльність братства. В 1626-1627 рр. розпочала діяльність друкарня братства, яку привели до порядку два мандрівні друкарі: Павло Домжив-Люткович Телиця та ієродиякон Сильвестр. В 1628 р. вони надрукували брошуру, присвячену пам'яті Івана Василевича – пресвітера, що був на службі у братстві [1, с. 23], в якій були подані «Лямент», написаний православним ієродияконом Давидом Андрієвичем, «Трен» убогих студентів братської школи, автором якого був Григорій Соминович, «Елегію» («Еднако так на войне...») Івана Карповича та літературну епітафію померлому. Потім вони видали збірник жалуваних віршів українською мовою «Епикидіон албо верше жалобния на погребение...», присвячений пам'яті міщанки Василиси Луківни. Автором був Степан Полумеркович, очевидно, також пов'язаний з Луцьким братством [1, с. 24]. Існувала при братстві і бібліотека. Однією з найвідоміших книг було «Євангеліє віленське, тестамент віленський, книжка друкованая братська віленська» [5].

Варто наголосити й на тому, що в братській школі за зразком католицьких шкіл існувало так зване «братство младенческое», до складу якого входили всі учні братської школи. Його завданням було моральне виховання юнацтва, організація дозвілля. Такі братства засновані були при всіх братствах старших Волині. У грамоті Єрусалимського патріарха Феофана до Київського братства зокрема сказано: «Оцим посланням, нашим благословляємо і наказуємо, щоб ті, хто впишеться до цього молодечого братства, твердо стояли у вірі і мали устрій згідно з порядком братства старшого» [5]. Митрополит Петро Могила заповідав братчикам: «в усіх цнотах християнських тривати, вести життя чисте і без пороку, щиро заховувати братолюбіє, чим прославити Господа. Дух гордості, пихи, ненависті і помсти нехай не має до вас найменшого доступу, нехай же перебуває посеред вас дух покори і послуху Христових, особливо ж належної поваги до старших і батьків ваших». Молодечі братства разом зі старшими опікувалися хворими, каліками, вбогими, братськими бібліотеками, займались місійною діяльністю [2, с. 632]. Школа Луцького братства стала істотним чинником поштовху освітнього руху в Україні, мала багатогранний вплив на розвиток культури.

Діяльність Луцької братської школи – яскрава сторінка в історії розвитку освіти й педагогічної думки в Україні. Аналіз її статуту свідчить про гуманізм і народність педагогічних ідей, що лежали в основі її роботи, розвиток традиційних положень вітчизняної педагогіки, зв'язок школи із життям народу. Провідними ідеями братської школи, були демократичні основи її діяльності: високі вимоги до моральності вчителя (зокрема, гуманне ставлення до всіх дітей, особистий приклад тощо); чітка організація навчального процесу; елементи класно-урочної системи; наявність методів виховного впливу, участь у народних обрядах, діяльність «младенческих братств» як основи самоврядування.

Список використаних джерел

1. Бірюліна О. А. Луцьке Хресто-воздвиженське братство 17 ст. – культурно-освітній осередок Волині / Бірюліна О. А. // Остріг на порозі 900-річчя: матеріали I-III науково-краєзнавчих конференцій (1990-1992 рр.). – Остріг, 1992. – С.22-24

2. Власовський І. Юнацькі церковні братства в старовину / І. Власовський // Церква і нарід. – Крем'янець, 1937. – Ч. 22. – 756 с.

3. Герасименко О. А. Освітні заклади на Волині 16-18 століть / О.А. Герасименко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць. Наук. зап. РДГУ/ Гол. ред. І.М.Хом'як. – Рівне, – 2005. – Вип. 33. – С.125-128.

4. Діяльність Луцького Хрестовоздвиженського братства – яскрава сторінка в історії древнього Лучеська і Волині [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/6910-diyalnist-luckogo-xrestovozdvizhenskogo-bratstva-yaskrava-storinka-v-istoriyi-drevnogo-lucheska-i-volini.html (14. 06 .2013).

5. Ісаєвич Я. Д. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult237.htm>. – (19. 08. 2013)

Наукове видання

**РОЗВИТОК ШКОЛИ І ОСВІТИ НА ВОЛИНІ
до 100-річчя Володимир-Волинської
української школи ім. Т.Г. Шевченка**

Матеріали науково-практичної конференції
(24 березня 2016 року)

Друкується без редакційної правки
Відповідальна за випуск: Івашко А.А.

44700, Україна, Волинська область, м. Володимир-
Волинський, вул. Устилузька, 42, тел/факс (03342) 22606,
23370, E-mail: post@vvpс.com.ua. URL: www.vvpс.com.ua